[illegible]

[illegible]

[illegible]

הספר הזה נעשה מראש [illegible] [illegible] יגיש.

הגש [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ה׳ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

536
73
609

ספר

זבחי תודה

אשר חברתי אני הצעיר **זאב וואלף** הוכגילערנטער מילידי ק״ק ווילנא ואיתן מושבי בק״ק ס א מ ב א ר במדינות גאליציאן בהרב הגאון א״א המנוח כ״ש מוה׳ **אליעזר** בעהמ״ח ספר דמשק אליעזר על תשובת וחידושים וספר דברי ר׳ אליעזר על תורה נכד להגאון אמיתי בעהמ״ח ספר ראש יוסף על הש״ס שהי׳ חתן הגאון אמיתי מופת הדור הרב ר׳ משה קרעמער ז״ל אב״ד דק״ק ווילנא ונכד להגאון אמיתי בעל באר הגולה וחילקתי החיבור הלז לשני חלקים חלק אחד יתבאר בזה כמה סוגיות עמוקות בש״ס וכמה חידושים על הש״ך וחידושים על פרק איזהו נשך · וחלק השני על דרושים נחמדים ערבים לשמוע ומתוק לחך וקראתי לחיבור הזה **זבחי תודה** וטעם לקריאת שם הספר הזה יתבאר בהקדמתו מעל״ד : ויזכנו השם להיות מחובשי בהמ״ד כבקשת אדונינו המלך להיות שבתי בבית השם כל ימי חיי ולהבינו בתורתו הקדושה ויראינו נפלאות בתורתו אמן :

בשנת שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך לפ״ק

בלבוב

מבוא הספר

אמר המחבר כבר חקרו הפילוסופים כי טבע המושכלות כטבעי הגופנים החומרים כי החקירה אחר סבה ועניני מכל
ג"ף יכהל החוקר האמיתי על יסודות יחידות מחלקים קטנים ופעולות נמוכות מאותו גוף לפעמים יכהל
החוקר וימציא עצמו מבלתי יכולת למצוא ענין הטבע מתוך חלקי הגוף עצמו אזי יקח ממנו והלאה סיבה ראי' לחלות
בו טבע וענין דבר זה והנחה כזאת מכוונות ואף זה הסיבה לעולם ת אר אפשרי ולא חיובית הנה ככל החזיון
הזה בטבעי החומרים כן הוא בטבעי הגיונית והמושכלות כי להבין כין המוקשה לאשורו צריך המעין המשכיל לבל
ירחיב לעדיו ופעמי מרכבותיו להבין סיבת טבע המושכל מעניני סיבת יסודות יחידות וחלקים ממקומו יקח ויתבונן
ואל יבהל לבדות סברות חדשות ואם לפעמים יקשה אליו העיון מבלתי יכולת בידו ובשכלו ליישב ממקומו ועניני אז
יפיץ ענן אור שכלו. ויתפשט קרני הודו וישלחם כברקים וילכו להביא טרף ומזור לעיונו עד ישובו ויאמרו הכנו
מלאנו את שאהבה נפשנו תרופה ומזור להשקיט הרעיונות הנבוכות כן אנכי כי ידעתי מך ערכי ושפל מצבי כי אין
לאל שכלי לפרק הרים ולשדד עמקים ולפולץ סלעים ולשים הרים למישור והרכסים לבקעה רק להבין דברי חכמים
וחידותם בסברות ישרות הקרובים אל השכל עיוני במקומו וזבת תודתי הוא שיחתי להודות לאל יתעלה אשר שם חלקי
ותמך גורלי להיות מתושבי בהמ"ד להסתפח בנחלת השם אמנם הסיבה שהביאני עד הלום לחבר מחברת הקודש הנה כבר
אמרו המחקרים כי כמו שלא ישוער בנפש החומרי להשכיל שאון ימים והמון גליהם בעת יסתער גליהם ויעלו שמים וירדו
תהומות ומים כבירים ישאו קולם ברוב גאונם ותפארת עוזם להגלות לבאי עולם עולם כחם ועוז גבורתם · כן לא ישוער
בחכמת המושכלות ובעיון המדעית להשקיט רגשת המון גליהם ושאון דכים מימי החכמה ומבועי הדעת אשר יולידו ויצמיחו
לזרוע זרע על פני תבל ארצה וכמאמר אב החכמים ומושל המלכים חכמות בחוץ תרונה ולא אמר חכמים בחוץ ירונו
ליהם הרינה אל החכמים הנושאים את החכמה אך אמר חכמות כאלו הם מופשטות מנושאם וכאלו החכמות עצמם מחייבים
לנושאם ומכריחים אותו להפיק עיונם ומזמותם לזולתם ולזה אמר החכמות בחוץ כי החכמות בעצמם המה ישאו קולם וירונו
בגאון ג וזם ויביאו פרי מחשבותם ופלאי עשתונותיהם ביכורים להשם ולזה הוא מדרכי החכמים האמיתים להחזיק ידי חוברי
חברים מחוכמים יען כי ירגישו בנפשם כי אין מעצור לרעיוני המושכלות להשקיט אותם מרגשת ומהמיונם עד יכתבון בספר
מיליהם ויחצבון בצור לעד — והנה אחלה נא פני הקורא אם המצא ימצא בחיבורי בא"זה מקום דברים אשר לא יאותו לפני
החכמים הלא גם בספרי גדולי חכמי זמנינו גם בהם כמו כן נמצאו לרוב ובכל זאת מלאו פני תבל תנובתם ולכן אנשי החכמה
והמדע אשר מטה ידם ומעדו קרסולם לתמוך ידי המחברים , לא בגידל לדקתם וביושר לבבם ולא בחכמה ישכינו זאת · אך
כי ירהיבו עוז בנפשם ויאמרו בלבבם כי להם לבדם נתנה הדעת והתבונה ולא עבר זר בתוכם ובתוכם לא ינחלו נחלה וברוב
גאונם ותפארת עוזם יכתשו ויפילו קרן התורה ולומדי' ואם אמנם ידעתי כי קטנם עבה ממתני כי יהגו בגרונם בש"ס
בירושלמי וראשונים ויהמו בגליהם · וכי יתמרו מימיהם · ירעשו הרים בגאותם ולכן הביטו וראו גודל לדקותם וכשרון
מעלתם מחכמי קדם הגאונים הראשונים אשר תמכו בידם על כל חוברי חבר כי כל מגמתם הי' למען יתרבה הדעת
והתבונה ולהגדיל קרן התורה ולהאדירה : והנה אביעה לכם רוחי מה דקשיא לי בכ"מ בש"ס ובתו' ראשונה להעיר
אוזן לשמוע בלימודים :

א) בגיטין דף י"ג בתוס' בד"ה ממאי מדקתני תנו כו' וא"ת הא דקתני תנו אשמעינן דאפי' אין כופין הורשם
לשחררו כ"ר דאמר תנו אינו כשחררו אלא ככתבו ואין כופין כו' וי"ל כו' ועוד דמסתמא אתיא כרבנן עכ"ל

הנה

נה דברי התוס' בתירוצם בתרא נפלאו כוונתם דכיון דאתיא כרבנן דאמרי תנו הוי כשחררו וא"כ כופין היורשים שחררו דכבר זכה בזה העבד א"כ צ"ל להש"ס לאיכוחי אליבא דר"ז דמתניתין לא מתוקמי בש"מ משום דקתני תנו לא קתני כתבו דבל"ז לא מתוקמא בש"מ דכיון דאתיא כרבנן דאמרי זכה כהן העבד וכופין את · היורשין לשחררו דאיתא בירושלמי הביאו הר"ן ע"ש ואמאי קתני במתניתין לא יתנו לאחר מיתה והוא תימה גדולה אלי אשר לפע"ד ית נגר וכר נגר דיפרקינא גם קשה לר"פ היכי מוקי המתניתין בש"מ כיון דפשיטא דמסתמא אתיא כרבנן וזה דוחק לומר דלר"פ אתיא מתניתין כר' דפשט דברי התוס' לא משמע כן :

ב) שם דף י"ב ב' תו' ד"ה שביק לי' כו' משמע דאי עריק ליה אוכל בתרומה וא"ת וליחוש שמא מכרו לישראל וי"ל דלא שכיח שיקנהו ישראל מאחר שברח ע"כ ושם בש"ם פריך שפיר קאמר להו ר"מ לרבנן היינו דקא הדרי להו מפני שהוא קנינו דאי בעי שקיל לי' ארבעה זוזי מישראל ופסל לי' כל היכא דאיתא ע"כ משמע דאי ריק אינו אוכל בתרומה ודלא כמ"ש התוס' וע"כ צריכין לחוקי נפשין ונאמר דבזה פליגי ר"מ ורבנן בערק אי וכל בתרומה או לא דא"כ הוי להו לתרוצי בקיצור דסברי בורח אינו אוכל בתרומה גם קשה לי מ"ש התו' כתובות ף כ"ח ד"ה ולמא עבד כהן כו' שכתבו בסוף הדבור ולא חיישינן שמא יאמר לו רבו נאי מעשי ידיך במזונותיך כ"ה לא חיישינן דהא הכא סברי ר"מ וחכמים דיכול לומר לו נאי כו' דקאמר ר"מ השכחוני על המזונות כו' וגם קשה לפי מה דקי"ל דסתם מתניתין ר"מ והתם בכתובות סתם משנה ואלו נאמנין להעיד בגודלן כו' ושהי' פ' ונא בית הספר לאכול בתרומה ופריך שם הש"ם ולמא עבד כהן וע"ש בתוספות שכתבו וי"ל דלא חיישינן שישאל תרומה אחר שישתחרר כי ירא פן יבדקוהו ויתברר שהוא עבד ויוציא עליו קול עבדות וזה ניחא לענין אחר שישתחרר אבל הכא שרוצה לשאול בתורת עבדות ולא ירא כלום אף אחר שיבדקוהו כי האמת הוא כדבריו וע"כ סבורי לי' לסתם מתניתין דהתם דאין חולקין תרומה לעבד שלא במקום רבו כדפריך שם הש"ם אההיא ושהי' חולק עמנו על הגורן ולמא עבד כהן ומשני דסבר דאין חולקין כו' והכא כתבו התו' בד"ה השכחוני כו' דסבר ר"מ כר' יוסי דאמר חולקין כו' וא"כ הקושיא הוא בתרתי חדא מ"ש התו' הכא דסבר כר"י דאמר חולקין כו' והתם לפי המסקנא סברי סתם משנה כמ"ד דאין חולקין ועוד קשה לפי מה דפריך שם הש"ם אההיא שהי' יוצא מבה"ס לטבול כו' ודלמא עבד כהן ופי' התו' ועכשיו נשתחרר ונוטל שלא כדין דלמה לא ניחוש דשמא רצה רבו לזרוק אותו שטר שחרור וערק לעלמא ולר"מ אי ערק מותר לאכול תרומה כמ"ש התו' הכא :

ג) קשה דהרמב"ם סותר עצמו בפסקיו דבפ"ד מ"ה זכי' ופ"ו מ"ה עבדים פסק כחכמים דאינו חוזר בעבד ולחכמים ע"כ דאם ברח אינו א כל בתרומה כמסקנת הש"ם דאי בעי שקיל ארבעה זוזי מישראל ופסל לי' מתרומה כל הייכא דאית' ובפ"ו מ"ה תרומה פסק דעבד שברח אוכל בתרומה וגם פסק בפרק י"ד מהלכות עדות כסתם משנה כתובות דאלו נאמנים וסתם משנה ע"כ סבירי דאין חולקין תרומה לעבד בלא רבו כמסקנת הש"ם שם והיכי פסק דעבד שברח אוכל בתרומה וצע"ג :

) במס' נזיר דף י"ב תוד"ה מ"ט בסופו שכתבו וז"ל ובעי התם ליבמתו מהו ומאי מיבעיא הא בידו לבוא עליה ולגרשה אלא וודאי כיון דמחוסר מעשה לבוא עלי' ולגרשה לא מצי משוי שליח עכ"ל ותימה גדולה אלי א"כ לא מצי גרשה דהא כתבו התו' בקידושין ס"ב דלמ"ד אדם מקנה דשלב"ל דהוי כמי שבא לעולם א"כ ה"ה לדידן דאין אדם קנה דשלב"ל מ"מ הייכא דמחוסר מעשה בדבר שבידו לעשותו ה"ה כבא לעולם וכשם דדבר שבא לעולם יכול לעשות שליח ה הייכא דמחוסר מעשה בדבר שבידו יכול לעשות ג"כ שליח ועוד קשה לי ביותר דהא מן הש"ם שם בקידושין נראה היפך מדבריהם דאיתא שם א"מ הנותן פרוטה לאשתו ואמר לה ה"א מקודשת לי לאחר שאגרשך ה"כ דהוי קידושין ומשני הי דבידו לגרשה בידו לקדשה משמע אי הוי בידו לקדשה ה"כ דהוי קידושין אעפ"י שמחוסר מעשה הגירושין מ"מ יתה מקודשת משום דהגירושין הוא בידו וא"כ ה"נ ביבמה הביאה הוא בידו וגם מהתו' שם ד"ה נהי כו' מוכח כמ"ש ושם ראיתי בתורת מיסיר מ"ש דברים אשר לא נכונים :

ה) יו"ד סי' מ"ט בט"ז ס"ק ג' ד"ה חולין כו' מטעם ס"ס והקשה אמאי לא נימא בוושט בניקב עור הפנימי ויש ספק אם ע"י חולי או ע"י קוץ דטרפה ולמה לא נימא גם שם ס"ס וע"כ דעתו דלא הוי ס"ס משום דאינו מתהפך ע"ש כאורה קשה דלמה לא הקשה הט"ז קושיתו לעיל בסי' ל"ג בתולעת שנמצא בחוטם אם פי התולע לגבי חוץ דמתיר בד"מ טעם ס"ס ספק שמא לא הגיע למוח מעולם וא"ל הגיע שמא לא ניקב והא גם שם אינו מתהפך לומר שמא לא

ניקב

ניקב ואת"ל ניקב שמא לא הגיע דכיון דניקב הוא טרפה אבל לע"ד לא קשיא לא הכא ולא התם בסי' ל"א דהנה לפ"
המבואר לנו מתורתן של ראשונים דהיכי שיתהפכו הספיקות היינו היכא שבשני הספיקות הם שוין ואתה יכול
להתחיל באיזו ספק שתרצה או לא מהני ס"ס שאינו מתהפך כגון נסבר הטעם ולא יצא לחוץ וספק אי נעשה מחיים
או לאחר שחיטה ואת"ל מחיים נעשה שמא לא יצא לחוץ מ"מ לא מהני הך ס"ס משום דאינו מתהפך דמאי חזית
להתחיל בהך ספיקא דלאחר שחיטה נעשה שמא תתחיל בהך ספיקא שמא לא יצא לחוץ ושוב לא תוכל לומר ואת"ל יצא
לחוץ שמא לאחר שחיטה דכיון דהחזקת שיצא לחוץ ע"כ כוונתך קודם שחיטה דלאחר שחיטה לא איכפת לו במה שיצא
לחוץ וע"כ צריך אתה לומר שמא יצא לחוץ קודם שחיטה ולא נשאר לך אלא ספק א' אבל הכא לא תוכל להתחיל ולומר
בהך ספיקא שמא ע"י חולי דהא מתחילה אתה צריך לדון אם נקבו הבני מעים משום דעדיין לא חזינן שום
ריעותא בבני מעים אלא נקב הקירקבן וא"כ צריך אתה לדון על נקב שבקורקבן מהיכא נעשה ולכן אין מן
החיוב שיתהפכו הספיקות ולכן לעיל בסי' ל"א נמי לא קשה דשפיר הוי ס"ס אף דאינו מתהפך דאין אתה
יכול להתחיל בספק שמא לא ניקב המוח דמה"ת נימא שמא ניקב המוח דהא לא חזינן שום ריעותא במוח אע"כ
ע"י ריעותא דתולע וא"כ צריך אתה לדון תחילה על התולע אם הגיע למוח אולא ומה שהקשה מוושט דהתם נמי
איכא ס"ס ל"ק דהתם שאני דחזינן ריעותא בוושט עצמו והשני ספיקות הם שוים וא"כ ליכא התם ס"ס כלל דמאי
תאמר ספק שמא ע"י חולי ואת"ל ע"י קוץ שמא לא ניקב עור החיצון אומר לך אני דמה חזית להתחיל בהך ספיקא
תתחיל בהך ספיקא שמא לא ניקב ושוב לא תוכל לומר ואת"ל כו' כיון דניקב וודאי טרפה וא"ל הכא דמה"ת נימא
שניקב החיצון דזה פשיטא כיון דחזינן שניקב הפנימי הרי איתרע הושט ובדיקה לא מהני בחיצון דאין לו בדיקה
מבחוץ אלא א"כ הייכא שידעינן בוודאי שניקב ע"י חולי ובחיצון לא ניכר שום חולי או יצא לנו מכלל הספק על עור
החיצון דאם הי' עור החיצון ניקב הי' ניכר שום ריעותא גם על עור החיצון ומדלא חזינן שום ריעותא וודאי דלא
נקוב ודוק היטב כי נכון הוא ומתורץ ק"ו הט"ז:

והנה קראתי שם חיבורי בשם **זבחי תודה** כי שמתי שמי ושם אמי הצנועה בקרבו כי זבחי ר"ת
זאב בן חיי' יחי'

איתא בגמ' ר"ה כי חק לישראל אין לי אלא לישראל לאוה"ע מנין ת"ל משפט לאלקי יעקב ע"כ הקושיא מחורסמת דלכאורה הוא ראי' לסתור דבקרא כתיב משפט לאלקי יעקב והגמרא מביא ראי' מזה לאוה"ע אתמהא וקודם שנבא לבאר זאת אקדים פסוק בהושע ז' כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים ויש להבין למה תלה רפואת ישראל להתגלות עון אפרים גם פסוק ישעי' נ"ד אל תראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי כי בושת עלומיך תשכחי להבין מהו הענין הבושה והכלימה אשר ישיגו עד שהוצרך הבורא להבטיחם שישכח בושת עלומם : איתא בעירובין לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים אלו הכופרים בתור' שכימה לכמים אלו ב"כ וב"מ של ישראל דהנה זה ידוע ומבואר ממפרשי התורה דהבורא ית"ש חפץ בטובת ישראל כי תכלית בריאת העולמות הי' בשביל ישראל שנקראו ראשי' שבואתה ברא את העולם ואיתא בפסיקתא הביאו הר"ן בר"ש ר"ה בכ"ה באלול נברא העולם ואדם נברא בר"ה שהיא יום הששי שעה ראשונה עלה במחשבה שני' נתיעץ עם מלאכי השרת בשלשה כנס עפרו ב"ד גבלו ב"ה רקמו ב"ו עשאו גולם כו' ב"ט נצטוה בעשירי סרח בי"א נדון בי"ב יצא בדימוס אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני ביום זה בדין ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס עכ"ל היוצא מדבריו דהבורא ית"ש הבטיח לאדה"ר להיותינו יוצאים בדימוס משמע שהיא גזירת המלך אף שלא נהי' ח"ו זכאין ואע"כ זהו מדרך חוק בלי טעם אבל משפט היא הדבר אשר נגזרה ע"פ טעם ודת ודין והנה כהגיע יום ר"ה יומא דדינא ויבואו בני האלקים שן המה המסטינים והמקטרגים עלינו לחוב והבורא ית' חפץ להצדיק את ישראל גם עפ"י משפט היינו עפ"י טעם ושכל לבד החוק מה שהבטיח לנו לאדה"ר לזכותינו ביום הדין וכשצופה ומביט הבורא ית' במעשי בני אדם שאין לאל ידם להשיג הזכות עפ"י מעשי ידיהם הנה הוא מוכרח כביכול להעריך מעשינו נגד מעשי אוה"ע ולנגדם אנו בני ישראל לצדיקים נחשבנו ולפעמים מעריך השם מעשיו של אדם אחד לאותו האדם עצמו ומעריך מעשים אשר עשה בזקנותו באחרית ימיו נגד מה שעשה בימי עלומיו ונחשב לצדיק עבור זה כמ"ש גבי אחאב שנאמר הראית כי נכנע אחאב לפני וזהו שאמרו חסידים ואנשי מעשה אשרי זקנתינו שכפרה על ילדותינו ואף גם שמעשי הזקנות בעצמן אינם בנקיון כפים ובר לבב רק נגד מעשיו הראשונים נחשבו לזכות ולפעמים הוכרח הבורא להעריך מעשי בני ישראל נגד מעשי אוה"ע או נגד מעשי' של [illegible]' אחרי' בכדי לצדקם בדין כמו שאמרה האשה הצרפתי' לאליהו מה לי ולך כי באת אלי להזכיר עוני ופירשו רז"ל כי עד הנה הי' מביט במעשי ובמעשי בני עירי והייתי נחשבת לצדקת בניהם וז"ב הפסיק כרפאי לישראל הכוונה כשאני רוצה לרפאו' לישראל אם שגם מעשיהם אינם בטוב ומוכרח אני לגלות עון אפרים שהם גרועים מהם וזהו בגדר רפואה לישראל וז"ב הפסיק כל פעל השם למעניהו וגם רשע ליום רעה הכוונה כי כבר ידוע כל מה שברא השם לכבודו בראו א"כ קשה למה ברא השם הרשע ומקשה הקרא וגם רשע למה בראו ותירץ דגם רשע בראו ליום רעה הכוונה ליום הדין שנקרא יום רעה כשיחפוץ השם להצדיקם בני ישראל לזכות הוא מעריך מעשי בני עולם נגד מעשי הרשע ונחשב להם לזכות כעינין האשה הצרפתי וז"ב הפסיק כחומץ לשינים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו דאיתא במס' שבת החושש בשיניו לא יגמע את החומץ כ"ו ופריך הש"ס למימרא דחומץ מעלו לשינים והכתיב כחומץ לשינים כ"ו ומשני הא דאית בי' מכה הא דלית בי' מכה והכוונה דבקרא מיירי דלית בי' מכה וזה כוונת הפסיק כחומץ לשינים דמעלו דווקא בדאית בי' מכה כן העצל לשולחיו היינו הרשע שהוא עצל בשליחותו לעה"ז לתקן מעשיו דהרשע הזה מעלו לאנשי דורו כשאינם מטיבין מעשיהם ליפותם כראוי לצדיקי' גמורים עכ"ז מעריך השם מעשיהם של אלו נגד מעשיהם של רשעים ולכך נחשבים לצדיקים ובזה יבואר המ"ד והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהן של רשעים ויאמר אלקים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים ואיני יודע באיזה מהן חפץ הבורא כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוי אומר שחפץ הקב"ה במעשיהן של צדיקים ואינו חפץ במעשיהן של רשעים עכ"ל והמ"ד הוא תמוה הכי יעלה על הדעת שבור' ית' יחפוץ במעשיהן של רשעים אך למ"ש לעיל ניחא דלפעמים גם הרשעים המה לטובת העולם ע"ד שכתבתי לעיל וגם רשע ליום רעה שנצמח ממנו ישועה לעולם על ידי הערכות מעשיהם למעשי הרשעים וע"י כן נידונים לזכות והי' באפשרי לחשוב מחשבות שהקב"ה חפץ במעשיהן של רשעים כיון שנצמח ממנו ישועה לעולם וע"ז מסיים המ"ד כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוי שחפץ במעשיהן של צדיקים ואינו חפץ במעשיהן של רשעים הכוונה שחפץ הבורא שיהיו כל העולם צדיקי' גמורים באמת בהטיבם מעשיהם על צד היותר נאות בתכלית השלימות וההידור ולא יצטרך להעריך מעשיהם נגד מעשי הרשעים ומה בצע לעולם במעשיהם של רשעים כי אחר שמעשי העולם הם

טובי' בעצמ' ולא יצטרך להעריך אותם נגד מעשי הרשעי' כאמור וז"ש בזאת הן עם לבדד ישכון הכוונה כי מעשיהן של ישראל הם נאים ויפים מצד עצמם ובגוים לא יתחשב ר"ל שאין החשיבות שלהם מצד הערכת מעשיהם נגד מעשי הגוים דאינו כן אלא גם כשהם ישכנו לבדד הם חשובין מצד יופי מעשיהם בעצם וז"ש הפסוק מלאכי א' אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הכוונה על איזה אופן נופל האהבה אם מפאת מעשים שהם בעצמם טובים או מפאת הערכת מעשינו נגד מעשי הגוים והשיבם הבורא הלא אח עשו ליעקב ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי ואם הי' האהבה מפאת הערכה הי' לכתוב תחילה שנאת עשו ואח"כ אהבת יעקב והי' הפירוש דמצד שנאת עשו מפני מעשיו הרעים הי' נמשך מזה אהבה ליעקב אבל כיון דכתיב בתחיל' ואוהב את יעקב ואח"כ ואת עשו שנאתי הרי מובן דאהבת יעקב לא נמשך משנאת עשו אבל להיפך כי שנאת עשו נמשך מפאת אהבת יעקב כיון דשניהם בני איש אחד הם ולמה יגרע מעשי עשו ממעשי יעקב ובזה יש לפרש הפסוקים ב"פ עקב אל תאמר בצדקתי הביאני השם כ"ו וברשעת הגוים האלה כ"ו לא בצדקתך ובישר לבבך רק ברשעת הגוים כ"ו ודקדקתי בזה שני דקדוקים עצומים א' למה לא כתיב בר"פ דקרא וביושר לבבי כמו בס"פ דקרא הב' ל"ל אריכות הלשון הו"ל לכתוב כך רק ברשעת הגוים והאי לא בצדקתך וביושר לבבך מיותר והנ"ל לפרש בדרך שכתבתי כי לא תאמר בצדקתי וברשעת הגוים שהם שני דברי' כי צדקתי בעצמי הי' ראוי ג"כ שירש הארץ וגם רשעת הגוים בעצמם בלא הצטרפות צדקת ישראל אך כי מצד מעשיהם המגונים ראוים שיוריש אותם השם לזה אמר לא בצדקתך וביושר לבבך הכוונ' לומר כי אין הצדקות נמשך מצד ישרות לבבך רק הצדקות שלך נמשך מצד רשעת הגוים וז"ש רק ברשעת הגוים נמשך לך הצדקות והבן וז"ש ישעי' הנביא אל תיראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי כי בשת עלומיך תשכחי הכוונה כי הנביא הבטיח לישראל שיטיבו מעשיהם כ"כ בגודל צדקותם וזכות נפשם עד שלא יצטרך הבור' להעריך מעשיהם האחרוני' נגד מעשיהם הראשונים ולהזכיר מעשיהם הראשונים כי אז יהי' להם לשמצה ולכלימה בהזכרת מעשיהם הראשונים וזה שאמר כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד שלא יצטרך להזכירם והבן: מורי ורבותי הנה העת והעונה אשר יאתה לנו לחפש בדרכינו ולבדוק במעללינו כי הנו באים להיות נידונים לפני שופט כל הארץ אשר ע"ז אמר המשורר הקדוש משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה

ופריך הש"ס אם יראה למה שקטה' ותירץ הש"ס ניחא לפי הדרש שדרז"ל דקאי על קבלת התורה אבל לפי פשטות הכתובים דקאי על יום הדין [illegible] קמים למשפט אלקים שהם נידונים בר"ה וביוה"כ אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון לפ"ז תקשי קושית הש"ס אם יראה למה שקטה הן השמים לא זכו בעיניו אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה יומם לא ינוח לילה לא ישקוט מלילך אחר תאות המגונות וירדוף אחריהם כקורא בהרים ולא ישבות מעיר מלוש בצק עד חומלתו ואיך כביא אל המלך אשר לא כדת · איתא במד' עון עקיבי יסובני עונות שאדם דש בעקביו מסבבין אתו ליום הדין ולהבין הענין נקדים מה שאמר ירמי' הנביא מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו ויש לדקדק למה לא כתיב על עונותיו או על פשעיו ואח"כ כתיב נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד השם ולהבין הענין הנה כבר כתבו המפרשים דהיצה"ר לא ירהיב בנפשו עוז לפתו' אנשי יראי השם או לבעלי תורה לעשות עבירות גדולות וניאופות חמורות כי ידחנו כל איש ירא השם באמת הבינין לכן ישית היצה"ר עצות בנפשו ולפרוש רשתו על כל הדברים אשר יראי השם עוברים עליו ולפתות אותם בעבירות קטנים וקלות בכמותם וחמורות רמה באיכותם לו שקול ישקל הוותם ותעותם במאזנים ישאו יחד עם עבירות חמורות שנחמורות כמו כעס או הלבנת פנים או לשון הרע או גאוה שהם קטנים בכמות וגדולים באיכות כמו שארז"ל כל הכועס כאלו עע"ז כל המתיהר כאלו כופר בעיקר המלבין פני חבירו ברבים חמור מבא על א"א ורא"י מלוד · המספר לה"ר כאלו כופר בעיקר וכדומה חיסרון כוונה בתפילה כאלו הורג נפשות ממש נפשות צדיקים וחסידים ומקרא מלא הוא בישעי' יען כי נגש העם הזה לפני אשר בשפתיו כבדוני ולבם רחק ממני לכן הנני יוסף להפליא העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר וחיסרון כוונה בתפילה היא עבירה גדולה וחמורה בכל השנה ובפרט בימים נוראים שצריכה להיות כל מגמת כוונת התפילות רק על קידוש השם ועל קיבוץ גליות ועל גלות השכינה ועל בנין הבית בקרוב ואז יתרבה דעת השם ע"ד דאיתא במדרש והיה שדי בצריך כ"ו שיהי' עמך בצריך שמגיע אתכם והביאו המד' בס' אהל יעקב ופירש בו דהנה ידוע כי צרכי האדם נחלקים לב' סוגים צרכי הנפש וצרכי הגוף ובצרכי נפש נכלל תורה ותפילה ועיקר כוונת התפילה היינו כמ"ש שיתעלה שמו הגדול וזה ביאור הפסוק הושע ז' ולא זעקו אלי בלבבם כי ייליל על משכבותם על דגן ועל תירוש יתגוררו יסורו בי הכוונ'

כי

כי הנביא הוכיחם כי לא שמו עיקר מגמת כוונתם בתפילתם
על דבר כבוד שמו [illegible] רק שעיקר כוונתם הי' על דגן ועל
[illegible] שמובא בתיקונים דצווחין ככלבין הב הב ולגב
שמתאספים להתפלל על צרכי גופם קבעו ברכה גם
לכבוד שמו וזהו יתגוררו לשון אסיפה יסורו בי הכוונה כי
עיקר תפילתם למלאות תאוות גופם כמו בני חיי ומזוני
ורפואה והצלחה וכדומה ובתוכם קבעו גם ברכה לשמי
כמו השב שכינתך לציון ותחזנה עינינו בשובך לציון ברחמים
היינו כדמיון איש א' שהלך למרחקים לסחור ובדרך הליכתו
סר מן הדרך אל א' מקרוביו ומיודעיו כן הוא האיש הזה
אשר עיקר בקשתו על צרכי הגוף ובתוכו מתפלל תפילה
קצרה גם על דבר כבוד שמו הגדול אך מי פתי יסור הנה
לכוין כך בתפילתו כי אדרבה ונהפוך הוא כ"א יעשה עיקר
מגמתו על דבר כבוד שמו הגדול כי אם יתגלה מלכותו עלינו
ויקרב קץ הגאולה ממילא נהי' בטוחים על השפעה והצלח'
כי אנחנו כעת בגלות המר כדמיון בן מלך שמרד באביו
וגירשו אביו מפלטין שלו והי' הבן מלך נע ונד בארץ וערום
ויחף ורעב והי' מקונן תמיד לפני ריעיו ומיודעיו על
מקרהו פעם הי' רעב פעם הי' ערום והשיבו חביריו
שאין לך אלא קינה אחת שגורשת מבית אביך ומי יתן
שתחזור לבית אביך אז תמלא כל חסרונך ובזה יש לבאר
מ"ש ד"ה ע"ה דרשתי את ה' ומכל מגורותי הצילני הכוונה
כי דרשתי מה שנוגע לה' היינו שיתגלה מלכותו עלינו ובזה
הצלני מכל מגורותי זה עני קרא והשם שומע ר"ל אם דבר
זה עני קרא אז ממילא מכל צרותיו הושיעו וזהו ביאור
המד' והי' שדי בצריך הכוונה עיקר צעריך תהי' מה שנוגע
להשם היינו על גלות השכינה וממיל' כסף תועפות ר"ל שיעש'
כנפים לעוף אליך וכסף הוא שם דבר מכל דבר הנכסף :
והנה ביארנו בדברינו כי איך צריך להיות הירא ושלם
להרחיק א"ע מן השקר ובפרט בעת התפילה כי מה
בצע באמירתו השיבנו אבינו לתורתיך ולבו בל עמו
ומעיד עדות שקר בעצמו וכבר כתבתי לעיל כמה גדול
עונו מנשוא אם לבו בל עמו בעת התפילה כי גורם
למיתת ת"ח כמ"ש יען נגש העם הזה לפני כ"ו ואבדה חכמת
חכמיו כ"ו ועי"ז נאמר גם בכנפיך נמצאו דם נפשות
אביונים נקים ועי"ז מסים הפסוק הנני נשפט אותך על אמרך
לא חטאתי כאלו לא היתה ידך במעל הזה מורי ורבותי באו
חשבון כמה ת"ח מתו בעונינו בהעדר כוונת התפילה ואיך
נעיז פנינו לחלות ולחנן לפני אדוני האדונים בימים הנוראים
הקדושים אם ידינו דמים מלאו אף גם כי היצר המוכן בנו

נקטין חטא העדר כוונת התפילה אבל באמת ראשו לשב
יגיע וזהו כוונת המד' עון עקיבי יסובני עונות שאדם
דש בעקביו מסבבין אותו ליום הדין כי עבירות קלות
כאלו גסות הרוח וכעס ולה"ר והלבנת פנים והעדר כוונת
התפילה ראשם מגיע השמימה כי יש מהם שנחשבים
כאלו כופר בעיקר וזהו שאמר ירמי' מה יתאונן אדם
חי גבר על חטאיו הכוונה כי מעבירות חמורות בקל
נוכל ליזהר אבל מעבירות הקטנות הכמות לא נוכל
להיזהר ועי"ז אמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד
השם הכוונה כי אחר חקירה והדרישה היטב נוכל
להתבונן כי מגיעים עד השם ר"ל כאלו כופר בעיקר
ואך בזאת יאות לנו הבורא ית' בהשפך כל איש ואיש
שיחו לפניו בבכי ובחרטה ויקרע סגור לבם ויתחרט לפניו
על כל מה שהרע לפניו כל איש לפי נגעי לבבו ומכאובו
עד שיעיד עליו יודע תעלימות שלא יהי' שונה באולתו כמ"ש
הרמב"ם ז"ל ב"ה תשובה ואם ידע בנפשו שנטה לי"א
מהקצות במדות המגונות היינו שפער פיו בלה"ר או
בליצנות או שהי' כילי ביותר והעלים עיניו מן הצדקה
ועי"ז נחשב לו כאלו כפר בעיקר כארז"ל כל המעלים עיניו
מן הצדקה כאלו כפר בעיקר ב"ב דף י"ד אזי יבזבז ממונו
לצדקה אפי' יותר מחומש כיון שיצא מדרך הממוצע ונטה
עצמו לצד הכילות אזי יראנה להטות עצמו לקצה שכנגדו
עד שיהי' בדרך הממוצע כמ"ש הרמב"ם שם ב"ה דעות
ובדרך זה פרשתי הפסוק במשלי מסילת ישרים סור מרע
שומר נפשו נוצר דרכו ודקדקתי למה כתיב בתחילה
מסילה ואח"כ כתיב דרך דהנה נודע עפ"י מפרשי התורה
דמילת דרך מונח על דרך הכבושה כמו דרך המלך שהוא
מעבור לרבים אשר כל בני המדינה עוברים עליו ומילת
מסילה מונח על נתיבות עקלתון רחוק מן הדרך המלך
והמסילה הוא מלא קמשונים כי אין זה מעבור לרבים
רק מי שרוצה לקצר דרכו להגיע למחוז חפצו האיש הרוא
הולך בהמסילה וז"ב הפסוק ב"פ חוקת ששלח משה מלאכים
אל מלך אדום להניח לבני ישראל לעבור דרך ארצו ואמרו
בתחילה דרך המלך נלך עד אשר נעבור גבולך ויאמר אליו
אדום לא תעבור בי כ"ו ויאמרו אליו בני ישראל במסילה
נעלה ואם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם הכוונה
בתחלה שלחו אליו שרוצים לעבור בדרך המלך וחשבו בני
ישראל שרצון מלך אדום יהי' יותר נוטה שיעלו בני ישראל
בדרך המלך מצד כי הוא מעבור לרבים ויוכל לפקח עליהם
בעינא פקיחא שלא ישתו מימיו בלא מחיר כסף וכדומה

בשארי

בשארי דברים ואחר שאמר לא תעבור כי חשבו בלבם כי
בדרך המלך אין רצוני להניחם מלך שלא יקלקלו הדרך
בהליכתם ואז אמרו אליו בני ישראל במסילה נעלה הניחנו
לעבור במסילה דרך גבוליך כי שם אין לך הפסד מלך קלקול
הדרך כי הוא מלא קמשונים כסו פניו חרולים ואם תחוש
שמא נשתה מימיך בלא בצע כסף כי שם אין רואה
הבטיחו לו אם מימיך נשתה ונתתי מכרם היוצא לנו מזה
כי מסילה היינו דרך עקלתון רחוק מדרך המלך והנה
כבר גלוי לכל עמינו דברי הרמב"ם ב"ה דעות שצריך כל
איש יחיד לילך בדרך הממוצע בכל דעה מן הדעות כגון
מדת הממלה והכעס ובמדת הנדיבות והקמוץ וכן כולם
אך אם נטה מדרך הממוצע לקצה מן הקצוות דהיינו שהיה
כעסן ביותר אזי צריך להטות עצמו לקצה שכנגדו עד שלא
יראה שום קפידא אף בדבר מעט עד שיהיה בדרך הממוצע
וז"ש משלי מסילת ישרים סור מרע הכוונה לפעמים רשות
נתונה לאיש הישר לילך במסילה היינו רחוק מן הדרך הממוצע
ומפרש הפסוק על איזה אופן היינו סור מרע אם כוונתו בזה
לסור מרע היינו שילך בתחילה מהדרך לצד שכנגדו אזי
הקנחו שילך להצד שכנגדו חוץ לדרך הממוצע עד שיטה עצמו
לדרך הממוצע אבל שומר נפשו נוצר דרכו הכוונה אם שמר
את עצמו מעודו שלא נטה מדרך הממוצע האיש הלזה הוא
נוצר דרכו דרך הממוצע והבן אי"י נחפשה דרכינו ונחקורה
ונשובה עד השם כי הנה ידוע ממאמרי רז"ל כי תשובה
מאהבה הזדונות נעשין זכיות וא"כ אם ישוב אל השם בכל לבו
מאהבה אזי העונות נעשין זכיות והמקטרג עצמו נהפך למליץ
יושר וז"ב הפסוק שובה ישראל עד השם אלקיך כי
כשלת בעוניך קחו עמכם דברים כו' ונשלמה פרים שפתינו
הכוונה אם ישוב אל השם מאהבה אזי ישיב העונות עצמן
אל השם כי נהפכו ונעשו זכיות וז"ש שובה ישראל עד השם
כי כשלת בעוניך היינו מה שכשלת בעוניך תשיבם אל השם
ומסיים הפסוק ונשלמ' פרים שפתינו הכוונה וכי נשיג השלימו'
מהקרבנות מה שנוכל להשיג ע"י שפתותינו הייט ע"י הווידוי
והחרטה וז"ב הפסו' והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו היינו
העבירות עצמם פודין את ישראל מן העונש והגלות כששב
עליהן מאהבה וז"ב הפסוק חטאת נעורי ופשעי אל תזכור
כחסדך זכר לי אתה למען טובך השם הכוונה כי דהע"ה
והתפלל אל השם שלא יזכיר לו חטאת נעוריו אך כחסדך ר"ל
אם ישוב מאהבה ואז יתהפך לו השם העונות לזכיות אז זכר
לי העונות כדי שיתרבו הזכיות וזהו למען טובך השם וכיון
שמהפך השם העונות לזכיות הוא מחסדי המקום ב"ה זה

אינו אלא כששב מעצמו בלי שום התעוררות מן השמים
הייט ע"י יסורין וכדומה כמאמרז"ל אשרי אדם שיסורין
באין עליו יפשפש במעשיו ואף באמת שתשובה כזו נמי מועיל
לנפשו מאד עכ"ז אינו בגדר התשובה המעולה שתחשב
העונות לזכיות ובתשובה כזו שהיא ע"י התעוררות אין בו
שום תועלת מהזכרת העונות וע"ז אמר השם אנכי אנכי הוא
מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכר הכוונה כך אמר
השם אם אני מעורר אותך לתשובה ולמחות פשעיך אזי
חטאתיך לא אזכר כי לא יהי' לך תועלת מהזכרת העונות
כי לא יתהפכו לזכיות לא כן אם אתה תעורר עצמך לתשוב'
יהי' לך תועלת מהזכרת העונות כי יתהפכו לזכיות וזהו
שאמר זכרי' בשם השם בדרך מליצה בעת ההיא אחפש את
ירושלים בנרות אחר שיתרבה הדעת בעולם ויתגלה כבוד
השם ואז ישובו אל השם מאהבת השם ואז יחפש בנרות אולי
ימצא איזה חטא ועון בכדי שתתהפך לזכות וז"ב הפסוק
כרפאי לישראל הייט ע"י תשובה מאהבה אז ונגלה עון
אפרים כאלו מוכרח אני להזכיר' כדי שמתהפכו לזכיות ובזה
יש לפרש פלוגתתם בר"ה חד אמר כובש וחד אמר נושא דלמ"ד
כובש סובר כי השי"ת כובש העונות ומשליך במצולו' שמסתיר'
לבל ימצאם המסטין אבל אין להם נשיאות ואם שתהפכו
לזכיות ומ"ד נושא סובר דיש להם נשיאות ואם שמתהפכים
לזכיות וז"ב הפסוק מה יתאונן כו' ר"ל דמילת מה מורה
לפעמים להגדיל הדבר ולנשאו כמו מה רב טובך ומה רבו
מעשיך השם וכהנה רבות וכוונתו מה טוב ומה נעים
כשיתאונן גבר על חטאיו נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה
עד השם ביאורו כי אחר החקירה ואחר הפשפוש בעונותיו
ואחר החרטה הגמורה עליהם נשובה אל השם היינו אותן
העונות עצמן כי יתהפכו לזכיות ועתה פקח עיניך וראה כמה
גדול כח התשובה שיש לנו אין מה"ק יותר מזה בהתאוו השם
כביכול אלינו על התשובה ולא שמעני שנאמר שובו וחיו כי
תשובה היא מחוקות הבורא ית' ברוב רחמיו וחסדיו על עם
קרובו אשר אין השכל מסכים על זה כדאיתא במד' שהתור'
השיבה נפש החוטאת יביא קרבן והחכמ' השיבה נפש החוטאו
תמות והנבואה השיבה חטאים תרדף רעה והבורא ית' ברוב
רחמיו השיב יעש' תשובה ויתכפר ואף שהתורה המליצה עלינו
לטוב באמרה יביא קרבן ויתכפר אך רחמיו וחסדי המקום
עלינו ביתר שאת ואף בדבר שאין בו חסרון כיס רק בפיך
ובלבבך לעשותו וז"ב פסוק צדקתך צדק לעולם הכוונה כי
משפטיך אשר הרנת לעשות תשובה צדק לעולם הוא טובה
כפולה ומכופלת למקום עלינו ותורתך אמת כי משפט התורה

שנוטה מלילותיה באמרה יביא קרבן ויתכפר גם היא הביאה טובה לעולם להצילם ממות וז"ש צדקתך כהררי אל ר"ל כי משפטיך אשר הראת הם חסדים גדולים כהררי אל אבל משפטיך היינו משפט החכמה והנבואה המה מכריעים עד תהום רבה באמרם יקוב הדין את ההר אך אתה השם אדם גם בהמה הושעת במתק שפתיך הקדושים באמרך עשה תשובה וז"ב הפסוק מפי השמיעה ששמעתי עדותיך נאמנו מאד ר"ל משפט התורה באמרה יביא קרבן ויתכפר נאמנו מאד אך זה אינו אלא כ"ז לביתך נאוה קודש כ"ז שהבית קיים אבל בהעדר הבית לא היתה תרופה למכותינו אבל השם לאורך ימים ר"ל כי משפט השם הוא אף לאחר חורבן הבית וזהו לאורך ימים ועוד כי בלא תשובה הקרבן לא מהני מידי שנאמר זבח רשעים תועבה ואומר החפץ להשם בעולות כשמוע בקול איש הכוונה כי ידוע עפ"י ספרי המחקר כי בכל הפעולות יש בו ד' בחינות היינו חומר וצורה פועל ותכלית כדמיון אם רצונו לעשות איזה כלי צריך לזה איזה מתכות להוציא כלי למעשהו וזהו חומר וצורה היינו כשנשלם להיות כלי ופועל היינו האומן העושה הכלי ותכלית היינו לאיזה תכלית עשה את הכלי כמו אם עשה גביע כסף בכדי לשתות ממנו או להתקשט בו וכדומה בכל הכלים גם בקרבן יש בו מהשלמת ארבעה בחינות הנ"ל היינו בהמה היא החומר והפועל הוא הא"ם שהביא קרבנו וצורה הוא במה שתעלה לריח ניחוח ותכלית הוא התשובה בהבאת קרבנו ועיקר כל הפעולות הוא התכלית הנמשך ממנה כמו בעשותו כלי כסף בכדי לשתות ממנו אם הי' באפשרי לשתות בלא כלי לא הי' חפץ בעשיתו או אם הי' באפשרי להשתמש בלא שולחן לא הי' חפץ בעשותו אך אחרי שאין באפשרי לשתות בלא כלי או שאין באפשרי לו שתמש בלא שולחן הוא מוכרח לעשותן כן הוא הדבר בהבאת הקרבן אחר שאין תכלית הקרבן אלא התשובה ואם הי' באפשרי לעשות תשובה בלא הבאת הקרבן לא הי' חפץ הבורא בהבאת הקרבן כמאמר הנביא הירצה השם באלפי אלים וכן אמר שמואל הנביא ע"ה החפץ להשם בעולות כשמוע בקול איש אך אחר שרחוק הדבר מן האנשים שיבואו לגדר התשובה בעשותם אחת מכל מצות השם אשר לא תעשנה ע"כ מחכמתו ית' לבלתי ידח ממנו נדח צוה בהבאת הקרבן בכדי להזכירו ולעוררו לתשובה ע"י עשית מעשי הקרבן היינו שחיטתו ושריפתו והקטרת אימוריו ידמה בנפשו כאלו כל המעשים ראוים לעשות בו ועי"ז יתעורר לתשובה וע"כ אמר משלי זבח רשעים תועבה מאחר

שאין כוונתו בהבאת הקרבן אל התכלית הנמשך ממנו ומאחר שלא נמצא התכלית בקרבנו ממילא לא נמצא בקרבנו רק ג' בחינות היינו חומר וצורה ופועל שהם ר"ת חפץ וזהו שאמר שמואל החפץ להשם בעולות ר"ל כיון שלא נמצא רק ג' בחינות שהם ר"ת חפץ ולכן אמר דהע"ה אז תחפץ זבחי צדק ר"ל אם נמצא בקרבנו . גם הבחינה הרביעית היינו תשובה שהם ר"ת תחפץ היינו תכלית חמר פועל צורה אז יעלו על מזבחך פרים ומה שהקדים התיו של תכלית בתחילה אף שהתכלית הוא לבסוף היינו משום דסוף המעש' תחילה במחשבה והנה עתה בעוה"ר שאין לנו בה"מ ולא קרבן שנתעורר על ידו לתשובה מוכרחים אנחנו שנתעורר מעצמינו לתשובה כי אין יוה"כ מכפר בלא תשובה כמאמר הכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם אך בתנאי אם לפני השם הכוונה טרם בוא יום השם הוא יוה"כ תטהרו מעצמיכם על ידי תשובה הנה דהע"ה אמר שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד ופירשו רז"ל לכך נקרא העוה"ז יושבי חלד משום דכל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה וביאר הגאון מהר"י ביעה"ד כוונת המד' משום דשמנה שרצים אמורים בתורה וקי"ל דכל מה שטמא ביבשה טהור בים והשבעה שרצים טהורים בים חוץ מן החולדה דליכא בים ונשאר בטומאתה שאינה יכולה להתהפך מטומאה לטהרה וכל ה"ז שרצים יכולים להתהפך מטומאה לטהרה ולכך מכנה המשורר אותם אנשים שאינם חוזרים בתשובה עד הגיע קיצם וזמנם ואינם מתהפכים מטומאה לטהרה יושבי חלד דוגמת החולדה שאינה מתהפכת מטומאה לטהרה וז"ש האזינו כל יושבי חלד שהם מחזיקי' בתרמותם עד יום מותם ועי"ז מפרש הטעם עון עקיבי יסיבני כי עונות קטנות הכמות ומדמה היצה"ר אצלם שהוא היתר גמור ולא יחשב להם לעון ולחטא הן הנה היו בעוכרם והבורא ית"ש בשבתו לכסא המשפט רואה כי אין לאל ידם לזכותם במשפט מצד נקיון כפים ובר לבבם והש"ית רוצה להצדיקם מצד הבטחתו לאדם הראשון כאמור לעיל שהוא בגדר חוק ע"כ הוכרח להעריך מעשיהם נגד מעשי הגוים והוכרח להעריך כסא למשפט לשפוט גם גויי הארץ וע"י הערכת מעשי בני ישראל למעשי אוה"ע יוכל הש"ית לצדקם גם במשפט ובזה א"ש המאמר שהתחלנו כי חוק לישראל אין לי אלא ישראל לאוה"ע מנין שסופט גם לאוה"ע ת"ל משפט לאלקי יעקב הכוונה כי ע"י שהש"י רוצה לזכות את ישראל עפ"י משפט לבד החוק אשר כרת לאה"ר וזה אינו

אלא ע"י המשפט לאוה"ע נצרכין מעשיהן של אלו כנגד אלו וע"ז יוצאין בדימוס כ"ר:

פרשת נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו איתא במד' הה"ד כעבור סופה ואין רשע זה דור המבול וצדיק יסוד עולם זה נח הפוך רשעים ואינם זה דור המבול ובית צדיקים יעמוד זה נח ובניו קירש שנבאר כוונת המד' נקדים גמרא שבת מ"ד והתות תיו על מצחות הנאנחים והנאנקים אמר הקב"ה כתוב על מצחן של צדיקים תיו של דיו ועל מצחן של רשעים תיו של דם א"ל מדה"ד מה נשתנו אלו מאלו אמר להן הללו צדיקים גמורין והללו רשעים גמורים אמרה מדה"ד לפניו הי' להם למחות כ"ו אמרה מדה"ד רבש"ע אם לפניך גלוי לפנינו מי גלוי מיד יצא מדה"ד כ"ו והקשה ביפ"ת דמשמע הכא שלולי הקטרוג היו נצולים הצדיקים ובמס' ב"ק איתא כיון שניתן רשות למשחית אין מבחין בין טוב לרע ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים כמ"ש והכרתי ממך צדיק ורשע גם הקשה בהא מעשה דמרים מגדלא שיער נשיא במס' חגיגה דף ו' היתכן שיעשה כן המשחית בלי השגחת הבורא ית' ויעשה בעצמו מה שלא הורשה מן השמים והבעל זבח פסח רוצה לחלק בין משחיתים בעלי דעה ובין בעלי טבעים היינו מצד עיפוש האויר כי הטבעים אין להם הבחנה בין טוב לרע אך המשחיתים הבעלי דעה הם מבחינים בין טוב למיטב והיפ"ת הקשה עליו ממכות המצרים שהי' טבעים ואעפ"כ כתיב והפלה השם בין מצרים ובין ישראל כ"ו ע"ש שדעת היפ"ת לחלק בין צדיקים גמורים לאינם גמורים כי צ"ג יוכל לינצל אף בשעה שניתן רשות למשחית אבל בצדיקים שאינם גמורים אף שעונותם אינם מספיקין להביא המשחית אבל כיון שניתן רשות להמשחית אין לאל ידם להמלט ממנו כמו שבכל הדברים אין הקיום צריך כח גדול כמו חידושה כדוגמת בנין הבית לבנותו מחדש צריך הוצאות רבות לחטוב קורות ולפסול אבנים וכדומה אבל את הבית בנוי ונוטה ליפול אזי בהוצאה קטנה בשנים או ג' עמודים יוכל לתמוך את קיר הבית לבל יפול או כמו בריאות הגוף שמי שהוא בריא כאולם אזי במעט מהמניעה מדברים המזיקים יעמוד באיתנו ואם חלה ונפל למשכב אזי צריך תרופות רבות להשיבו לבריאותו ולאיתנו הראשון כן הדבר הזה בענין הזכיות שאם לא יעמוד במקום סכנה יספיק לו במעט מן הזכיות אמנם אם חלה ונפל למשכב אז צריך זכיות מרובין כדי שיגהה מזורו ויחבוש חליו כארז"ל אם יש לו פרקליטין גדולין ניצול וארז"ל נפל לתורא חדד לסכינא כי לדחות טבע המזיק השוכן עליו צריך זכות גדול לדחותו מעליו אחר שהוא בא ברשותו ובגבולו וא"כ אם ניתן רשות למשחית בשביל עונות הדור כבר באו הצדיקים האלו ברשותו במקום סכנה שהמכה נתונה לכלל אנשים רבים אע"פ שאין עונש מספיק להביא המשחית עליהם עכ"ז כיון דאתיא לידי מיעוט עונש מספקת לבלתי ימלטו ממנו וז"ש הפסוק כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה כ"ו ולכאורה יש לדקדק למה נתן העונות לאבותינו והחטאים למדבר בעדם והביאור ע"ז כי לענין שתחרב הבית לא הי' נחרב במעט מהעונות כארז"ל בש"ס ובמד' לא חרבה ירושלים עד שעבדו ז' בתי ע"א ועד שכפרו בכל התורה כלה כי לולא כך לא הי' נחרב הבית כי השם חפץ בקיומו לגודל אהבתו אבל כיון שנחרב הבית וצריך לבנותו מחדש וודאי צריך לזה זכיות רבות ותשובה גדולה להעמידו על תילו וכ"ז שיש בידינו שמץ מהחטאים אין בידינו לבנותו מחדש וז"ש הכתוב כי בחטאינו ובעונות אבותינו כי בוודאי לולא עונות ופשעי אבותינו לא הי' נחרב הבית כאמור ומה שאין נבנה אף כי חף ידינו מפשע ובפרט מחטא ע"ז ר"ל כמו שהי' בימיהם זה אין בידינו כמו שכתוב אם שכחנו שם אלקינו ונפרוש כפינו כ"י כי עליך הורגנו כל היום רק כי שמץ החטאים אשר בידינו אף הם מונעי' שלא יבנה הבי' וז"ב הפסוק בירמי' הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי כוונתו כי אחר שסבנו אליך ומדוע לא נתקבל תפילתינו ותשובותינו לפניך ועל זה הסיבה כנ"י לנפשם ידענו ה' רשעינו ועון אבותינו כי חטאנו לך כוונתו כאמיר כי ע"י גודל הרשעת מאבותינו נחרב הבית ובשמץ חטאתינו יספיק שלא יבנה הבית ויוצא לנו מזה שע"י שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע בין צ"ג לא"ג וארז"ל כיון שהי' להם למחות ולא מיחו הוי להו צדיקים שאינם גמורים וא"כ נח אף שהי' צדיק גמור כדכתיב צדיק תמים מ"מ כיון שלא מיחה באנשי דורו הוי ליה כצדיק שאינו גמור והי' הדין נותן שיאסף עם אנשי דורו אך הנה מצינו לרז"ל במס' סנהדרין שסיפרו שפ"א הי' חכמי ישראל בעלי' יצתה ב"ק ואמר יש בכם שראוי שתשרה שכינה עליו כמ"ר אלא שאין דורו ראוי לכך א"כ מצינו דלפעמים נחסר הצדיק ממדרגתו ומשלימותו הראוי ע"י רשעת הדור כמו שפירש בזהר אשר נשיא יחטא

לאשמת

לאשמת העם היינו אם יחסר משלימותו ע"י אשמת העם ובזה פירשו המפרשים מה שאמר קרח למשה ולאהרן רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל השם היינו שהצדיק נחסר ממדריגתו ע"י אשמת העם ואם המצא ימצא צדיק גדול בדור שהגיע לתכלית השלימות כמשה רבינו ע"ה יוכר מזה גודל פאר ותהילות אנשי דורו כי בלעדם לא יגיע הצדיק לשלימותו כראוי וז"ש רב לכם היינו גודל השלימות אשר הסיבה אתכם היינו ע"י כי כל העדה כולם קדושים כי בזולתם לא הייתם משיגים כ"כ מהשלימות ונמצא כיון שמצאנו כי ע"י אשמת העם נגרע הצדיק מערכו נמצא מה שלא הגיע נח למדריגה זו להוכיח אנשי דורו ונגרע מערכו הי' ע"י אשמותיהם וז"ב המל' כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם הכוונה כיון שניתן רשות למשחית בדור המבול הי' מן הדין שיאסוף גם נח עמהם כיון שלא הוכיחם ונעשה כצדיק שאינו גמור שנאסף עם אנשי דורו וז"ש ואין רשע וצדיק יסוד עולם היינו הצדיק נכרת עם הרשע אלא שנח מצא חן לכן הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד היינו כי יודע השם דרך צדיקים שמה שלא הגיע נח למדריגה זו להוכיח בני דורו הוא מצד אשמת העם ולכן אבדם במבול ובית צדיקים יעמוד זה נח ובניו וע"פ האמור י"ל הפסוק עיני השם אל צדיקים ואזניו אל שועתם פני השם בעושי רע כ"ו צעקו וה' שומע ומכל צרותיו הושיעו ע"ד משארז"ל במס' תענית בסורא הוי דברא ובשבבותו דרב לא הוה דברא סברוהו כ"ע משום זכותו דרב דנפישא זכותו אחזיהו בחלמא לא משום זכותו דרב הוא דרב נפישא זכותי' אלא משו' ההוא גברא כו' והקשה המהרש"א ז"ל הא יש בכלל מאתים מנה ואם רב נפישא זכותי' טובא כ"ש שיש כח בזכותו להציל שבבותי' מן הדבר ותירץ כמ"ש היפ"ת דצדיק גמו' יוכל להמל' אף אם נתחייבו כל בני דור כלי' כמו נח אך הצדיק שאינו גמור לא יוכל להמלט אם נתחייבו כל בני דורו כלי' ואם הבורא ית' רוצה להציל את הצדיק שאינו גמור כביכול הוא משייר כמה אנשים מן הדור כדי להציל את הצדיק שאינו גמור וז"ב הגמרא סברוהו כ"ע דמשום זכותו דרב לכך לא הוי דברא בשבבותי' דרב משום זכותי דרב כדי שינצל הוא וזה הוי פחיתות הכבוד לגבי דרב כי זה שייך לגבי צדיק שאינו גמור אבל רב הוי צדיק גמור ולא צריך לכל זה ולכן אחזיהו בחלמא לא משום זכותו דרב דרב נפישא זכותי' ואף אם הי' כלי' חלילה לכל בני העיר אלים זכותי' דרב לינצל אלא משום האי גברא דמשאיל מרא לבי קיברא דזה

הוי צדיק שאינו גמור ועבורו מוכרחים לינצל כל בני שבבותי' וז"ב הפסוק עיני השם אל הצדיקים הכוונה כי השגחת המקום אל הצדיקים כ"כ חזקה עד שאפילו אם אשמת העם הגיע כ"כ עד שפני השם בעושי רע להכרית מארץ זכרם עכ"ז עיני השם אל צדיקים כ"א צעקו אל השם והוא שומע להצילם והבן ובדרך אגב יבואר תרגומו דהאי קרא קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם ארי איתמליאת ארעא חטופין מן קדם עובדיהון בישיא ואין הבנה וביאור לדבריו מן קדם עובדיהון בישיא והביאור ע"ז נ"ל דרש"י פירש קץ כל בשר בא לפני כ"מ שאתה מוצא זנות אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים ואח"כ פירש כי מלאה חמס לא נחתם גז"ד אלא על הגזל וזה צריך ביאור אמאי לא נחתם גז"ד על הזנות שהוא עבירה היותר חמורה ולפי האמור ניחא דהנה ידוע בדור המבול הי' ג' עבירות חמורות היינו ע"א וג"ע וגזל והנה נחפשה ונחקורה איזהו עבירה שבג' עבירות הנ"ל איזהו חמורה שבכולן ואיזהו קלה שבכולן דלפום רהיטא הוי גזל קלה שבכולן לפי שאין בה ח"כ ומיתת ב"ד כמו בע"ז וזנות אך בלבד א' היא חמורה שבכולן לפי שע"א וזנות הן עבירות שבין אדם למקום וגזל אית בה תרתי בין אדם לחבירו ובין אדם למקום כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' תשובה אעפ"י שהחזיר הגזילה לבעלים צריך להתודות ולשוב אל השם כי עבר על לאו לא תגזול או לא תגנוב והנה אחז"ל ה מושכי העון בחבלי השוא שפיתוי היצה"ר הוא הקל תחילה כי היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז והנה בהג' עבירות הנ"ל יש מהן שהן עבירות בין אדם למקום כמו ע"ז וזנות ויש מהן שבין אדם לחבירו כמו גזל וחמורה שבכולן זנות כי ע"ז באה אנדרלמוסיא וז"ש ותשחת הארץ לפני המקום היינו בעבירות שבין אדם למקום וגם ותמלא הארץ חמס היינו בעבירות שבין אדם לחבירו ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני היינו על עבירות שהם לפני שהם בין אדם למקום כמו זנות הי' מן הדין שיבא קץ לכל בשר והיינו אנדרלמוסיא שהורגת טובים ורעים אך אני לא אשפוט אותם על עבירות החמורות רק אני אדון אותם על עבירות החמס שהיא באה לפני עבירות החמורות כמאמר מושכי העון בחבלי השוא וז"ב התרגום ארי אתמליאת ארעא חטופין שהיא באה קדם עובדיהון בישיא שהם ע"ז וזנות וכוונת השם בכדי שישאר נח והבן:

ויאמר

ויאמר אברם אל השם מה תתן לי ואנכי כו' במד' א"ר יוחנן ג' הן שנאמר בהן שאל שלמה שנאמר שאל מה אתן לך אחז דכתיב שאל לך אות מעם השם מלך בן דוד דכתיב שאל ממני ואתנה גוים נחלתיך ור' אחא בשם ר' שמואל אמר עוד שנים אברהם דכתיב מה תתן ויעקב שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך אינו אומר מה תתן לי אלא שנאמר לו שאל להבין המדרש הזה נקדים מ"ש העיקרים בעינין התפילה חקירה עצומה זה לא ימנע אם שנגזר מהטוב על איש זה או לא ואם נגזר על איש זה מס נורך לתפילה ואם לא נגזר מה יועיל התפילה כי אין שינוי רצון לפניו והב' שלהיות האדם אינו צדיק בעיניו בחושבו שאין נהש"ת אלא גמול המעשים ומה תועיל התפילה למי שאינו ראוי גם הבעל עקידה הקשה למה תהי' התפילה אחת ממצות השם מאחר שהוא צורך האדם לבקש צרכיו כ"ו והד' מאחר היות מוסכם שכל מקרי עוה"ז עפ"י סידור המערכה ומה יועיל התפילה בזה ה' מאחר שהשי"ת חוקר לב מה צורך לבקש צרכי בפיו הלא די כשיכוין לבו ומה גם קשה לדברי רז"ל שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים הלא די בכוונת לבם ואם יש יתרון לבעל הלשון למה אמרו חז"ל המגביה קולו בתפילתו ה"ז מקטני האמנה ובאמת נראה להיפך שכנעה במחשבתו ה"ז משובח שמורה לשלימותו ית' מלד ידיעתו תעלומות לב ואמנם כבר ביארו שהשפעת העליונות יושפע על המקבל בהיותו מוכן לקבלם ואם לא יכין א"ע הוא עצמו מונע מלקבלם כמו שנגזר על איש שיצליחו פירותיו ואם לא יזרע הוא בעצמו מנע הטוב ממנו כן גזרת הבורא ית' על האדם בהיותו מוכן לקבלם היינו בהכנתו לטוב עפ"י שלימותו ואין כאן שינוי רצון אצל הבורא ית' רק שינוי המקבל שרצון המשפיע שתתקיים הגזירה כפי הכנת המקבל וז"ב הפסוק ואומר חלותי היא שנות ימין עליון ופירש הב"ל שאמרתי וגמרתי בלבי שע"י שחולה אני חולת הנפש לכן נשתנה כביכול ימין עליון היינו חסדי המקום עלי וזה טעם התפילה מלבד שהוא מצוה ככל המצות יש בו יתרון שמראה בטחונו בו ית' והכנע אליו והשתעבד לו ית'. והמניעה מהתפילה תולה מחשבה רעה על צד הקרי והזדמן לא מצד השגחה והספק ה"ה מבואר שאם האדם לא יפיק מחשבתו בתפילתו ע"י כלי המבטא לא היתה גלוי וידועה לדלי העם ולקטני הדעת ולא היו חושבים שיש צורך בתפילה כי לא היו שומעים עניני התפילה מעולם וז"ב הפסוק בחנתי לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי ביאורו דהאי זמותי בל יעבר פי קאי לתחילת הפסוק בחנת לבי זמותי. בל יעבר פי ר"ל בחנת לבי אף זמותי בל יעבר פי. אף אם מחשבתי טמון בקרבי ועדיין זמותי בל יעבר פי ולפעולות אדם בדבר שפתיך ר"ל זה שצריך להוציא בשפתיו היינו לפעולת אדם שצריך לקיים הדיבורים מה שמוציא מפיו ע"ד ארז"ל ברית כרותה לי"ג מדוה שאין חוזרת ריקם. כ"ז שישראל עושין לפני כסדר הזה ופי' הרא"ש שמקיימין מה שמוציאים מפיהם מה הוא רחום אף אתה רחום וכן כולם וז"ב הפסוק מוציא שפתיך תשמור ועשית ר"ל למה שצריך שתוציא בשפתיך עניני התפילה אף שהקב"ה יודע מחשבות ובוחן כליות בכדי שע"י הדיבורים תשמור ועשית לקיים ככל אשר אתה מוצא מפיך וכן כתב הרמב"ם במ"א שמטעם זה צריך להשתתף העיון עם המעשה כדי שיקנה בלב המידות ואח"כ אל המעשה והד' שנקנה גם הזולת בהשמיעו לאזניו מה שהבירו מוציא מפיו ויעשה גם הוא מטעמים לאביו שבשמים וז"ב הפסוק תהילת השם ידבר פי הכוונה במה שהכרח שידבר פי ולא די במחשבה לבד הלא הוא יודע מחשבות אלא שיקנה גם הזולת וזהו ויברך כל בשר שם קדשו ועוד יש לומר ט"ב מה שנצטוינו להשמיע בפינו השירות ותשבחות להורות על גודל השמחה והעונג שמגיע לנו שהשם אלקינו עם אראלים ומצוקים וחיות הקודש וקצר המלצ בלב מהכיל גודל השמחה ע"כ הוכרח להוציא בשפתיו להוציא השמחה מכח אל הפועל ע"י כלי המבטא וז"ב הפסוק אשירה להשם בחיי אזמרה לאלקי בעודי יערב עליו שיחי אנכי אשמח בשם כי החילוק בין שירה לזמרה ידוע ע"פ מפרשי התורה כי זמרה מורה על הפלגת השמחה יותר משמחה וזה ביאורו אשירה להשם בחיי הבית בית בעבור כי אני משבח להשם עבור חיי שנתן לי השם אזמרה לאלקי שיותר אני משמח ומתענג בעודי ר"ל ביתרון שנתן לו הבורא ית' ומלשון כי לא על איש ישים עוד (איוב כא) במה ששם לי יתרון על כל הנמצאים ומפרש הפסוק מהו היתרון כי יערב עליו שיח: במה שמתאוה לתפילתן של ישראל ע"ד ברן יחד כוכבי בוקר ואחר כך ויריעו כל בני אלקים ובדרך זה יש לפרש הפסוק זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו שהיא בדרך קושיא ותירוץ שהפסוק מקשה זכר רב טובך יביעו מאחר שהי' די בזכרון בלב ולמה נצטוו להיות בפיהם ובשפתם יביעו ודבר שפתים אך למחסור וע"ז תירץ וצדקתך ירננו הכוונה כי על גוף התפילה בעצמה לא הי' צריך דבר שפתים רק מחמת שמראים בעצמם גודל שמחתם בצדקה שעשה עמהם במה שמתאוה לתפילתן וזהו וצדקתך ירננו בפיהם כנ"ל וז"ב הפסוק כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך הכוונה כי החסד אשר זכני השם להיות שפתי ישבחונך הוא

יותר

יזהר אלי מהחסד החיים אשר נתתי לי ועי"ז מסיים כן אברככה בחיי בשמחה אשא כפי הכוונה וכי כן אברככה בעבור חיי כמו שאברככה בעבור אשר בשמך אשא כפי היינו אשר זיכנו להיות בשמך אשא כפי כי כמו חלב ודשן תשבע נפשי במה שזיכני השם ושפתי רננות יהלל פי ובדרך זה יבוארו הפסוקים בשירת חנה עלץ לבי בהשם רחב פי על אויבי שמחתי בישועתך ר"ל כי באמת לא היתי צריך להוציא בפי השבח והתהלה כי הוא מבין כליות והי' די במה שעלץ לבי בהשם ומה שרחב פי על אויבי ומה שאלחוני להרחיב פי על מפלת אויבי ולא הי' די לי עלצון הלב לבד. הוא מטעם כי שמחתי בישועתך ואין מקום בלבי להכיל השמחה והגיל ולזה הוכרחתי להוציא השמחה מכח אל הפועל ע"י כלי הדבור ואמרה חנה אל תרבו תדברו גבהה גבהה ואל יצא עתק מפיהם דווקא ע"י כלי הדבור כי אל דעות השם הכוונה כי הוא יודע כל תעלומות לב ולו נתכנו עלילות (משורש עלה נל"ה) ר"ל אף מה שעולה על לבות ב"א המה גלוים וידועים לפניו כדבר המנוי ולפי הקרי לא באלף ביאורו הכי עלילות היינו המעשים (מגזרת הכפולים) והיינו אף כי אל דעות השם שיודע העתידות מ"מ האדם אינו מוכרח במעשיו להיות כאלו המעשים נמנים לפניו ית' ואין לאדם בחירה עוד בהם אלא הבחירה חפשית ועתה נחזור לאשר התחלנו ונשובה למאמר שהתחלנו והנראה לפרש החילוק שבין שאלה לבקשה כי מדרך המתבקש לעשות איזה טובה להמבקש מלד רכות לבו וטוב מזגו אף שחבירו המבקש לא ביקש ולא הפיל תחינתו לפניו שיטיב לו היינו עפ"י דמיון אם ראובן רואה ב"א שרוצה להרוג את חבירו ובידו להצילו אזי וודאי החיוב על ראובן להצילו׳ אף אם שמעון לא ביקש מראובן שיצילו וזהו מדרך בקשה ושאלה היינו בדבר איזה פעולה או טובה שראובן לא יתחייב להטיב לשמעון בלתי הפילו תחינתו לפניו כדמיון אם רצונו של שמעון לקבל מתנה מראובן אז לא יתחייב ראובן ליתן לו מתנה בלתי הפילו תחינתו לפני ראובן ואז האפשרי שיכמרו רחמי ראובן על שמעון ויאזין לקול תפלתו למלאות בקשתו וז"ב הפסוקים מה שאמרה אסתר אל המלך אחשורוש לבוא אל המשתה אשר הכינה לו ואמר לה במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה וינתן לך היינו אם רצונך למלאות חפצך בגדר שאלה כאמור או אפשר שיש לך איזה דבר נחוץ מה שהוא בגדר בקשה שיתחייב שיפשה לך למלא בקשתך מעצמו אם היתי יודע מזה אך מחמת חסרון ידיעתי גם לא מלאתי בקשתך ותען אסתר המלכה ותאמר שאלתי ובקשתי היינו אם הרצה לידע שאלתי ובקשתי מוכרח אתה לבוא אל המשתה אשר אעשה למחר ומחר אעשה כדבר המלך לגלות לך שאלתי ובקשתי ואמרה לו תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי כי אסתר המלכה השליכה נפשה מנגד ושמה עיקר מגמתה להציל עמה ולזה אמרה הצלת נפשי הוא בגדר השאלה שלא יתחייב לך להציל בלתי הפלת תחינתי לכניך שאז אפשר שיכמרו רחמיך עלי ועמי בבקשתי הכוונה אבל הצלת בני עמי הוא בגדר בקשה שהראוי שתצילם בלי הקדמת תחנונים כי אין הצר שוה בנזק המלך ולזה אמר דוד המלך ע"ה אחת שאלתי ואותה אבקש היינו שאשאל מאת השם דבר שהיא בגדר בקשה כי כבר כתבתי כי לשון שאלה נופל או במתנה או שמבקש ממנו טובה גדולה אשר אין דעת המתבקש מסכמת לזה זולת אחר ריבוי הפצרה מהמבקש אבל בדבר שגם המתבקש חפץ בזה אין שייך לשון שאלה רק ל' בקש' ודוד ע"ה אמר ארח שאלתי מאת השם ואף שאותה אבקש היינו שהוא בגדר בקשה כי בזה חפץ השם להיות שבתי בבית השם ולחזות בנועם השם אך מחמת שאני משתוקק ומתאוה לזה מאוד וגדול' היא אצלי לזה אני מכנה את בקשתי בלשון שאלה: אי' החילוק בין שאלה לבקשה כי בקשה הוא תכלית הנ בוקש אבל שאלה הוא ששואל ממנו איזה דבר לתכלית דבר אחר כדמיון אם ראובן שואל משמעון שימליץ בעדו ללוי שיתן לו איזה מתנה או ר לואה וא"כ השאלה ששואל ראובן משמעון על עסק דיבורו ללוי אינו תכלית המכוון שלו אלא התכלית המבוקש הוא המתנה שיתן לוי לראובן וזהו ביאור הפסוק מה ה' אלקיך שואל מעמך רק ליראה את השם אלקיך וללכת בכל דרכיו א"כ היראה הוא בגדר השאלה שאין זה תכלית המכוון רק התכלית הנרצה הוא ללכת בכל דרכיו ושמירת מצותיו ע"ד ארז"ל אין בור ירא חטא וזה שאמר לאסתר מה שאלתך כ"ו ומה בקשתך כוונתו מה הוא הסיבה ומה הוא התכלית הנרצה שלך והשיבה אסתר תנתן לי נפשי בשאלתי שזהו אצלי בגדר שאלה שאין זה עיקר המכוון שלי אך עמי בבקשתי שזהו תכלי' המכוון שלי ולכך אמר דהע"ה אחת שאלתי מאת השם ואותה אבקש כי השאלה שלו הוא עצם הבקשה שבתי בבית השם והן הנה דברי המד' א"ר יוחנן ג' הן שנאמר בהן שאל ואלו הן שלמה שנאמר בו שאל מה אתן לך וה' ניסה את שלמה אם ישאל מאתו דברים נאותים ונכחים או יחמוד לבו להצלחת הזמני אבל חכמתו עמדה לו ושאל מאת השם התכלית המבוקש החכמה והמדע וכן אחז שנאמר בו שאל לך אות שאין זה התכלית המבוקש עשית האות או המופת רק קיום נבואתו וכן מלך בן דוד שנאמר בו שאל ממני ואתנה

גוים נחלתיך שהם בכלל הצלחת הזמניות רק שזה סיבה לתכלית הגדולה כי בהניח השם מכל אויביו אז נקל לו לעבוד את השם יומם ולילה וכן אברהם שאמר בו מה תתן לי היינו ע"י שאלה שאינו תכלית אך התכלית הגדולה אללו שיהי' לי בן שימלא מדריגתו כמ"ש למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו כ"ו וכן יעקב שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו א"כ מה שיצליח לו השם אין זה תכלית מבוקשו רק התכלית הוא מה שאמר עשר אעשרנו לך ודו"ק :

פרשת וישלח

ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלקים פא"פ ותנצל נפשי ע"כ ודקדקו המפרשים דבמילי פניאל לא נרמז בו לשון הצלה רק פנים אל פנים והנראה לו לפרש בדרך דרוש דהנה יעקב אע"ה רצה לחקור בשכלו מאין נגזרה ספיר גזרת נשמתו כי מסורת בידינו כי נשמת בני ישראל הם חלק אלהי ממעל כמ"ש כי חלק ה' עמו אבל יעקב אע"ה הי' רוצה להשיג בשכלו כי לא הי' עדיין התורה בימיו ולא ידע בבירור מאין נגזרה ספיר גזרתו אם שחלק נשמתו כביכול חלק אלקי ממעל או חלק ממלאכי מעלה וגם רצה לחקור בשכלו הנשגב מי שהוא גדול יותר בהשגה אלקית היינו לאחר שיתברר בשכלו שנשמתו אינה גזורה מתרשישי מעלה רק חלק אלקי ממעל רצה לחקור עוד לדעת מי היותר בהשגה או האומה הישראלי או מלאכי מעלה עד שהשיג בשכלו הבהיר שהשגתו גדולה יותר מהשגתם כמאמר דהע"ה כל שתה תחת רגליו כי כל העולמות הם מתנהגים על ידי פעולתינו ומעשי ידינו ע"ד ארז"ל בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מוסיפין כח פמליא של מעלה ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מתישין כח פמליא של מעלה כי גם בחלומו הראהו כך מן השמים דהנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו הכוונה כי סולם מוצב ארצה מרמז על מין האנושי הקרוץ מחומר ביסוד חומרי אשר בעפר יסודו אך רוח מבינתו יהלך היינו השכל אלקי הנטוע בקרבו מגיע השמימה הש"ר בשכלו העליון יפרוש כנפיו לתימן בחדריו סתום יגלה הן קדם יהלוך ויבין תעלומות חכמה כמ"ש הבדרשי כי על אל אלים ידבר נפלאות ומילין לגד עילאה ימלל ולא זאת גם והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו הכוונה כי עליתן וירידתן של כל המפליא של מעלה תלוים בו כי על ידו יוסיפו כח ועל ידו יחליפו כארז"ל והנה ידוע עפ"י ספרי מחקר כי טבע כל חלק נמשך אל הכל היינו השורש

כמו שטבע האש והעשן לעלות לעעלה משום כי יסוד העפרי שבו הוא מעט נגד יסוד האויר שבו לכך הוא נמשך אל יסוד האויר וכן להיפך כי טבעי כל הכלים נופלים לארץ וגלד כי יסוד העפרי שבו לגודל כמותו נגד שאר היסודות הוא מכבידו ומטהו לארץ ולכן אחר כי טבע החלק להמשך אחר שרשו ואחר שידוע שהנשמה הוא חלק אלקי ממעל לכן כתיב כי לא יראני האדם וחי כי בראותו התגלות אלקות מוכרחת להתפרד מן החומר ולדבק בשורשה העליון וזהו כוונת רז"ל פסחים דף ז' בניגש מליכתם למה לדיקים דומין לפני השכינה כנר לפני האבוקה כי ידוע כי טבע הנר הדלוק כשהיא נגד האבוקה נכבית הנר משום שחלק האש שעל הנר הוא בטל ונדבק בשורשה האור הגדול שבאבוקה ואיתא בזהר לדיקים לא אתפטרין מנו עלמא עד דחמו לשכינתא ומגו שגיאות תיאובתא דשכינתא נשמתא נפקת לקבלה היינו כי נדבקת ונאחזת בשורשה ובטלה לגבי א"ס כמו שבטל הנר לפני האבוקה וזהו ארז"ל למה לדיקים דומין לפני השכינה כוונתם למ"ש בזהר מגו שגיאות תיאובתא דשכינתא נשמתא נפקת לקבלה מהו הסיבה לזה ומתרצים כנר לפני האבוקה כמו שבטל אור הנר נגד האור שבאבוקה ונאחזת ונדבקת בשורשה כן הדבר הזה שנמשך החלק לשרשו ובטלה אור הנשמה נגד אור הגדול הגנוז והצפון אור א"ס ובזה יבוארו הפסוקים בפ' ואתחנן ותאמרו הן הראנו כו' היום הזה ראינו וכו' ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה אם יוספים אנחנו לשמוע את קול השם אלקינו עוד ומתנו ודקדקו בדרוש כל ישראל דהפסוקים הללו אין להם שום הבנה לדבריהם דבריש דקרא כתיב היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי ותכ"ד חזרו מדבריהם ואמרו ועתה למה נמות ומה גם שמדברי רז"ל נראה סתירה למה שאמרו ראינו כי ידבר כו' וחי ורז"ל אמרו על כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה פרחה נשמתן של ישראל אלא שהוריד עליהן טל של תחי' ע' שבת פ"ז והנראה לע"ד לפרש הכתובים בביאור נכון דדבר זה למדנו מתורת רבינו משה אלשיך ז"ל לפי בראשית דמעת חטא אדה"ר נמשך זוהמת הנחש על האדם להיות מסך מבדיל על אור השכלי מהשיג השלימות אמיתי ומחמת זה הוכרח להיות מיתה בעולם בכדי שע"י מיתה נתמרק זוהמת הנחש ויוכשר לקבל טהרה להשיג השלימות אמיתי השגת עיונית וזהו ארז"ל לדיקי' יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכי' ואורו' השכלי' מכונים בשם עטרות וזהו אמרז"ל כי הוי מפטרי רבנן מבי ר' אמי אמרי לי' עולמך תראה בחייך ופירש הכ"ל בכוונתם בברכתם לרבם היינו שיזכה להשיג השלימות האמיתי בחייו

מה שלא זכו למעל' זו אף יחידו סגולה אלא לאחר מותם ואיתא במד' דבדור המדבר נתמרק זוהמתם במעמד הקדוש ומכח זה זכו להשיג השלימות אמיתי בחייהם וזהו כוונת הכתובים ותאמרו הן הראנו השם אלקים את כבודו ואת גדלו ר"ל אחר שנתמרק ממנו זוהמת הנחש וע"י כן זכינו להשיג השגת אלקית אף שעודנו בחיים היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי הכוונה שיוכל להיות שיזכה האדם אף בחיים להשגת אלקית ואמרו ועתה למה נמות כוונתם למה שארז"ל על כל דיבור ודבור פרחה נשמתן של ישראל היינו משום שזכו להתגלות אלקית כמ"ש אתה הראת לדעת כי השם הוא אלקים כו' וכפירש"י שם ומחמת זה הוכרחו למיתה ע"ד כי לא יראני האדם וחי כי נתדבק בשרשו ונתבטלו אורם לגבי השורש והכוללות כמו שנתבטל הנר נגד האבוקה וזהו אמרם ועתה למה נמות כוונתם מה שאנו מוכרחים למיתה כעת היינו כי תאכלנו האש הגדולה כי נתבטלו נגד האש הגדולה אבל באמת אין במיתה זו שום תיקון שיגיעו יותר להשגה גדולה ע"י מיתה זו כמיתת הטבעית שיש בה תיקון להשגת השלמות ולכך אמרו אם יוספים אנחנו לשמוע כו' ומתנו כוונת' בשלמא אם היינו יודעים שע"י מית' זו יגיעו להשגה יתירה היו מקבלים עליהם אבל באמת הבינו שלא יזכו להשגה יתירה על ידי מיתה זו לכך אמרו אל משה קרב אתה ושמע כו' והנה הרמב"ם כתב בס' המדע כי יש ג' עולמות עולם הגלגלים ועולם המלאכים ועולם השפל וכל הג' עולמות הם מושפעים ומשפיעים כי עולם הגלגלים משפיעים לעולם שלמטה היינו עולם המלאכים והם משפיעים לעולם השפל ולזה הוכרח להיות בעולם השפל משפיעים ומקבלים והנה הר"ן בריש ר"ה הקשה דהכא משמע דנהגה ערלה בהברכה והרכבה ואלו בספרי תניא ונטעתם כל עץ מאכל פרט למבריך ומרכיב ומתרץ הר"ן דההיא דהכא מיירי בשאינה יונקת מן האב וההיא דספרי מיירי בשיונקת מן האב ואמרי התם מאן מוכח ומהדרי דמאן דאכיל דלאו דילי' בהיל לאסתכולי באפי' נמצא למדים מדברי הר"ן דהמושפע בהיל לאיסתכולי בפני המשפיע : וכעין זה שמעתי אומרים משמו של הרב הגדול הצדיק מ' נבי' אלימלך נ"ע מק' דינאב מה שאמר יעקב לרחל וללאה רואה אנכי את פני אביכן והנה איננו אלו כו' דהנה בני לבן אמרו לקח יעקב את כל אשר לאביו והיו סוברין בדעתם כי לבן הוא המשפיע ויעקב הוא המקבל השפעה ויעקב ע"ה סובר להיפך כי הוא המשפיע ולבן הוא המקבל כמ"ש ויברך השם אותך לרגלי והוכיח יעקב סברתו שהוא המשפיע ולבן היא המושפע שאם הי' הדבר בהיפך שלבן יהי' המשפיע ויעקב יהי' המקבל לא הי' יעקב יכול להסתכל בפני לבן ולבן הי' יכול להסתכל בפני יעקב כפי דברי הירושלמי הנ"ל וז"ש יעקב דוודאי הוא מוכיח כי אני אני הוא המשפיע ולבן הוא המקבל והעד ע"ז כי רואה אנכי את פני אביכן והנה איננו אלי כוונתו כוונתו כי אני יוכל להביט פני אביכן והנה איננו אלי כוונתו כי הוא לא יוכל להביט בפני א"כ האמת כדברי ועתה נחזה ראש ונסיבה למאמר שהתחלנו כי לפי הקדמה שהקדמנו כי יאע"ה רצה לברר בטוב שכלו מהמקרה שהקרה לו שנתגשם עם המלאך וניצול ממנו ועי"ז נתברר לו שנשמתו אינ' נחצבת חלק מהמלאך וגם נתברר לו שיעקב הוא עדיף מהמלאך והוא המשפיע והמלאך היא בחי' המקבל נגדו וז"ב הפסוק ויקרא יעקב שם המקום (ר"ל סיבה כמו מה מקום לתפילה זו) ע"י הסיב' שאירע לו עם המלאך פניאל ר"ל כי פני היינו הצור' שלי נשמתו הקדוש' היא חלק מהשם כביכול ולא מהמלאך כי ראיתי אלקים פא"פ ותינצל נפשי ואם היתה חלק מהמלאך הי' בלתי אפשרי להנצל כי הית' נדבקת ונאחזת בשורש' כטבע כל החלקים הנמשכים לשורשם וגם נתברר לי כי אני הוא המשפיע והמלאך הוא המקבל כי ראיתי אלקים פא"פ ואם הייתי מושפע ממנו לא הייתי יכול להביט בפניו והבן :

הגהה

נראה לפרש ביאור הפסוק ע"ד הפשט כי לבאורה יש לדקדק למה קאמ' רואה אנכי בלשון בינוני והלא הי' רחוק מלבן דרך שלשת ימים והו"ל

והו"ל למיכתב בלשון עבר ראיתי אך הפירוש האמיתי ב"ה הוא כן כי יעקב אע"ה הי' צופה ומביט בעיני השכל עפ"י רוה"ק כמו מי שמביט בעיני בשר דבר הסמוך לו ונראה שפניו כן הי' צופה ומביט למרחוק בעיני השכל וזהו ביאורו רואה אנכי את פני אביכן והנה איננו אלי ר"ל שאני רואה אתו כעת אף שאיננו אלי בסמוך עכ"ז יכול אני לראותו בטוב כמו שראיתיו כתמול שלשם בעת שהי' סמוך אלי והוא אמיתי ב"ה :

(שם ל"ד י' י"ג)

ויען בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם ופירש התרגום ואתיבו בני יעקב ית שכם וית חמור אבוהו בחוכמתא ומלילו די סאיב ית דינה אחתהון : הנה התרגום הוציא מלת במרמ' מכללו

דבכל

דבכל התנ"ך כן. רמז' פירושו ברמאות ואמת דלא ניחא לי' להתרגום לפרש לשון רמאות על שבט יה עכ"ז לא ניחא לי דהלא מקרא מלא הוא ועם עקש תתפל אמת שגם בפ' (תולדות כ"ז ל"ד) בפסוק בא אחיך במרמ' פי' התרגום ג"כ בחוכמתא עכ"ז נראה לי לפרש דהתרגום לא הוציא מלת במרמ' מפשטו' אלא שהוסיף על לשון העברי לפרש דהרמאות הי' עפ"י חכמ' דהכ' כבר נודע לנו מ"ש רש"י והמד' בפ' דברים ובפ' יתרו דלשון אמיר' הוא רכה ולשון דבור הוא קש' וכמו שפירש רבינו משה אלשיך וינחם השם על הרע' אשר דבר לעשות לעמו היינו כ"ז שהאדם בכעס והכעס בחיקו יניח שלא הוציא מכח אל הפועל לחרף את חבירו אשר הרע בדברים קשים כנגדים אז הכעס הולך ומתגבר וכמו שפירש בתורתו בפ' נצבים בפירש"י ששמעו מאה קללות חסר שתים ואמרו מי יוכל לעמוד באלו ע"כ דאין הכוונ' שנתיראו מצ"ח קללות מה ש לא מפי השם דכיון שלא מכח אל הפועל לא נתיראו עוד אלא שנתיראו מהשתים לתשלים מאה מה שלא הוציא מפיו ית' והם לפוכים אלו בכחו ית' שאלו השתים הם יוכלו להתגבר עוד בקצף גדול וז"פ וינחם השם על הרע' היינו שנתקרר דעתו כו' בזה אשר דבר לעשות לעמו דכיון שהוציא הכעס מכח אל הפועל נתקרר דעתו כ"י בזה ובזה הדרך שמעתי אומרים בשם ש"ב אדונינו החכם אלקי ר"א זצ"ל מווילנא ביאור הגמרא מגיל' ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו ופריך שם מאי דלקה בי' כולי האי ומשני שם משום דשלח' לו דברים רעים וחירופים כו' ע"ש ודקדק הגאון הנ"ל על פירכת הש"ס די"ל דמש"ה דלקה בי' משום שלא עשתה רצון המלך ומרד' במלכות גם דקדק על לשון כולי האי ופירש הוא ז"ל משום דכתיב ויקצוף המלך מאוד משמע שהוציא הכעס מכח אל הפועל בדברי חרופים וגידופים על אות' הרשע' וא"כ היה' בזה סיב' להתקרר כעסו וחמתו כדרך המתקצפים ואעפ"כ וחמתו בערה בו היינו שכעסו הולך ומתגבר ומש"ה פריך הש"ס מאי דלק' בי' כולי האי שאין זה מטבע האנושי להיות הכעס מתגבר אחר הקצף ולזה משני הש"ס משום דשלח' לו דברים רעים והי' בוש בדבר לספר לפני החכמים יודעי העתים הדברים הרעים ששלח' לו והי' טמון הכעס בקרבו דע"ז לא הי' יכול להתקצף מחמת בוש' עכ"ל בדרך זה י"ל הפסוק (במדבר י"ד ל"ה) אני השם דברתי אם לא זאת אעש' לכל העד' הרע' הזאת הנועדים עלי במדבר הזה וחוץ לדרכינו אמרתי לפרש

הגה

עפ"י מ"ש הרמב"ם ז"ל ב"ה תשובה ובפה"מ לזרעים הדבורים אשר שם השם בפי הנביא לא יוכל לחזור כי מוכרח הוא שתתקיים כדי שלא לאמרו שהוא נביא שקר אבל הדבור שיוצא מפי הקב"ה כ"י בעצמו יוכל להיות שיחזור בעשותם תשוב' הגוי' לכך כתיב אני השם דברתי שלא מסרתי הנבוא' לשום נביא כדי שאוכל לחזור אם ישובו אלי בכל לבם . ובכל נפשם דאם לא זאת אעש' אלא היתי מוסר הנבוא' לאיז' נביא הי' מוכרח שתתקיים הנבוא' במדבר הזה יתמו ושם ימותו ולכן דברתי בעצמי כדי שאוכל לחזור. ובדרך הזה פירשתי מ"ש יעקב אע"ה ואתה אמרת הטיב איטיב עמך דהנה המהרש"א בח"א הקש' משארז"ל במס' ברכות כתיב והנה אנכי עמך כו' וכתיב ויירא יעקב מאוד ומשני קסבר שמא יגרום החטא והקש' הא קי"ל כל דבור שיצא מפי הקב"ה לטוב' אפילו ע"ת אינו חוזר בו כו' ולפי דברי הרמב"ם שכתבנו ניחא דהדבור שיצא מפי הקב"ה בעצמו להמקבל אפשר שיחזור בו הקב"ה מפאת שינוי המקבל כשאינו מוכן לקבל ולא מצד שינוי רצון חלילה כמ"ש לעיל בפרשת לך אבל אם הבטיח הבורא ית' טובה להמקבל ע"י שליח או נביא אינו חוזר כדי שלא יאמרו הבריות שהוא נביא שקר · הא שאז"ל

יתמו ושם ימותו וכו' ודקדקו המפרשים לפי המסורת בידינו ששם הוי' מורה על רחמים וכאן נהפיך שמורה על דין חליל' ואף שיש לומר עפ"י אמרם ז"ל שהרשעי' מהפכים מה"ר למה"ד אמנ' לפי דברים נירא' דהא לכאורה מלת דברתי הוא אין לו הבנה וגם לא נודע לנו מאי ספרה לנו התורה בזה אם לא ידענו כי הוא אמר ויהי ולא איש אל ויכזב אך לפי מ"ש ניחא דכיון שמוציא הכעס מכח אל הפועל ע"י הקצף נתקרר דעתו בזה ואין כח להכעס והחימה להתגבר עוד וזה פירש הפסוק אני השם דברתי ר"ל שזה הוא מדת החסד במה שדברתי ויעדתי עליכם יעודים קשים בזה נתקרר דעתי וכעסי ואם לא זאת אעשה היינו אם לא הייתי עושה כן להתקצף עליכם הי' הכעס מתגבר כ"כ עד שבמדבר הזה יתמו ושם ימותו אבל עכשיו שדברתי מלבי תוכלו לשוב גזרתי ע"י תשובה ועתה נחזור נא לפרש למה שהתחלנו דהנה כתיב בני יעקב באו מן השדה כשמעם ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל כו' והנה בעת בואם חמור ושכם בנו לחתחתן עמהם והבינו בעצמם כי בוודאי יחרה אף בני יעקב גם על דבר הנבלה אשר עשו בבת יעקב ואם היו בני יעקב

מתאפקים

מתאפקים הכעס בלבם ולאמר לשכם ולאביו להטעותם על דבר המילה באמירה רכה היו מרגישים אנשי שכם בעצמם כי לבם בל עמם וכוונתם להטעותם ולהכשילם בדבר המילה ולכן התחכמו בני יעקב בבואם חמור ושכם בנו להתחתן עמהם ויענו בני יעקב בהרמת קולם כמ"ש רש"י ענית ואמרת שהוא בהרמת קול (כי תבא ה') וגם וידברו דברים קשים וחירופים ואז דימו אנשי שכם כי אחרי התקצפם נח רוגזם ונתקרר דעתם בזה ולכן שמעו לעצת בני יעקב ע"ד המילה ומפרש הקרא אף שנכנו דעתם בזה עכ"ז הטיבו אשר עשו אשר טמא את דינה אחותם וז"ש התרגום בחוכמתא כי הרמאות אשר עשו עם אנשי שכם הי' בחכמת אלקית והבן :

הגה

שארז"ל כל דבור שילא מפי הקב"ה היינו ע"י נביא כמ"ש הרמב"ם לכך אמר י"א ע"ה לכן יראתי מפני עשו אחי משום שאתה בעצמך אמרת היטב איטיב עמך ולא מפי שליח ולכן יראתי שמא יגרום החטא ולא יוכל לקבל הטובה מפאת שינוי המקבל

פרשת ויחי

כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמליך ועתה שא נא לפשע עבדי כו' ויאמר אליהם יוסף התחת אלקים אני אתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה להבין הדקדוקים דבתחילה מגדיל חטא המכירה ומכנה אתו בשם פשע ותכ"ד משפילו ומכנה אתו בשם חטא וז"ש וחטאתם והנראה לע"ד לפרש הכתובים דהנה ענין המכירה בעצמה לא הי' נחשב להם לחטא חמור כי זה דומה לחשב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כי אחר שנצמח מזה ישועה ליוסף ולכל ישראל אך מה שנחשב להם לחטא אשר מטבע האחוה להיות אוהבים נאמנים ונפשו קשורה בנפשו ולהיות מיצר ומשתתף בצערו ומכ"ש אין מדרך האחוה להיצר ולהרע איש לרעהו וזהו ויאמרו איש אל רעהו אבל אשמים אנחנו על אחינו היינו כי שמו עיקר אשמתם על אחינו שילאו מגדר האחוה אין שראו צרת נפשו בהתחננו אליהם ולא שמעו לקולו אבל בעיקר המכירה לא חשבו לאשמה כלל אף קודם שנודעה להם שיוסף הוא במצרים ומכ"ש אחר שנודעה להם שיוסף הוא מלך במצרים משום דהוי כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה וזה ביאור המד' הובא בנזה"ק לעתיד לבא יאמר הבורא ית' לאוה"ע למה נשתעבדתם בישראל ויאמרו לו אתה מסרת בידינו ויחזיר ויאמר להם הבורא על זקן זה למה הכבדתם עולכם מיד יצאו בפחי נפש וביאור הוא המדרש דהנה מה שאוה"ע משתעבדים בישראל בוודאי הוא רצון הבורא ית' בזה כי מי זה אמר ותהי אם השם לא צוה ומה גם לפי המובא במד' לך לך שהראהו הקב"ה לא"א ע"ה גיהנם ושעבוד מלכיות וציוהו לברור לו איזהו שירצה ובירר לו שעבוד מלכיות ואם באמת היו האוה"ע מרגישים שעיקר שעבודם בישראל מפאת גזירת המקום לא היו מחוייבים שום עונש ע"ז כי עשו רצון קוניהם אבל עיקר חיובם העונש מצד שדימו בעצמם כי כחם ועוצם ידם עשה להם החיל וע"ז נאמר הנביא הוי אשור שבט אפי ומטה בידם זעמי הכוונה כי עצם ממשלתם בישראל איננו מצד ממשלה בעצם רק פעולתם הוא כפעולת המטה וכפעולות הגרזן ביד החוצב בו וא"כ הוי לגבי דידהו כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כי באמת הי' ריצוי הבורא ית' בזה וזהו כוונת המדרש שאמר הקב"ה למה נשתעבדתם בישראל ואמרו לו הרי אתה מסרת בידינו הכוונה כי באמת הי' כך רצונך ית' שנשתעבד בהם ואף שאנו לא נתכוונו לעשות רצונך רק מזדון לבבנו השתעבדנו בהם מ"מ הוי כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה ואמר להם הקב"ה על זקן זה היינו ר"ע שהי' נגלגל עשרה השבטים למה הכבדתם עולכם כיון שאתם באים לפטור בטענה נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דפטור וא"כ ר"ע שהי' מעשרה הרוגי מלכות שהם סבלו עונש מכירת יוסף הלא הם נ"כ נתכוונו לאכול בשר חזיר ועלה בידם בשר טלה כי באמת נצמח מהמכירה ישועה לו ולדורו כמ"ש ולהחיות לכם לפליטה גדול' ולמה הכבדתם עולכם מיד יצאו כפחי נפש ובדרך זה שמעתי ביאור דברי הש"ס בנזיר אישה הפרס והשם יסלח לה ר"ע כשהי' מגיע למקרא הזה הי' בוכה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה ושתתה יין ומטמא למתים שצריכה כפרה ומה בנתכוונה לאכול בשר חזיר ועלתה בידה בשר טלה צריכה כפרה מכ"ש הנתכווין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עאכו"כ שצריכה כפר' והקש' המפרשים מדוע דווקא בר"ע שהי' בוכ' ולמה לא בכו שארי תנאים ואמוראים בהגיעם למקרא הזה וכתבו כי הידוע מכתבי הגאון ר' שמשון

מאסטריפאלי נ"ע שר"ע הי' גלגול מעשרת השבטים וכוונתם הי' לאכול בשר חזיר ועלתה בידם בשר טלה וכ"ז שלא הגיעה למקרא הזה הי' ר"ע סבר בדעתו בנתכוין לאכול בשר חזיר הואיל ועלה בידו בשר טלה ולא חטא רק במחשב' בעלמא אינו צריך כפרה ולא יהי' נענש על מכירת יוסף אבל בהגיעו למקרא הזה שצריך כפרה אף בנתכוין לבד לאכול ב"ח ואעפ"כ צריך כפרה אף על המחשבה לפיכך בכה ר"ע בהגיעו למקרא הזה והאמת כי אחרי כותבי זאת מצאתי בספר שם משמואל שהביא ג"כ למ"ד הזה בשם נזה"ק והנה אף דקי"ל דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעש' היינו בבינונים אבל צדיקים גמורים נידונים אף על המחשבה וז"ש רז"ל וסביביו נשערה מאוד מלמד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה וטעם הדבר על פי מה שראיתי במפרשי התורה דבתחילה עלה במחשב' לברוא העולם במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים במדה"ד שתפה למדה"ר ועכ"ז אין מחשבתו של הבורא ית' יוצא לבטלה חלילה ונתקיים בצדיקים גמורים שנדונים במדה"ד כמו שעלה במחשבה לפניו וזהו כוונת רז"ל שאמרו מה"ש לפני הקב"ה כשראו מיתתו של ר"ע רש"ע זו תורה וזו שכר' אמר להם הקב"ה כך עלתה במחשב' לפני ר"ל שלא יהא מחשבתי לבטל' חליל' וראיתי בשבט מישראל שהביא בשם הזהר דכשהמשפט כזה בא לפני הבורא ית' אינו דן על המחשב' לבד אבל כשהמשפט בא לפני פמליא של מעלה נידון ג"כ על המחשב' ובדרך זה יש לפרש הפסוק כי עו"ז לאלקים ר"ל כי מדה"ד מסור' לאלקים לב"ד של מעלי' אבל ולך השם החסד היינו כשהמשפט בא לפניך מתנהג במדת החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשיהו דווקא ולא על המחשב' וז"ש בלעם לא הביט און ביעקב (און היינו מחשב, ע"ד און יחשוב על משכבו) ה' אלקיו עמו ר"ל אבל אם חשב לעשות מצו' היינו מעיניני אלקות עמו ר"ל מחשב' כזו מצרפה למעש' והנה מש"ל בעיניני שעבוד אוה"ע על ישראל הוי כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה בזה החקירה עמדו גם הרמב"ם והראב"ד ז"ל במה שגזר הקב"ה כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם כו' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי כו' והראב"ד תירץ כי על גוף השעבוד אין מגיע להם עונש כי לאשר קיימו גזירת המלך רק על מה שעזרו לרעה והוסיפו על גזירת המקום ע"ז מגיע להם עונש ופירוש זה מיושב בקרא וגם את הגוי אשר יעבודו ר"ל ע"ד העבדות אשר ימשך מהגוי ר"ל היתרון כי על עיקר השעבוד לא שייך לכתוב הגוי אשר יעבודו כי הם בעצמם אינם מעבידין אותם ולא שייך ליחס הפעולה להגוי רק להקב"ה שהעביד אותם בידם אבל היתרון שייך ליחס הפעול' להגוי וז"ש שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם היינו מה שהם בעצמם וברצונם מעבידים אותם נמצא לפ"ז אין מגיע להם עונש רק על היתרון ולא על עיקר השעבוד ואדונינו דהע"ה הרגיש בזה שיש סברא לומר כך והתפלל אל השם תן להם כפעלם וכרוע מעלליהם השב גמולם להם ר"ל שהתפלל להשם שיענשם גם על עיקר השעבודם וראוי ליחס להם פעולת השעבוד בשלימות כאלו מידם היתה זאת לישראל למעצבה ופירש דבריו כי לא יבינו אל פעולות השם ואל מעשי ידיו ר"ל בשלמא אם יבינו על עיקר השעבוד כי מאת השם נהיתה זאת לא הי' מגיע להם עונש רק על יתרון אבל באמת לא יבינו אל פעולות השם רק ידמו בנפשם כי כחם ועוצם ידם הגיעה להם ע"כ יהרסם ולא יבנם ובדרך זה פירש בספר אגודת אזוב סדר הכתובים תבוא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי כי רבות אנחותי ולבי דוי והביא בשם נזה"ק חקירה עצומה על מה דאיתא בש"ס ר"ה וכן היא המדה מעביר ראשון ראשון אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מתחשב בהדייהו והקשה בנזה"ק ממ"נ אם הדין נותן שיענש גם על עונות ראשונים א"כ גם אי ליכא רובא עונות יתחשב בהדייהו ואם אין הדין נותן שיענש על עונות ראשונים א"כ גם כי איכא רוב עונות נמי לא יתחשב בהדייהו ופירש דבאמת כל ילוד אשה מוכרח הוא לחטא א' או ב' מצד זוהמת ההולדה כמאמר דהע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי ולזה הקב"ה מעביר אותן עונות ראשונים מעל כף המשקלות ומניחן בפ"ע ולזה צופה ומביט אם לא יחטא יותר אזי איגלאי מילתא למפרע שעל אותן עונות ראשונים חטא בהן מצד ההכרח וההכרח לא יגונה אבל אי איכא רוב עונות נמצא איגלאי מילתא למפרע דגם אותן העונות ראשונים הי' מצד בחירתו הרע נמצאנו למדים מדברינו דהיתרון מגלה על עיקר הפעול' וז"ש ירמי' תבא כל רעתם לפניך ר"ל שתענים אותם על עיקר הפעולה והשעבוד ולא על היתרון לבד כי היתרון מגלה על עיקר הפעול' כמ"ש ועולל למו כאשר עוללת לי על כל פשעי ר"ל כשיש לי רוב עונות אז אתה מצטרף גם העונות ראשונים וע"כ סברתך כי היתרון מגלה על העיקר א"כ גם לעומתם תחשב כך ותענים אתם גם על עיקר השעבוד ועתה נשובה נא למאמרי הראשון שאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך הכוונה כי פשע אחיך כי עיקר הפשע הוא מצד התאוה

שיצאו מגדר האחוה כמה שלא חשו עליך בהתחננך אלינו ולא שמעו לקולם וחטאתם כי רעה גמלוך ר"ל אבל עיקר הרעה במה שגמלוך בענין המכירה הוא נחשב לחטא קל מחמת כי נתכוונו לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה והשיב להם יוסף התחת אלקים ר"ל כי אני מרכבה לשכינ' כמו שפירש רבינו בחיי על התורה גבי יעקב שאמר ג"כ לרחל התחת אלקים אנכי ע"ש וכוון שזכה להיות מרכבה לשכינה אינו דן על המחשב' כמעש' וז"ש אתם חשבתם עלי רעה רק מחשב' בעלמא אלקים חשבה לטבה ונתן להם מופת שאין בלבו עליהם במה שאמר פקד יפקד כו' והעליתם את עצמותי מזה נמצא בהעלאת עצמותיו יגלה למפרע שלא הי' בלבו עליהם כלום כי כל אדם שיש בו קנאה על חבירו עצמותיו מרקיבין ויוכיח סופו על תחילתו שהי' עומד בצדקו מתחילתו ועל סופו ב"ז ול"ג:

פרשת בא

בפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנ' להבין הענין מהו ראש וראשון הנה כפי הידוע לנו שלא עשנו כגויי הארץ היינו שכל אוה"ע המה נתונים תחת המערכה ועפ"י המערכה המה מתנהגים הן לטוב והן למוטב זולת אומה הישראלית המה מושגחים מהסבה הראשונה כמ"ש ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי הכוונה שאינם מושגחים מפאת המערכה רק מן המשגיח הראשון וז"ש להיות לי וז"ש אשר עיני השם אלקיך דורש אותה תמיד ובזה הדרך ביאר לנו אדונינו הרב ר' משה אלשיך ז"ל הפסוק בני ציון היקרים המסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרש מעשי ידי יוצר ופרש"י ז"ל מעשה ידי יוצר הוא האומן העושה קדרות ודקדק הרב דלמה צריך הפסוק לסיים מעש' ידי יוצר דוודאי כ"ע ידעי דנבלי חרש הוא מעשה ידי יוצר ולא מעשה חרש וחושב וביאר הענין אחר שנודע לנו כי הנהגת אוה"ע נתונים המה תחת המערכה ועולם המזלות הוא מושפע מעולם הגלגלים ועולם הגלגלים הוא המונע את עולם המזלות והגלגל הוא מתנוע תמיד לאט לאט ולפי תנועת וסבוב הגלגל כן הוא מעמד ומצב של כל אומה ואומה ולכן אינו מצוי שיקרה לאומה מן האומות שיתהפכו מן הקצה אל הקצה היינו מרום המעלות אל קצה השפלות או להיפוך משום דהוא מן הנמנע שיתהפך הגלגל ברגע אחת מעילית לתחתית ומתחתית לעילית לא

כן האומה הישראלית אשר היא נתונה תחת השגחת השם ית' ויתעלה ולכן אפשר לאומה זו שיתהפכו מן הקצה אל הקצ' מרום המעלות לתכלית השפלות כמו שאירע להם בעת גלותם מירושלים בגלותם מארץ ישראל וזהו שאמר המקונן בני ציון היקרים המסולאים בפז שהי' ברום ההצלחה ובגודל החשיבות כחשיבות הפז שאינו נמצא בעולם שלא ירדו לעולם אלא דבר מועט כמ"ש התוס' בגיטין ואיכה נתהפכו ברגע מהיפך להיפך ונחשבו לנבלי חרש והשיב המקונן תשובה לעצמו לפי שהוא מעשי ידי יוצר ר"ל לפי שהם מושגחים מאת היוצר לכך אין בהם צד אמצעות כלל אך אם עושים רצון קונם אזי הם עומדים ברום המעלות ואם לאו המה בתכלית השפלות וזה שאמר הש"ס במגילה שאמר המן אומה זו נמשלים לכוכבים ולעפר הארץ כשהם עולים עולים עד לרקיע וכשהם יורדים יורדים עד לעפר שאינם נתונים תחת המערכה להיות ככל גויי הארץ להיות עומדים על קו הממוצע רק אם עושים רצון קונם המה נתונים בגודל ההצלחה וברום המעלות ואם לאו המה משולים לעפר והמן אמר אל המלך ישנו עם אחד ודרז"ל ישנם מן המצות וגם דרז"ל בעצלתים ומך המקרה בשביל עצלות ידים שהיו בישראל שלא עסקו בתורה ולזה הרהיב בנפשו עוז להלשין למלך להשמיד את כל היהודים אך אחר ששבו אל השם בכל לבבם כמאמר הכתוב לך כנוס את כל היהודים כו' וכוון ששבו אל השם נתעלה אומה הישראלית ברום המעלות כמאמר הכתיב ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה כו' ולא זה בלבד שנצלו מן הגזיר' קשה אף גם שחזו נקם בשונאיהם העומדים עליהם לכלותם ובז' נבאר מאמר הש"ס בגיטין דף נ"ז שאמר שם מעש' בתינוק אחד שנשב' לבין הנכרים עמד ר"י על פתח בית האסורים ואמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ענה התינוק בתרי' הלא השם זו חטאנו לו ולא אבוא בדרכיו הלוך אמר ר"י מובטחני בזה שיהא מור' הורא' בישראל כו' והקשו המפרשים כי מה רבותי' דהתינוק הזה שידע פסוק אחד בישעי' ומה הבין בתינוק הזה עד שאמר עליו מובטחני בזה שיהא מורה הורא' בישראל אך הענין הוא דיש לדקדק בהפסוק על שינוי השם יעקב וישראל ב' קשה דברישא דקרא כתיב מי נתן למשיסה יעקב דלשון למשיס' הוא שם המקרה ואח"כ לבוזזים הוא שם התואר ג' קשה מלשון יחיד ללשון רבים אבל הענין יבואר עפ"י מה שידוע לנו כי האומ' הישראלית יש להם שני שמות יעקב וישראל אם עושין רצונו של מקום מכונים בשם ישראל וכשאין עושים רצונו

רצונו

רצונו של מקום אז הם מכונים בשם יעקב וכתבנו לעיל דכשאין עושין רצונו ש"מ אז הם מוסרים מהשגחת המקום וממילא הם נתונים למקרי הזמן ולמערכת השמים ויד כל אדם שולטין בהם וכשחוזרים בתשובה ועושים רצונו של מקום ואז המה מכוונים בשם ישראל לא דיין שנצלים מן הצר' אף גם שעושין נקמ' בשונאיהם כמו שהי' בשושן דמתחיל' נתחייבו כלי' למר משום שנהנו מסעודתו של אותו רשע ולמר משום שהשתחוו לצלם וכשחזרו בתשוב' לא דיין שנמלטו וניצלו מן הכלי' אלא שהרגו את הורגיהם ולבשו את נולביהם ומזה גופא מוכח שאין אנו נמסרים תחת המערכ' שאין המערכ' מחייבת כזאת אלא שאנו נמסרים תחת השגחת השם ית' שהוא למעל' מן הדעת והשכל וזה ביאור הכתיב שהכתוב עצמו מתמיה ואמר מי נתן כלומר מי פעל ועש' למשיס' יעקב כלומר כשאינם עושים רש"מ שאז הם מכוונים בשם יעקב אזי הם למשיס' וישראל כלומר כשחוזרים בתשוב' ונקראים בשם ישראל אזי הם עצמם הבוזזים שבוזזים את בוזזיהם וענה התינוק ואמר הלא כו' כלומר שהבין התינוק מה שהי' ר' יהושע מתמיה על הקרא ענה ואמר למה אתה מתמיה הלא כוון שידוע לנו שאנו מסולקים מהנהגת הטבעי ומשטרי והוברי השמים רק שאנו נתונים תחת השגחתו ית' וכשאנו חוטאים חוטאים לו ית' ולא לזולתו א"כ כך הוא המדה כשאנו עושים רצונו ש"מ להיותינו ברום המעלות עד שאין למעל' מהם ולהיפך להיפך חליל' וזה שאמר התינוק הלא השם זו חטאנו לו ולא לזולתו וכוון שהרגיש ר' יהושע שהבין התינוק כוונתו פתח פיהו ואמר מובטחני' בזה שיהי' מור' הורא' בישראל גם ראיתי בח"א במהרש"א זו במס' שבת בפלוגתא דאין מזל לישראל שכתב ג"כ דאם ישראל עושים רצונו של מקום המה נתונים תחת השגחתו ית' ואם לאו המה נתונים תחת המערכה כי המערכ' המה מתנגדים לישראל כי מפאת המערכ' לא הי' אומ' הישראלית בעולם כלל כי א"א ע"ה הי' עקור מפאת המערכ' שאינו מוליד כמו שדרז"ל במד' אמר הקב"ה לאברם סבא עד דסלדך ברגלך בעיט ברקיע מאי דעתיך דקאי צדק במזרח אהדרנא למערב והוצרך הבורא ית' לשדד המערכ' עבור אומ' הישראלית שיהיה בעולם ובדרך זה פירשתי הפסוק בתילים מ"ש דהע"ה כי אראה שמיך מעש' אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו וכו' וכבוד והדר תעטרהו תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו כו' ביאורו כי אחר שמערכת השמים וכסולהם המה מתנגדים לאומ' הישראלית וכמ"ש ולזה הי' דוד מתמה ואמר כי אראה שמיך כו' ירח וכוכבים היינו מזלות השמים וכסוליהם והמ' מתנגדים לאומ' הישראלית א"כ מה אנוש כי תזכרנו כו' למה בראת מין האנושי בעולם ותקטן עוד זאת בעיניך ותגדל חסדך וכבוד והדר תעטרהו עד שתמשילהו במעש' ידיך כל שתה תחת רגליו ר"ל שנתת בידו הכח והממשל' להיות מושל על המזלות והמ' נכנעים מפניו כמ"ש בשם המד' והנ' הרב בעל נו"ק כתב אף שהבורא משדד המערכ' עכ"ז אין רצונו ית' לבטלם לגמרי דא"כ למה ברא העולם שיתנהג ע"פ הטבע ועפ"י המערכ' ולכך נכתב בכל מ"ב רק שם אלקים שהוא בגי' הטבע ולא שם הוי' שמור' על שידוד המערכ' רק שאף שהוא משדד המערכ' מ"מ מנהיג את העולם עפ"י המערכ' רק שמסדר המערכ' לפי רצונו ית' וזהו שסידרו לנו אנשי כנה"ג מחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו הכוונ' אם רצונו הבורא ית' להטיב לאומ' בכללו או לאיש פרטי ואין המזל מסכים לזה כעת אך לאחר זמן רב יסכים לזה המזל מה עוש' הקב"ה נוטל המזל שעתיד לשמש לאחר זמן רב וקובעו ברקיע להיות מתנהג עי"ז לטוב ברצון הבורא ית' והמזל המשמש בעתו קובעו שישמש לאחר זמן וז"פ מחליף את הזמנים היינו שמחליף הזמן שיבא לעתיד נוטלו שישמש עכשיו והזמן ההוה מצפינו לעתיד וזהו מסדר את הכוכבים במשמרותיהם כרצונו והבן ובזה יבואר הפסוק בפ' בא ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הוציא השם את בנ"י מארץ מצרים הנה מילת ויהי השני אין לו ביאור למעיין הטיב אך לפי האמור ניחא הנה באמת הית' הגזיר' מאתו ית' שיהיו ישראל במצרים ארבע מאות שנה כמ"ש וענו אותם ארבע מאות שנה לפי שצפה והביט הבורא במשטרי השמים שלא יוכלו בני ישראל לגאול קודם לזה עפ"י מערכת השמים רק אחר שהריעו לבני ישראל בקושי השעבוד או מחמת שנשתקעו בטומאת מצרים כדעת המפרשים אז הוכרח הבורא כביכול למהר את הקץ ולא רצה לבטל המערכה לגמרי רק שנטל המזל העתי' לשמש אחר ת' שנה וקבעו כעת והמזל שהי' משמש כעת קבעו שישמש לאחר ת' שנה וז"ב הפסוק ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה היינו המזל העתיד לשמש לאח"ל שנה ויהי בעצם היום הזה היינו שקבעו בעצם היום הזה ועתה אסיבה ואראה לפרש המקראות שהתחלנו דהחילוק בין ראש לראשון הוא החילוק שכתבו המדקדקים

בין

בין איש לאישון כי מלת איש מונח על איש גדול ומילת אישון מונח על איש קטון מאד בתכלית הקטנות כמו שנרא' בבת עין איש קטון מאד וזה החילוק ג"כ בין ראש לראשון כי מילת ראש מונח על גודל החשיבות שהוא ראש למה שאחריו וראשון מור' על פחיתת המדרג' שאינו חשוב כ"כ כידוע דאותיות דאמנתיו הם לי' קטין הענין וכמו שארז"ל מ"ד אתרוגנא חילתא ברמות רותי' והנ' בר"ח ניסן משמש מזל טלה שהוא ראש לכל המזלות והמה מנהיגים את העולם וזה שאמר הכתוב החדש הזה שהוא מזל טלה לכם היינו שהוא בידכם אם לעשותו ראש היינו שיהיו המזלות מושלים עליה' היינו כשלא חטאו רצונו של מקום וגם ראשון הוא לכם גם בידכם להשפילו ממשלתו שיהיו אתם מושלים על המזלות כשחטאו רש"מ אם לא תוכלו להשפילם לגמרי רק שישארו המזלות בכחם וממשלתם על אוה"ע ואם תשאלני הלא גם הקב"ה נקרא ראש וראשון אשיב לך הלא מקרא מלא הוא צדיק מושל ביראת אלקים וארז"ל הקב"ה מושל בכל העולם ומי מושל בי צדיק שנאמר צדיק כו' א"כ גם הקב"ה כביכול לפעמים נקרא ראש כשאין צדיקים בדור חליל' וכשיש צדיקים בדור כביכול מושלים בו כארז"ל והבן :

פרשת בשלח

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת השם אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם השם ילחם לכם ואתם תחרישון ופירש המדרש תשתקין מלומר שירה כד"א החרישו אלי איים כו' ודברי המד' הזה אין לי שחר כי בתחיל' מאי קסבר שהזהירם מלומר שיר' ולבסוף כתוב אז ישיר כו' מאי קסבר ופירש בזה הרב הגדול המנוח ממד"ק קרעמניץ דבר נאה ומתקבל דרש"י פירש בתילים שגיון לדוד אשר שר לשם על דברי כוש בן ימיני הביא רש"י ד"ל המד' כך אמר הקב"ה לדוד אתה אומר שיר' על מפלתו של שאול אלמלי אתה שאול והוא דוד כמה דוד היתי מפילו לפניו וביאור הוא הענין כי באמת הי' שאול במדרג' גדול' יותר מדוד כארז"ל ביומא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעי שאול באחת ועלתה לו ד"ד בשתים ולא עלתה לו א"כ נראה מדבריהם כי לא מגודל צדקתו וביושר לבבו של דוד הפילו השם לשאול מפניו רק כי

רצון הבורא הי' כך משום דאין מלכות נוגע בחברת' והשל"ה כתב כי אין שייך לומר שיר' על מפלת שונאים מפניו א"כ אם הנס נעש' מצד זכותו אבל אם אין הנס נעש' מחמת זכותו אלא מחמת זכות אחרים אין לומר שיר' ולכך הקפיד הבורא ית' על דוד הע"ה שאמר שיר' כאלו נעש' הנס בזכותו ובאמת אינו כן והנה אם פעמים עוש' הקב"ה נס לאדם אחד להדיח שונאיו מפניו ואינו יודע אם הנס נעש' בזכותו ויכ"ל לומר שיר' או הנס נעש' בזכות אחרים ואינו ראוי לומר שיר' אז הבחינ' לזה אם רואה במפלת שונאיו אז ברור הדבר שהנס נעש' בזכותו ויוכל לומר שיר' שאם הי' הנס בזכות אחרים לא הי' זוכה לראות במפלת שונאיו כמ"ש רש"י בלוט אל תביט אחריך כו' אתה הרשעת כמותם ואיך ניצול אלא בזכות אברהם אינך כדאי לראות בשונאיך וה"פ השם לי בעוזרי ואני אראה בשונאי היינו כשאראה במפלת שונאי ברור הדבר שהשם לי בעוזרי לי דייקא ולא לאחרים ואיתא במד' בשעה שעברו ישראל בים קטרגו מה"ש ואמרו מה נשתנו אלו מאלו הללו עע"ז והללו עע"ז אמר הקב"ה כדאי האמונ' שהאמין אברהם שנאמר והאמין בה' ויחשבה לו צדק' ליבקע להם הים ואחרינ' אמר כדאי הוא האמונ' שהאמינו בי ויצאו למדבר לבקוע להם הים ולאחרון אמר כך אמר הקב"ה למעני אעש' ואיתא במד' יודע הי' מרע"ה שעתיד הקב"ה לעשות להם נס לכך אמר להם התיצבו וראו את ישועת השם כו' שהי' מובטח בכך אלא שלא ידע בשל מי יעש' הנס אם בזכות עצמם ואז ראוי להם לומר שיר' או בזכות אברהם או שהקב"ה עשה למענו ואז אין ראוי להם לומר שיר' והבחינ' לזה אם רוא' במפלת שונאיו כמ"ש לעי' ולכן אמר להם משה התיצבו וראו את ישועת השם אשר יעש' לכם היום כי בטוח אני בזה בעשית הנס אך אי"י ע"י מי יהי' הנס כאמור והבחינ' לזה כי אשר ראיתם ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם כלומר שלא תראו במפלתם אז הסימן כי השם ילחם לכם כלומר למענו יעש' הנס אז ואתם תחרישון תשתקין מלומר שיר' אמנם אח"כ כתיב וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים היינו שראו במפלת שונאם ושפטו מזה שהנס נעש' בזכותם ואז ראוי להם לומר שיר' לכך נאמר אז ישיר ישראל ע"כ ודברי פה"ח ואני הוספתי לזה נופך משלי בביאור הכתובים דכתיב ויאמרו לאמר דמלת לאמר אין לו הבנ' דהנ' השלה כתב מה שארז"ל עתידין ישראל שיאמרו שיר' לע"ל אז שר לא נאמר אלא ישיר ודקדק השל"ה מדאמרו רז"ל עתידין שהוא לשון עתיד ולמה כפלו בלשונם

בלשונם לשון לעיל וביאר הוא העניין כי כל השירות שמצינו בתנ"ך היינו שאמרו שירה אחר שעש' להן הגבורה ית' הנס ואף שהבטיח להן הגבורה ית' שיעש' להם נס כמ"ש בפ' ויאמר השם אל משה מה תצעק אלי כו' ועתה הרם כו' ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבש' ובוודאי יקיים השי"ת הבטחתו עכ"ז לא אמרו עדיין שירה אלא אחר שראו הנס מחמת שהיו עדיין מקטני האמנה ולכך ארז"ל עתידין ישראל שיזכו לאמונה גדול' שיאמרו שיר' אף על דבר העתיד לבא כיון שיבטיח להם הגבורה שיעש' להם נס יאמרו מיד שיר' אף שהנס לא נעש' עדין עכ"ל ה' והנה לכאר' קש' בשלמא על בני ישראל יש לומר דמשום שהיו מקטני האמנ' לא אמרו שיר' מיד בהבטחת השי"ת אבל על אדונינו משה רבינו שהי' נאמן ביתו קשה למה המתין בשירתו עד גמר הנס ולמה לא אמר שיר' תיכ' בהבטחתו ית' ואמנ' האמ' הוא כדברי המגי' ז"ל שלא יכלו לומ' שיר' תכף עד שראו במפלת שונאיו כאמור אז הביני שראוי להם לומר שיר' כי הנס נעש' בזכותם כאמור וז"ב הפסוקים אז ישיר משה ופרש"י אז כשרא' הנס עלתה בלבו לומר שיר' וקשה מדוע אוחר מלומר שיר' עד שראה הנס ולא מקודם מיד כשאמר השי"ת ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבש' הי' לו לומר שיר' ע"ז בא כמתגלגל ולומר וזהו ויאמרו לאמר היינו בלשון התנצלות אשיר' להשם כי גאה גאה היינו שהי' בלבי לומר מכבר שיר' על גיאותו אך באופן אם הייתי ידעתי מקדם עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה שהישוע' יהי' בשבילי ובזכותי אבל זה אלי היינו שהייתי סבור כי אלי עשה למענו למענו או אלקי אבי היינו שנעש' בזכות אבי אברהם ולא יכלנו לומר שיר' עד שידעתי בבירור כי הנס נעש' בזכותי והבן:

פרשת יתרו

מדרש אזכיר בשעה שאמר הקב"ה לישראל אנכי ה"א מרע"ה פתח ואמר בא"י אלקינו מלך העולם שלא עשני גוי והמד' הזה הוא פלאי ופירש בזה א"א הגאון המנוח ז"ל דהנה הט"ז בא"ח סי' מ"ו הקשה דלמה תיקנו הברכה שלא עשני גוי בלשון שלילה ולא בלשון חיוב שעשאני ישראל ותירץ הט"ז משום דנח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ולכך על עצם הבריאה לא תקנו לברך כי אין זה טובה רק הברכה ניתקן שלא עשאו גוי והנה רבים ממפרשי התורה הקשו ג"כ על מה שאמר הקב"ה אנכי השם אלקיך אשר הוצאתיך מא"מ ולא אמר אשר בראתיך יש מאין ותירצו ג"כ דנח לאדם שלא נברא משנברא וזה פירש המד' בשעה שאמר הקב"ה אנכי כו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים והוקשה למשה קושית המפרשים שלא אמר אשר בראתיך יש מאין וניחא לי' כתירוצם משום דנח לאדם כו' וא"כ אין זה טובה שנברא ומזה הוכיח מרע"ה שאין לברך על החיוב רק על השלילה ולכן בירך שלא עשני גוי בלשון שלילה ולא בירך שעשאני ישראל בלשון חיוב והבן :

פרשת משפטים

פסוק ויאמרו כל אשר דבר השם נעשה ונשמע ע"כ במס' שבת איתא בשע' שאמרו נו"נ יצתה ב"ק ואמר מי גילה רז זה לבני כו' וק' אם מעלת נו"נ גדולה כ"כ בעיני הגבורה ית' מדוע לא החזיק טובה להם בעד אמירה זו ובהיפוך הוא שמצינו במשנה תורה כשאמרו אל משה ושמענו ועשינו אז ויאמר השם אלי הטיבו כל אשר דברו והוא פלאי אך העניין הוא שמצינו שם בשבת דאמר ההוא מינא לרבא עמא פזיזא דקדמותו פומייכו לאודנייכו הרי מצינו דהמין החזיק הדבר הזה מ"ש נו"נ מחמת פזיזות ובהלות לא מצד גודל השגתם והנה מצינו בפסחים ד"ג דשקלי וטרי הש"ס אם ישנה לתלמידו דרך קצרה או שישנה בלשון נקי' אף שאינו לשון קצרה ומייתי שם הש"ס הא עובדא דההוא תרי תלמידי דיתבי קמי' דהלל ח"א מ"מ בוצרין בטהר' ומוסקין בטומאה וח"א מ"מ בוצרין בטהר' ואין מוסקין בטהרה אמר הלל מובטחני בזה שמורה הורא' בישראל והביא במהרש"א בשם הר"ן דעל ראשון אמר הלל כך לפי שכוון להלכה דישנה בדרך קצרה והמהרש"א עצמו מיאן בסברת הר"ן משום דעל הראשון י"ל שלא כוון להלכה רק שכך נזרקה מפיו רק שעל השני אמר כך משום ששמע מן הראשון מה שאמר ושינה בלשונו ממה שאמר הראשון וודאי שכוון להלכה דאל יוצא דבר מגונה מפיו ולפ"ז ניחא לן ליישב הקושיא שהקשתי דלמה לא החזיק להם הגבורה ית' טובה במה שהקדימו נעשה לנשמע בכדי שלא יהי' פ"פ לשטן לקטרג ולומר כי לא מגודל השגתם אמרו נו"נ רק מצד פחיזותם אמרו כן כטענת המין לרבא ולכן אז כשאמרו למשה ושמענו ועשינו אז ויאמר השם אלי היטיבו כל אשר דברו כי לכאורה תיבת כל הוא מיותרת

אך

אך לפי״ז מ״ש ניחא דכוון באמרו כל היינו על מה שאמרו מכבר נעש׳ ונשמע כי מאחר ששינו לשונם באמרם למשה ואת תדבר אלינו כו׳ ושמענו ועשינו ואיגלאי מילתא למפרע במה שהקדימו נעשה לנשמע הי׳ ג״כ בכוון ולא שנזרקה כך מפיהם מכל פזיזות דאם לא כן היו אומרים למשה ג״כ ואת תדבר אלינו כו׳ ונעשה ונשמע אך אם תקשה לך מדוע באמת שינו לשונם ואמרו למשה ושמענו ועשינו ולא אמרו ג״כ נעשה ונשמע אומר לך דהנה ידוע עפ״י חקירת הפלסופים דחוש הראי׳ הוא קודם לחוש השמיעה וראיתם הוא מן הברקים והרעמים שתחילה נרא׳ הברק קודם שמועת הרעם אעפ״י שהרעם יוצא תחילה כמו שידוע להמחקרים ע״פ נסיון משום דחוש הראי׳ שולט ביותר חזק מחוש השמיעה והנה הדברות הראשונות שדבר עמהם הבורא ית״ש כתיב בהם וכל העם רואים את הקולות שהיו רואים את הנשמע שזהו חוץ לטבע לפי שהבורא ית״ש הוא למעלה מן הטבע ובידו לשנות הטבע להראות את הנשמע וכן איתא במדרש ש״ה רבה ישקני מנשיקות פיהו מלמד שהי׳ הדבור יוצא מפי הקב״ה חזר על כל א׳ וא׳ מישראל ואמר לו מקבלני אתה עליך כך וכך דינין יש בו כו׳ מה שהוא חוץ לטבע החומרי וכיון שראו את הנשמע וטבע חוש הראי׳ הוא קודם לחוש השמיעה וע״כ בשעה שיצא הדבור מפי הקב״ה כי ראו כל ישראל הדבור ואמרו נעש׳ וכשהגיע להם לכלי השמיע׳ אמרו נשמע אבל כשאמרו למשה בפ׳ ואתחנן ואת תדבר אלינו כו׳ והבינו שאין ביכלתו של משה להראות להם הדיבורים אשר יצאו מפיו ולכן אמרו ושמענו ועשינו כדרך המדברים בעלי חומרים וגופים אבל עכ״ז הוא מעלה גדולה להם במה שזכו לכך לראות הדיבורים שיצאו מפיו ית׳ עד שקשרו להם מה״ש כתרים וע״ז הבטיח להם הנביא כימי צאתך מא״מ אראנו נפלאות דהיינו שיזכו ג״כ למדרגה זו לראות דבורי השם וז״ש וראו כל בשר יחדיו כי פי ה׳ דבר היינו שיזכו להשגה לגדולה שיראו בעיני בשר מה שפי השם דבר וע׳ לקמן בדרוש מ״ת מש״ש והבן :

הפטרת לפרשת בלק

מאי למען דעת צדקות השם א״ר אלעזר אמר להן הקב״ה לישראל דעו כמה צדקות עשית עמכם שלא כועסתי עליכם בימי בלעם הרשע שאלמלא כיעסתי כו׳ לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דכתי׳ מה אקב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם השם כו׳ ע״כ ונראה לפרש דברי האגדה הזאת דלכאורה קשה דקארי לה מאי קארי לה וכי לא ידע המקשן שלא זעם השם כל אותן הימים הלא ז״ל קרי בי׳ רב הוא ומאי פריך מאי למען דעת צדקות השם והנראה בכוונת דבריהם עפ״י מה שארז״ל במס׳ ע״ז משכחא לי׳ ר׳ אבהו למיני׳ בי רב ספרא דאדם גדול הוא כו׳ אמרו לי׳ כתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע״כ אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית לי׳ סוסיא ברחמי׳ מסיק לי׳ אמר להו משל לא׳ שלוה לשני בני אדם א׳ אוהב וא׳ שונא מאוהבו נפרע מעט מעט משונאו נפרע בב״א ולכן אמר הקב״ה רק אתכם ידעתי כו׳ ע״כ אפקוד עליכם ר״ל מעט מעט ע״כ היוצא לנו מדבריהם דזהו ענין טובה במה שכועס עליהם מעט מעט בכדי שיוכלו לסבול העונש טרם שנתמלא סאתם וכן אמר הנביא אני השם נוצרה לרגעים אשקנה ר״ל לרגעים אשקנה אענישם כפי מזג כחם ותכונת מאותם ועד״ז פירשו מה שאמר המשורר אלקים שופט צדיק ואל זועם בכל יום כוונתם דבאמת האלקים גם צדיק הוא שופט וכ״ת א״כ מה יפה כח הצדיק מכח הרשע אך שמתנהג השם עם הצדיק במדת החסד ע״ד וחסד אל וזהו שאמר ואל ר״ל דהחסד הוא במה שזועם בכל יום על הצדיק ואינו ממתין שיתמלא סאתו אבל לרשע ממתין שיתמלא סאתו ע״ד המשל הנ״ל : ובדברינו אלה יבואר אמרז״ל וסביביו נשערה מאוד ודרשו שהקב״ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ולכאורה דבריהם צריכין ביאור וכי לקתה ח״ו מדת הדין דאטו משום שהצדיק את מעשיו יותר ויותר יסבול עונש יותר אפי׳ על עבירה קלה דקה שבדקה והפחותים ממנו במעלה לא יקבלו עונש ע״ז אך לפי דברינו ניחא דמאחר שנתברר לנו ענין האהבה והא בה שמתנהג השם עמנו יותר משארי האומות במה שנפרע ממנו מעט מעט ולא עשה כן לכל גוי ומשפטים כאלה בל ידעום ואינו ממתין להצטרף עונשי שני החטאים יחד אלא תיכף בעברם על חטא כל דהו מעניש אותם מיד לבל יפגשו שני עונשים ביחד וזהו כוונתם באמרם שמדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ר״ל אפילו על חטא של חוט השערה ואינו מצטרף העונש משני חוטי השערה לבל יכבד עליהם גודל העונש וזהו חיבה יתירה נודעת להם משא״כ לשארי אנשים מבני ישראל איכא פלוגתא בגמרא חד אמר אדם

נידון בכל שנה או בכל יום ולא על חוט השערה וזהו כוונת המקשן דפריך מאי למען דעת צדקות השם דזה ידע המקשן דבלעם רצה לקלל את ישראל והשם לא אבה שיקלל את ישראל ומחמת כל אותן הימים לא כעס אלא דקשה לו מאי טיבותא הוא לגבייהו דישראל כיון שכל אותן הימים לא כעס וא"כ יצטרף העונש מהחטאים שחטאו ישראל באותן הימים ויכבד עליהם גמול העונש כמ"ש לעיל וע"ז השיב התרצן דוודאי טיבותא הוא לגבייהו שלא כעס כל אותן הימים שאלמלי כעסתי לא נשתייר שריד ופליט וזהו שמסיים הברייתא והיינו דכתיב מה אקב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם השם כי בל"ז הוקשה לתנא על לשון הפסוק כי ידוע כי שם א"ל הוא מדת החסד ושם הוי' מדת הרחמים גמורים וא"כ היאך שייך לומר ומה אזעום לא זעם השם כי שם הוי' הוא רחמים פשוטים ולא שייך זעם לגבי' כי עוז וחדוה במקומו ולפי הנ"ל ניחא כי בכל הימים מה שהוא כועס הוא מ"ד החסד ועכשיו מה שאינו כועס הוא מדת החסד כאמור וזהו ומה אזעום כי מה אשר לא זעם הוא מדת החסד והבן :

ביאור פסוקים מלוקטים

איוב (ד) אדם לעמל יולד ובני רשף יגביהו עוף הכוונה כי הגופי' החומרי' מצד טבעם כי מן האדמ' לוקחו נבראו לעמל ויגיעה אך ובני רשף יגביהו עוף היינו ע"י כח התורה הנק' אש רשפי אש כמ"ש (בש"ה רשפי אש שלהבת) הם הם הרהיבי עוז בכנפם הפועל לעוף למעלה ויעלה לשמים שיאו :

(**שם** כד) ותהי עוד נחמתי ואסלדה בחילה ולא יחמול כי לא כחדתי אמרי קדוש הכוונה ע"ד אומרם ז"ל כל יסורין שאין בהם ביטול תורה ותפילה הם יסורים של אהבה וז"ש ואסלדה בחילה הכוונה עוד עלי לשבח בחילה היינו מלשון לחלות ולחנן אף כי לא יחמול עלי רק על זה אני משבח לשמו כי לא כחדתי אמרי קדוש היינו אמרים קדושים או אמרי קדוש אמרים הנאמרים מקדוש ישראל היינו הבורא ית' : (שם) האם אין עזרתי בי ותושי' נדחה ממני הא האם תמי' מתקיימת הכוונה כי ידעתי כי אין בכחי לעזור את עצמי ותושיה נדחה ממני היינו שהחשות והחלישות יחליף וילך ממני היינו מכח העזר שלי ומפעולתי ידעתי שאינו כן · למס מרעהו הרצון אם אקוה שאקבל תרופה מזולתי היינו מרעי הוא חסד ר"ל זה לי לחרפה וגם יראת שדי יעזוב האיש הזה המקוה לקבל רפואה מזולתו האיש הזה אינו מאמין בהשגחה שאם הי' מאמין שהכל בא בהשגחה לא היה מקוה לקבל רפואה מזולתו אם השם ימחץ מי ירפאנה : (מלת למס היא מלה ארמית מלשון מאי ומאי) : (שם יז) לילה ליום ישימו אור קרוב מפני חשך הכוונה שהלעיג איוב על ריעיו באומרם על דבר שהוא ברור ומאיר כיום אומרים ע"ז שהוא חשך ואף אם האור הוא קרוב אל החשך ואז יוכר הדבר ביותר מפאת הפכו כשיש שני דברים הפכים קרובים זל"ז אעפ"כ אמרים על האור שהוא חשך : — א"י דקאי אדלעיל ומחובר לפסוק שלמעלה מזימותי נתקו מורשי לבבי דהאי מורשי לבבי אין לו שום חיבור וקישור אכן לפי הפשט נראה דה"פ מורשי לבבי לילה ליום ישימו כי עשתונותי ומחשבותי אומרים לנפשי על חשכת הצרות היסורים הדומים ללילה אומרים לנפשי שהוא טוב מאד כאור היום ומפרש הפסוק לא שאומרים על היסורים עצמן שהוא אור רק שאומרים שאור קרוב לבוא מפני חשך היינו בדרך משל כי קודם אור היום הלילה מחשיך ביותר כן הוא הדבר כי גודל היסורין הם מופת חותך שיקבל גם הטוב דוגמת החשך קודם אור היום ומפרש והולך אם אקוה לשחת שם יהי' אלי כמו בית בחשך שם רפדתו יצועי שאף אם אהי' בשאול מקום לי' וצלמות עכ"ז יחשב לי כאלו רפדתי יצועי לגודל היסורין אשר סובל כעת והבן עד סוף הפסיק : (שם) ויפת בסתר לבי ותשק ידי למו פי פי' בזה בספר אפיקי י' וד' דמחובר למקרא שלמעלה אם אראה אור כי יהל וירח יגיה אורו שהי' בגודל הצלחה לא עלתה בלבו לומר שכחו ועוצם ידו עשה לי את החיל הזה וזהו ויפת בסתר לבו ותשק ידי למו פי היינו שע"י פעולות ידי ועמלי כיון פי וכמו ועל פיך ישק כל עמי והבן : ולי נראה לפרש ע"ד הפשט דג"כ דהמקרא מחובר למקרא שלמעלה אבל באופן אחר ע"ד מה שפירשו התוספות בגיטין דף ח' והר"ן שם שפתים ישק משיב דברים נכוחים ופירשו ישק מלשון (כמו ושוין שמשקין את המים ביצה י"ח) הכוונה מי שאומר דבר חכמה ודבר נכון אנשים השומעים משיקין שפתותיהם שאין להם מה להשיב ובדרך זה פירשתי ועל פיך ישק כל עמי (בראשית מ"א מ') ר"ל שכך אמר פרעה ליוסף לכל דבר אשר יצא מפיך יקבלו וישיקו שפתותיהם מלהשיב לך מאומה וז"ש איוב אף אם אראה אור כי יהל היינו שהיתי בגודל הצלחה וברום המעלות ואף שויפת בסתר לבי לומר שהעולם מתנהג עפ"י המזל ולא בהשגחה מ"מ ותשק ידי למו פי היינו ששמתי ידי לפי מלדבר לזולת ע"ד מ"ש לעיל בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו ודרז"ל אבל בלבו חטא והבן :

כל ישראל יש להם חלק לעה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר ויש לדקדק בזה טובא א' בלשון כל ישראל יש דיש במשמע בלשון חיוב ולשון שלילה ששולל את או"ה והרי הרמב"ם כתב בהל' מלכים ב"כ שקיבל עליו שבע מצות ונזהר לעשותם מהכרת הדת ה"ז מחסידי אוה"ע ויש לו חלק לעוה"ב ב' דלשון חלק מיותר ג' הראי' שמביא התנא ראי' לסתור דהתנא אמר כל ישראל בלשון כלל ולא הוציא מן הכלל שום אדם ובקרא כתיב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ משמע דווקא לצדיקים ולא לזולתם ד' קשה למה שינה התנא לשונו מלשון המקרא והוי לי' למיתני צדיקים כולם ירשו ארץ ה' למה מביא סוף פסוק נצר מטעי כו' דשפת יתר הוא ו' למה תקנו הגאונים או אנשי כנה"ג לומר בתחילת הלמוד בכל שבת אחר הפסח המשנה כל ישראל ולבסוף הלמוד אר"ח בן עקשיא כי מה קישור וחבור יש לשתי המשניות זל"ז ז' מה שאמר התנא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה עד תרי"ג מצות אתמה וכי אם הי' פחות מתרי"ג לא הי' די לזכות את ישראל:

אך קודם שנבא לתכונת המאמר נקדים מה שארז"ל במס' שבת ובע"ז מ"ד ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה תנאי עם מ"ב ואמר להם אם ישראל מקבלין את התורה מוטב וא"ל אני מחזיר אתכם לתהו ובהו וארז"ל מ"ד ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה ופרש"י בתחילה קודם שקבלוה בנו"כ ולבסוף כשקבלוה בנו"כ ע"ש ולכאורה גם במאמרים האלו יש לדקדק א' משארז"ל אם ישראל מקבלין קבלה זו מאי היא דהעיקר תלוי בקיום המצות ב' מה שפרט הש"ס אם ישראל מקבלין מאי איכפת לי' להשי"ת אם ישראל מקבלין או אוה"ע מקבלין כי מאחר שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון מסתמא הי' דעתו שיקבליה א"כ למה פרט הש"ס דווקא אם ישראל מקבלין ג מאי בעי רש"י בזה במה שכתב קודם שקבליהו בנו"כ · איתא במס' שבת בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה ב"ק ואמר מי גילה רז זה לבני לשון שמה"ש משתמשין בו וקשה אם מעלת נו"כ גדולה כ"כ למה לא מצינו בתורה שנכתב שהחזיק להם הקב"ה טובה ע"ז ואדרבה מצינו בתורה כשאמרו למשה קרב אתה ושמע כו' ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר השם אלקינו אליך ושמענו ועשינו ויאמר השם אלי היטיבו כל אשר דברו ובהקדם נתבונן בהבנת הכתובים ב"פ ואתחנן והי' כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה השם אלקינו אתכם ואמרת לבנך כו' ויצוינו השם אלקינו לעשות כל החוקים ליראה השם אלקינו לטוב לנו כל הימים כו' וצדקה תהי' לנו כו' וצריך להבין אריכות הלשון ליראה ולטוב לנו כל הימים וצדקה תהי' לנו ולעיל מזה כתיב ושם נאמר כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך השמע עם קול אלקים חיים מדבר מתוך האש כו' ועל הארץ הראך את אשו הגדולה כו' ודבריו שמעת מתוך האש וכשים לב להבין מה הוא זה הטובה שכפל ושילש אשר דבר עמנו מתוך האש גם קשה מ"ש ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו כי לענין הבחירה אשר בחר בנו דווקא ולא לאומה מן האומות הוא עיקר גרם אהבתו של יעקב כי מצד אהבתו של אברהם ויצחק הי' יכול לבחור בישמעאל או בבני עשו אלא דהענין יבואר עפ"י מדרש רבה פרשת במדבר דאיתא שם בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם כל אוה"ע ואמרו מה ראו אלו להתקרבו יותר ואמר להם הקב"ה שוטים שבעולם הביאו ספר יוחסין שלכם כשם שהביאו בני שנאמר למשפחותיכם לבית אבותם והמד' הזה תמוה כי למה נתקנאו האוה"ע הא החזיר התורה על כל אוה"ע ולא קיבלוה ומה קינא שייך בזה כיון שלא רצו לקבלם והנה שמעתי מפני הרב הגדול המנוח מ"מ דק"ק סלאנימא שחקר אם הי' אוה"ע מקבלין את התורה אם הי' דינם כישראל לענין שכר ועונש או לא והוציא ע"פ מ"ש הרב אברבנאל בפ' יתרו שיש ג' מיני שכלים א' שכל הכחני ב' שכל הנקנה ג' שכל הנאצל שכל הכחני היינו השכל שנולד עמו בכח שכל הנקנה היינו שלמד מאחרים שכל הנאצל הוא שכל הגדול שבשכל השכלים מלשון ויאצלתי עליו כו' ומקור' נמשך מאברה"יצחק ויעק' שכל הכחני מאברה' שלא למד מאחרים אלא בכחו שכל הנקנה מיצחק שלמד מאביו אברהם שכל הנאצל מיעקב שהי' בחור שבאבות ואיתא במס' עדיות האב זוכה לבנו בחכמה כי טבע האב להשפיע ממעניו ומכחותיו לבנו וא"כ אברהם השפיע לבניו רק שכל הכחני ויצחק השפיע לבנו גם שכל הנקנה ולא יותר ויעקב הבחור שבאבות השפיע לבניו גם שכל הנאצל · ושכל הנאצל הוא השגת אלקות כי עיקר לימוד התורה הוא השגת אלקות כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה וא"כ יש יתרון לאומה הישראלי על אומות העולם במה שיש להם השגה יתירה בתורה עפ"י שכל הנאצל מה שירשו מיעקב אע"ה ובדרך הזה פירש הרב ז"ל כמה פסוקים בתורה פ' יתרו : כה תאמר

לבית יעקב ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים כו' ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל וי"ש לדקדק בזה כמה א' מלת ואתם אינו מדוקדק דהל"ל לכתוב והייתם לי ממלכת כהנים כמ"ש והייתם לי סגולה ב' לשון אלה הדברים הוא מיותר דהא כתיב בריש הפרשה כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל אך יתבאר הענין עפ"י משל כ"א הי' עני א' שהי' מפרנס א"ע ע"י מלאכות כבידות כמו חטיבת עצים ושאיבת מים וכהגיעו פרקו לישא אשה נשא אשה עניי' כדוגמתו מקטני הערך כמוהו וילדה ממנו בן ואף שהאיש ההוא הי' עני ביותר עכ"ז החזיק הילד בנו אצל מלמד הגון ובמשך הזמן נתעלה העני ההוא מאד מאד ונעשה גביר גדול מאוד מאוד והי' נו"נ למדינות רחוקות ושמעו הי' הולך למדינות רבות ובתוך הזמן מתה אשתו ונשא אשה אחרת גבירה גדולה מגדולי המשפחות המיוחסות בישראל והוליד ממנה ג"כ בן ומנהגו הי' בכל עת אשר הגיע יומו וזמנו לשים לדרך פעמיו הי' מחלק מעות למקבלי העיר כדרך נגידי וחורי ארץ ויהי בעת חילוק מנותיו לעניי העיר בא אליו בנו הבכיר ויאמר אל אביו אבי יקירי העניק תעניק גם לי איזה מתנה בעת פרידתך ממני ויען אביו ויאמר לו לא אתן לך כעת שום דבר רק אם מורך יעיד עליך שאתה שוקד על דלתי התורה והתבונה אביא לך מתנה יקרה לפי ערכך ויאמר לו הבן מה המתנה שתביא לי ויען אביו הנני אביא לך זוג בגדים של ראלינמאר וכובע של סאביל על ראשך וישמח הבן ההוא מאוד ויצא מאת פני אביו ויהי אך יצוא יצא והנה אחיו הקטן בא מלידו לשחר פני אביו ליתן לו איזה דורון בעת פרידתו ממנו ויען אביו ויאמר לו כי לא מחכמה שאלת ע"ז בני הלא ידעת הלא שמעת מה שעניתי לאחיך הגדול כי לא אתן כעת מאומה רק כשאבוא מן הדרך אביא לך מתנה יקרה ויאמר לו בנו ומה המתנה אשר תביא לי ויען אביו ויאמר לו בני יקירי לך אני מביא זיינריל של זהב עם שלשלת משבצות זהב עם אבנים טובות במילואתם ויהי כשמוע אחיו הבכור את הדברים אשר דבר אביו עם אחיו הקטן ממנו באמור לו לך אני מביא כו' והנה שמחה נהפך לו לתוגה ויסב אל אביו ויאמר לו אבי יקירי הלא למדתי בבית הספר אל יטיל אדם קנאה בין הבנים והלא בני א"ש אחד נחנו ולמה אגרע מאחי הקטן ממני לא לבד בערך המתנה שהבטחת לי גם חיבה יתירה נודעת לו בדברך עמו באמור לו לך אני מביא כנ"ל ויען אביו ויאמר לו אף אומנם שאלת כהוגן גם אנכי אשיב לך כהוגן הן האמת אתך כי אצל האב אין אתה נגרע מערכך רק ההפרש בניכם מצד האם כי המקובל בידינו מחכמינו ז"ל כי רוב בנים הולכין אחרי אחי האם כי אחי אמך היו מקטני הערך ומדלי הדעת א"כ הבחנתי בשכלי אף אם תתמיד בלימודך תהי' חכם כאחי אמך לא כן אחיך הקטן כי אחי אמו היו גדולי הדור נשיאי העדה ואם אחיך יתמיד בלימודו אף הוא יהי' לנשיא בישראל כמוהם לכן הרבתי שכם אחד על אחיך כן הדבר הזה כי ההפרש שבין אומה הישראלית לשארי האומות הוא בזה כי אוה"ע אין להם חלק בתורה רק בשכל הבחני ושכל הנקנה לא כן אנחנו בני ישראל יכולי' להשיג בשכל הנאצל ובזה יבוארו הפסוקים על הסדר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל דאוה"ע נקראים בשם בית יעקב כדאיתא במדרש והכוונה שתאמר שתי אמירות אמירה אחת כללות לאוה"ע ולישראל ומהו האמירה הכללות אתם ראיתם כו' ועתה אם שמוע תשמעו בקולי והיתם לי סגולה מכל העמים כו לי כל הארץ והי' שכרכם בדבר ארציות ולא בעונג הרוחני ואח"כ אמר אמירה פרטית לאומה הישראלית וזהו ואתם היינו האומה הישראלית תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל היינו ואתם כו' ובזה יבואר המדר' על נכון בשעה שקיבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם אוה"ע דהיינו בשמעם הייעודים שמיעד להם לישראל אם יקבלו התורה היינו בממלכת כהנים וגוי קדוש וגם הלשון חיבה שמדבר עמהם באמרו ואתם כו' כדמיון הילד השני בהמשל ולזה נתקנאו בהם ואמרו מה ראו אלו להתקרבו יותר והשיב להם הקב"ה שוטים שבעולם הביאו ספר יוחסין שלכם כשם שהביאו בני הכוונה כי הפרש גדול בין קבלתכם התורה לקבלתם כי אתם לא תוכלו להשיג התורה רק ע"פ שכל הבחני או שכל הנקנה המורשה לכם מאבותיכם אברהם ויצחק לא כן בני ישראל שיוכלו להשיג התורה בקבלתם גם השכל הנאצל המעולה שבשכלים שהיא מורשה להם מאביהם יעקב אע"ה והבין ע"כ ודפח"ח : ואני אומר כי חלקי אמרה נפשי לפרש המדרש באופן אחר דהנה ידוע כשהחזיר התורה על כל אומה ולשון היינו לשרים של מעלה והשרים הם מלאכי רוחנים שמש גים בכניעות התורה עד שאמרו להקב"ה תנה הודך על השמים ולמה לא רצו לקבלם בשביל אומה שלהם והנ"ל ביישוב קושיא זו משום דאיתא בש"ס בע"ז וב"ק אמר ר"ש מריש הואי אמינא מ"ד לי סומא פטור מכל המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מפקידנא כיון דשמע להא דאמר ר"ח ב"ר חנילאי גדול המצו' ועוש' ממי שאינו מצו' ועוש' אמר להיפך כו'

כו' נמלא הזינן דיש שקלי וטרי בש"ס או גדול מלוה ועושה או אינו מלוה ועושה והנה כתוב באהבת חסד לאדר"כ דמה"ש אינם מצוים ועושים לכך כתיב בהם עושי דברו ברישא והדר לשמוע בקול דברו והנה להלכה הפסק דמלוה ועושה עדיף ומפרשי התורה כיונו הטעם למה מלוה ועושה עדיף וכתבו ע"ז ג' טעמים אחד מלד הזיין כי מי שאינו מלוה ועושה ברלותו עושה וברלותו מניח משא"כ המלוה ועושה כל ימיו בקום ועשה קאי דהר"ש אין לו אלא לשון זירוז מיד ולדורות ב' מי שאינו מלוה ועושה אינו עובד אלא מאהבה ולא מיראה והמלוה העובד מיראה ג"כ כמ"ש ולאהבה את השם ולירא' אתו ג' הכ"מ לענין שכר ועונש כ"א לא הי' הליווי לא הי' שכר ועונש כי לא הי' היצה"ר מתגרה בישראל והנה כפי המבואר מדרז"ל בשעת מעמד הקדוש נעקר יצה"ר מלבם ונתמרקו זוהמתם והיו במעלתם דוגמת מה"ש ולכך אמרו ע"כ כמה"ש שנאמר בהם עושי דברו והדר לשמוע בקול דברו כסברת אהבת חסד · ולכך לא רלו השרים של מעלה לקבל התורה בשביל אומתם כי הם אינם יודעים ממעלת המלוה ועושה ודימו בנפשם מוטב שיקבלו ישראל את התורה או שלא תנתן התורה כלל ליושבי חלד והאוה"ע ילמדו התורה מעלמם ויהיו אינם מלוים ועושים ותהי' מעלתם גדולה ממלוה ועושה וזהו כוונת ארז"ל מי גילה רז זה לבני שזאת בדרך שאלה וע"ז באה התשובה לשון שמה"ש משתמשין בו כיון שנעקר יצה"ר מלבם ונעשו דוגמת מה"ש ומה"ש אינם מלוין ועושין כמ"ש ואיתא במדרש פ' ואתחנן בשעה שאמרו למשה קרב אתה ושמע כו' נכנס היצה"ר בקרבם וכיון שהרגישו שנכנס יצה"ר בקרבם אז הבינו כי לא טוב להם להיות אינם מלוים ועושים כי היצר שוכן בקרבם ויפריע את העם ממעשיו ולזה אמרו למשה ושמענו ועשינו רלונם להיות מלווים ועושים מטעם השלשה חילוקים שבין אינו מלוה ועושה למלווים ועושים לפיכך ויאמר השם שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך דייקא היינו ושמענו ועשינו ורלונם להיות מלווים ועושים הטיבו כל אשר דברו ומפרש הטעם מי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי כי המו"ע עובד מיראה ג"כ גם לשמר את מלות כל הימי' היינו שיהי' תמידו' וזהו החילוק הא' והב' כדלעיל גם למען ייטב להם ולבניהם לעולם וזהו הטעם השלישי כמ"ש לעיל ולכן הטו בו כל אשר דברו אך מי יתן והי' לבבם זה להם ר"ל שיתקיים ויתמיד בהן מחשבתן ומזימותם לתכלית השלימות מלשון אהי מלכך אפו (הושע ז') ועתה נבוא לתרץ מה שהקשינו לעיל מה הוא כוונת הש"ס בפירושם בגמרא קודם שקבליה בנו"ע : ונקדים

הגה

מ"ש התו' נעשה ונשמע אגב שיטפי כתבו כן כי קודם כפית ההר לא אמרו רק נעשה :

לזה מ"ש התוס' בשבת דף פ"ח דלמה הוצרך לכפות עליה' ההר כגיגית הא כבר קבלוהו בנעו"נ ותירץ משום חשש דשמא יחזרו בהן מחמת פחד האש הגדולה : אך דהוא גופא קשה דלמה הי' צריך האש הגדולה ומחמת זה הוכרח הבורא כב"י לכפות ההר אך י"ל דהאש הגדולה הי' סבה להגעת תכלית השלימות להיותם מו"ע כאמרם ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת ולזה אמרו למשה קרב אתה כו' ושמענו ועשינו שיהיו מו"ע דאל"ה היו בטלים מן התורה והמלות כדאיתא במד' פ' כשא ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו גלוי וידוע לפניו שעתידין לעשות העגל אחר מ' יום אחר קבלת התורה ועל דעתי דמר בשעה שאמר נו"כ הי' בלבם לעשות העגל כמ"ש ויפתוהו בפיהם כו' · ואם לא הי' מו"ע הי' בטל התורה והמלות מהם וע"כ היתה סבה מאתו ית' שיאמרו ושמענו ועשינו להיותם מו"ע· וא"כ האש הגדולה הי' סבה מאתו ית' להגיעם לתכלית השלימות וכ"ז הי' ע"י שקבלוהו בנעשה ומחשש שמא יחזרו בהן מחמת פחד האש הגדולה כפה עליהם הר כגיגית וליכא עוד גבייהו טענת אונס כמ"ש הרשב"א שיש בידו לכפותם בכל מיני רידוי וכפי' לקיים דבורם אבל אי לא היו מקבלים תחילה בנעשה ונשמע אז לא הי' כב"י יכול לכפותם בכפית ההר משום טענת אונס והבן :

ובזה נבין לפרש דברי המדרש שהתחלנו בשעה שקבלו ישראל את התורה וראו הסבות והפעולות שהסיבם הבורא ית' בפחד האש הגדולה והבינו כונתו ית' שסיבבו מזה בכדי שיאמרו ושמענו ועשינו להיות' מו"ע ומתוך כך הבינו שגדול המו"ע ממי שאינו מו"ע ולזה נתקנאו בהם כל אוה"ע ואמרו מה ראו אלו להתקרבו יותר כי כל כינהם הי' במה שלא רלו לקבל התורה כי חשבו שאינו מו"ע גדול מהמו"ע אמנם כשראו הסבות והמקרים מה שהקרם והבינו ע"י סבות הנ"ל שגדול המו"ע נתקנאו בהם דאלו הי' הבורא ית' מודיעם שגדול המו"ע היו ג"כ מקבלים עליהם עול מ"ש בתורת ומלות והשיב להם הקב"ה שוטים שבעולם הביאו ספר יוחסין שלכם כשם שהביאו בני הכונה כי באמת אין חפץ להשם בקבלתכם כי לא מפיהם אנו חיים כי אף אם היו מקבלין התורה לא הי' העולם נתבסס על ידם הביאו ספר יוחסין שלכם כשם שהביאו בני כלומר אף אם היתם מקבלין התור'

לא

הייתם יכולים להשיג התור' רק בשכל הכחני ובשכל הנקנה אשר המה ירוש' לכם מאבותיכם אבל לא בשכל הנאצל אבל ישראל בקבלתם התורה יכולים להשיג בתורה גם שכל הנאצל ולזה רפך אני יותר בקבלתם התור' ולכן בשבטי ישראל הודעתי נאמנה כי גדול המי"ע ממי שאינו מו"ע ואקדים לך משנה במס' אבות על שלשה דברים העולם עומד על התורי ועל העבוד' ועל ג"ח וכתבו המפרשים הטעם של שלשה עמודים אלו מפני שמקורם נמשך ג"כ מאברהם יצחק ויעקב כי עמוד התור' נמשך מאברהם כמ"ש וישמר משמרתי מצותי חוקותי ותורותי ואחז"ל קיים א"א ע"ה כל התור' עד שלא נתנה עמוד העבודה נמשך מיצחק אבינו ע"ה שהי' עולה על גבי המזבח עמוד ג"ח נמשך מי"א ע"ה שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והנה בהעדר אחת מהעמודים האלה אי אפשר לעולם שיתקיים כמ"ש הב"י בטור ח"מ סי' א' וא"כ אם היו האוה"ע מקבלים התור' לא היינו בטוחים שלא תמוט עולם ועד שלא הי' העולם מתנהג רק בעמוד התור' והעבוד' כפי ירשתם מאבותיהם אברהם ויצחק אבל ישראל בקבלתם תבל בל תמוט כי העולם מתנהג ג"כ בעמוד ג"ח כפי שירשו מיעקב אביהם ולכן יפה השיב להם הבורא ית' הביאו ספר יוחסין שלכם כלומר שבקבלתכם עדיין הי' עמודי שמים ירופפו מחמת העדר עמוד ג"ח כי עיקר קיום העולם ע"י ג"ח שבו נכלל כל הג' עמודים כאחז"ל כל המארח ת"ח לביתו כו' מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב תמידין ברכות ל"ב והרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא פי גרונו של ת"ח כתובות דף קיז ואיתא בזהר יש מפזר ונוסף עוד מאי ונוסף עוד אלא ההוא אתר דשרי בי' מותא הוא גרים לי' דיתוסף חיים דלעילא לאוספא לי' אר"י אר"ח קרא אסהיד דכל מאן דיהיב למסכנא איתער אילנא דחיי לאוספא לי' לההוא אילנא דמותא וכדין אשתכח חיים וחדו לעילא כו' צדקתו עומדת לעד מאי צדקתו עימדת לעד עומדת עלי' דב"נ לזמנא לי' קיומא וחיים כמה דאיהו יהיב חיים ואיתער לגבי חיין ה"נ והבין לי' חיים כו' נמצא דעיקור קיום העולם ע"י צדקה וג"ח וז"ש השיב להם הקב"ה הביאו ספר יוחסין שלכם כלומר שאין לכם בכחכם להשיג עפ"י התור' רק שני העמודים מה שירשתם מאבותיכם אברהם ויצחק ולא עמוד ג"ח הנמשך מיעקב ע"ה ואין לאל ידיכם להעמיד העולם על תילה בקבלתכם התורה ולכן לא הודעתי לכם תכלית השלימות הנרצה מקבלת התור' להיותכם מו"ע משא"כ לעם סגולתי הודעתי להם תכלית הנרצה מקבלת התור' להיותם מו"ע כי על ידם אף תכון תבל בל תמוט לעולם כי יש

בידם גם עמוד השלישי של ג"ח הנמשך להם מיעקב אביהם ועפ"י הדברים האלה מיושב מ"ש רש"י בשבת בתחילה יראה היינו קודם שקבלוה בנ"וכ דלפי מ"ש התו' שם דלכך הוצרך לכפות עליהם ההר כגיגית אף שאמרו בתחילה נעשה היינו מחשש שמא יחזרו בהן מחמת פחד האש הגדולה והוצרך ג"כ להיות האש הגדולה כדי שיסובב מזה שאמרו למשה קרב אתה כו' ושמענו ועשינו להיותם מו"ע כמ"ש ואם לא אמרו בתחיל' נעש' לא הי' פועל כביכול כלום בכפית ההר משום טענת אונס כמש"ל בשם הרשב"א אך אחר שאמרו נעש' ולחשש שמא יחזרו הי' אז ביכולתו כב"י לכפות עליהם ההר לקיים דבורם בכל היוצא מפיהם יעשו ולכן קודם שקבלוה בנ"וכ הארץ יראה פן לא יקבלו ישראל בנו"כ ואין בידו כב"י להכריחם על כך משום טענת אונס כנ"ל ולאחר שקבלוה בנו"כ שקטה כי יש בידו ית' להכריחם שלא יחזרו בהן ולזה לא התנה הקב"ה תנאי עם מ"ב אם יקיימו ישראל את התור' רק אם יקבלו כי לאחר שיקבלו יש בידו כב"י להכריחם על קיום התורה כמובן ולזה אמר אם ישראל דווקא מקבלין ולא אוה"ע כי לא הי' העולם מתקיים על פיהם דעיקר קיום העולם הוא על ג"ח כמ"ש והשתא נבוא נא לפרש המאמר שהתחלנו אר"ח בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה תורה ומצות הכונה עפ"י מה דאיתא במס' שבת דף פ"ז כשעלה ברצונו ליתן התור' לישראל ובא משה לקבל התור' אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע חמדה גנוזה יש לך ואתה רוצה ליתנה לישראל תנה הודך על השמים ואמר הקב"ה למשה משה החזר להם תשובה אמר להם משה תורה מה כתיב בה כבד את אביך ואת אמך כלום אב ואם יש בכם וכו' ועוד איתא שם בשע' שהחזיר התור' על כל אומה ולשון בא לו אצל ישמעאל א"ל תור' מה כתיב בה א"ל לא תרצח א"ל לא בעינא והנ' החילוק שבין מלת תור' למילת מצות הלא התור' כלה היא רק מצות השם והחילוק שביניהם נ"ל לפרש דתור' הוא אזהר' למניעת המעש' ככל הלאוין שבתורה ומלת מצות הוא מורה על קיום המעש' כי תור' הוא בגי' תירא ויראה הוא שייך על אזהרת מניעת המעשה כי קיום המעש' הוא מצד אהבה כמ"ש רבינו בחיי בפ' לך וזה שצוה לנו התור' לאהבה את השם אלקיך ול יראה אתו היינו לאהבה אתו בקום ועשה וליראה אתו בשב ואל תעשה וזה שאמר ר"ח ב"ע אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל דווקא בקבלת התורה ולא למה"ש כאמרם תנה הודך על השמים וגם לא לאוה"ע לפיכך הרבה להם תורה ומצות היינו אזהרות וגם

קיום

קיום המעשים כי בלעדם לא הי' נותן התור' לישראל דווקא כי אלו לא הי' בתור' רק קיום המעשים הי' באפשרי ליתן התור' לישמעאל או לבני עשו כי נשמע מהם רק בתשובות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב · ואלמלא לא הי' בתור' קיום המעשים הי' באפשרי ליתן התור' למלאכים כי להם השיגם מצד קיום המעשים כמו כבד את אביך כו' זכור את יום השבת וכדומ' כי מצד אזהרת מניעת המעש' לא הי' באפשרי להשמע מהם כי עיקר כוונת האזהרות כי אם ליראה מפניו מצד הפעולות והאזהרות יגיע עליו הפחד והיראה לא כן בתרשישי מעל' כי מצד שהם קרובים אל האור א"ס ב"ה נופל עליהם האימ' והפחד וחיל ורעד' כמ"ש כמור' לכן בהצטרף שני הדברים האלו היינו אזהרות על מניעת המעש' וגם קיום המעשים הוכרח ליתן התור' לישראל דווקא ולא לזולתם ולאחר שרצונו הפשוט הי' ליתן התור' לישראל הוכרח כב"י להודיעם ע"י סבות תכלית הנרצ' מקבלת התור' להיותם מו"ע כי גדול המו"ע יותר ממי שאינו מצווה מחמת הג' טעמים שכתבנו לעיל :

ועפ"ז ביארנו הפסוקים בפ' ואתחנן והי' כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה השם אלקינו אתכם ואמרת לבנך עבדים היינו לפרע' במצרים כו' ויצוינו השם אלקינו לעשו' את כל החוקים לאהבה את השם אלקיך וליראה' אתו כו' וצדק' תהי' לנו כי הנה רש"י פירש דבבן החכם הכתוב מדבר ותמהו כל המפרשים כי מה הפרש יש בין שאלת בן החכם לשאלת בן הרשע באמרו מה העבוד' הזאת לכם מאחר כי שניהם הוציאו עצמם מן הכלל וע' במפרשים מה שתרצו ועפ"י הדברים האל' נרא' לי לפרש ביאור נכון דהנה מהראוי מאחר שהטיב עמהם הבורא ית' כ"כ היינו בהוציאם ממצרים מן העבוד' הקש' אשר עובד בם ובקריעת הים הי' מהראוי שיקבלו עליהם עול מלכותו אף בלי שיצוה אתם ומכ"ש בדברים ניאותים ונחמדים מצד עצמם בתורתינו הקדוש' כי נעימות התור' מעצמה ממשיך הנפש ללמוד אתה כמ"ש הנחמדים מזהב ומפז רב כו' ומהראוי ה"א להם ליוצאי מצרים שיקבלו התור' ויקיימוה אף בלי הקדמת הציוי כמו אברהם אע"ה שקיים כל התור' עד שלא נתנה והנה ידוע דמלת מה מורה על הפלגת הדבר הן לשבח כמו מה רבו מעשיך כו' ומה רב טובך אשר צפנת והן לגנאי כמו מה אנוש כי תזכרנו וכמו מה אדם ותדעהו וזהו שאלת החכם מה העדות והחוקים והמשפטים כלומר ראו גודל החשיבות והנעימות שיש בתור' ובמצות אשר יצוינו נפשות ישראל לעבודתו ית' ע"כ הי' מהראוי שיקיימוה אף בלי הקדמת הציוי א"כ קשה אשר יצוה שהשם אלקינו אתכם ולמה הוצרכתם להמתין על הציוי ומכ"ש אתכם אתם יוצאי מצרים אשר עין בעין ראו טובות הבורא ית' והמה ראו מעשי השם ביציא' מצרים ונפלאותיו במצול' בקריעת הים : והנה החילוק בין מלת לכם למלת אתכם כחילוק הר"ן בין לו לאליו הביאו רש"י בריש ויקרא משום דאותיות האמח"ו באים להקטין הענין ולפיכך מלת אליו מיחד הדבור יותר ממלת לו משום אות הא' שבמלת אליו וכן הוא החילוק בין מלת לכם למלת אתכם כי מלת אתכם מיחד הדבור יותר ממלת לכם וזהו שאלת הבן החכם מה העדות כו' אשר צוה ה"א אתכם כי עיקר התמיה שלי עליכם אתם יוצאי מצרים אשר ראו מעשי השם ונפלאותיו אשר עשה הי' מהראוי שתקיימוה בלי הקדמת הצוי ועפ"ז באה התשובה ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים כו' היינו כי אין אנחנו כפויי טוב' כי מכירים ומרגישים בעצמינו הטובות והנפלאות העודפות שעש' עמנו ובאמת הי' מהראוי שיקיים מעצמינו התור' בלי הקדמת הצוי כאאע"ה אך ויצוינו השם אלקינו לעשות את כל החוקים האלה הכוונ' לכך היו ממתינים על הציוי משום דהוא התכלית הנרצ' משום שלשה טעמים הנ"ל וזהו ליראה את השם אלקינו וגם לטוב לנו כל הימים היינו לענין הזמן שיומשך כל הימים והוא הטע' הא' והשני ועוד וצדק' תהי' לנו היינו טעם הג' לענין שכר ועונש וא"ש המשך הכתובים והבן :

והנה אחרי הודיענו אלקים את כל זאת כי קבלת התורה היא מיוחדת לישראל דוקא ולא לזולתם מצד שנמצא בהם כל הג' עמודים שהעולם עומד עליהם כמש"ל יאות לנו לבאר בזה כונת הנביא מ"ש אני השם לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם וההרגש בו מבואר מה שמכנה אותם בשם בני יעקב ולא בני אברהם ויצחק ולפי דברינו ניחא כי מצד שהם בני יעקב ולכך נמצא בהו עמוד השלישי שהוא ג"ח הנמשך להם מיעקב אביהם כדלעיל מש"ה הוא מהנמנע שיקבלו כלי' חליל' כי בלעדם לא תתקיים העולם כמדובר : ועפ"ז יש לפרש הפסוקים בפ' עקב רק באבותיך חשק השם לאהב' אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה ומלתם את ערלת לבבכם כו' וההרגשים בזה מבואר כי מלת בכם הוא מיותר ומה הי' חסר אם הי' כתוב ויבחר בזרעם אחריהם מכל העמים וגם מלת כיום הזה אין להם שום ביאור והבנה ולפי האמור ניחא דזה ביאורו

וב"פ רק באבותיך חשק השם לאהב' אותם לכן מהראוי ליבחר בזרעם אחריהם להיות ממלא מקום אבות: ואף שבעצמם אינם הגונים לכך רק מצד אהבת אבותם מהראוי שיתקיים בהם תחת אבותיך יהיו בניך אך דזה קשיא בכם מכל העמים למה לא בחר בבני ישמעאל או בני עשו שגם המה מבני אברהם ויצחק ולמה מאס בהם וע"ז מתרץ הפסוק כיום הזה הכוונ' בוודאי הדבר ברור כיום הזה ומלתם את ערלת לבבכם כו' הכוונ' כיון שנמצא בנו בבני ישראל עמוד הג"ח היינו צדקה שהוא מיוחסת ללב כמ"ש ולא ירע לבבך בתתך לו וכמו אשר ידבנו לבו לזה ברר דווקא בישראל ולא בו לאם כמובן: והשתא נבוא לפרש מה שהתחלנו דהנה הרמב"ם בפה"מ בסנהדרין פ' חלק כ' כמה דעות בענין עוה"ב וגן עדן דכמה מדרגות יש בעוה"ב ואיתא בזהר דמאן דיהיב למסכנא ואיתער לגבי חיין ה"נ יהבין לי' הוא אילנא דחיי ואילנא דחיי קאים עלי' ואינון אוה"ע נקראים פגרים מתים דלית לן חולקא באילנא דחיי ולפי דברי הזהר יש לפרש גם מ"ש הרמב"ם ב"ה מלכים המקבל עליו שבע מצות ב"נ ונזהר לעשותם מהכרם הדת ה"ז מחסידי אוה"ע ויש להם חלק לעוה"ב היינו בג"ע התחתון ואמרתי מה ששמעתי בשם גדול א' ביאור הגמרא בקידושין למה צדיקים דומין בעוה"ז לאילן הנטוע במקום טהר' ונופו נוטה למקום טומא' נקצץ נופו נמצא כולו עומד במקום טהר' הכוונה כי נשמת האדם שרשה מחיים הנצחי נטוע במקום קדוש חלק אלה ממעל והוא מקום טהרה אך נופו נוטה למקום טומא' הכוונ' כי החומר ממשיך הנשמ' למקום טומאה היינו לכל המדות הרעות המגונות נקצץ נופו היינו לאחר מיתה שנפרד החומר מן הצורה נמצא כולו עומד במקום טהרה היינו אפילו החומר נזדכך מאוד ומוכשר לקבל טהרה וע"ד קצת מן הגאונים שגם הגוף יעמוד בתחי' ע"ד ארז"ל עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן היינו בחומרים שלהן וז"ש כל ישראל יש להם חלק לעה"ב היינו שיתבררו ויזדככו ויתלבנו בצירוף אחר צירוף כהתוך הכסף בתוך הכור עד שיזכו כולם ולא זה שיזכו הנשמות לבד לעוה"ב אלא גם הגופות יזכו לעוה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקים נצר מטעי היינו גם הגופות להיות מעשי ידי גם הם יהיו להתפאר פי' שירשו ארץ היינו ע"י שימות בעפר נזעם ויותך מהם ע"י המיתה זוהמת הנחש ועי"ז יהיו גם החומרים להתפאר ויקבלו עונג הנצחי הגוף נפש וכדעת הרב מהגאונים ועיין בשער הגמול להרמב"ן.

סליק

פסוקים מלוקטים

אשרי האיש אשר לא הלך כו' כ"א בתורת השם חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה ע"כ: ואיתא בש"ס ע"ז י"ט רבא רמי כתיב כ"א בתורת השם חפצו והדר כתיב ובתורתו כו' ומשני כאן קודם שלמד נקרא תורת השם ולאחר שלמד נקרא תורתו ועוד יש לדקדק על שינוי לשון דבתחילי' כתיב חפצו ואח"כ כתיב יהגה והנראה' לפרש בהקדם הבנת תרוצם בש"ס כאן קודם שלמד כאן לאחר שלמד נ"ל לפרש כוונתם דהש"ס ברכות ל"ה רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם ומשני נמי כאן קודם ברכ' כאן לאחר ברכ' פי' קודם ברכה הוא של השם ולאחר ברכה קנאן להיות שלו וא"כ לגבי תור' נמי כך הוא קודם ברכ' היא תורת השם ולאחר שברך בה"ת נקראתו תורתו והנה קי"ל להלכ' בש"ע או"ח סי' מ"ז קודם בה"ת אסור ללמוד ולהרהר בד"ת מותר וזה כוונת הכתוב כו' בתורת השם היינו קודם בה"ת שאז נקראת תורת השם חפצו רשאי רק להרהר בלב ובתורתו היינו לאחר ברכ' שאז נקראת תורתו יהגה יומם ולילי' אז רשאי אף לדבר בפיו והבן: (שם קפיטיל נ"ח) בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד ואתה מרום לעולם השם צדיק כתמר יפרח כו' שתולים בבית השם בחצרות אלקינו יפריחו עוד ינובון בשיב' דשנים ורעננים יהיו כו' יש לדקדק בפסוק הזה כמה דקדוקים א' מהו הלשון להשמדם עדי עד והי' יכול לכתוב וישמדם עדי עד וסיום הפסוק ואתה מרום לעולם אין לו שייכות וקישור למה שלמעל' ב' מלת עוד ינובון כו' אין לו ביאור והו"ל למכתב וינובון בשיב' ומלת עוד אין לו שחר ג' מהו הלשון דשנים ורעננים יהיו והנ"ל לפרש כי חכמי הטבעים אמרו כי כל הצמחים והזרעים אשר בארץ המה הנה כן דרך גידולתן ע"י שיונקים ומושכים לחלוחית ואידים מן הארץ ומחמת האידים הנ"ל לא יזיקים שרב ושמש ולאחר שגדולים הרב' מאוד וראשי הצמחים אינם יכולים לינקות מן האדמ' מחמת שרחוקים משרשן ומי ניקחן אזי הם מתיבשים מחום השמש כמ"ש ביונה ותעל הקיקיון מעל לראש יונה ותך השמש ותיבש והנה ראינו

ראינו בעינינו כי גדילתן ופריחתן של הצמחים והעשבין הן הן סיבה להתיבש כי כל מה שיגדלו ויעלו למעל' קרובים יותר להתיבש ואקדים לך מה ששמעתי מפי הרב הגדול בעה"מח אפיקי יהוד' שפירש הפסוק רם על כל גוים השם על השמים כבודו דהנה יש חילוק בין רם לגדול כי מלך גדול מייחס על אדם גדול מכל האנשים אשר בארץ ומלך רם מונח אל אדם שהוא יושב במקום גבוה אף שהוא בעצם ברי' קטנה מאד רק שהוא שוכן במקום גבוה מאד והנ"מ בין איש הגדול לאיש הרם כי לאיש הגדול יכולים ליגע בעצמו של האיש ההוא רק כל א' לפי גידולו דהיינו האיש הגדול יכול ליגע באיש לעבורו או לחוטמו והאיש הקטן בעצם יכול ליגע בהאיש ההוא לארכבותיו או לקרסוליו והכ' אוה"ע אומרים שהקב"ה ברוב גדולתו אוה למושב לו השמים ושמי השמים ואין כבודו להשגיח על עולם השפל וא"כ לגבי אוה"ע מכונה כביכול בשם רם שאין לו יחוס ליתחברות במה שתחתתיו כמו האיש היושב על מגדל גבוה שאין שום ברי' יכול ליגע בו מחמת שאינו מגיע לארץ ואין לו שום יחוס והתחברות במה של מטה ממנו וז"ב הפסוק רם על כל גוים השם ר"ל שהשי"ת הוא מכונה אצלם בשם רם אבל האומה הישראלית אומרים מי כשם אלקינו המגביהי לשבת ר"ל אף שמגביהי לשבת עכ"ז משפילי לראות בשמים ובארץ ר"ל שגם השמים הוא מקום שפל לגבי' כביכול כמו הארץ וכמו שמשפיל א"ע כביכול להשגיח בשמים על השרים העליונים כן הוא משפיל א"ע להשגיח בארץ וז"ב הפסוק גדולים מעשי השם דרושים לכל חפציהם כלומר מעשי השם הם בגדר גדול ולא בגדר רם והראי' כי דרושים הם לכל חפציהם כי כל א' יכול להגיע להם ואלו היו בגדר רם לא היו יכולת בידם להגיע להם כמובן וזה פירוש הפסוק בפרוח רשעים כמו עשב היינו הפריחה והגדולה של הרשעים הוא כערך הפריחה והגדל' של העשב כי כל מה שיגדלו למעלה היא סבה להתיבש כן הוא הפרח והגדולה לרשעים הוא סבה להשמדם עדי עד ומפרש הפסוק הטעם משום שאומרים ואתה מרו' ר"ל שחושבים בדעת' שאינו משגיח במעשיהם ואומרים מי רואינו ומי יודעינו ועי"כ מלאו לבם לעשות רע ועתה מפרש הפסוק כי היפוך הרשעים הם הצדיקים כי צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה כונה כמו שדרז"ל כי ארז הוא גבוה שבכל האילנות כארז"ל אם הגביה עצמו כארז כו' ואעפ"כ כתמר יפרח שעושה פירות כתמר ואם עושה פירות ע"כ הוא יונק עדיין מרטיבת ומאידי הארץ א"כ רואים שברוב גדולתו לא יכרת משרשו ומקורו ר"ל הצדיקים אף כשהקב"ה נותן להם שלוה והצלחה עכ"ז הם ממעטין ומשפילין א"ע א"כ השלוה והצלחה נאה להן והיא סבה אליהם להגיע לשלימות לא כן הם הרשעים שהשלוה והצלחה הם סבה להשמידם ולכלותם כמ"ש כי הנה הרשעים ככר כרים כמו השורים שמפטמין אותם לשחיטה כ"ז שהם רזים ודלים וחסירי בשר אינם ראוים לשחיטה וכשהם שמנים אז שוחטין אותם כן הוא הרשעים לפני שבר גאון ·

ואמר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו הכוונה יתבאר ע"פ מה שפירשתי הפסוק (במשלי) יראת השם תוסף ימים ושנות רשעים תקצורנה הכוונה ע"ד מ"ש ארז"ל במס' שבת דף פ"ט מ"ד כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כו' לע"ל יבא הקב"ה ויאמר לאברהם בניך חטאו ויאמר ימחו על קדושת שמיך וכן ליעקב וכשיבא ליצחק יאמר לו כמה ימי שנותיו של אדם כו' ונשאר משנותיו של אדם י"ב שנים ומחצה ויאמר יצחק להקב"ה פלגא עלי ופלגא עלך ע"ש נמצא תכלית השלימות להמוני עם משבעים שנה אשר חיים על האדמה הוא רק י"ב שנים ומחצה א"כ לפ"ז הצדיקים הדבקים בתורת השם ובמצותיו ולילה ליום ישימו בעסק התורה והעבודה א"כ הם משיגים בימי בעודם באבם כי מן נעוריו תכלית השגת השלימות מה שהמוני עם יכלו להשיג לשבעים שנה כי לנגדם לילה כיום יאיר בתורת השם וגם פלגא דמיכלא ודמשתה בל יחשב לנגדם כי לא ימלאו כריסם במאכל ובמשתה רק ההכרחי לקיום הגוף כדי שיוכל לעסוק בתורה ע"ד מ"ש הרמב"ם ז"ל ב"ה דעות בכל דרכיך דעהו הנה האיש כזה יכול להשיג בימי נעוריו מה שאנשים אחרים משיגים לעת זקנותם לשבעים שנה ועוד ארז"ל בחגיגה דף ז' מ"ד ואותי יום יום ידרשון וכי ביום דורשין ובלילה אין דורשין אתו אלא לומר לך כל העוסק בתורה יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאלו עסק כל השנה נמצא בבואו לי"ס הדין לחשבון הגדול יחשבו האיש הזה חי שבעים אף שבאמת נסתלק מן העולם בימי עלומיו עכ"ז הדין דין אמת כי מאחר שהי' משים לילות כימים בעסק התורה והעבודה ולא מלא כריסו מתענוגי הזמן רק לפי הכרחי א"כ השיג השלימות משבעים שנה ולכך אר"א ב"ע הרי אני כבן שבעים שנה וארז"ל שנתמלא זקנו בחמני שרי חיורתא היינו הכוונה אחר שהי' משים לילות כימים בתורה והושחרו שיניו מפני התעניות כדאיתא בפ' במה בהמה א"כ בעודו בימי נעוריו השיג התכלית משבעים שנה ולכך הלבינו שערותיו בימי עלומיו וז"ש דהע"ה נער הייתי גם זקנתי הכוונ' כי בכ"א בעוד הייתי בנערותי הייתי גם זקן כי השגתי את התכלית לכך ראוי ליחס לי גם הזקנה ושיבה וז"ב הפסוק יראת

השמים

השם תוסיף ימים הכוונה ליראת שמים מנעוריו לא כלה ימיו בהבל ובטלה רק בתורת ובעבודת השם חפצו אף שאיש כזה יקטף בימי עלומיו מכריזין עליו ברקיע שחי כמה מאות שנה ואף שבאמת לא חי ע"פ האדמה רק שנים מועטין אך מאחר שמכל יום שעסק בתורה נעשה שנה ולכן נחשב כאלו חי כ"כ שנים כאשר הכריזו עליו ברקיע וזהו יראת השם תוסיף ימים כאמור ואמר ושנות רשעי' תקצורנה ברשעים הוא להיפך כי אף שחי שבעים שנה או יותר מכריזין עליו ברקיע שחי שנים מועטין ועודנו נער לפי שהשבעים שנה שחי לא השיג השלימות רק כעלם בן י"ב שנה כארז"ל בשבת וכמ"ש וז"ב הפסוק עוד ינובון בשיבה כו' הכוונה בשבחו את הצדיק אמר עוד מעלה זו יתירה יש בצדיק ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. ר"ל ינובון בשיבה כי העולם ידמו שהם בשיבה וזקנה ובאמת יהיו אז דשנים ורעננים כמו רא"ב"ע שהעולם דימו שהוא זקן ושבע ימים ובאמת הי' ילד זקן כי הי' בימי עלומיו עודנו באבו בן י"ב ומחנה ועי"ז מסים הפסוק להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו היינו משום שהשיג התכלית אמיתי בעודנו נער לכך מגיע לו הזקנה ושיבה כאמור והבן :

(איוב ל"ח) המימיך צוית בוקר ידעת שחר מקומו ביאורו ר"ל שכך אמר לו השם לא זאת שאין בכחך לצוות על הבוקר שיאיר או לשנות מנהגו והילכו אף שאין בכחך לשחר ולדרוש איה מקום הבוקר · ויתיצבו כמו לבוש ע' פרש"י כי נכונים דבריו או הכוונה שיעמדו לעת התחי' בגופיהם כמו שמתו כדעת הרמב"ן בשער הגמול ולא בגופים חדשים כדעת קצת הגאונים הובאו בכלי פז על ישעי' ע"ש : (שם) פסוק בלא יומו תמלא הכונה בלא ר"ל בדבר שהוא און אפס המוחלט יומו תמלא ר"ל בדבר כזה כלה ימיו ושנותיו ולא פעל שום תכלית ולזה אמר וכפתו לא רעננה ר"ל שאין בענפיו שום לחלוחית של תורה ומצות : (שם) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף כ"ל האי אחד מני אלף היא מאמר מוסגר דקאי על מין האנושי ר"ל דזה יקרה ל"א מני אלף שיהי' עליו מלאך מליץ ע"ד אדם אחד מאלף מצאתי : (שם) ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העותי ולא שוה לי ביאורו ישור לשון הבטה שיביט באנשים ויסתכל במעשיהם ומעצמו יבין ויאמר חטאתי : ואיש הישר העותי והרשעתי אתו ומלת ישר הוא שם התואר ולא כפירוש המפרש"ס דפירושו הדרך הישרה דא"כ הי' צריך לכתוב בשם התואר והישרה העותי כמו ואת הישר' יעקשו ומה שנמצא (במשלי יו) דרך אויל ישר בעיניו שם נמי צריך לפרש המקרא וכמו שנכתוב להיפוך ישר בעיניו דרך אויל ר"ל האיש שהוא נחשב בעיניו לישר ואין מוצא בעצמו שום חסרון הוא דרך אויל כי מדרכי התמימים והישרים למצוא בעצמם חיסרון בעבודתו ית' ומה שנמצא (שם יד) יש דרך ישר לפני ארץ החם נמי מסורס המקרא וכמו שיכתוב יש דרך לפני איש ישר ר"ל לפני הישר יש דרך אחד דרך האמת ואחריתה דרכי מות ר"ל והדרכים שהם חוץ מדרך הישר הם דרכי מות הכונה השקר יש לו דרכים רבים והאמת יש לו רק אחד והבן :

א"י וישר העותי ולא שוה לי ע"ד מ"ש הרמב"ם בהלכות דעות לעולם ילך אדם בדרך הממוצע ולא יטה בקצה מן הקצות כמו מדת הקמצנות והנדיבות וכדומה לא יהי' כילי ביותר ולא פזרן ביותר שארז"ל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וזהו נקרא דרך הממוצע אך אם נטה לא' מהקצוות היינו שהי' כילי ביותר אז רשאי להטות א"ע לקצה שכנגדו היינו לפזר יותר מחומש עד שירגיל א"ע למדת נדיבות ויעמוד על דרך הממוצע וזה שאמר איוב והישר העותי היינו שיצאתי כ"כ מדרך הממוצע והשיוי עד שאף אם נטיתי לצד שכנגדו והעותי הישרות כדי לעמוד על דרך הממוצע ועי"כ לא הועיל ולא שוה לי שלא קניתי מדת השיווי להיות שוה והבן :

בשם א"א הרב הגאון המנוח ז"ל במדרש פרשת ואתחנן אתה החילות כו' אתה החילות להתיר לי נדרי במדין דכתיב לך שוב מצרימה כו' והמדרש הזה הוא פלאי וביאר הוא ז"ל דאיתא בכתובות דף מעשה בר"י בן לוי בשעה שהגיע זמנו ליפטר מן העולם אתא לגבי' מה"מ א"ל ריב"ל אחזי לי דוכתאי אמר לי' מה"מ אחזי לך ויהיב לי' סכינא כו' כי מטא להוא דוכתא קפץ ריב"ל ושור לשם ונשבע שלא יזוז עוד ממקומו כו' עד אמר הקב"ה אם לא התיר מעולם את נדרו גם עתה לא נתיר לו את נדרו ע"ש והנה מרע"ה ביקש אעברה נא ואראה את הארץ הטובה כוונתו הי' רק לראות את הארץ ולשוב והי' חושש שמא מש"ה לא ישמע לו שלא יעשה כדרך שעשה ריב"ל כשיבא לארץ ישבע שלא ישוב עוד לחו"ל ולכך אמר משה רבינו ע"ה אתה החילות להתיר לי נדרי ואף אם אעשה כדרך שעשה ריב"ל אתה יכול להתיר לי לי שבועתי דבשלמא ריב"ל לא התיר נדרו מעולם אבל אני התרתי את נדרי פ"א ובידך להתיר לי אם אדור עוד ודו"ק :

איתא

איתא בע״ז דף ד׳ לע״ל יאמר הקב״ה לאוה״ע מצוה
קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אתה מיד כל
א׳ וא׳ עושה סוכתו בראש גגו והקב״ה מקדיר עליהם חמה
כל א׳ וא׳ מבעט בסוכתו ויוצא כו׳ ע״ש ויש לדקדק המבלי
אין ביכלתו להביא עליהם סבות אחרים לבטלם ממצות
סוכה עוד איתא שם אר״ל אין גיהנם לע״ל אלא הקב״ה
מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה
גם בכאן יש לדקדק כמו כן למה נידונין בחמה דווקא נקדים
מ״ש קהלת וזרח השמש ובא השמש . ואל מקומו שואף זורח
הוא שם כו׳ הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך
הרוח ועל סביבותיו שב הרוח כו׳ כל הדברים יגעים לא יוכל
איש לדבר לא תשבע עין לראות ולא תמלא אוזן משמוע מה
שהי׳ הוא שיהי׳ ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת
השמש · להבין שינוי הלשון מהלוך לסבוב דחכמי
התוכנים אמרו דהשמש יש לה שני הילוכים ע״י שיש לה שני
מנהיגים גלגל החמה וגלגל היומי דנטית גלגל החמה ממערב
למזרח ונטית גלגל היומי ממזרח למערב ושני הגלגלים
סובבים בכל יום ובעוד שגלגל השמש מגיע ממערב למזרח
עד מלאות לו שנה תמימה ואז יבא החמה למקומו הזורח
משם ובתוך סיבוב גלגל החמה מגיע גלגל היומי ממזרח
למערב כאשר יהי׳ האופן בתוך האופן ונמצא בשכ״ד סיבובים
שמסבב גלגל החמה ממערב למזרח בתוך אלו הסיבובים
מסבבת ג״כ לאחורה בכל יום ממזרח למערב כמבואר
ברמב״ם בהל׳ קידוש החדש ונמצא יש לחמה שני סיבובים
הילוך הטבעי והילוך הכרחי מה שהוא נגד הילוך הטבעי
הילוך הטבעי נקרא בשם הילוך והילוך הכרחי נקרא בשם
סיבוב והנה ידוע כי האדם נקרא עולם הקטון ועל פיו
יצאו ועל פיו יבואו כל העולמות כי האדם יש לו ג״כ שני
הילוכים הילוך הטבעי והילוך הכרחי היינו לפי שעיקר
יסודו מעפר לכך משתוקק לתאות החמרים אשר בעפר יסודם
גם נטוע בקרבו חלק אלה ממעל ומתוך כך יתעורר ג״כ
לדברים הרוחנים ששרשם למעלה מצד הנשמה אך מצד כי
היצה״ר מוכן בקרבו מעת הולדו ולכך נקרא מלך זקן ומצד
כי נשרש בקרבו מעת הולדו לכך אברי הגוף החומרים יהיו
כלי ליצה״ר בעזרו מצד הרגלם בו ובהיותו בן י״ג שנה כאשר
בא עליו היצה״ט ומעורר אתו לעבודת האלקית ומודיע אתו
כי יש אלקים שופטים בארץ אשר עתיד ליתן דין וחשבון לפניו
בלא איברי הגופנים החומרים ועורכים אתו מלחמה כאמרם
מי שמך לשר ושופט עלינו כי גר אתה בקרבנו ונמצא יש לאדם
ג״כ שני הילוכים הטבעי והילוך הכרחי כי מה שהוא מצד
טבעו והרגלו נקרא הילוך הטבעי וההילוך מצד התעוררותו
למעל׳ נקרא בשם סיבוב לפי שהוא נגד הטב׳ רק על צד ההכרח
ולעומת שני ההילוכים שיש באדם יש ג״כ בבורא ית׳ שני שמות
שם אלקים שהוא בגי׳ הטבע שמרמז על הנהגת עולמות
עפ״י הטבע ושם הוי׳ שמורה על שידוד המערכה למעלה מן
הטבע והנה ידוע כי לפי הנהגת עולם הקטון כך הוא הנהגת
כל העולמות עליונים כי אם מתנהג האדם א״ע עפ״י הטבע
היינו שמשתוקק לכל התאות המגונות החומרי גם הבורא ית׳
מנהיג כל העולמות עפ״י הטבע ואינו עושה נסים שהנם בא
מצד שידוד המערכה כדכתיב כל שתה תחת רגליו היינו לפי
הליכו ואם האדם משעבד חומרו ומכניעו תחת השכל היינו
שמתנהג עצמו למעלה מן הטבע אזי גם הבורא ית׳ מנהיג
את העולם בשידוד המערכה שהוא למעלה מן הטבע ולכך
לא נכתב במעשה בראשית רק שם אלקים שהוא בגי׳ הטבע עד
לאחר בריאת האדם שנאמר ביום עשות הוי׳ אלקים לפי שקודם
בריא׳ האד׳ לא הי׳ העול׳ מתנהג רק עפ״י הטבע כהילוך כל בעלי
חיים אבל לאחר בריאת האדם שיש בידו להפך החומר לצורה
ולהתנהג למעלה מן הטבע ומאז והלאה נתחדש בעולמות
עליונים הילוך למעלה מן הטבע והוחל אז הבורא ית׳ להקרא
בשם הוי׳ שמורה ג״כ ע״ז כאמור וזה שארז״ל (ברכות דף ך)
מ״ש דקמאי דמתרחיש להו ניסא ומ״ש אנן דלא מתרחיש ל״ן
ניסא ומשני קמאי הוי מסרי נפשייהו אקדושת השם ר״ל
שהשליכו נפשם מנגד והיו מכניעם החומר להשכל והיו
מתנהגים למעלה מן הטבע ולכן נקרא הבורא ית׳ בשם הוי׳
שמורה על שידוד המערכה שהוא למעלה מן הטבע ולזה
איתרחיש להו ניסא אבל אנן לא מסרין נפשין אקדושת השם
רק שאנו מתנהגין עצמינו בהילוך הטבעו ולזה נקרא כבי׳
בשם אלקים שהוא בגי׳ הטבע ואין מקום לעשות ניסים
ולכן בפ׳ בראשית כתיב אז הוחל להקרא בשם אלקים הכונה
כי מיום ברוא את האדם על האדמה ואז הוחל להקרא בשם
הוי׳ כי אז הבינו והכירו כי יש מושל בעולם ולא נו מתנהג
עפ״י הטבע כמקדם רק ש״ש מושל עליהם ולהנהיגם כרצונו
ואז נשתקע שם אלקים מהעולם רק שנקרא בשם הוי׳ ואחר
שהתחילו לחטא והנהיגו עצמם עפ״י הטבע אז התחילו
להתנהג כל העולמות ג״כ עפ״י הטבע ולכן הוחל להקרא בשם
אלקים המורה ע״ז כאמור : ובדרך זה יש לבאר מאמרז״ל
בפסחים דף נ׳ ארשב״ל לא כהעול׳ הזה עוה״ב עוה״ז נכתב
בשם הוי׳ ונקרא בשם אדני לעה״ב נכתב בשם הוי׳ נקרא בשם
הוי׳ להבין הענין דלמה נשתנה שם הוי׳ בקריאתו בין עוה״ז
לעוה״ב נאמר עפ״י מה שפירש איש אלקי האריז״ל וה׳ בהיכל

קדשו ששם הוי' נגנז בהיכל היינו שנקרא בשם אדני שהוא בגי' היכל והטעם לזה נראה עפ"י מה שהבנתי מרבותינו מפרשי התורה כי שם הוי' מורה על התגלות החסד היינו כשהחסד בא לעולם בלי תערובת דין כלל אז נקרא בשם הוי' אך מאחר שהעולם אינו כדאי לקבל חסדי' פשוטי' בלי תערובות דין פלל מחמת המסטינ' והמקטרג' לכן כשעולה ברצונו הפשוט להשפיע חסדי' לעול' ורואה שאין העולם כדאי מוכרח הוא כב"י להשפיע דינין בעול' ובתיכ' רצוף אהבה מ"ד החסד בכדי שלא ירגישו המסטינ' ולזה הסכי' ג"כ הרמב"ם בפירושו למשנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ופירש הוא ז"ל כי מן הרעה הוא תצמח ישועה וטובה כי אף שמפני קוצר דעתינו אין אנו מרגישי' עכ"ז אלקי' הבין דרכה ויודע שהוא לטובה כמו החולה שנותנין לו סמים מרים לרפואתו והחולה הוא מצד חולשת מזגו אין מרגיש שיש בו רפואה למחלתו ולכן גנת ויליל בתת לו הסמים כן היינו מפניך השם ולזה שם הוי' נגנז בתוך היכל הקודש שם אדני לרמז כי החסדי' המושפעי' אלינו הם לפונים וגנוזי' בתערובת דין ולזה בעוה"ז אין אנו כדאי לקבל החסדי' בהתגלות כאמור אלא ע"י תערובת דינים ולכן השם הוי' המורה על חסדים פשוטי' נגנז בהיכל אדני שהוא אותיות דינא ולכן נקרא בשם אדני אבל לע"ל אי"ה שיתגלה כבוד מלכותו עלינו וידעו כולם השם כמים לים מכסים ואז נהי' זכאין לקבל החסדי' בהתגלות ואז נקרא בשם הוי' ככתיבתו וזה שאמר ישעי' הנביא ונגלה כבוד השם וראו כל בשר יחדיו כי פי השם דבר הכוונה כשיתגלה אי"ה כבוד השם וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר היינו שיראו כל הארץ כי פי ידבר שם הוי' ככתיבתו והבן והשתא נאמר כי הסבה שיבוא לזה להסתבב לבות בני האדם להנהיג עצמם בהילוך למעלה מן הטבע היינו להשליך גיוס מנגד ולדבק ולקשר עצמו באור א"ס ב"ה הסבה לזה בהעלות על זכרונו כי אינו נכחי בזה העולם כי הוא לקברות יובל ומוכן הוא ליתן דין וחשבון על כל פרטי פרטי מעשיו כי אין נסתר מנגד עיניו אשר לזה הכונה ליותה התורה לישב בסוכה דירת עראי ואחז"ל צא מדירת קבע ושב בדירת עראי כלומר נא מדעתך ומחשבתך שאתה חושב שהעוה"ז הוא דירת קבע רק שהוא דירת עראי כי כל ימינו עלי ארץ התעיף עיניך בו ואיננו אך ביאתו לזה העולם הוא להשביע מטוב התורה ולאכול מפריה ואדם לעמ"ל יולד לעמל ר"ת ללמוד על מנת לעשות כדי שלא לאכול נהמא דכיסופא ואחז"ל אם רואה שיצרו מתגבר עליו כו' יזכור לו יום המיתה ועי"ז ידבק א"ע במחי' החיים ועי"ז יקרא גם הוא חי כמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכ' חיי' כולכם היו' ומכלל הן אתה שומע לאו כי הנכרת משרשו העליון נקרא מת וז"ש דהע"ה לא אמות כי אחי' הכוונה כ"ז שאחי' לא אקרא מת היינו כי יהי' דבוק בשכינ' ומפרש והולך ואספר מעשי יה היינו כי ע"י מה שאספר מעשי יה יתדבק בשרשו העליון וכן פירש בספר בינה לעיתים מה שאמר יונה כי טוב מות מחיי הכוונה כי יונה הנביא חרה אפו מאד על קבלת תשובה מנינוה ויראה לנפשו מאד פן יהרהר אחר מדותיו של הקב"ה ואז יוכרת ח"ו משרשו העליון ונקרא בשם מת ולזה אמר קח נא את נפשי ממני ר"ל שיטול עכשיו נפשי ממני בעוד שהוא בגדר החי ועי"ז אמר כי טוב מותי מחיי ר"ל טוב לי שאמות בעוד שהוא בגדר החי ולא כשיחטא שאז יהי' בגדר המת קודם המיתה וכן פירשתי מה שאמר יחזקאל הנביא כי לא אחפוץ במות המת כ"א בשוב רשע מדרכו וחי משמע כשישוב מדרכו לא ימות עוד וז"א כי מי גבר יחי' ולא יראה מות ומי לנו גדול ממשה רבן של כל הנביאים שמת אך דפירוש הוא כי לא חפץ השם שימות בעוד שהוא רשע וימות בעוד שהוא בגדר מיתה ע"ד אחז"ל רשעים בחייהן קרוין מתים כ"א בשוב רשע מדרכו וחי היינו שאז יהי' בגדר החי ואח"כ בהגיע זמנו ימות ואז לא יאבד לשחת וז"ב הפסוק ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיי' אשר המה חיים עדנה הכוונה שהיותו משבח המתים שמתו מגדר החיים בהיותם מקודם המיתה בגדר החיים והיתרון להם אשר המה חיים עדנה ר"ל אף שבהיותם מתים המה נקראים חיים וזהו אחז"ל הרוצה להחיות ימות את עצמו ר"ל הרוצה להיות בגדר חי ימות את עצמו ר"ל שישליך גופו ותומרו אחר גיוו ולא יתענג בתענוגי הגופני רק שיתענג בתענוג הרוחני היינו בהילוך למעלה מן הטבע ואז נקרא בשם חי וזה יוכל כל אדם ללמוד א"ע מהילוך החמה כי גם להחמה יש לה שני הילוכים הילוך רצוני היינו ממערב למזרח וסביב הכרחי ממזרח למערב ובעודה הולכת הילוך רצונו סובבת ג"כ הילוך הכרחי וממנה ילמד כל אדם בעודו הולך הילוך רצוני לתאות הגופני יסבב ג"כ הילוך הכרחי לפנות א"ע לתורה ולתפילה ולעבודות השם וזה שאמר קהלת ללמד מוסר לבני אדם שיתהלכו כמו תהלוכי השמש ואמר הולך אל דרום היינו ממזרח לדרום שהוא הילוך רצונו ובאותו ההילוך חוזרת לאחורה וסובבת ג"כ לצד צפוני וסובבת כ"כ עד שנעשה ונתהפך הסיבוב לרצוני וזה אמר סובב סובב הולך הרוח עד שנתהפך הסיבוב להליכה רצוני כן יתנהג האדם שבתחילה יהי' אצלו בהכרח ואח"כ נחשב לו ההילוך הכרחי שהוא למעלה מן הטבע לרצוני והשתא נבאר המאמר שהתחלנו דלעיל מזה

מייתי הש"ס דיאמרו אוה"ע

אוה"ע להקב"ה כלום כפית עלינו הרהר כגיגית ולא קבלנוה כו' דענין כפית ההר כגיגית אמרתי ר"ל שנתן הקב"ה לישראל כח וממשלה לכפות את היצה"ר שנדמה לצדיקים כהר להיות בידם כגיגית וכמדומה לי שמצאתי בא"זה ספר וזהו ארז"ל כלום כפית עלינו הר כגיגית ר"ל כלום נתת לנו הכח והממשלה להיותינו כופים היצה"ר כגיגית כמו שנתת לישראל ויאמר להם הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה ר"ל לכפית היצה"ר יש תרופה בהזכרת יום המיתה כארז"ל יזכור לו יום המיתה שע"ז מרמז ענין סוכה להודיענו שהעוה"ז הוא רק דירת עראי ולא דירת קבע וגם במלת סוכה מרומז שני שמות שם הוי' ושם אדני כי ס"ה הוא שם אדני בגי' כ"ו הוא ג' שם הוי' וכתבתי לעיל דשני שמות הוא מרמז על שני הילוכים שבאדם כמ"ש לעיל ונגד זה יש להשמש שני הילוכים כדלעיל וכוון שלא רצו ללמד דעת מתהלוכי השמש להילוך למעלה מן הטבע ולזה מקדיר עליהם חמה לרמז להם על מה שלא קבלו מהשמש דרכי ההילוך ולזה הכוונה מקדיר החמ' על הרשעי' לע"ל כמובן וזהו שכתוב עוד לא תשבע עין לראות ולא תמלא אוזן משמוע ע"ד מה שראיתי במפרשי התורה על מה שכתיב במישלי עין רואה ואוזן שומעת ה' עשה גם שניהם כי חכמי הטבעים אמרו וחקרו על בריאת מין אנושי כי יש אברים כפולים באדם כמו שתי עינים שתי אזנים שתי ידים ויש אברים שאינם כפולים ואמרו הטעם כי האבר היותר הכרחי באדם לקיום הגוף בראם כפולים כי פן יתקלקל א' מהן יתקיים ע"י השני וזהו תשובה להשואלים כי למה הרבה הקב"ה עולם על ישראל להרבות כ"כ בתורה ובמצות עד תרי"ג מצות כי אם הי' ממעט להם הי' יותר נקל בקיומם ע"ז בא"ה התשובה כי המצות הם הכרחים לאומה הישראלית ואם הי' ממעט במנינים אפשר שיתקלקל איזה מצוה ולא היה אפשרי בקיומו ונמצא האיש ההוא הי' בלא מצות לכך הרבה להם תורה ומצות ואם לא יהי' באפשרי לקיים מצוה זו יקיים השני' או השלישי דוגמת כפולת האיברים באדם וזה שאמר משלי עין רואה ואוזן שומעת ר"ל שלא אף בעין אחת הי' יכול לראות ולהביט וגם באוזן אחת הי' יכול לשמיע מה ששומע בשתי אזנים עכ"ז השם עשה גם שניהם כפילת החושים היינו שתי עינים או שתי אזנים לנד שהם היותר הכרחי באדם שאם יופסד אחד מהם יעמוד השני במקומו וז"ש כאן כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר בכונה לא יוכל אדם לדבר ולומר מצד שדרכי המצות הם רבים לכך מיגעים את האדם וזהו מניעה לקיומם ואם היו מעטים הי' נקל יותר לקיימם ע"ז אמר קהלת כי הרבוי בהם הכרחי כדוגמת איברים הכפולים באדם ואמר לא תשבע עין

לראות ולא תמלא אוזן משמוע הכונה שלא ישוער באדם לומר כי העין שבע מלראות ולא יוכל לקבל נצוצי הראי' יותר עד שיצטרך העין השני לעמוד במקומו לשמש תחתיו וכן לא תוכל לומר שהאוזן מלא משמוע שלא תוכל לקבל חוש השמיעה עוד עד שתצטרך האוזן השני' לשמש במקומה וכשתבין טעם כפילת החושים באדם מצד שהם הכרחים כאמור כמו כן הריבוי מצות הם מצד שהם הכרחים לאדם כמדובר כך ראיתי במפרשי התורה : ואני אפרש באופן אחר כי ראיתי בילקוט שמעוני איתא שם אילמלי היו ישראל שומעין התורה מפי הגבורה לא היו שוכחין ועכשיו ששמעו מפי בו"ד כשם שהוא עובר כך תורתו עוברת ואיתא במס' ע"ז דף ה' אלמלי לא חטאו ישראל בעגל לא הוי מייתי עשית העגל הי' ע"י שנתן הקב"ה לישראל ע"י מרע"ה והוכרח מ"ד לעלות השמימה לקבל התורה ונתעכב שם מ' יום וכתיב וירא העם כי בשש משה כו' וזה הי' סבה לעשות העגל ומחמת זה חזרה הזוהמא למקורה כדאיתא שם ומחמת זה נמשך מיתה לעולם כדאיתא שם בדף הנ"ל ואלמלי הי' שומעין התורה מפי הגבורה לא היה מיתה בעולם והנה הדבורים שיוצאין מפי הגבורה יכולת בכח האנושי לראותם הדבורים עצמן כמ"ש וכל העם רואים את הקולות כו' וז"ש ישעי' כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה הכונה משום דכל הבשר חציר היינו משום ששמעו התור' מפי בו"ד לכך גם חסדו היינו התורה ששמענו מפיו הם כציץ השדה כמו שיבש הציר כבל ציץ כך התור' שלו אינו מתקיימת כמ"ש הילקוט וכדאיתא בעירובין כמיא בבירא לגמרא ודבר אלקינו יקום לעולם היינו הדבורים שיצאו מפי הגבורה המה קימים לעולם שאינם נשכחים וכמ"ש דהע"ה אם שכחנו שם אלקינו היינו משום דאנכי ולא יהי' לך שמענו מפי הגבורה לכך הם נילחים וז"ש הנביא וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך ע"ד שדרז"ל וראה בנים לבניך שלום על ישראל ודרשו רז"ל (כתובות דף) שלום על דייני ישראל דלא אתיא לידי חליצה ויבום ה"נ אפשר לפרשו בכאן כשיהיו בניך לימודי ה' היינו שיהיו לומדים מפי הגבורה ורב שלום בניך היינו שלא יצטרכו להתקוטט ע"ד חליצה ויבום משום דלא הי' מיתה בעולם היוצא לנו אם היינו לומדים מפי הגבורה לא הי' שכחה בעולם משום שהיינו רואים הדבורים שיצאו מפיו ית' דידוע דחוש הראי' פועל יותר במין אנושי מחוש השמיעה כידוע למחקרים וז"ש כאן לא תשבע עין לראות היינו כי כל עוד שלא תשבע העין לראות הדבורים עצמן היינו כל עוד שלא נזכה ללמיד מפי הגבורה שיהא בכח לראות הדבורים עצמן · ולא תמלא אוזן משמוע היינו מהשמיעה ששמענו ממרע"ה לא תסתר

חרותים

חרותי' על לוח לבו ב"א כי אשמה שהי' הוא שיהי' ר"ל כמו שזכינו לראות השני דבורים שיצאו מפי הגבורה במעמד הקדוש כן עוד נחזה ואז יתקיים בנו התורה ואז יבינו וידעו כי אין כל חדש תחת השמש היינו שלא נכסוף ולא נשתוקק למה שהם חוץ לתורה כדבר חדש הנכסף לכל אדם כי לא ירגישו נפשות הישראלי ולא יכספו רק לדרכי התורה וז"ש ישעי' הנביא ונגלה כבוד השם וראו כל בשר יחדיו כי פי השם דבר ר"ל אימתי יתגלה כבוד השם עלינו כשיראו כל בשר היינו שיזכו לראות מה שפי השם דבר . היינו לכשיהיו למודי השם כאמור ואז יתגלה כבוד השם עלינו והבן :

סליק דרוש לסוכות

במדרש רות רבה ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם השם אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו א"ר חמא אשר באת לחסות תחת כנפיו והמד' הזה הוא פליאה נשגבה כי מה הוסיף ר"ח על לשון המקרא ונאמרו בזה דברים רבים ואני באתי לפרשו בדרך פשוט ואמת דהי' קשה לר"ח על לשון המקרא דכתיב ישלם ה' פעלך וכי שייך תשלומין אצל הקב"ה הלא הוא משלם קודם הפעולה כארז"ל מי הקדימני ואשלם כלום אדם עושה מזוזה אא"כ נתן לו בית כלום אדם עושה ציצית אא"כ נתן לו טלית הרי שישלם לו הבורא ית' מקודם ומאי תשלומין שייך עוד לבסוף כי אם לא הי' מזמינו טלית או בית לא הי' מקיים מצות ציצית או מזוזה אך הבורא ית' מתנהג עמנו במדת החסד שמזמינו מקודם בית או טלית כדי לקיים המצוה ואח"כ משלם לו שכר על קיום המצוה א"כ התשלומין שמשלם לו על קיום המצוה הוא בדרך מתנה ולא בדרך שכירות ולזה אמר התנא במס' אבות ונאמן הוא בעל מלאכתיך שישלם לך שכר פעולתך ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא כי לכאורה הלשון מתן אינו מדוקדק כי אצל שכר שייך לשון תשלומין ולא לשון מתנה ולפי דברינו ניחא כי השכר שמשלם לבסוף הוא בדרך מתנה ולזה אמר ונאמן הוא בעל מלאכתיך שישלם לך שכר פעולתיך היינו שישלם לך בדרך תשלומין ודע שמתן שכרן של צדיקים היינו השכר הוא רק בדרך מתנה ולא בדרך גמול אבל כ"ז הוא בכל המצות שייך שפיר מי הקדימני ואשלם אבל בגיורת לא שייך לומר מי הקדימני כי ע"ז לא הקדים לה כלום וז"ש ישלם השם פעלך ותהי משכורתך שלמה והוי' קשה לר"ח וכי שייך לשון תשלומין אצל ב"א לזה אמר אשר באת לחסות תחת כנפיו כי ע"ז לא שייך מי הקדימני ושייך שפיר לשון תשלומין והבן :

פרשת ואתחנן

פסוק אעברה נא בארץ איתא במדרש וילקוט ראובני אמר הקב"ה למשה אתמול אמרת סלח נא ועתה אתה אומר אעברה נא אם סלח נא בטל אעברה נא אם אעברה נא בטל סלח נא עכ"ל המדרש : ולכאורה ד' המדרש תמוהים הם דמאי אריא אעברה נא בסלח נא דלמא גם שניהם כ"א טובים : ואמרתי לפרש המדרש בדרך זה : דהנה איתא בילקוט ראובני טעם למה ביקש משה ליכנס לא"י וכי לאכול מפרי' ולשבוע מטובה הוא צריך אלא הענין דבא"י נקראו ישראל בנים למקום ובח"ל נקראו עבדים והטעם לזה איתא' דבא"י הקב"ה בעצמו משפיע שפע הצריכה לה ולא ע"י כוכב ולא ע"י שר ובזה יש לפרש מאמר בכתובות אשריכם ישראל כשאתם עושין כו' וכתיב עיני ה' אלהיך דורש אותה תמיד כו' אבל בח"ל הם נמסרים למערכת השמים כשארי האומות וזה הפי' בגמ' מה שאמרו ישראל שבח"ל עודי ע"ז בטהרה הן והכוונה למ"ש ובזה יל"פ ד' המדרש איכה היתה כאלמנה א"ר חנן בר עוקבא רבנן אמרין משל למלך שכעס על מטרונה וכתב לה גט ועמד וחטפו ממנה וכל מה שהיתה מבקשה להינשא לאחר הי' אומר לה היכן גטך וכל מה שהיתה תובעת מזונתי' היה אומר לה והלא כבר גרשתיך כך כל זמן שישראל מבקשים לעבוד ע"ז הי' אומר לכם הקב"ה איזו ס' כריתות אמכם וכל מה שהם מבקשים לעשות להם נסים אמר להם הקב"ה והלא כבר גרשתי אתכם עכ"ל המדרש : ודהמד' לכאורה תמוהים מ"ש כל זמן שישראל מבקשים לעבוד ע"ז הי' אומר להם הקב"ה איזו ס' כריתות אמכם וכי זו היא תשובה נכחת ונוכחת דהא ישראל עשו את העגל תיכף לאחר קבלת התורה שקידש אותם הקב"ה בקידושין גמורים ואת פי ה' נבאות לא דרשו ומי התיר להם אז לעשות את העגל אלא ע"כ כשרוצין לעע"ז אינם שואלים פי ה' וא"כ מה תשובה היא זאת איזו ס' כריתות אמכם ואע"פ כשאין להם ס' כריתות אעפ"כ אם הם רוצים לעבוד ע"ז אלא הענין הוא דהושע הי' מדמה הדורשים למערכת השמים להשפיע צרכם הי' מדמה אותם לעע"ז וכמה

וכמה פסוקים יעידו ע"ז הושע קפיטל ב' פסוק ז' כי זנתה אמם הובישה הורתם כי אמרה אלכה אחרי מאהבי וכו' ופסוק ט"ו ופקדתי עליה את ימי הבעלים אשר תקטיר להם וכו' ופסוק י"ט והסרותי את שמות הבעלים מפיהם כו' ע"ש במלי"ד ע"פ דזה קאי על האנשים הדורשים למערכת השמים ומכנה אוהב לעע"ז ולפי"ז א"ש המדרש דהנה ידוע דישראל אינן נמסרין תחת מערכת השמים להשפיע להם השפעתם אלא ע"י הקב"ה כדכתיב כחר ה' עמו יעקב חבל נחלתו אבל זה אינו אלא בא"י אבל בח"ל הם נמסרים תחת המערכה כמו שאר האומות וזה פי' המדרש כשרוצין לעע"ז פירש לשאול השפעתם מ"מ השמים להם מכונים בשם עע"ז אמר להם הקב"ה איזו ספר כריתות אמכם אשר נתתי לה וא"כ אתם עדיין מסורים תחת א"י ולא תחת המערכה וכשרוצים לעש"ת להם ניסים כבתחלה הכוונה להשפיע להם השפע מת"י הקב"ה בעצמו אומר להם והלא כבר גרשתי אתכם וא"כ אינכם מסורים ת"י היוצא לנו מזה דבח"ל הם נמסרים תחת המערכה וא"כ הם מכונים בשם עבדים וכל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה הכוונה נ"כ למ"ש ומ"ר ע"ה רצה שיעסוק הקב"ה בעצמו לקברו והקב"ה אקרי כהן כמו שאמרינן בגמ' סנהדרין אמר מהו איכא אלהיכם כהן הוא כדכתיב ויקחו לי תרומה וכהן אינו רשאי לטמא אלא לבנו וכו' אבל לעבד אינו רשאי לטמא ולכן ביקש משה שיכנוס לא"י כדי שיהי' מכונה בשם בן ויכול הקב"ה להתעסק עמו בשעת פטירתו אמר לו הקב"ה למשה ממ"נ מה דעתך אם נקראים ישראל בח"ל בשם עבדים א"כ למה אמר סלח נא והא הדין דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ואם אמרת סלח נא ע"כ הם מכונים בשם בנים דאב שמחל ע"כ כבודו מחול כמו ת"ח (עיין בי"ד סימן רמ"ו) וא"כ למה אמרת אעברה נא הא גם בח"ל מכונים בשם בנים ורשאי אני להתעסק בעצמו גם בח"ל וד"ל:

(איוב ו) מה נמרצו אמרי יושר ומה יוכיח הוכיח מכם הלכוח מילים תחשובו ולרוח אמרי נואש ביאורו כי כלל גדול הוא בגדר התוכחה כי לא יתפעל השומע מדברי המוכיח לבד רק מצד פעולותיו ומעשיו הטובים מזה יתפעל השומע כמ"ש לעיל ישור על אנשים ויאמר תטאתי ר"ל בהביטו ובראותו מעשיהם של אנשים הטובים ואז יאמר חטאתי אף שלא הוכיחו אתו רק מצד מעשיהם הטובים יתפעל וכ"ש כשיוכיחו אתו אבל אם המוכיח בעצמו אינו מטיב מעשיו לא יתפעל השומע בתוכחתו וז"ש כאן מה נמרצו אמרי יושר הכוונה מה מאד רצים הדברים ונכנסים לאזני השומע אם יוצאים מפי אדם ישר ומה יוכיח הוכיח מכם הכוונה וכי איזה תוכחה אשר יוכל השומע לקבל מאת עצמיכם היינו מצד כשרון מעשיכם ואחר שלא הוכל לקבל תוכחה אשר יתפעל השומע מצד כשרון מעשיכם גם הדבורים שלכם הם אך למותר וז"ש הלכוח מילים תחשובו הכוונה וכי תחשבו כי לענין תוכחה אין מן הצורך רק לערוך מילין ופטפוטי דברים שיתפעל מזה השומע זה אינו כי לרוח אמרי נואש הנאמרים מפי אדם נואש (מלשון יאוש) היינו הפקר והכוונה למה שאחז"ל כל אדם שיש בו י"ש גם דבריו נשמעים והבן:

בדי שלא להוציא הנייר חלק אמרתי לפרש המשנה סוף ברכות והתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים השם עמכם ויאמרו לו יברכך השם כו' ואומר עת לעשות לשם הפירו תורתיך ר"נ אומר הפירו תורתיך עת לעשות לשם להבין במה חולקים הת"ק ור"נ גם יש לדקדק מה צריך המשנה להביא מה שענו הקוצרים לבועז כיון שהביאו ראיה מבועז והנ"ל עפ"י מה דאיתא בחולין דף ז' מדמושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים מכלל דמושל מקשיב על דבר אמת כל משרתיו צדיקים ולפי"ז נחלקו בועז עם הקוצרים בפלוגתא דת"ק ור"נ ועיקר הראיה של ת"ק מקוצרים דנחלקו בהזכרת השם אם רשאי להזכיר השם בתחילה אם בגמר השאלה והנה בועז אמר לנעריו השם עמכם והזכיר השם בתחילה ואמרו לו נעריו לא כן אדוני מדבר אלא יברכך השם שאסור להזכיר השם רק בגמר דבריו ע"ד שאמרו בכ"ריס אל יאמר אדם לה' חטאת לה' עולה אלא חטאת לה' עולה לה' וזה שאמר ת"ק והתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם היינו השם צריך להזכיר בגמר השאלה כתשובת הקוצרים ולזה הביא עוד ראי' לדברין ממה שאמר עת לעשות לשם היינו שבתחילה צריך לקיים המצוה דשאולת שלום וא"כ הפירו תורתיך היינו במה שמוציא ש"ש מפיו והיינו כתשובת הקוצרים ור"נ פלוג וסובר כבועז דרשאי להזכיר השם אף בתחלת דבריו כמו שעשה בועז שאמר השם עמכם וזה שאמר ר' נתן בתחילה הפירו תורתיך כדי שיבא מזה עת לעשות לשם והבן:

סילק חלק ראשון מדרוש

הרמב״ם פ״ו מהל׳ ערכין כ׳ המקדיש מע״י אשתו ה״ה עושה ואוכלת והמותר חולין אמר לה נקדשו ידיך לעושיהן הואיל והן משועבדין לו כל מע״י הקדש ע״כ ותמה עליו הר״ן ז״ל כיון דקי״ל כר״ה דיכולה אשה שתאמר לבעלה א״כ וא״ע א״כ איך יכול לומר לה יקדשו ידיך לעושיהן דהגמרא לא קאמר אלא לר״ל שאמר מתוך שיכול לכופה למע״י אבל לא לר״ה דקי״ל כוותי׳ דיכולה שתאמר א״כ וי״ע · ולענ״ד נראה לתרץ דמשה שפיר קאמר דכיון דתנינן דהש״ס בכתובות דף כ״ט ע״ש מדמה מע״י אשה לשדה הממושכנת ביד המלוה דהמלוה אוכל פירות וגוף השדה של לוה ה״נ באשה הגוף בידה והפרות היינו מע״י לבעל וכ״כ רש״י והר״ן בנדרים דף פ״א והשתא נחזי אנן אם בשדה הממושכנת ביד המלוה דגוף השדה ברשות הלוה אמרינן בפסחים דף ל״א דכ״ע אי אקדים לוה וזבין לוה דאתי מלוה וטריף ואתי מלוה ופריק אבל אי אקדים מלוה דכ״ע חל הקדש אלא דפליגי אביי ורבא אי מלוה יכול לחזור בו מן ההקדש דלאביי דסבר למפרע הוא גובה אינו יכול לחזור בו אבל אם אינו חוזר וודאי דחל ההקדש ומכ״ש הכא באשה שאמרה קונם שאני עושה לפיך דמדינא חל ההקדש אלא דאלמוהו רבנן לשעבודי דבעל כדלקמן שם מכ״ש שהבעל שהפירות בידו דיכול להקדיש כשאמר יקדשו ידיך לעושיהן כשמעלה לה מזונות ומ״כ ולכן דקדק הש״ס ואמר יקדשו ידיך לעושיהן ופי׳ הר״ן היינו למעשיהן דאלו למלאכתן הל״ל למעשיהן ולכאור׳ יש לדקדק דהא גופא קשיא אמאי לא אמר למעשיהן אבל באמת אי הוי אמר למעשיהן הוי משמע כשתגמור המלאכה והוי דשלב״ל ולא הוי קדשו ולכך קאמר לעושיהן ולפ״ז הא דקאמר הגמרא מתוך שיכול לכופה משמע היינו דוקא לר״ל אבל לא לר״ה שיכולה שתאמר א״כ וא״ע ע״כ צ״ל כמ״ש הר״ן היינו דווקא לענין נעשה כאומר לה דזה דווקא לר״ל אבל באומר לה ממש וודאי דמהני אפי׳ לר״ה דהא וודאי כ״ז דלא אמרה א״כ וא״ע וודאי חל ההקדש כמ״ש תו׳ ד״ה בכ זוכות וכ״כ הר״ן וכ״ת מ״מ הרי בידה שתאמר א״כ וא״ע אפשר לומר דהרמב״ם סובר בזה כשיטת הרא״ה הובא בר״ן דאם אמרה פ״א א״כ וא״ע לא תוכל אח״כ לשנות ולומר כיזונות אני דאינה בדין שהרשות בידה לשנות בכל עת שתרצה עי״ש וממילא גם אי לא אמרה אלא שגלתה בדעתה להיות ניזונית ממילא הסברה נותנת שלא תוכל אח״כ לשנות ומה צריך לנו גילוי דעת יותר שמטה מן הבעל שאמר לה יקדשו ידיך ולא מיחתה בו לאמור א״כ וא״ע בוודאי גילתה דעתה בבירור שרצונה להיות ניזונית וממילא לא תוכל אח״כ שתאמר א״כ וא״ע ומצאתי ב״ה כעין זה בלח״מ ה׳ אשות פ״כ ולפ״ז מדויק לשון הרמב״ם ז״ל שכתב ה״ה עושה ואוכלת והמותר חולין דלכאור׳ קשה אמאי שינה בלישנא ולא כתב בקיצור הכל חולין אפשר לומר דלכך שונה בלישנא דאפשר דסובר כשטת ר״י הובא בטור אבה״ע סי׳ פ׳ דאף דקי״ל דיכולה לומר א״כ וא״ע היינו בעיקר מע״י דלטובתה תיקנוהו אבל במותר לא דמשום איבה תקנוהו תחלה לבעל ואח״כ תקנוהו לה מעה כסף ולא תוכל לומר א״כ וא״ע ולכך דקדק הרמב״ם וכתב המקדיש מע״י ה״ה עושה ואוכלת כוונתו כמ״ש הר״ן דרשות בידה לומר א״כ וא״ע ואף אי לא אמרה כיון דרשות בידה לומר והואיל דגוף מע״י לא בא לעולם וא״כ הוי דשלב״ל וזהו דווקא בעיקר-מע״י והיכא דלא הוי עושה ואוכלת היינו אי לא מצי אמרה א״כ וא״ע הוי מע״י הקדש דאי לא הוי מצי אמרה א״כ וי״ע א״כ היו יכול לכופה למע״י כמו לר״ל והוי הקדש דנעשה כאומר לה יקדשו ידיך כו׳ והמותר חולין אף דלא מצי אמרה איני נוטלת מעה כסף וא״ע מ״מ כיון דעל המותר אין הבעל יכול לכופה הוי דשל״בל אבל באומר לה יקדשו ידיך כו׳ כל מע״י הקדש ר״ל לא מיבעי מותר כיון דנכלל בכלל ידים ואינה יכולה שתאמר א״כ וא״ע דוודאי הקדש אלא אפילו עיקר מע״י דכי אמרה א״כ וי״ע אפ״ה הקדש כיון דלא אמרה גילתה דעתה דניחא לה בכך שתהא ניזונית ולא הוי דשלב״ל כיון דהידים הן בעולם · ודוק:

אמנם לפמ״ש הרמב״ם בפי׳ המשנה לנדרים דהמותר שלה ע׳ בפי״ב מ״ה נדרים כמ״ש לקמן א״כ לא מצי סבר כחשובת רבינו יונה לכן הנראה ביותר לפרש מ״ש הרמב״ם והמותר חולין היינו מותר ועיקר מע״י על מזונותיה וכפס״ק הרמב״ם בפ״א מ״ה אישות דמותר מזונות ו דבעל הוי וה״ק המקדיש מע״י אשתו הואיל ולא בא לעולם ה״ה עושה ואוכלת והמותר אף דבכ״מ המותר מזונותיו דבעל הוי מ״מ הכא חולין משום דהוי דשלב״ל אבל באמר לה יקדשו ידיך לעושיהן הואיל והכל נכלל בכלל ידיו כל מע״י הקדש היינו בין מה שצריכ׳ למזונות בין מה שהותירה על מזונותיו הכל הקדש וכמש״ל אבל במותר על חמש סלעים מזה לא איירי הכא הרמב״ם ז״ל משום דדידה הוי כמ״ש בפה״מ · וע״כ היינו במעלי׳ לה מזונות ומ״כ : אמנם מ״ש הרמב״ם בפי״ב מ״ה נדרים אמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה במע״י אינו נאסר במע״י מפני שמע״י משועבדין לו שאעפ״י שאמרו השחרור והחמץ וההקדש ממ״ש חכמים

עשו חיזוק לשיעבוד הבעל אבל צריך הוא להפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו והקשה הכ"מ דמשמע מדבריו בנדרה שלא יהיה במע"י צריך הפרה והקש"ה הא הוי דשב"ל ותירץ כיון דלמסקנא דגמרא דקונמות מפקיעין מ"ש ומדינא חל הנדר אלא דאלמוהו רבנן והוי ככל דשב"ל והקשה שמפורשים על דבריו דע"כ לא שמענו מן הש"ס אלא דמפקיעין מ"ש אבל זאת לא שמענו שיהיו כדבר שבא לעולם ועוד דלפי דבריו דלמסקנא דקונימות מפקיעין מ"ש תו לא צריכא לשינויא קמא באמרה יקדשו ידי לעושיהן כו' והרי הרמב"ם בפירושו לנדרים מבואר שם להמעיין בצדק דהרמב"ם תרתי בעי שתאמר יקדשו ידיך וגם קונמות מפקיעין מ"ש ועוד דלפמ"ש הש"ך והטו"ז ביו"ד סי' רל"ד בשם הב"י בהזכרת ידים סגי כאילו אמרה יקדשו ידי ולפ"ז קשיא על הרמב"ם קושית הכ"מ במ"ש בנדרה שלא יהיה במע"י בהזכרת ידים סגי לאסור על בעלה כאילו אמרה קונם · גם תימה על המאורות הגדולים הה"מ והב"ש בש"ע אבה"ע סי' פ"א במחכ"ת לא עיינו כפי הצורך בהבנת דברי הרמב"ם והבינו בדעת הרמב"ם ז"ל דלדידי' סגי בקונם והביאם לזאת מחמת שלא עיינו בפיה"מ להרמב"ם בנדרים דז"ל שם לפי שהענין בכאן באשה שאמרו יקדשו ידי לעושיהן ואר"י ב"נ יפר שאם לא יפר יתקיים ואע"פ שמע"י לבעלה והידים משועבדים לו לפי שהעיקר אצלינו הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מ"ש ע"ש הרי שצריך לשון קונם וגם מ"ש הב"ש שם בשם הר"ן ז"ל דאף לר"מ ואף אם מעלה לה מזונות ומ"כ אינו יכול להקדיש למע"י שמא תאמר א"כ וא"ע תימה שאין זה בר"ן ובמחילה מכ"ת תלה בר"ן בוקי סריקא ואיך יעלה ע"ד השכל שאומר כן אף לבר ברב דחד יומא כיון דקסבר אדם מקנה דשלב"ל אף גם דמרש"י ותוס' מוכח להדיא איפכא דפריך שם הגמרא במאי אי במעלה לה מזונות ומ"כ מ"ט דרב ושמואל וכתבו שם למ"ד מחיים קדיש קשיא אמאי קתני ה"ה עושה ואוכלת ולפ"ד לא קשי' משום דיכולה לומר א"כ וא"ע וגם מה שכתב התוס' ומאי דוקא דרב ושמואל לאוקמי לאחר מיתה לוקמי מחיים וכגן דמעלה לה מ"כ ולפי דעתם לא קשי' קושית' משו' דיכולה לומ' א"כ וא"ע וכ"ת דעל מותר אינה יכולה לומר כן כתשובת רבינו יונה שכתבתי לעיל דז"א דהא התוס' מקשין על ריב"נ דאמר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה כו' והקשו ל"ל הך טעמא תיפק לי' שמא תאמר א"כ וא"ע והא התם פליגי בהעדפה שע"י הדחק כמו שמבואר מרש"י ותוס' שם הרי להדיא דאינם סוברים כשיטת רבינו יונה ומאי דקשי' לי עוד בדברי הה"מ והב"ש

יבואר לקמן אי"ה אך קודם שנבוא לבאר דברי הרמב"ם נאמר כי התוס' והכ"מ שניהם בסגנון אחד מתנבאים התוס' בקידושין ס"ג ד"ה באומרת יקדשו כו' כתבו וה"ה דהו"מ לשנויא קונמות שאני דקה"ג נינהו גם עליהם תעבור כוס התמיהות מה שעבר על מר"ן הכ"מ דהא תירוצא דקדה"ג נינהו לא משני הש"ס אלא לר"י ב"נ דהקשו והא משעבדא לי' ע"ז משני משום דקדה"ג מפקיעין מ"ש אבל לר"ע דאמר יפה שמא תעדיף וא"כ הוי דשלב"ל ולא מיתרצי בתירוצי דקדה"ג ואדונינו הגאון ר' עקיבא איגער ז"ל הרבה לתמוה על דברי התוס' באמרו החינח אם אין הפרש בין הך שינויא להך דקונמות קדה"ג שייך שפיר ל' וה"ש אבל באמת הך שינויא יקדשו ידי אינו מספיק דיקשה דליחשבי' ריב"נ והו"ל להש"ס לשנויא הך שינויא דקונמות דהוי תירץ מספיק אף לריב"נ ע"כ ואף דקושית הגאון אין לו מקום להתלונן על דברי התוס' ולא תלה תלונותיו על הש"ס גופי' דליחשבי' לריב"נ ומה גם דאפשר דר"ע לא סבירא לי' הך סברא דקדה"ג כמו דלא סבירא לי' לת"ק והר"ן כתב ג"כ ד"ה ר"ע אומר דהך סברא דקונמות כו' לאו אליבי' דהלכתא גם כמו דלא סביר' לי' לרבנן ליך סברא דאלמוהו רבנן לשיעבודי' כן לא סבירא לי' לרבנן הך סברא דקונמות ע' תוס' אמנם הנראה לענ"ד לפרש בכוונת התוס' דאיתא שם בכתובות דף נ"ט בש"ס א"ר יוסף קונמות קאמרת שאני קונמות מתוך שאדם יכול לאסור פירות חבירו עליו יכול לאסור נ"כ דשלב"ל אמר אביי בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו שכן אדם אוסר פירותיו על חבירו יאסו' דבר שלא בא לעול' על חבירו שכן אינו אוסר פירות חבירו על חבירו כו' ר"ל מע"י האשה המשועבדים לבעל הוי כפירות חבירו על חבירו א"כ למאי דמסיק דקונמות מפקיעין מדי שיעבוד הוי כמו שאוסרת פירותיו על חבירו וזו בידה לאסור ודע דכתב הר"ן בנדרים דפירות חבירו לגבי' דידי' הוי כדבר שלב"ל וא"כ בעת חלות הנדר שתהא מע"י בעולם ש"ב אינן משועבדים לבעל וה"ה כמו שאוסר פירותיו על חבירו וא"כ למסקנא דקונמות מפקיעין מ"ש לא שייך לאוקמי באמרה יקדשו אלא בהך שינויא דקונמות סגי וזהו רק לדעת אביי כתבו התוס' כו' אבל אליבא דהלכתא אינו כן כמו שאבאר אי"ה ולכך פסק הרמב"ם כהנך שני תירוצין שבש"ס ואפרש שיחתי דאשה שאמרה קונם מה שאני עושה לפיך דכ"ז שעדין מע"י לא באו לעולם אין לנו על מה לדון אלא דכשבאו לעולם יש לנו לדון אם הבעל נאסר במע"י והיינו אם היתה חוזרת מדיבורה

מדיבורה היינו מנדרה היו לנו לומר דמותרת לחזור מדיבורה כמו בפירות דקי"ל כר"מ דאף משבאו לעולם יכול לחזור אבל אם באמת אין רצונה לחזור מנדרה והשתא דנתהוה בעולם מעי"ו וא"כ אי לא אמרינן דקונמות ממ"ש לא היו מועיל כדיה מטעם דאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו אבל לבתר דאמרינן דקונמות ממ"ש אז הוי בפירותיו על חבירו ודוק כי תמכתי יתדותיו על דברי מרדכי פי"כ ע"ש : ובדברי הר"ן ז"ל שהבאתי לעיל אנהירינהו לעיינין לתרץ קושיא עצומה מה שהקשה לי בדברי התוס' כתובות נ"ח ד"ה לאחר שאתגייר כו' שהקשו דבגיטין פריך הגמרא אימר דאמר ר"מ אדם מקנה דשלב"ל לדבר שבא לעולם אבל לדבר שלא בא לעולם לא והא לאחר שאתגייר הוי לדבר שלא בא לעולם ותירצו כיון שהגוף בעולם אלא שמשוסר גירות או שחרור לא מקרי שלא בא לעולם ותירוצם תמוה ממאי הוי שהגוף בעולם כיון דאין קי"ל דדבר שאינו ברשותו הוי כדבר שלב"ל כמ"ש הרא"ש פו"כ והטור בש"ע בסי' ר"ט והב"י שם בשם העיטור ובסי' ר"י בטיר וש"ע ע"ש וככ"מ עצמו מספר ומה גם הלא מוכרח הוא מן הש"ס ובמות נ"ב דקאחשוב התם לכולהו תנאי דסברן דאדם מקנה דבר שלב"ל וחשוב נ"כ להא דרב האומר שדה זו לכשאקחנה קטי' לך נמכסיו וגם להא דרבי דהאומר לעבדו כשאקחך הרי את משוחרר מעכשיו ע"ש והא התם הוי הגוף בעולם אלא שאינו ברשותן וא"כ מאי הוי דהגוף בעולם כיון שאינו ברשות עצמן להתגייר או להשתחרר משום דגר צריך שלשה וכיון דאינן ברשותם ה"ה כמו שלא בא לעולם. והדרא קושית התוס' לדוכתה והוא קושיא עצומה לענ"ד ועוד הקשיתי על תירוץ התוס' דכיון דהגוף בעולם הוי כדבר שבא מעולם דהא

הגה

ותמהני על אדונינו הגאון מהרש"ש סוף ז"ל אשר עיניו פקוחות בכל הש"ס ולפי שעה אשתמיטתא מיני' גמרא מפורשת קדושין ס"ב ע"ש בלינן ד"ה התם בידו לפדותה שקשה שם קושית הש"ס והניח בקושיא ע"ש :

בקדושין פריך שם הש"ס אלא מעתה האומר לשפחתו הרי את מקודשת לי לכשאשחריך ה"נ דמוקדשת ומשני התם מעוקרא בהמה והשתא דעת אחרת ר"ל דפנים חדשות באו לכאן כמובן מפרש"י והר"ן וכ"כ בס' המקנה וא"כ כיון דפנים חדשות באו לכאן ואין זה הגוף כשהיו עבד או נכרי וא"כ לא מיתרצי בתירוצים אך על הקושיא שני יש לומר דזה תלוי בשני תירוצים שכתבו ועוד י"ל דבעי דעבידא דאתי להיות ברייתא מיירי בגוונא דעבידי דאתי ע"ש והנה שם בכתובות פריך הגמרא על ר"ל דאמר מתוך שיכול לכופה וסבר ר"מ אין א"מ דבר שלא בא לעולם והתניא האומר לאשה ה"א מקודשת לי לאחר שאתגייר כו' הד"מ והולעת התוס' היא כך דהא ק' מגיטין דאמר לדבר שלב"ל לא והא לאחר שאתגייר הוי לדבר שלב"ל אך דאפשר לתרץ כיון דהגוף בעולם אך דמ"מ תקשו מאי קמשני מההיא אין הא מההיא נמי לא מוכח אלא כשהגוף הוא בעולם וע"כ נ"ל דהא דאמר ר"ל מתוך שיכול לכופה היינו טרם ששמע מברייתא דר"מ והי' סובר ר"ל דר"מ סובר שאין שום קנין בדבר שלא בא לעולם אז הוכרח ר"ל לומר מטעם שיכול לכפה אבל לבתר ששמע ר"ל מברייתא דר"מ ש"ש קנין בדבר שלא בא לעולם במקלת דהיינו היכא שהגוף בעולם. מסתבר לי' יותר לפרש טעמא דר"מ משום קנין דשלב"ל אף דבמתניתין ע"כ לא בעולם כלל דהמעי"י לא באו לעולם וכיון דבתר דשמעינן ממתניתין דאף בלא בא לעולם כלל יש קנין לר"מ א"כ מגלה המתניתין אברייתא דר"מ דקנה נמי מטעם דיש קנין בדשלב"ל ואף היכא דהגוף אינו בעולם כלל וא"כ ברייתא דר"מ נמי יש לומר דהגוף אינו בעולם דמעיקרא בהמה והיינו לפי המסקנא דהכא אלא דמ"מ תיקשו קושי' כהאשכה מדבר שאינו ברשותו וגם יש להקשות בהא דאמר ר' בלקח עבד ע"מ לשחררו וה"ד כגון דכתב לי' לכשאקחך ה"א קנוי' לך מעכשיו דמכ"ל דאית ליה דא"מ דשלב"ל דילמא לעולם סבר כרבנן ואפ"ה העבד משוחרר דהא ר"כ פליג על ר"ה וסבר דאף משבאו לעולם יכול לחזור ואפ"ה סובר דאי שמוט ואכיל ל"מ מיני' והנה התוס' בגיטין י"ח ד"ה מ"מ תיקנו זמן בגיטין ע"ש שכתבו וי"ל לכך תיקנו זמן דאי לא הוי בי' זמן פעמים שיהא אדם מוכר עבדו ואח"כ כותב לו גט שיחרור והיו אומר העבד לרבו אייתי ראי' ששטר מכר שלך קודם לשיחרורי שהעבד מוחזק בעצמו כו' ע"ש וכיון שהעבד מוחזק בעצמו הוי כשמיט ואכיל דלא מפקינן מיני' ובשלמא לשיטת הרא"ש דמפרש טעמא דאי שמיט מטעם מחילה ואף דמחילה בטעות הוי מחילה משום דניחא לי' לאינש דליקום בהימנותי' והאי טעמא לא שייך בעבד אבל לשיטת הפוסקים משום דהוי ספיקא ומטעם מוחזק וככל תפיסה שבש"ס מטעם ספיקא א"כ בעבד נמי נימא הכי ואפשר לומר נהי דעבד מוחזק בעצמו היינו לענין מעי"ו של עבד אבל לא להתירו בב"ח היינו אם היו ע"כ ורבי סתמא קאמר דהוי משוחרר

ומשמע

ומשמע אפי' להתירו בב"א וא"כ ע"כ כר"מ סבירא ליה דאדם מקנה דשלב"ל וממילא ל"ק קושית המפורשים שהקשו לדעת בע' העיטור הביאו רמ"א בסי' ר"ט והג"מ פכ"ב מהל' מכירה האי מאן דמזבין מידי לחבירו וכתב ליה שטרא עליו דקנה אף שלא בא לעולם דשטרא כמאן דתפס דמי א"כ הא דאמר ר"ה א"ר האומר שדה זו לכשאקחנה קנוי' לך מעכשיו דקנה א"כ מנ"ל דסבר דא"מ דשלב"ל דלמא סבר כרבנן ואפ"ה קנה המקבל מטעם השטר דהוי כתפס אבל באמת נ"א לדעת הרא"ש דכ' דטעם הוי משום מחילה וא"כ לא שייך ה"ט בשטר ועוד דבשטר איכא שיעבוד קרקעות ונשתעבדו ליקח קרקעותו של זה ע' שם סמ"ע ס"ק י"ג ועט"ז ס"ד ומהאי טעמא דברי הט"ז נכונים אף שמכר לו השטר קודם שבא לעולם ע"ש ונחזור לענייננו למה שהקשיתי על דברי התוס' לענין דבר שאינו ברשותו והנה אעתיק לש' הר"ן בנדרים פ"ח ומתוכו יתורץ קושית התוס' וז"ל הר"ן אמר לי' אביי בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו שכן אוסר פירותיו על חבירו אין וודאי קושטא קאמרת דפירות חבירו לגבי' דידי' כדשלב"ל מיהו ממקום שבאת דאת לא משכחת בקונמות אלא היכי דהוי חד מינייהו ברשותו או הפירות או האדם הנאסר בהן ומש"ה אוסר פירות חבירו עליו דנהי שהפירות אינם ברשותו גופא מיהו ברשותו כו' ומיהו שפיר איכא למילף דאדם אוסר דשלב"ל דדשלב"ל כפירות חבירו דמי' אלא יאסור דשלב"ל על חבירו דומיא דמתניתין שהרי אין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו ודבר שלא בא לעולם על חבירו כפירות חבירו על חבירו דמי עכ"ל הצריך לענינו הרי מבואר מדבריו דפירות חבירות לגבי' דידי' מיקרי שלב"ל ופירותיו על חבירו מיקרי לדבר שלא בא לעולם כיון שגוף חבירו אינו ברשותו ומעתה יתורץ קושית התוס' דהנה מבואר בב"י בסי' רי"ז דמלוה הוי דשלב"ל משום דלהוצאה ניתנה וכ"כ הסמ"ע סי' קכ"ו ס"ק י"ב וש"ך ס"ק ל"א ועוד בכמה מקומות ומש"ה לא מהני שום קנין במלוה רק במע"ש דהוי הלכתא בלא טעמא או באודיתא ע"ש וגוף חבירו הוי לדשלב"ל ולפ"ז א"ש קושית הש"ס בגיטין אלא מעתה הקנה לנולדים ה"נ דקנה אפילו לר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל ה"מ לדבר שבא לעולם והוי דומי דאוסר פירות חבירו עליו דהפירות אינם ברשותו גופא מיהא ברשותי' אבל לדבר שלא בא לעולם לא והוי כפירות חבירו על חבירו דהמלו' אינו ברשותו והנולד ג"כ אינו ברשותו והיינו כמו קושית אביי הכא בכתובות וא"כ ל"ק קושית התוס' מלאחר שאתגייר דניהי דהנך אינו בעולם עדיין אבל האשה היא בעולם והוי

כפירותיו על חבירו דא' מהן הוי ברשותו וזו הסברא נכונה לענ"ד : ועתה אשובה ואראה לתרץ עוד באופן אחר על קושית הגאון רבי עקיבא איגר מה שהקשה אמאי לא מתרץ הש"ס בקדושין דקונמות מפקיעין מ"ש והוי תירץ מספיק אף לר"י ב"כ אפשר לומר דהתרצן דהתם אביי ואביי לשיטתו אינו מוכרח לתירוצי דקונמות כו' דאביי חשוב לכולהו תנאי דאית ליה אדם מקנה דשלב"ל וחשוב נמי להא דר"ע דאמר יפר וע"כ מוקי אביי לפלוגתייהו דת"ק ור"ע באין מעלה מזונות ולא מ"כ דהנה התוס' יבמות נ"ג כתובות נ"ט כתבו בד"ה אין צריך להפר וכו' ע"כ במעלה לה מזונות ומ"כ כו' ואין לפרש א"צ להפר משום דהוי דשלב"ל כו' עיין מהרש"א ז"ל שכתב וז"ל ואע"ג דהכא ע"כ במעלה לה מזונות איירי דאל"כ הוי לי' למימר אינו יכול להפר משום דלא הוי דבר שבינו לבינה כו' כוונתו מבואר דבמעלה לה מזונות ומ"כ לא הוי דשלב"ל וע"כ צ"ל ר"ע מש' דמשועבד' לו והוי כבא לעולם ובדברי מהרש"א ז"ל יתורץ ק' התוס' שם בד"ה במעלה לה כו' וא"ת מאי דוחקא דרב ושמואל לאוקמי לאחר מיתה קדיש הו"ל לאוקמי מחיים וכגון דמעלה לה מ"כ ובדבריו יתורץ קושיתם דאי במעלה לה מ"כ א"כ משועבדת לי' למע"י והוי כדבר שבא לעולם ולא הוי פליג ר"י הסנדלר ייצא לנו מ"ד מהרש"א ז"ל דבמעלה לה מזונות ומ"כ ע"כ אין לפרש פלוגתייהו דלר"ע ובר פלוגתי' טעמייהו משום דשלב"ל רק הטעם משום דמשועבדת לו ולכך א"צ להפר דלא חל הנדר כמנא אביי לשיטתו דחשוב להך דר"ע בהדי' תנאי דס"ל דא"א מקנה דשלב"ל ע"כ מוקי לפלוגתייהו באין מעלה לה מזונות ואי תוקשי לך דאי באין מעלה לה מזונות איירי א"כ ל"ל לר"ע לומר דיפר מטעם שמא תעדיף תיפק לי' דצריך הפרה מטעם עיקר מע"י וכבר הרגיש בזה הגאון הנ"ל ע"כ צריך לומר לפי הבנת המהרש"א ז"ל בואין לפרש דרוצה להשמיענו בזה מה דינו במותר דלא הוי מישתמע אי הוי קתני סתם יפר וא"כ כיון דאביי מוקי לפלוגתייהו בלא מעלה לה מזונות ולא מ"כ ממילא סרה תלונת הגאון הנ"ל אמאי לא משני תירוצא דקונמות דלאביי לא יתיישב בתירוצא דקונמות דהך תירוצא אין מעלה ארוכה רק לקושיא והא מישתעבדי' ליה אבל לאביי כיון דלידידי' לא מישתעבדא לי' דאינו מעלה לה מזונות ולא מ"כ כדכתבינן ועוד אפשר לומר דאביי לא מצי לתרץ הך שנויא דקונמות קדה"ג חדא דהא כתבו התוס' גיטין מ"א דאביי לית לי' דקונמות ממ"ש כיון דלשיטתו דבע"ח למפרע גובה ולא הוי המשכן בידו של לוה אף שעה אחת וה"נ ידו האשה הם כמשכונתא דבעל על מע"י כמ"ש הר"ן

גם

גם סבירא לי׳ לאביי דת״ק ור״ע כר״ל ס״ל דיכול לכופה למע״י ולכך לא מלי סברי דקונמות ממ״ש דהט״ז ביו״ד סי׳ רל״ד ס״ק ס״ג כתב ודווקא במידי דאין לו עליו אלא שיעבוד לגובייניא בעלמא היינו דהלוה יכול לפדותה בממון את הקדש ומפקיע מ״ש כמו עשה שדה אפותקי כיון דלא קנה אלא לגובייינא בעלמא לכך ממ״ש וכן מע״י של אשה כיון דבידה לומר א״כ וא״ע ולא הוי לי׳ לבעל אלא שעבוד בעלמא לכך יכול הקונס להפקיע מ״ש ע״ש וכ״כ התוס׳ בגיטין שם דהיכא דאינו יכול לסלקו בזוזי כגון שור שהזיק דכיון דאין מזיק יכול לסלקו בזוזי דמגופי׳ משתלם אין הקדש מפקיע מ״ש יוצא לנו מדבריהם דכל עיקר טעמא דקונס ממ״ש היינו משום דיכולה אשה שתאמר א״כ וא״ע וא״כ נר״ל דמע״י עיקר אינה יכולה לומר א״כ וא״ע אין הקונס מפקיע מ״ש ודמיא לתשמיש דאינה יכולה להפקיע עצמה בקונס שתאמר קונס תשמישי עליך ולכך לא יכול הש״ס בקידושין לשנויא אליבא דאביי הך הקונמות כיון דליש״עתי׳ סבור נמי כוותי׳ דר״ל דאינה יכולה לומר א״כ וא״ע ודוק היטב :

אמנם אי תיקשי לך דלמ״ש דאביי ע״כ מוקי פלוגתייהו לת״ק ור״ע בדלא מעלה לה מזונות ולא מ״כ א״כ תיקשי ק׳ התוס׳ דלמה נקטו המקדיש מע״י אשתו ליתני המקדיש מע״י עצמו ע״ז י״ל דע״כ לא קשי׳ להו להתוס׳ הכי אלא קודם שחידש לנו אביי האי סברא דדשלב״ל הוי כפירות חבירו אבל לבתר שחידש לנו אביי דדשלב״ל הוי כפירות חבירו ופירות חבירו הוי כדשלב״ל כנגד זה האוסרו א״כ גם אי הקדיש מע״י עצמו כיון דהמע״י עדיינלא באו לעול׳ וא״כ אם הקדיש מע״י על כל העולם נמי הוי כפירות חבירו על חבירו מלד דלא בא לעולם וא״ל כיון דהידים איתא בעולם אף דהמלאכה לא בא לעולם הוי כדבר שבא לעולם וכמו דקל לפירותיו וכמ״ש הרמב״ם ז״ל באומר לה יקדשו ידיך לעושיהן הוי כדקל לפירותיו דבאמת איכא לחלק דלכאורה קשה על הרמב״ם אמאי מדמה לדקל לפירותיו ולא כמצודה לדגים דלא מהני כמ״ש הוא בעצמו ע״ש ובש״ע סי׳ רי״א אלא וודאי דהחילוק הוא דבשלמא בדקל להפירות דממילא קרבו ולכך הוי כבאו לעולם ודומה לזה גבי׳ קרי בפא״כ ב״מ דס״ד שרי להקדיש לו מעו׳ משום דהוי כוס לו אבל במצודה שצריך לעשות פעילות והשתדלות לליד הדגים דהיינו לשטוח במקום שיש שם דגים ולא ממילא ניצודו הדגים וע״כ לא הוי כבא לעולם ולפ״ז ניחא מ״ש הרמב״ם דמע״י האשה הוי כדקל לפירותיו דאף שאין דומה לגמרי דבדקל ממילא קרבי מ״מ לענין עבודי דאתי הוי כמו דקל לפירותיו אף שצריכה לטרוח בידיו מ״מ תעשה בחפץ כפי׳ מלד חק״א ולהרמב״ם יכול לכופה ולנקוט פיזרא בידו ולהכ״מ יכול למנוע ממנה מזונות ולכך הוי כבא לעולם אבל מקדיש מע״י עצמה בוודאי הסברא נותנת דהוי כמצודה לדגים דלא עבודי דאתי כמ״ש ובזה ניחא רק במעלה לה מזונות וא״כ היא משועבדת לו והוי כדקל לפירותיו וכמ״ש אבל לפי ואין לפרש שבתוס׳ דהטעם משום דהוי דשלב״ל דלא מעלה לה מזונות ומ״כ כפי הבנת מהרש״א ז״ל א״כ מה לי שאמרה קונס מה שאני עושה לפיך או מקדיש מע״י עצמו אך ע״כ נ״ל הא דמשני אביי בקדושין באומרת יקדשו ידיך לעושיהן דמאי מהני דמ״מ הוי כמצודה לדגים כמ״ש ונ״ל היינו אליבא דבאמת דמיירי בעלה לה מזונות ואז הוי כדקל לפירותיו ודוק ובזה ניחא נמי לתרץ תמיהת המר״ס ס״ף על דברי התוס׳ שכתבו וא״ל וכו׳ והקשה דהא מסיק הש״ס באומרת יקדשו ידי לעושיהן וידים איתנייהו בעולם וא״כ הוי כדשלב״ל ע״ש ולפי הבנת המהרש״א ז״ל לפרש דלא העלה לה מזונות וא״כ אפילו אמרה יקדשו ידו לעושיהן לא מהני דהוי כמצודה לדגים וכמ״ש ודוק אלא דלכאורה הקשי קושיא עצומה על אדונינו המהרש״א לפי הבנתו בתוס׳ דאי במעלה לה מזונות ומ״כ כיון שהיא משועבדת לו הוי כדשב״ל א״כ כי אמר ר״ל לעיל ל״ת טעמא דר״מ אדם מקנה דשלב״ל כו׳ אלא מתוך שיכול לכופה למע״י נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן ופריך הש״ס והא לא אמר לה הכי ולפ״ד המהרש״א ז״ל מאי פריך הש״ס כיון דר״ל ע״כ מוקי במעלה לה מזונות דאל״כ לא שייך לכופה למע״י דוודאי לא מלי למימר לה עשי עמי ואינו זנך וכיון דבמעלה לה מזונות איירי למה צריך שיאמר לה יקדשו ידיך אף בלא זה יכול להקדיש מע״י דהוי כבא לעולם ע״י השיעבוד ודוק בזה ול״ע ועוד קשה לפי הבנת המהרש״א ז״ל בדברי התוס׳ מה שאמר ר״ל ל״ת כו׳ אלא משום שיכול לכופה וע״כ במעלה לה מזונות כמ״ש וא״כ מאי טעמא דר״י הגלילי דאמר חולין הא הוי כבא לעולם לפי הבנתו ועוד בה שליש״י דהא הש״ס קאמר דהוי כאמר יקדשו ידיך לעושיהן פריך הגמרא והא לא אמר לה הכי ומשני כיון דשמעינן לר״מ דאמר אין אדם מוצא דבריו לבטלה נעשה כאמר לה ע״כ והנה הרמב״ם ז״ל לא פסק בהא כר״מ אלא כרבנן דאם אמר על פחות מבן חודש ערכו עלי דאין לו דמים
כמו שאמר ערך כלי עלי
דאין נותן כלום וא״כ מלבד הנה
זה מה שהקשו הר״ן והכ״מ דלכאורה לא הבנתי בקושיתם
זאת על

על הרמב"ם דלעיל שפסק באמר לה יקדשו ידיך לעושיהן דהא דלא דרב דקי"ל כוותי' דיכולה לומר א"צ וא"ע אך על הרמב"ם ז"ל קשה דאף דלפי הנראה מדבריו בערכין שפסק כרבנן באמר ערך פחות מבן חודש דיש לו דמים מ"מ המעיין בפ' ט"ו מ"ה מע"ק נראה שפסק דאין אדם עושה דבריו לבטל' עש"ה ול"ע והוה ראיתי בס' החכמה שחיברא מתלמידי הגאון מהר"י פראג ואמרתי בלבי זה ינחמני מעצבון ידינו מן הספיקו' ומהמבוכו' אשר לי בסוגיא ובו אמצא נופש לנפשי והנה אחרי בנותי בספרו ולא מצאתי בו דברים נכונים כי לפע"ד לא כוון יפה במחכת"ה ועצור במילין מי יוכל אפס

ואת דהא באמת פסק הרמב"ם בזה כרב דיכולה לומר א"צ כו' אפ"ה פסק הרמב"ם בפ' כ"א מה"א כל אשה שתמנע מלאכה מבעלה כופין אותה בשוטים וא"כ מאי קול הרעש על הרמב"ם שפסק בזה דיכול לומד יקדשו ידיך לעושיהן כסברת ר"ל מתוך שיכול לכופה למלאכתה יכול לומר יקדשו ידיך לעושיהן ורב גופי' אפשר נמי דהכי אית לי' דרב אית ליה בערכין כר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ע"ש דף ה' גבי אמר ערך כלי ע"ש דלמה לא נימא נמי אליבי' דרב נעשה כאומה לה ואף דלא אמר לה כמו לר"מ ובמעלה לה מזונות:

קצהו תראה ומשם אתה דן על הכלל כלו וז"ל שם בדף מ"ה וע"כ צ"ל בכונתם בואין לומר שכתבו התוס' דמג"ל דהטעם הוא דהעדפה היא לבעל דילמא משום דשלב"ל ואיירי באין מעלה לה לא מזונות ולא מ"כ ואיירי באמרה בפירוש לכי מיגרשא וס"ל לת"ק א"צ להפר הואיל ואמרה בפירוש לכי מינרשא והואיל מקודם גירוסין לא חל הנדר אף אחר הגירוסין לא חל הנדר משום מי איכא מידי דהשתא לא קדיש ולבתר הכי קדיש כו' וריב"נ חשש שמא יגרשנה משום דקונמות ממ"ש והא דכתב רבינו המהרש"א ז"ל לקמן בד"ה לכשאקחנה כו' דס"ל לתוס' דאי אמרה בפירוש לכי מיגרשה מ"ט דת"ק דא"צ להפר דלא חייש לשמא יגרשנה וקשה נימא דלכך לא חייש ת"ק משום דס"ל א"א מקנה דשלב"ל י"ל לקמן פירש רבינו למסקנת התוס' דפירשו כאן דע"כ ס"ל לת"ק דא"מ דשלב"ל אבל כאן בואין לומר כו' י"ל שפיר דאמרה בפירוש לכי מיגרשה ולכך לא חל הנדר משום דהוי דשלב"ל עכ"ל ע"ש ובזו המסברא יעלה הרים ירד בקעות ומשים העקוב למישור והרכסים לבקעה לתרץ קושית מפרשו הש"ס ואנכי לא ידעתי את האיש ואת שיחו מה שפירוש בכוונת התוס' לפרש

בדרך דחוקא מאוד אשר לא עבר בה האיש לפרש בת"ק משום דאמרה בפירוש לכי מיגרשה גשתיקשו חדא למה נקט א"צ להפר ולמה לא תני אינו יכול להפר כקושית המהרש"א ז"ל ולא מיתרצו כתירוצו כיון דאמרה לכי מיגרשה וקודם גירושין לא חל הנדר ולא הוי מדברים שבינו לבינה וא"כ אינו יכול להפר ב' קשה מאי איריא אי מעלה לה מזונות או לא כיון דהדבר שלא בעולם לא תלי אלא מלד אמירתה לכי מיגרשה ג' תיקשו קושית מהרש"א מה שהוקשה על התוס' בד"ה שמא יגרשנה דהקשה שם ל"ל שמא יגרשנה ולימא שמא תאמר א"כ וא"ע כו' והקשה המהרש"א ז"ל שם אמאי לא הקשה כן קושיתם על ת"ק וה"כ תיקשי ל"ל לאוקמי באמרה לכי מיגרשה הא מצי לאוקמי באמרה א"כ וא"ע כקושית התוס' על ריב"נ ד' קשה למ"ש המחבר הנ"ל למה לא אמר שמואל הלכה כת"ק דהא לפי המסקנא דקונמות מנ"ש גם ריב"נ סבר דא"א מקנה דשלב"ל ולפי הסברא דהשתא גם ת"ק סובר דא"א מקנה דשלב"ל וא"כ סובר ת"ק השתא כמו ריב"נ ולמה לא אמר הלכה כת"ק ה' קשה מ"ש הנ"ל לפי המסקנא סבר ת"ק א"א מקנה דשלב"ל תימה דאמאי לא חשוב אביי ביבמות וקידושין לת"ק בהדי אמוראי ותנאי דסבירו להו דא"א מקנה דשלב"ל וזאת לא זאת שהגביה השפילה והשפל הגבוה שכתב על הגאון בעל הפלאה שטעה בקושיתו שהקשה לפי כוונת מהרש"א ז"ל דבאין לומר דלא מעלה לה מזונות ולא מ"כ א"כ קשה על ר"ע דל"ל טעמא דשמא תעדיף והלא משום עיקר מע"י נריך הפרה וכמו כן הקשה גם הגאון ר' עקיבא איגר בחיבורו וכמו שהקשיתי לעיל כי כוונתי לדבריהם הקדושים ת"ל ית' והמחב' הנ"ל מתרץ קושיתם וז"ל ולעפ"ד טעה בזה הגאון דאדרבא הואיל ואין לו כלל וכל מע"י שלה אינו יכול להפר עכ"ל ע"ש והוא טעה כי הגאון בעל הפלאה הקשה מאין נריך להפר והמחבר הנ"ל השיב מאינו יכול להפר הביטו וראו אם יש ממש בדבריו במח"כ הרמה ואנכי הרואה לתרץ קושית הגאונים עוד בא"א דבל"ז קשי על ר"ע אליבי' דאביי היכא חל הנדר על מותר מע"י דהא כתבו התוס' דאף לר"מ דס"ל א"מ דשלב"ל היינו דווקא בעבידי דאתי אבל לא עבודי דאתי לא ע' ב"מ דל"ג והא מותר לא עבידי דאתי כיון דאין הבעל יוכל להכריחה ע"ז וביותר ק' לפי מ"ש התוס' דפליגי במותר שע"י הדחק ולא הוי עבודי דאתי דבשלמא עיקר מע"י הוי עבודי דאתי כמ"ש השיטה מקובלת מלד חק"ח אבל על מותר לא שייך חק"ח כיון דלא מצי הבעל להכריחה על מותר ולכן נלע"ד לומר דאביי לשיטתו אזיל דאית ליה בגיטין דף ח' בעבד שהביא גטו וכתבו בו עלמך ונכסיך קנוין לך מחוך שקנה עלמו קנה

קנה נכסים דלא פלגינן דיבוריו וא"כ ה"נ דכוותי' דע"י אמירתה דאמרה קונם שא"ע לפיך נכלל בזה הדיבור מע"י ומותר ולא פלגינן דיבוריו ודומה לזה כתב הרמ"א בח"מ ג"י ר"ט במקנה דבר שבא לעולם עם דשלב"ל מחוך שקנה דבר שבא לעולם קנה נ"כ דשלב"ל וה"נ מחוך שיכולה לאסור מע"י בעבידי דאתי דקני לר"מ יכולה לאסיר ג"כ המותר לכך קאמר ר"ע שמא תעדיף לאשמועינן דהנדר חל ג"כ על המותר אף דלא עבידי דאתי ואף שאינו חל על עיקר מע"י ודיק ובזה הסברא נוכל להבין דברי התוס' כתובות נ"ח ד"ה לאחר שאתגייר כו' שם בסוף שכתבו ומיהו תימה מותר דקדים לאחר מיתה אע"ג דלא עבידי דאתי דליכא לאוקמי בגיססת דהא עושה מלאכה ע"כ וכל העובר עליו יתמה דלמה להו להקשות דמלד המיתה הוי לא עבידי דאתי תיפוק ליה מלד המלאכה עצמה הוי לא עבידי דאתי ולמ"ש ניחא דמלד המלאכה אע"ג דלא עבידי דאתי דהא ר"מ סבר שם דלא פלגינן דיבוריו וכיון דיכול לאסור עיקר מע"י דעבידי דאתי מלד חק"ח כמ"ש השיטה מקובלת וממילא נאסר ג"כ המותר שהוא נכלל ג"כ במע"י אבל הא קשי' לי דכיון דמותר לאחר מיתה קדוש א"כ לא דמי למקנה דשב"ל עם דשלב"ל דקנה שניהם שאני התם דהקנין בא בב"א אמרינן שפיר מחוך שקנה זה כו' אבל הכא דמע"י נאסר תיכף משבא לעולם והמותר לאחר מיתה ולא הוי בב"א ע' שקמ"ק ודוק גם ראיתי בדברי המחבר מה שתמה בדברי המהרש"א ז"ל וז"ל ונע"ג נהי דלא מעלה לה כלום והכל שלה הא עכ"פ יוכל להפר מחמת דברים שבינו לבינה דהא אי אין מעלה לה מזונות ומ"כ אזי מיפטרה מכל ה"ז מלאכות טחינה ואפי' כו' דלא גרע מאמרה א"כ וא"ע דס"ל לתוס' דמיפטרה מכל ה"ז מלאכות כו' וא"א ליזהר בזה כו' ע"ש ע"כ ואני נבהל קאהזינא תיובתא לא קאחזינא דהא לפי הסברא דהשתא דטעם דא"י להפר משום דהוי דשלב"ל ולא חל הנדר וא"כ כמו דלא חל הנדר על מלאכת נמר כמו כן לא חל הנדר על כל ה"ז מלאכות דגם הם לא באו לעולם עדיין דמה לי מלאכת נמר או ז' מלאכות כולהו לא באו לעולם ומי שם בידינו סכינא חריפא לחתוך הנדר על חלקים כי הוא נגד הסברא והשכל ואף שראיתי גם לגדולי המחברים שדרכו בזה הדרך במח"כ גם הם הלכו בדרך לא נכון ולפ"ז שפיר כתב המהרש"א ז"ל דאי אין מעלה לה כלום א"כ למה קתני א"נ להפר הא אין יכול להפר כוונתו דמלאכת הנמר הכל שלה ובקל נוכל ליזהר ומלאכת הטחינה אין בידה לאסור אף באין מעלה כלום דגם באמרה א"כ וא"ע כתבו

התוס' דס"ג ד"ה ר"ה בסוף הדבור ואי הוי אמרינן דכי אמרה א"כ וא"ע לא מפקעת עצמה אלא מעשיה נמר שהיא עיקר מע"י אבל שאר המלאכות כגון טחינה ואפיה עבדה הו"מ שפיר סבר כר"ה וכן משמע קצת לעיל ע"ש וניהו דלמסקנא כתבו התוס' דבאמירה א"כ וא"ע מפקעת עצמה מכל המלאכות אבל לפי הואין לומר שבתוס' סברי כס"ד בתוס' דהכא וא"כ לכן כתב המהרש"א ז"ל דאינו יכול להפר וממילא גם מ"ש שם ואי כוונת התוס' כפשיטא משום דשלב"ל דמלאכה א"כ עדיין ל"ע איך ס"ד דתוס' דא"ק ס"ל א"א מקדיש דשלב"ל דאיירי דאין לה מזונות ולא מ"כ וא"נ ל"ל לריב"נ לומר שתא יגרשנה הא נאסרה עליו מיד מחמת הז' מלאכות ולפמ"ש לא קשידי דלס"ד של התו' לא נאסר' כס"ד בתו' לקמן ועוד הא אליבי' דמסקנא דקונמות ממ"ש ג"כ קשה וניחול מהשתא ומשני הש"ס בנדרים חדא ועוד קתני ע"ש ובפרט למ"ש הוא בעצמו לעיל דואין לפרש ודע דלפי המסקנא לריב"נ וודאי דלא ק"מ וק"ל ובעיקר קושית שהקשו ל"ל לריב"נ לטעמא שמא יגרשנה לימא שמא תאמר א"כ וא"ע הוי אפשר ליישב דלכאורה קשה למסקנת הש"ס דאמרה לכי מיגרשה איך יכול להפר עד שלא חל הנדר ע' יו"ד סי' רל"א וע"כ צ"ל דאם ימתין עד שיחול הנדר אז לא יוכל להפר ותהיו אסורה לחזור לו וא"כ כיון דב"י נדרה לא יוכל להחזירה הוי מדברים שבינו לבינה ולכך יוכל להפר אף שלא חל הנדר עדיין וכעין מ"ש הר"ן כתובות וע' ש"ך אבל לענין שתאמר א"כ וא"ע וודאי הסברא דאין יכול להפר עד חלות הנדר דהיינו שתאמר א"כ וא"ע אלא דהתוס' לשיטתייהו אזלי דסברו באמרה א"כ וא"ע דמפקעת עצמה מכל הז' מלאכות ואפשר להבעל ליזהר אף מז' מלאכות וא"כ אם ימתין עד שתאמר א"כ וא"ע אז לא יוכל להפר דלא הוי מדברים שבינו לבינה אבל לשיטת הר"ן ולפי הבנתו ברמב"ם דבאמרה א"כ וא"ע דלא מפקעת עצמה מהז' מלאכות רק ממלאכת הנמר ומזה יוכל הבעל ליזהר כיון דאין לו חלק בה ואי אמרה א"כ וא"ע לא הוי מדברים שבינו לבינה דאף דסבר הר"ן דאין יוכל הבעל ליזהר מהז' מלאכות מ"מ הא לא מפקעת עצמה מהז' מלאכות וודאי דלא יכול להפר עד שתאמר א"כ וכו' היינו חלות הנדר אבל לשמא יגרשנה דאז חל הנדר אפי' לענין ז' מלאכות לא יוכל להחזירה והוי מדברים שבינו לבינה ויכול להפר אף קודם חלות הנדר ודו"ק והשתא נחקורה ונשובה לתרץ דברי הרמב"ם מ"ש לעיל דהנה אמינא לפי ק"ט שכלי הא דאין אוסר פירות חבירו על חבירו היינו משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואף לדידן דפסקינן כך להלכה מ"מ

באית

באית ליה שותפות בגווי' מחוך שיכול לאסור חלקו יכול לאסור אף חלק חבירו וכפ' הרמב"ם ז"ל ב"ה חובל ומזיק והנה הא ס' בד"ה רע"א יפר הקשו הא לא הוי דברים שבינו לבינה כו' והרצו דאף שהמותר דידה ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות נמצא למדים מדבריהם אף אם אמרה א"כ וא"ע מ"מ המותר על המזונות ולקח בהן קרקע והוא אוכל פירות א"כ גוף הקרקע שלה והבעל אוכל פירות נמצא יש לו לבעל שותפות בכח הידים וא"כ לפ"ז שפיר פסק הרמב"ם בפ"ז מ"ה ערכין דאם אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן הואיל והן משיעבדין לו כוונתו כי יש לו ג"כ שיתפית בידי' לענין מותר על המזונות כל מעשיה קודש ר"ל אף חליקה נאסר ככ"ל ותו לא קשיא קושית הכ"מ והר"ן דהא יכולה שתאמר א"כ וא"ע וא"כ הוו דבר שלא בא לעולם ודשלבל"ל הוי כפירות חבירו על חבירו ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל כיון דאית לבעל שותפות בגווה מחוך שיכול לאסור חלקו יכול ג"כ לאסור גם חלקה כמש"ל ובזה א"ש נמי דברי הרמב"ם בפי"ב מהל' נדרים האשה שאמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה היא שלא יהנה הבעל ממע"י אינו נאסר במע"י מפני שמע"י לו משיעבדין כו' אבל נריך להפר שמא יגרשנה והקשה הר"ן דבאמרה שלא יהנה ממע"י למה נריך להפר הא הוי דשלבל"ל (ובאמת לפי דברי המהרש"א ז"ל שכתבתי לעיל לק' קושית הר"ן ז"ל כיון דמעלה לה מזונות ומ"כ) הוי כדבר שבא לעולם משום דמשיעבדת לו אבל לפי המבואר לעיל א"ש כיון דהרמב"ם ז"ל כתב בפירשו לנדרים כר"ע דהעדפה דידה וכיון דהעדפה דידהאית לה שיתפות בידי' נגד העדפה אך בהקדיםלהבין מה דק' לכאו'על הר"ן ז"ל אמאי קשיא לי' טפי על דברי הרמב"ם במה דכתיב נדרה היא שלא יהנה כו' ולא קשיא לי' נמאי דכתיב באמרה יקדשו ידי לעושיהן דצריך הפרה כיון דלפי הבנתו ברמב"ם דלא מיירי בבא דרישא בקונם וליכא הפקעה מ"ש דבשלמא בבא דסיפא בנדרה היא כו' איירי בקונם אבל בבא דרישא דלא מיירי בקונם קשה מ"ש אך למ"ש לענ"ד ניחא הכל דבבא דרישא דאמרה יקדשו ידי' דבגוף הידים נכלל גם העדפה והעדפה דידה וא"כ אית לה שיתפות עם הבעל וכיון דיכולה לאסור חלקה גם חלקו נאסר כמ"ש לעיל ובבא דסיפא באמרה שלא יהנה ממע"י אף דהוי דשב"ל מ"מ הא כבר כתבתי בשם הר"ן דדשלבל"ל הוי כפירות חבירו וכיון דקונם מפקיע מ"ש והוי כפירותיו על חבירו דהנה כבר כתבתי בשם השיטה מקובלת דעיקר מע"י לא הוי דבשלבל"ל כיון דמחוייבת לעשות מתקנת חכמים דקי"ל כר"א דאפילו הכניסה לו כמה שפחות מחוייבת לעשות בצמר מפני שהבטלה מביאה לידי זימה ואף שאינה מחוייב' לעשו' משקול חמש סלעי' מ"מ מחוייב' לעשו' משו' זימה וא"כ אף לדידן דפסקינן כר"ה דיכולה שתאמר א"כ וא"ע כגון שיש לה מי שפרנסנה אפ"ה יכול הבעל לכופה לעשות בצמר מצד שהבטלה מביאה לידי זימה דוודאי לא עדיפה הא מהכניסה לו מאה שפחות נמצא אף לר"ה יכול הבעל לכופה לעשות בצמר ולא פליגי עם ר"ל רק בזה דלר"ל דאינה יכולה לומר א"כ וא"ע יכול הבעל לכופה על משקל חמש סלעים ולר"ה אינו יכול לכופה על משקל חמש סלעים וברור דזה כוונ' רש"י במשנה המקדיש מע"י אשתו וכתב רש"י ז"ל לקמן במתניתין מפרש מה היא עושה וצריך להבין מאי כיון רש"י בזה אלא וודאי כוונת רש"י להשמיענו במה דפליגי ר"ה ור"ל לדינא ר"ל דיון דלר"ה ג"כ יכול לכופה כ"ש משום זימה א"כ לא הוי מע"י שלה דשלבל"ל וא"כ בשלמא הבעל שהקדיש מע"י היינו עיקר מע"י שהוא משקל חמש סלעים הוי לר"ה כדבר שלבל"ל שתלוי ברצונה לומר א"כ וא"ע ואינה מחוייבת לעשות כ"כ אבל האשה שנדרה שלא יהנה במע"י לא הוי כדבר שלבל"ל כיון שמחוייבת לעשות מצד תקנת חכמים ויכול לכופה ע"ז ובזה יש ליישב קושית התוס' שהקשו ל"ל לריב"כ לומר הטעם שמא יגרשנה ולימא שמא תאמר א"כ וא"ע וע' לעיל מה שכתבתי ישיב ע"ז ולפי מה שכתבתי יתירוץ בא"א דלא תרויח בזה מידי במה שתאמר א"כ וא"ע שאפילו תאמר כן יכול הבעל לכופה לעשות בצמר מפני הבטלה וכתב הר"ן בשם הרשב"א לקמן בסוגיא דאף דהא דמצי לכופה לעשות בצמר אינו אלא מפני הבטלה ולא מעיקר הדין אפ"ה מע"י לבעל דלא גרע מהעדפה שע"י הדחק שאין הבעל יכול להכריחה ע"ז מ"מ הוי לבעל ובזה לק' נמי קושית מהרש"א ז"ל דאמאי לא הקשו לת"ק ולר"ע דלמה א"צ להפר דהא אף שתאמר הכי מ"מ משעבדת לבעל מפני הבטלה ולעולם לא תפקיע מ"ש רק מחמש סלעים יכולה להפקיע עצמה משיעבודה וגם קושית מהרש"א ז"ל על ר"ע נמי ל"ק דהאי לא אמר ר"ע שמא תעדיף אלא שמא תאמר א"כ אפ"ל כסברת הרשב"א ז"ל דתקנת מפני הבטלה כהעדפה שע"י הדחק ובהעדפ ניפי' לא הוי ידעינן מה סבר ר"ע אי לבעל הוי או לדידה לכך אשמעינן ר"ע דהעדפה דידה ואי אמרה א"כ מע"י דמפני הבטלה נמי דידה הוי ודוק ומתירץ קושיתם הטיב ·

ועכשיו ויש לנו לחקור בענין דשלבל"ל בטעמא דהא מילתא ומה שניתפקתי בזה הנה לפי המבואר בש"ך סי' ר"ע סק"י דטעמא דל"א מקנה דשלבל"ל משום דאין יכול להקדש וכל מתנה שאם הקדיש אינו הקדש אינה ניקנית לענין

מתנה ומכר ואף שלדברי הש"ך ז"ל שהביא ראי' מהרשא"ה דפקידין הוי ברשותי' ממ"ש רמ"ש ז"ל ספ"ק מ"ה של חיים דאין יכול להרשות רק מה שיכול להקנות · ואפ"ה כתיב שם דעל פיקדון שיש לו ביד חבירו יכול להרשותו ולהקנותו ע"כ בזה לא זכיתי להבין ראיתו דהא לפי דינא דגמרא גם פיקדון אינו יכול להרשיתו ולפי תקנת הגאונים גם מלוה בשטר יכול להרשית ע"ש סי' קכ"ג מ"מ הטעם אמת כיון דאין יכול להקדיש דשלב"ל דאם אמר מה שתלד פרה זו יהא הקדש אינו הקדש רק מטעם נדר · מה ייב לקיים נדרו ע"ש בסי' רי"א ונסתפקתי למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אימת נתפס הקנין אם כשבא לעולם נתפס הקנין למפרע או מכאן ולהבא וכ"מ אם מכר פירות דקל של שנה זו לשני בני אדם אם קנה הראשון או האחרון גם הספק הנ"ל ג"כ לדעת המרדכי שהביא רמ"א בשמו דאם אמר לכשיהי' בעולם דקנה אימתי נתפס הקנין גם מה שאמר ר"ה עד שבא לעולם יכול לחזור בו אם הוא ככולהו הנאי דסבר א"א מדשלב"ל או שיהוד בדבר הוא גם צריך לחקור באיש הוא דבר שאינו ברשותו והוי כדבר שלב"ל כידוע לכל הפוסקים אך הוא מלוי לקנות בשוק אם יש לו דין דשלב"ל אי לא גם אי מקרי דבר שבא לעולם או נקנה קנין גמור לענין שאינו יכול להזור בו אלא רק לענין מי שפרע ובזה אתחיל לחקור הנה הש"ך ז"ל בח"מ ס' ר"ע סע"י ה"ו כתב הפוסק על שער שבשוק כו' חייב לקנות וליתן ללוקח ואם חוזר בו מקבל מי שפרע ע' סמ"ע ס"ק כ"ג שכתב ובסעיף שלפני זה כתב דדבר שאינו ברשותו ל"ק ותירץ דשם איירי דלא יצא השער בשעת הפסקה ע"ש ורש"ך ס"ק י"ג כתב ולי נראה דבסעיף שלפני זה לא בא אלא לומר דלא קנה ק"נ וכאן מיירי לענין מ"ש ואף באינו מלוי מקבל מ"ש כו' וכתב שוב ראיתי בבד"ה שכתב וקע דהא דאמרינן דדבר שאינו ברשותו כדבר שלב"ל דמי היינו לענין שלא קנה ק"נ אבל מקבל מ"ש כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בפכ"ב מהל' מלוה עכ"ל הנה מ"ש הש"ך ז"ל בשם הרמב"ם דמקבל מ"ש התבוננתי בדברי הרמב"ם ושם כתב להיפוך דאינו חייב לקבל מ"ש ואפשר דניסחא אחרת הוי כתב לפני הש"ך ז"ל אבל נראה דניסחא אמיתית כמ"ש לפני בספרי הרמב"ם מדכתב שם בדבר שלב"ל אינו מקבל מ"ש אבל הפוסק על שער שבשוק חייב לקבל מ"ש דלפי ניסחא שבידם מאי חילוק יש בין דבר שאינו ברשותו בין דבר שלב"ל אך מה שכתוב אדונינו הש"ך ז"ל ואפילו באינו מלוי י"ל דמקבל מ"ש לא זכיתי להבין דבריו ולא ידעתי מנין לו זה גם תימה על אדונינו הש"ך ז"ל שכתב דהא דפוסק על שער שבשוק היינו לקבל מ"ש ולכאורה מדבריו ביו"ד סי' קע"ה לא נראה כן שכתב שם הטעם דפוסקין על שער שבשוק דהוי כאילו קנה המוכר אותן הפירות עבור הלוקח והוי שלוחו ע"ש ואם כן לפי זה נראה דקנה ק"נ לא לענין מ"ש לבד אלא כדין שליח כדאיתא בח"מ סי' קפ"ג ראובן שאמר לשמעון זבין מידי וזבין לי' קני' ראובן משעת משיכת שמעון ואע"פ שאמר לו אח"כ לעצמי כוונתי ליקנות אינו נאמן ואע"ג דיהיב שמעון דמי' וכתב שם הט"ז ואע"ג דכתב שם בסעי' א' דאם קנה השליח לעצמו מה שעשה עשה היינו שפירש השליח בפני עדים בהדיא שקונה לעצמו אבל בסתמא קנה המשלח וכ"ש כשנתן לו המשלח מעות ע"ש ובסמ"ע ס"ק י"א וכיון דקנה המשלח במשיכת השליח וודאי דקנה ק"נ ויכול להוציאו בדינים ע"ש וזה טעם נ"כ היתר פסק קודם כשיש לו אח"כ לא השער ואגב אבאר ד"ה תוס' ב"מ ס"ב ד"ה וכי אין לו יין מ"ה ע"ש בסוגיא דלשיטת רש"י הוי מקח חיטים בהתיר דנתן לו מעות ולשיטת התוס' הוי מקח חיטים נמי כאסור ויש לדקדק שם בסוגיא טיבא חדא דקושית התוס' במ"ע וכי לא ידע המקשן דע"כ נ"ל לפי פירושם דקושית הש"ס מיין נמי דא"ל דקושית הש"ס רק מחוטים א"כ העיקר חסר מספרא והוי לי' להקשות וכי אין לי חיטים מ"ה אע"כ דקושית הש"ס מיין ומחיטים וה"פ וכי אין לי יין מ"ה אף שלא נתן לי מעות על היין מ"מ לפחרי וכ"ש דקשה מחיטים שהרי נתן לו מעות ע"ז וז"ש התוס' ועיקר קושיתם מחיטים ר"ל מכח כ"ש וא"כ תיקשי קושיתם על יין וכי לא ידע כו' ב' קשה קו' מהר"ם שיף דלסברת המקשה דלא ידע לחלק בין היכא שנתן לו מעות לבא עליו בחובו כמובן לשיטת התוס' צ"ל להתרצן להביא ראי' דיש חילוק בין היכא שנתן לו מעות לבא עליו בחובו דהא גם המקשן ידע מזה ג' קושית הפ"י בד"ה אף שאין לו זה כו' שהקשה דלמה עזבו מקור מים חיים טעם היתר הפסיקה המפורש בגמרא לקמן ס"ג רבה ור"י והלכו לבקש טעמים אחרים ע"ז ע"ש שהניח בצ"ע ד' קשה כיון דדינא דהשער פוסקין אין כאן מקומו אלא אגב גררא נסבה אין כאן מקומו לבקש טעמים ע"ז וע"כ הנראה לע"ד לפרש שם הסוגיא דאיתא לקמן רבה ור"י אמרו תרווייהו מ"ט אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק משום דאמר ליה מאי אהנות לי כו' והקשו המהרש"א ז"ל אמאי לא פירשו טעמם על מתניתין דלקמן יצא השער פוסקין ותירץ דבמתניתין אפשר לומר דמיירי בשוק של אכלבי וארבי דהוי כיש לו אבל רבה ור"י נתנו טעם למה דפוסקין על שער שבשוק דלא חשיב כיש לו דלא משום חרעי' כולו האי רק מטעם דמאי אהנית לי' והקשה שם אלא מעתה מותר ללוות סאה

סאה בסאה משום דמאי אהנית ליה והקשה ג"כ המהר"ש שיף ז"ל דמאי לא הקשה כן על מתניתין דלקמן ותי' דהתם אפשר לפרש משום דליכא פסידא למוכר כיון שיכול ליקח בזול דהא יצא השער ולא הוי קשיא מסאה בסאה כיון דלית ליה ללוה לא שייך למימר הכי ולכשיפרע לו אחר זמן מיחזי כריבית כשיתייקר אבל בדר"י פריך שפיר דהא טעמא דל"ל ללוקח הנאה א"כ סאה בסאה נמי כיון דלית לי' הנאה למלוה אמאי אסור ע"ש ודוק נמצא למידים מדבריו דיש ב' טעמים להתיר פסיקה בינא השער אחד מטעם כיון דיכול לקנות בזול ואם אין לזה יש לזה והוי כאילו יש לו טעם הב' משום דמאי אהנית לי' ול"ל ללוקח הנאה ונ"מ בין הב' טעמים דאלו לטעם דהוי כאילו יש לו ואם יצא השער מותר אף דבא עליו בחובו ולא נתן לו דמים אפ"ה מותר כברייתא דר"א ואלו לטעם דמה אהנית לי וודאי דלא שרי אלא כשנותן לו עכשיו מעות כמובן לחלק וא"כ לפ"ז יבואר דברי התוס' על נכון דס"ד דמקשה הי' דטעם היתר הפסיקה מטעם דמצוי לקנות והוי כיש לו וממילא דאין לחלק בין נתן לו עכשיו מעות לבא עליו בחובו כיון דיש לו ומש"ה הוכרחו התוס' לפרש לדעת המקשן דטעם דהיתר הפסיקה דהוי כיש לו וז"ש התוס' משום דאי הוי בעי מוכר להדר הוי קאי במי שפרע וכו' ומוכח מזה דהוי כיש לו ברשותו דבדבר שאינו ברשותו לא קאי עלי' במ"ש הש"ך בסי' ר"ט אלא וודאי חשוב כיש לו ומש"ה שרי אף כשבא עליו בחובו וכו' לדעת המקשה ורבה משני בבא עליו בחובו גילה בדבריו דהיתר פסיקה אינו מטעם יש לו אלא משום דמאי אהנית לי כסברתו לקמן דאמר רבה ור"י כו' וטעמייהו לא שייך אלא כשנתן לו מעות ולא בבא עליו בחובו והוכיח רבה טעמי' מברייתא' דר"א דמיירי ביש לו ואפ"ה אסור משו' דלא כאיסורו הבא לידו דמו ואי טעמא דפסיקה משום דהוי יש לו וא"כ ברייתא דמיירי ביש ביש לו אמאי אסור אלא וודאי עיקר הטעם משום דמאי אהנית לי' וזה לא שייך אלא בנתן לו מעות ולפ"ז ניחא נמי דלא קשיא ברייתא דר"ח וברייתא דר"א אהדדי דפליגי בטעמא דהיתר פסיקה בברייתא דר"א סובר הטעם דהיתר פסיקה בינא השער משום דהוי כיש לו ולכך ביש לו מותר וברייתא דר"א סברו דטעמא דמאי אהנית לי' ולכך אסור לפסוק אפילו יש לו בבא עליו בחובו ולפ"ז אפשר לומר דגם רב ור' ינאי פליגי נמי הנך שני טעמים דרב סובר טעמא דמאי אהנית לי ולכך אסור לקבל דמיהן דבדמים לא שייך לומר מאי אהנית לי דאפשר דלא הי' יכול למכור הפירות אם הי' בידו כמ"ש התוס' לקמן דיותר יכול לקנות אפילו בשוק של עירות מלמכור אפילו בשוק של אכלבי ואדרבי אבל ר' ינאי סובר דמיקרי יש לו וברשותו אייקר ולכן מותר אף לקבל דמיהן ודו"ק: היוצא לנו מדבריהם דבינא השער לא מיקרי דבר שאינו ברשותו אלא כיש לו וגם מוכח שם דמעות בכה"ג שנותן על הפירות דקנה ק"ג ולא לענין מ"ש לבד וכ"כ הפנ"י בכוונת התוס' ומ"ש שם הפנ"י ז"ל על דברי התוס' וז"ל שם אבל פליין קשה דמאי ס"ד דתוס' להקשות דמעות קונות בכה"ג ק"ג אף מדרבנן מסוגיא דהזהב דבש"מ התם איירי שקנה מטלטלין ידועין אבל הכא לא שייך לומר דקנה ק"ג שהרי לא יחד לו הפירות ואדרבה קבע זמן לנתינת הפירות וא"כ נהי דהמעות קונות בכה"ג היינו לענין שמחוייב המוכר לקיים אבל מ"מ הקנין נעשה באיסור ע"ש הנה קשיא זאת הקשה מסברא דלא שייך קנין גמור במוכר לו דבר שאינו מסוים ולא יחד לו פירות ולא זכיתי להבין דברי קדשו דהרי מוסכמת לנו מהרמב"ם וטור וש"ע סי' רי"ז דאף בדבר שאינו מסוים קנה אם מינו ידוע וגם נראה לע"ד מה"שם היפך לזה שם דע"ד בפוסק על הפירות פריך שם הגמרא ממאי דרבנן דלמא ר"ש הוא דאמר מעות קונות ואי פסיק כשער הגבוה שקל כדהשתא ואי לא פסק כשער הגבוה שקיל כדמעיקרא משום דקני לי' זוזי לגמרי לענין שלא יכול לחזור בו וכ"כ שם רש"י ותו ומלתא דלא שכיח הוי לרבנן פתי מילתא דשכיח לר"ש וא"כ כמו דלר"ש מעות קונות לגמרו כ"כ לרבנן במילתא דלא שכיח ולר"ש מעות קונות לגמרו אף היכא דלא יחד לו הפירות כמו הכא בפוסק על כדניא דלא בעינן יש לו וה"ה לרבנן בדלא שכיח ודוק והארכתי בזה כדי לבאר טעם היתר הפסיקה כיש לו או בינא השער דהוי כיש לו משום דשכיח לקנות וכל טעמייהו לרש"י ולתוס' ולפנ"י משום דאי בעי לחזור קאי עלייהו במ"ש ולכך אי נתייקרו ברשות לוקח אייקר והיינו משום דמעות א"כ קונות רק לענין מ"ש וממילא אי הוי קנין בהדי' מעות קני לגמרי לענין שמחוייב המוכר לקנות בשוק וליתן ללוקח וכ"כ הטור בסי' רי"ז בשם בעה"ע דלא מקרי דבר שלא בא לעולם אלא כגון פירות דקל כו' אבל בדבר שמצוי לקנות ה"ז לקנות וליתן ללוקח וכפ' להלכה בשו"ת חסב"ן בהחת המשלם וע"ש דס"ל דגם דעת הרא"ש כן אבל באינו מצוי לקנות וודאי דאינו מקבל מ"ש ומכ"ש לדידן דפסקינן דאין פוסקין על הפירות עד שיצא השער מדינה דהוי כעין אכלבי ואדרבי אבל בלא"ה לא מקבל מ"ש דהוי דשלב"ל וע' בש"ך אך אם הוא מצוי לקנות ואינו ברשותו או קנה ק"ג או לא רק לענין מי שפרע נראה לי דזה תלוי למ"ד אדם מקנה דשלב"ל אי נתפס הקנין מיד ואינו יכול לחזור אפילו קודם שבא לרשותו

לרשותו או דילמא הקנין נתפס אלא לאחר שבא לעול' כמו האומר שדה זו קנוי' לך לכשאקחנה או האומר לאשה הי"א מקודשת לי לאחר שימות בעליך או לאחר שתמית אחותיך וכדומה הנה מדברי רש"י ב"מ דף י"ו בד"ה והא אשה כו' מבואר מדברי רש"י ז"ל דהקידושין חלין למפרע הרי מבואר מדברי רש"י ז"ל דהקדושין חלין למפרע מעשה שקדשה אף שלא היתה אז בת קידושין וממילא גבי שדה חל קנין למפרע אך אם יכול לחזור קודם שבא לעולם נראה דבמחלוקת שנייא וכמו שאבאר דאף רב הונא דאמר המוכר פירות דקל לחבירו קודם שבא לעולם יכול לחזור בו נראה לי דלאו כ"ע הכי סבירו ולאידך אמוראי דסברי כר"מ אדם מקנה דשלב"ל סברי דאינו יכול לחזור בו אף קודם שבא לעולם דהנה ידוע דשעבוד דאקני לרבנן הוי כמו קנין דשלב"ל לר"מ כמו שמבואר בטור סי' קי"ב וסימן ס' ובשעבוד דאקני הביא הנ"י דעת הרמב"ן דשעבוד דאקני נתפס מיד ולא יכול הלוה לחזור בו אף קודם שקנה השדה וכ"פ הסמ"ע סק"ב סי"ס ואפשר דגם בקנין דשלב"ל לר"מ נמי אין יכול לחזור אףקודם שבא לעולם

וראיתי בחידושי הרשב"א על קידושין שכתב דיש לנו לומר שהל עתה הקנין לר"מ גבי פירות דקל דאלת"ה הי' בהכרח שיאמר פירות דקל לכשיבא לעולם כו' ור"ה סתמא קאמר המוכר פירות ולא קאמר לשיבוא לעולם גם במזכה לעובר מפליג ר"נ בין אמר לכשתלד ובין אמר סתמא ור"ה פליג ואמר בכל גווני לא קני ואמרינן עלה בש"ס גיטין אומר דאמר ר"מ בדבר שלב"ל לדבר שלב"ל מי אמר משמע דכי היכא דבעובר לא קני בין אמר לכשתלד בין לא אמר ה"נ איפכא הייכא דקנה דהיינו בדבר שלב"ל אין חילוק בין אמר לכשיבא לעולם או לא עכ"ל כפי מה שהובא הרשב"א באחרונים (הרשב"א אין תח"י) וכן מצאתי בתומים סי' שכתב בשם הרמב"ן והרשב"א היכא דאמר מעכשיו הקנין נתפס מיד ע"ש הרי' להדיא מבואר מדבריו דלר"מ חל הקנין מיד לענין שאין יכול לחזור בו וע"כ צ"ל לדבריו דהא דאמר ר"ה עד שלא באו לעולם יכול לחזיר בו היינו דברי עצמו ולא אליבא דר"מ וא"כ נוכל לומר דגם דעת התוס' יבמות צ"ג קדושין ס"ג ד"ה דמוכר עבד ע"מ לשחררו שהקשו מ"ש גבי שדה ועבד צריך לומר מעכשיו וגבי לאחר שאתגייר א"צ מעכשיו דלא מתני בברייתא דר"מ מעכשיו ותירצו משום דסתם קידושין בכסף ולא בעו מעכשיו אבל סתם קנין שדה ועבד בשטר לכך בעי מעכשיו ע"כ ע"ש משמע מדבריהם דקידושין בכסף הוי כמו מעכשיו בשטר בשדה ועבד ולכאורה צריך להבין מה יוסף תת כח מעכשיו כיון דעתה אין מקום לחול הקידושין כיון שבעלה עדיין קיים או אחותה קיימת וע"כ עלה בדעתי לפרש בדבר שלא בא לעולם דלא קני לרבנן ולר"מ דקני היינו מטעם דלא סמכה דעתי' דלוקח לקנות וכפי משמעות סתמא דגמרא ב"מ ד"יו גבי הזר ולקחה מבעלים הראשונים דקנה לוקח ופריך התם מכדי במאי קנה לוקח בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא והוי דשלב"ל ומשני בהאית הנאה דלא קאמר לי' מידי גמר ומשעבד נפשי' ובסמוך קאמר שם התם סמכא דעתי' והכא לא סמכא דעתי' ע"ש נראה בעליל דטעמי' דדבר שלב"ל מטעם דלא סמכא דעתי' דמקבל והנה אף לר"מ דאמר א"מ דשלב"ל דווקא היכא דסמכא דעתי' וא"כ לרבנן כאמר לה לאחר שאתגייר דאינה מקודשת מטעם דלא סמכא דעתי' דאשה משום דסברה בדעתה מי יודע אם לעת כזאת יגיע ואפשר שיבואו הימים אשר יאמר אין לי חפץ בה ור"מ סביר דשפיר סמכא דעתה כיון שניתן לה כסף ומאמינה או שקדשה בשטר ואמר לה מעכשיו וזהו הטעם הא דקי"ל בכ"מ דמעכשיו מסלק אסמכתא א"כ בהראותה לה גודל אהבתו אתה כי הכירה כי לולא העיכוב שמעכבה היי מכניסה תיכף לביתו אף היא חשוב אמריה לה וסמכא דעתה עליו ולזה כתבו כיון שמקדשה בכסף א"צ למעכשיו להראות לה רצונו שאהא סומכת דעתה עליו דגם בלא מעכשיו כוון דמקדשה בכסף ואין כסף נחשב לו לאהבתו אתה אבל בשדה דסתם קנין השדה בשטר וליכא הוכחה שגומר בדעתה למכרה או לתתה לו לא סמך הלוקח דעתו עליו אלא באומר מעכשיו שאז רואה הלוקח שבאמת ובתמים דבר עמו אף הוא סמך דעתו עליו וממילא לא יוכל לחזור ובדרך זה יש להבין דברי הגמרא ב"מ ד' י"ו אמר רב האומר לחבירו שדה זו לכשאקחנה קנוי' לך מעכשיו קנה אמר רבא מסתברא מילתא דרב בשדה סתם אבל בשדה זו לא והאלוקים אמר רב אפילו בשדה זו דהא אשה כשדה זו דמיא כו' דכאורה אינו מובן דבריהם דמה לי שדה זו או שדה סתם כיון דשניהם הוי דבר שלב"ל אלא הוא הדבר אשר דברתי כיון דעיקר טעמי' משום סמכא דעתיה וא"כ הי' מסתבר יותר לומר דווקא בשדה סתם סמכא דעתי' דמקבל כיון דהרבה שדות מצויות לקנות וסמכא דעתי' דמקבל אפילו לרבנן דבשדה סתם אפילו רבנן מודי כמ"ש הש"מ בשם הרשב"א ע"ש אבל בשדה זו אפילו ר"מ מודי דלא סמכא דעתי' דמקבל דמי יימר דזבין ליה ניהלי אבל באמת אמר ר"מ אפילו בשדה זו דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר ר"מ דמקודשת ר"ל דכמו דאשה סמכא דעתה ע"י הכסף שנתן לה ה"נ בשדה זו במעכשיו נמי סמכא דעתי' ולכך

פסקינן

פסקינן לדידן בילא השטר פוסקין ולא הוי כדבר שלא בא
לעולם כיון דמלוי לקנות ומשמע מדברי הרשב"א והרמב"ם
והנ"י שהבאתי דקנה ק"ג לענין שלא יכול לחזור דסמכא
דעתי' דמקבל שבוודאי יעשה כל הטצדקאות כדי דליקיים
בהימנותי' אח"כ מלאתי בנ"י פ' א"כ משמע מדבריו ג"כ דטעם
דאינו מקנה דשלב"ל מטעם דלא סמכא דעתי' שכתב הא
דאמר ר"כ אי שמיט ואכל לא מפקינן מני' ולא הוי מחילה
בטעות שהרי דעתו למכור הוי וזה דעתי' לקנות · אלא
שהענין בעצמו מפני שלא באו עדיין לעולם לא מהני משום דלא
סמכא דעתי' דלוקח ומש"ה יכול לחזור בו לר"כ כו' ע"ש אבל
לר"מ סמכא דעתי' כמ"ש דליכא למימר דלר"מ לא בעי
סמכא דעת' ז"א אינו דבהדיא קאמר ר"מ גבי קדשה במלוה
שיש עליו שטר דלר"מ מקדשת אף דאית להו דשמואל דיכול
למחול אפ"ה מקודשת משום דסמכא דעתה דלא שביק לה
לדידה זמחול לאחרינא כו' ע"ש ות"ל כי מלאתי בתשב"ץ בחוט
המשולש שכתב ג"כ הטעם בדשלב"ל דלא קנה משום דלא
סמכא דעתי' וכהנתי שכוונתי לדברי הגדולים גם מלאתי
בתשובות הגאון מהר"ז מברא"ד שכתב בשם המבי"ט שאמר
זאת לדבר חדש ומעצמי כוונתי לדעתם ת"ל וכן משמע
מדברי התוס' ב"ב קנ"ז ד"ה דאקני כו' והא לא עבידי דאתי
שיקנה נכסים ויחזור וימכרם ולכאורה אין לדבריהם הבנה
כי מה שיקנה הוא עבידי דאתי אבל אך מה שימכרים לא
עבידי דאתי מה בכך הא אי לא ימכרם כ"ש דחיקים ביד לוה
ומכ"ש דיוכל הבע"ח לטרוף מהם אבל כוונתם כיון דלא
עבידי דאתי הך מה שימכרם ולא אסיק אדעתי' דבע"ח
ולא סמך דעתי' משום דמי יימר דיקנה ואף אם יקנה יצטרך
ליקום בדינא עם הלוקח ומש"ה לא סמכא דעתי' דלוה ובהכי
ניחא נמי הא דלא סגי להו הכא כתירוצם בכתבות כ"ח כיון
דהגוף בעולם הוי עבידי דאתי דהתו' ישנים בקידושין ס"ב
כתבו דאיכא חילק בין חד מי יימר לתרי מי יימר וכ"כ המרדכי
בב"מ יי"ו וא"כ בכתובות לגבי מעשה ידי' דליכא אלא חד
מי יימר אלא דהמעשה ידי' ליכא בעולם כלל ניחא להו בתירוצם
כיון דהגוף בעולם וניחא להו נמי גם לתירץ ר' אליעזר
משנה משום דאיכא דלא מפליגי בין חד מי יימר כו' אבל הכא
בב"ב דאיכא תרי מי יימר מי יימר שיקנה נכסים ומי יימר
שימכור ולא סמך דעתי' דבע"ח עלי' ולפמ"ש מבואר הא
דאמר ר"ה במוכר פירות דקל עד שבא לעולם יכול לחזור בו
היינו אליבא דנפשי' קאמר ולא אליבא דר"מ דלר"מ הקנין
נתפס מיד ולא יוכל לחזור בו וכן הא דאמר רב גבי שדה
לכשאקחנה וכן אליבא דרבי בלוקח עבד ע"מ לשחררו

דלדדהו וודאי דלא מצי לחזור אף קודם שבא לעולם וכמ"ש
לעיל בשם הרמב"ם ורמב"ן ורשב"א ואפשר דגם דעת רש"י
כן במ"ש רש"י ב"מ שם דקני למפרע אם לאחר כך בא לעולם
אינו מועיל החזרה מה שחזר מן הראשון וא"כ לר"מ באמר
לאשה הי"א מקודשת לי לכשאתגייר וכדומה ואח"כ נתגיירה
חל עלי' למפרע קדושין הראשון ואם קודם שנתגיירה פשטה
ידה יקבלה קידושין מאחר ונתגיירה לא תפ"ס בה קדושין
שני רק קדושי ראשון לדעת הרשב"א דהתנאי תלוי בו ולא בה
ע' ב"ש סי' מ' ס"ק ו' ובשטר בלא מעכשיו אם פשטה ידה
וקבלה קדושין מאחר קודם שנתגיירה תלי' במחלוקת אי הוי
חזרה או לא לענין אם מת השני או חלי קדושין ראשון ע"ש
ואף דלפי הנראה בלשון הרשב"א שהבאתי לא משמע כן
מדכתיב גבי פירות דקל דאלת"ה הי' בהכרח לומר לכשיבא
לעולם ע"ש משמע דאי אמר לכשיבא לעולם אינו חל עתה
הקנין אלא לכשיבא לעולם וא"כ באשה שאמר לה לכשתתגיירי
דמיא לאמר לכשיבא לעולם היינו בלא אמר מעכשיו אבל
באמר מעכשיו וודאי גם הרשב"א מודה כדמוכח בדבריו :
ולדברי התוס' קנין כסף הוי כמו מעכשיו בשטר וודאי דלא
יכול לחזור לענין דאם בא לעולם לא מהני החזרה דידה למפרע
והיינו דכתב הר"ן בקדושין אביי דחשיב להו להנך אמוראי
דסברי אדם מקנה דבר שלב"ל בחד שיטה הם דמ"מ
חליקים הם בדיניהם ולכך אין הלכה כשיטה ע"ש : אמנם
עד הנה דברתי אליבא דר"מ ועכשיו אומר אף לדידן דפסקינן
כרבנן דאין אדם מקנה דשלב"ל מ"מ בדבר דחזינן דסמכא
דעתי' דמקבל בבירור אף רבנן מודי דקנה כמו בהיכר בה
שאינו שלו ולקחה ואח"כ חזר הגזלן ולקחה מבעלים הראשונים
דקנה הלוקח כמו שפסק הרמב"ם פ"ט מהלכות גזילה והטור
וש"ע סי' ש"ז וכתיב שם הרמב"ם הטעם דניחא ליה דליקים
בהמנותי' וסמך דעתי' עליו אלמא בדבר שהוא ברור שהלוקח
סמך דעתי' עליו אף לדידן קנה ולבי אומר לי דאפשר דזהו
נמי טעמי דמהני מעמד שלשתן במלוה אף דמלוה הוי דבר שלא
בא לעולם כמ"ש הב"י בשם העיטור בסי' ר"ט והטור בסי'
קכ"ו והסמ"ע ס"ק י"ט והש"ך ס"ק ל"א ובסימן ס' סמ"ע
ס"ק ב' והיכי יקנה במעמד שלשתן ואף דמעמד שלשתן הוי
הלכתא בלא טעמא מ"מ לא מסתבר לומר שיתקנו נגד הדין
דאין אדם מקנה דבר שלב"ל כמ"ש הטור שם לענין המקבל
יכול לחזור בו ע"ש אבל כמדומה לי דמה"ט מהני משום דכוון
דחזינן דעתי' דמקבל דסמיך דעתי' עלי' דכיון דאין בידינו
להכרוח להמקבל שיקבל עליו שיוחה אהו ללוה אלא מרצונו
סמך דעתי' עליו אף המומחה גמר ומשעבד נפשי' לגבי'

בההוא

בההוא הנאה דמהימן לי' כמו שישתעבד הערב ולפי זה לא שייך האי טעמא דמהימן לי' אלא בדבר שהי' בידו דהמקבל שלא להאמין לזה כגון בע"ח שהי' בידו לכוף להלוה שלו או מקבל מתנה דמתנה כמכר דאי לאו דעביד לי' לנותן נייח נפשי' לא הוי יהיב לי' מתנה והוי כמי כתוב דמסתמא הוכרח הנותן ליתן לו מתנה וכ"כ הסמ"ע סי' קי"א ס"ק א' גבי פיקדון ע"ש אבל אם אמר ראובן לשמעון מנה שיש לי בידך תנוהו ללוי הלואה במעמ"ש שפיר יכול המומחה לחזור דבכה"ג לא שייך לומר בההוא הנאה דמהימן לי' דהא ראובן המלוה לא רצה להלות ללוי רק המעות שיש לו ביד שמעון ולא הי' לוי יכול לכפותו לראובן המלוה שילוה לו מעות שיש לו בידו דווקא ואף שכתב לו שטר בעדים כמ"ש לעיל סי' ל"ע לדעת הרמב"ן ממילא וודאי בכה"ג לא שייך האי טעמא דמהימן לי' ודוק: ונמצא דבמלתא דסמכא דעתי' דמקבל בבירור אף רבנן מודי דמקנה אף שלבא"ל ואינו יכול לחזור אף שלב"ל וכמו שכתוב הנ"י ב"פ ח"ה בשם הרמב"ן לענין דאקני שאינו יכול לחזור אף דהרשב"א חולק ואומר דיכול לחזור מ"מ מודה הרשב"א דכשבא לעולם נתפס הקנין למפרע כמו שמוכיח הנ"י מהא דאמר בב"ב דף מ"ז דאמרו עדים דלא הי' לו שדה העולם וע"ש ולפי מה שפרשתי הגמרא יבמות נ"ג אפשר דגם הרשב"א מודה לדינא כמ"ש לקמן א"ה דקא חשיב התם לכולהו אמוראי דסברו אדם מקנה דבר שלבא"ל וחשיב שם הגמרא ר"ה המוכר פירות דקיל לחבירו אמר ר"ה עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו משבאו לעולם אינו יכול לחזור בו ור"נ אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור ומודה ר"נ דאי שמיט ואכל לא מפקינן

הגה

וע"ש בש"ך סי' קכ"ו שכת' טעם אחר וכתיב הגאון מהר"י בתומים על דברי הש"ך ז"ל שלא הביא שום ראי' לדבריו אמנם הדבר מבואר ב"פ א"כ דע"א דפריך בנכרי שלוה מישראל והעמידו אצל מלוה לחת לישראל השני דאסור בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא דישראל שנתן במעמ"ש מעותיו של נכרי לישראל השני דקתני מותר למה כיון דאין שליחות לנכרי איהו שקל ריביתא וקשה הא יש כאן מעמ"ש ונסתלק הלוה וקנה הנמחה וכיון דתקנו חז"ל דהלוה בזה פטור פשיטא דנסתלק ישראל ומכ"ש ברישא דנכרי הי' המלוה פשיטא דישראל השני נעשה לוה לישראל הראשון והנכרי נסתלק לגמרי ופשיט' דאסור

ומה

ומה חומרא יש בזה כו' וקשה הא הוי מעמד שלשתן גמור ובאופן זה מע"ש לכ"ע קונה אפילו בגוי כדלקמן וע"כ צ"ל דבכ"ג דאינו פירע להנמחה רק בהקפה וא"כ עדיין יד הראשון הממחה בו לא שייך מעמ"ש ע"כ לשון הגאון בתומים הנה דברי הגאון קשים להולמם ואין להם הבנה מ"ש ברישא הא יש כאן מעמ"ש ונסתלק הלוה וקנה הנמחה ר"ל הגוי תמוהים דברים דאימתי נסתלק אלא כשנתן המעות לישראל השני וא"כ כשנתן לו באיסור ריבית נתן לו ומה בכך שנסתלק אח"כ הא מ"מ ישראל השני כשניתן ריבית לנכרי עפ"י דיבורי של ישראל הראשון גם יותר תמי' בדבריו כי לדברי המקשה אכתי לא אסיק אדעתי' שפטרו הנכרי עד לבסוף ואיך יכול ישראל הראשון להסתלק כיון דעדיין לא פטרו הנכרי גם מ"ש דיש כאן מע"ש ג' לא ידענא מאי פשיטותא הוא דאדרבה אם המקבל נכרי ליכא דינא דמע"ש ע"ש לקמן ובתוס' ורא"ש גם מ"ש ומכ"ש ברישא בנכרי שהלוה מישראל וביקש להחזירם מנאו ישראל כו' ואם העמידו אצל ישראל אסור משום חומרא והקשה מה חומרא יש בזה הא הוי מעמ"ש ג' דנסתלק הנכרי ג"כ קשה ר"ל כיון דלא פטרו הישראל הראשון ואיך יכול

הנכרי

מיני' דלכאורה קשה דלמא לי' להש"ס להביא הא דר"נ דלא הוי ליה להביא רק הא דרב הונא ולא להא דר"נ ולע"ד נראה דה"פ דלכך הביא הא דר"נ לפרושי מילתא דר"ה דאיכא לפרש במלתא דר"ה אי שלא באו לעולם היינו דאופן המכירה הי' שיקנה מיד עד שלא בא לעולם אז יכול לחזור בו לעולם ואף לאחר שבאו לעולם ואם משבאו לעולם ר"ל דאופן המכירה הי' משיבואו לעולם אינו יכול לחזור היינו אפי' מיד וא"כ לא דמיא הא דר"ה להנך אמוראי דלדידהו יכול לחזור בו כמו לאחר שתתגיירו ומותרת להתקדש לאחר קודם הגירות לדעת הרשב"א דלא עדיף קנין דידהו בדבר שלב"ל מדאקני לרבנן וכמו שכתבתי בשם הנ"י לדעת הרשב"א ולזה הביאו הגמרא הא דר"נ להוכיח הפירוש בדר"ה מאמר ר"נ אף משבאו לעולם יכול לחזור ומודה ר"נ דאי שמיט ואכול לא מפקינן מיני' ואי נימא דהא דאמר ר"ה כו' יכול לחזור בו אבל משבאו לעולם אינו יכול דקאי על אופן המכירה איך היו וא"כ הא דר"נ נמי מיפרשא הכי דאף משבא לעולם דקאי על אופן המכירה אבל בבא לעולם ממש וודאי דא"י לחזור א"כ אמאי אמר דאי שמיט ואכול יותר הי' לו

להשמיענו

להשמיענו שמחוייב המוכר לקיים מקחו וליתן לו הפירות ואי נימא דהפרוש בדר"כ אף משבאו לעול' יכול לחזו' בו היינו דקאי על אופן המכיר' ואמאי אמר ר"כ דאי שמיט ואכול לא מפקינן מיני' כיון שמא חזר בו המוכר לפני עדים כמ"ש הש"ך לענין דאקני דאמאי מאוחרים כשרים ע"ש בסי' קי"ב אלא ע"כ הפירוש בדר"כ מ שבאו לעולם קאי על הפירות ולא על ענינו אף המכיר' איך היתה וממיל' נמי דר"ה קאי אפירו' ולא על גוף המכירה איך היתה אבל אה"כ אפשר לומר אם היתה אופן המבירה לכשיבא לעולם אה"כ אפשר

הנכרי להסתלק וגם כשקבל הישראל השני המעות מיד הנכרי הי' אז הנכרי המלוה שלו כי קודם שנתן הנכרי המעות לישראל השני וודאי דלא נסתלק אף להתרצן ולמה יהי' אסיר אם לא מצד החומרא לס"ד דלא איירי בכו"כ ביד ודו"ק ולא אאמין אם יצאו הדברים מפי הגאון כי חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ותמיהני על הגאונים נושאי כליו הלא קלות החושן ובעה"מ"ח ספר נותיבות המשפט שלא השגיחו על דבריו :

דגם הרשב"א מודה דאף שחולק על דינא בדאקני היינו כמ"ש דטעמא דמשתעבדו נכסו דבר איגם מטעמא דערב והשדה אשר עדיין לא קנה לא חלה עליה תורת ערבות כלל וכמו שאכתוב אי"ה לקמן אבל אם אמר בשעת קנין לכשיבא לעולם אפשר דקנה גם להרשב"א וכדעת המרדכי שבהגה"ה ולא תקשה לך ממאי דתנן במתניתין לאחר שתתגיירי דאינה מקודשת ודמיא למוכר פירות דקל ואמר לי' לכשיבא לעולם וכן הקשה ס' המקנה לדעת המרדכי שהביא הרמ"א בסי' ר"ע דאם אמר לכשיבא לעולם דקנה נראה לי דלק"מ דהתם שאני משום דבקידושין בעינן לבד נתינת הכסף בעי נמי אמירה דידי' שיאמר הא"מ לי ואמירה דעכשיו לא מהני אבל במידי דלא בעי אמירה רק מעשה הקנין לחוד כמו נתן לו כסף בשביל פירות דקל ואמר פירות דקל זו לכשיבא לעולם מכור לך דהקנין חל ממילא כשיבוא לעולם וודאי דמהני לדעת המרדכי · אך הוקשה לי להבין דברי הרשב"א הנ"ל מטעם אחר דכיון דהוא פוסק אחריות דאקני ט"ס כמו שמבואר בסימן ס' בש"ך ס"ק א' והוי כמו שנכתב דאטו מי עדיף מה שלא נכתב בשטר מנכתב בשטר וחזר בו הלוה ולשיטת הרשב"א יכול הלוה לחזור בו כי לע"ד הוא נגד השכל והסברה דאטו מי עדיפא חזרה דבתר הכי מחזרה דמעיקרא דלא רצה ליכתב בשטר וכעין זה הקשו התוס' ב"מ דף י"ד

ד"ה שכת ע"ש ואף שהרשב"א הוציא דינו הא דיכול לחזור בו מדפסק הש"ס בב"ב בלוה ולוה ואח"כ קנה ומכר דפסקינן דיחלוקו ואי כימ' דאינו יכול לחזור בו לקמא משתעבד ולבתרא לא משתעבד ואף שדבריו המה נכונים מאד מ"מ הא גם לדידיה תקשי דאי יכול לחזור בו הוי צריך להשתעבד לבתרא ולקמא לא משתעבד כיון דחזר בו מקמא ע' סמ"ע סי' קי"ב סק"ה דבריו דחוקים מאוד ולפי קוצר שכלי הוא דבדינא דלוה ולוה ואח"כ קנה ומכר פליגי בזה ר"ה ור"כ דר"ה אמר יחלוקו ור"כ אמר לקמא משתעבד והי' נראה לומר דר"כ ור"ה לשיטתייהו אזלי דר"כ סבר דא"א מקנה דשלב"ל ושעבוד אלים כחי' טפי כמ"ש בתוס' בב"ב קנ"ז יכול לשעבדא דשלב"ל והיינו דווקא בעבידי דאתי דהתוס' שם ד"ה דאקני כתבו דלא עבידי דאתי ש'קנה שדה וימכרנה ולפ"ז גם שעבוד דאקני אינו מועיל מטעם דלא עבידי דאתי דלא עדיפא שעבוד לחכמים מקנין לר"נ אלא די"ל דשעבוד עדיף משום דמשעבד לי' דשלב"ל עם דבר שבא לעולם וכמו שכתב רש"י שכותב לו דקנאי ודעתיד אנא למקני וכ"כ המרדכי פא"כ וכדעת המרדכי דלעיל דאם הקנה לו דבר שלב"ל עם דבר ש"ל דקנה והמרדכי כתב שם דזה אינו מועיל אלא אם מקנה בב"א אבל לא בזא"ז ואה"כ ר"כ דסבר לקמא משתעבד ע"כ סובר דקנין דאקני נתפס מיד דאל"כ לא היה נתפס אף לאח"ז וכמ"ש אבל ר"ה לשיטתיה אזיל דס"ל אדם מקנה דשלב"ל והיינו דווקא בעבידי דאתי וב שעבוד דאלים כחי' טפי אף בלא עבידי דאתי דשעבוד הוי כמו קנין לדידי' דא"ל עד שבאו לעולם יכול לחזור בו ולכך ור"ה בדאקני יוכל הלוה לחזור בו ממלוה ראשון אך דלאו מילתא דפשיטא דחזר בו ממלוה ראשון במה שכתב גם למלוה השני דאקני דאפשר דסבר בדעתיה שיקנה עוד קרקעות כדי שיעור שעבוד שניהם ולכך סבר ר"ה דיחלוקו יבדרך זה יתבאר שם בב"ב הסוגיא על נכון דלכאורה קשה מאי קאמר שם הגמרא אליבא דר"מ לא תובעי לך כי תובעי לך אליבא דרבנן ע"ש בתוס' דהא גם אליבא דר"מ מצי למיבעיא משום דלא הוי עבידי דאתי כמ"ש התוס' אבל באמת כיון דמנא ידעינן האי סברא דשעבוד אלים מקנין אלא מדבעיא הגמרא אליבא דרבנן יקשה שם קושית התוס' וע"כ נ"ל כתירוצם דשעבוד אלים מקנין ואפשר דה"פ בגמרא אליבא דר"מ לא תיבעיא לך אלא אם תבעי לך תחילה אליבא דרבנן ויהי' מוכח כסברת התוס' דשעבוד אלים מקנין ואז תיבעא לך נמי אליבא דר"מ משום דלא עבידי דאתי אלא דלכאורה קשה מאי משני שם הש"ס אמתניתין

אמתניתין דשט"ח המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין הא מני ר"מ הוא הא כר"מ נמי לא אתיא כקושית התוס' דהא לא עבידי דאתי וכ"ת דשעבוד אליס מקנין א"כ כרבנן נמי אתיא אבל באמת ניחא דגם המקשין ידע מזה הסברא דשעבוד אליס מקנין וכסברת התוס' משום דשעבוד חל ממילא ולר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל אך היינו דווקא בעבידי דאתי וממילא בשעבוד דאליס כחי' טפי חל נמי בלא עבידי דאתי אבל לרבנן מוכרח להעלות כח השעבוד כ"כ ולעשות שתי פעולות אחת דהא הוי דבר שלא בא לעולם והשנית דלא הוי עבידי דאתי והוצרך כח השעבוד לעשות שתי פעולות להיות כדבר ש"ל וגם שיהי' כעבידי דאתי ולזה מספקא ליה לשמואל אליבא דרבנן וזה כוונת הנמ"י פא"כ דכתב דאף דלר"מ חשיב טפי דאקני ואינו יכול לחזור בו אבל אין סברה לומר כן לרבנן ע"ש וע"כ כונתו כמ"ש בטעמו דלר"מ עושה השעבוד רק פעולה אחת ולרבנן צריך כח השעבוד שיפעול שתי פעולות ודוק : וא"כ אפשר לומר דזה היה סברת ר"א במהדירא

קמא דאמר לקמא משתעבד משום דסבר כר"נ כמ"ש דהקנין נתפס מיד ותו אינו יכול לחזור ולכתוב גם להשני דאקני דהוי חזרה נגד מלוה ראשון ובמהדורא בתרא סבר דאפשר דלא הוי חזרה בזה כמ"ש לעיל אליבא דר"ה ולכך פסק דיחלוקו : או אפשר לומר דר"א מספקא ליה בהא דאר"נ אי שמיט ואכול לא מפקינן מני' אי משום דזכה מדינא כמ"ש הנמ"י פא"כ או הא דתפיסה מהני מטעם ספיקא דדינא ואוקי ממונא בחזקת מרי' ככל תפיסות שבש"ס ולכך פסק ר"א דיחלוקו (הגה"ה וע' מהרש"א ז"ל שהגיהה בדברי התוס' וכ' שם דהא דאמר ר"נ יתומים שגבו קרקע בחובות אביהם בע"ה חוזר וגובה אותו מהם היינו אליבא דר"מ ובקשתי מטו מעצמותיו הקדושים דלפי עכ"ד ז"א דהא ר"נ פסק דאין אדם מקנה דשלכ"ל דאמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו ע"ש וגם מרגאון מהר"ש סיף אשתמועתי' ממנו לפי שעה במחכ"ת הדבור דהכא ע"ש הט"ב) ולפ"ז התמי' קיימת על אדונינו הרשב"א ז"ל מ"ש בדאקני יכול לחזור בו וזה סתירה למ"ש כ"י בב"ב בשמו פ' חז"ה ובב"מ פ' א"נ אחריות דאקני ט"ס כי שני דינים אלו מתנגדים זל"ז וכמ"ש לעיל והך דינא שכ' הרשבא אחריות דאקני ט"ס בפ"ע הוא נכון מאד ומה שהשיג עליו הה"מ מהש"ס ד"פ חז"ה דפריך שם ולמא דאקני א"ל כו' משמע דאי לא א"ל דאקני לא הוי נוגע בעדות ע"ש ולא אמרינן אחריות ט"ס ע"ש ולי נראה דמשם גופי' הוכיח הרשב"א דינו דאחריות ט"ס משום דהוקשה להרשב"א קושית התוס' דהתם דלפי מה דמסיק הש"ס התם בלקח ומכר לאחר א"כ גבי בית ושדה אמאי לא ועוד אבל להרשב"א ניחא דלכך לא יעיד משו' דחיישינן שמא לוה מקודם וכשקנה אח"כ הבית או השדה חל ממילא השעבוד למפרע ומה דאמר שם דילמא דאקני א"ל דזה קאי על פרה וטלית דהוי מטלטלין ובמטלטלין לא חל השעבוד אא"כ כתב ליה דלא כאסמכתא וכו' כמ"ש התוס' בתירוצם בתרא ומזה מוכח דהא דאמר רב חסדא והוא דכתיב ליה דלא כאסמכתא כו' קאי אדאקני דהנמ"י כתב גם בשם הרמב"ן דלכך צריך ליכתוב דלא כאסמכתא היינו משום דכל שעבוד יש לו דין אסמכתא כיון דא"ל הלוה אני משעבד לך נכסי באם לא אפרע לך וכל דאי הוי אסמכתא אלא דנכסוהו דבר אינם אינון ערבין בי' וערב משתעבד בההוא הנאה דמהימן ליה

אבל במטלטלין ליכא דין ערבות דלאו עלייהו סמיך משום דבידו להבריחן והדר הו"ל דין אסמכתא לכך צריך ליכתוב דלא כאסמכתא והנה הסמ"ע סי' קי"ב סק"ז כ' לכך אין יכול לטרוף מהנכסים שקנה אחר הלואה משום דלאו עלייהו קא סמך המלוה אבל להרשב"א דס"ל אחריות דאקני ט"ס ע"כ ס"ל דגם עלייהו סמוך המלוה ולכך לא בעי ליכתוב הא דר"ח דלא כאסמכתא ודוק ובדרך אגב אראה לתרץ מה שהקשה בקצות החושן סימן קכ"ו על דברי התוס' דלעיל מ"ש דלא עבידי דאתי שיקנה נכסים וימכרם והקשה הא כיון שקנה הלוה הנכסים מיד נשתעבדו הנכסים למלוה דמיני' אפילו מגלימא דעל כתפי' ואם מכר אח"כ הלוה הרי קנה הלוקח שעבודו ואמאי לא יוכל המלוה לטרוף ע"ש שהניח בצ"ע ולע"ד נראה דלק"מ דזה דייקא למ"ש התוס' והרא"ש גבי מוכר שט"ח לחבירו דלכך מצי למחול להלוה משום דשני שעבודים שעבוד הגוף ושעבוד נכסים ושעבוד הגוף נשאר אצל המלוה ולכן כשמחל המלוה שעבוד הגוף נפקע ממילא גם שעבוד נכסים וא"כ בכ"ד נמי בעת שקנה השדה נשתעבד לבע"ח מחמת מיני' אפילו מגלימא דעל כתפי' אף דאין על השדה שעבוד מצד ערבות ככל השדות דנשתעבדו מצד ערבות משום דלא הי' בשעת הלואה ולאו עלי' קא סמך מלוה רק מכח שעבוד הגוף דמיני' אבל כשמכר פקע שם השעבוד מיני' כגלימא דעל כתפיה דכ"ז דעודו בידו יכול המלוה לטרוף ואם מכרו הלוה לאחר שוב אין יכול המלוה לטרוף ואף שהיה משועבד למלוה כ"ז שהי' ביד הלוה מ"מ כשמכר פקע שם השעבוד דמיני' וה"ה בשדה שקנה הלוה אחר הלואה כ"ז בעודו ביד הלוה יכול המלוה ליטרוף מחמת מיני' כו' אבל לאחר שמכרן דפקע מינייהו שם מני' ודין ערבות ליכא גבייהו כיון דלא הוי בשעת מתן מעות ודוק אלא דקושית

הגאון

הגאון יש לו מקום לפמ"ש הנ"י שם בב"ב קי"ז לענין שבח דבע"ח נוטל חצי שכר אף שלא בא לעולם עדיין ליד הלוה וע"כ משום דאלמוהו רבנן לשעבודי' דב"ח וע"כ דשווי עלייהו דין ערבות אף שלא הי' בשעת הלואה ומכ"ש כשהי' בשעת הלואה ומכרם. אח"כ אלא דאפשר לומר דשם מיירי בשבחא דממילא הוי כבא לעולם וע' בש"ך סי' קט"ו : ובמה שכתבתי לעיל דר"כ ור"ה לשיטתייהו אזלי נראה לי בזה ליישב קושית הט"ז בסי' פ"ה בח"מ סעיף א' שהקשה על המחבר שפסק כחכמים שפיקח הי' שמכר לו השדה כדי שיוכל למשכנו והקשה דהוי ליה להמחבר לפרש בדכתב לו דאקני דאי לא כתב לו דאקני מה הי' הפקחות דשמא ימכור הלוה את השדה ולא יוכל ליטרוף ותירץ דבאמת לא הי' צריך המלוה למכור את השדה דהי' יכול לעכב המעות אלא שמכר כדי למשכנו והוי אומדנא דמוכח והוי כאלו פירש לו דאקני וכאלו התנה עמו שישאר שעבודו עלי' ע"ש והקשה הגאון ח"ל היכא אמרינן דבאומדנא מפקינן ממונא ותמה הגאון בא"ת דאשתמיטתי' מט"ז ש"ס בב"ב קנ"ז דאיבעיא להו לשמואל דאקני אי משתעבד ובעי הש"ס למפשט מהא מתניתן דקתני זה הי' פיקח שמכר לו שדה כדי למשכנו ודחי רבא מיני' אפילו מגלימא דעל כתפי' וא"כ קשה קושית הט"ז דשמא ימכור הלוה השדה לאחר ולא יוכל למשכנו וליכא למימר כתירוצו דהוי אומדנא דמוכח והוי כאלו כתיב לו דאקני וממילא מוכח דאקני קנה ומאי דחה רבא וגם קשה למאי דדחה רבא דאיירי מיני' קשה קו' הט"ז דשמא ימכור הלוה לאיש אחר והקנ"ח פירש כוונת הט"ז דהוי כאלו שייר המלוה בשדה שעבודו והקשה הא השיור הי' בשעה שבא לעולם דהיינו בשעה שמכר ואז בא לעולם והיכי יכול ר"י למיפשט מיני' דאקני שקנה בדשלב"ל גם קשה דזה ניחא סברתו דהוי כאלו שייר בגוף השדה היינו לפי סברת ר"י אבל למאי דדחי רבא דאיירי מיני' ליכא למימר הכי גם יש לדקדק בתירוצי של הט"ז דיהי' איך שיהי' הפירוש בדבריו מ"מ קשה דאף דהוא אומדנא דמוכח דהמלוה גילה דעתו דכוונתי על דאקני מ"מ ליכא גלוי דעת הלוה שהסכים על דאקני' וליכא למימר דלא יגרע מהיכא דלא כתב כלל דאקני דאמרינן אחריות ט"ס היינו לדידן דפסקינן כרמ"א סי' קי"ב אבל קושיתו הוא על המחבר והוא פסק לקמן סי' הנ"ל בדאקני לא אמרינן אחריות ט"ס ומזה הוכחתי דהא דבעינן התסג"ד לגבי אחריות היינו נגד המלוה אבל לא לגבי הלוה ודווקא לגבי מכירת קרקעות בעינן דעת המוכר אבל בהלוה לא בעינן דעת הלוה לגבי אחריות משום דאוקמינן ללוה בחזקת כשרות

דלא ניחא להיות לוה רשע ולא ישלם אבל במכירה צריך וודאי דעת המוכר דאפשר דלא ניחא לי' באחריות ולא יהי' לוה רשע ולא ישלם דעביד איניש דזבין ארעא ליומי' וגם הלוקח איהו דאפסיד אנפשי' כיון דשטר קלא אית לי' ולא הי' לו ליקח קרקע המשועבדת למלוה אלא דהא דכתב הש"ך בסי' ל"ט דבעינן הכי היינו לגבי מלוה דאפשר דבדעתי' למחול השעבוד עוד יש להקשות להט"ז מהא דכתב המחבר סעיף ב' אם הלוה מכר קרקע להמלוה אחר שהגיע זמ"פ להמלוה אפילו באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא יכול הלוה לומר אילו חייב היתי לך היה לך לטרוף השדה כשמכרתי לך וכתב הסמ"ע סק"ז דאינו יכול המלוה לומר כי יראתו שמא תבריח הקרקע ותמכרנה לאחר הא יכול המלוה לטרוף מן הלוקח ע"ש וקשה דהיה לו להסמ"ע לפרש דווקא בקרקע שהיה לו ללוה בשעת הלואה אבל בשדה שקנה הלוה לאחר הלואה ולא כתב לו דאקני אין טענתו טענה דיכול המלוה לומר כי יראתי שמא תבריח הקרקע ממני ולא אוכל לטרוף מהלוקח מאחר שלא כתיב דאקני וע"ז לא שייך תירוץ הט"ז אלא דבעיקר קושית הט"ז יש ליישב עפ"י מ"ש הרב הגדול ר"א לאקעשר בספרו דהנה הרא"ש פירש במתני' ואיירי דלית ליה שדה ללוה א"כ דא"ל וא"ה יכול לומר אני חששתי שמא יש לו עליו חובות מוקדמים לכך מכרתי לו שדה שלי שיהיה לוה ולוה וא"כ קנה דיחלוקו ומעתה יש לומר סברא אחרת דלכאורה אין מקום לקושית הט"ז דלא חיישינן שמא ימכרנה הלוה לאחר משום דכל שטר קלא אית ליה וא"כ שום אדם לא ירצה לקנות ממנו כיון שידוע ששעבוד המלוה יש על זה הקרקע כמו דאמרינן בכ"מ לקוחות איכהו דאפסידי איפשייהו אך זה ניחא אי אית ליה ללוה רק אותה השדה שקנה מן המלוה שפיר י"ל ככ"ל דשום אדם לא יקח השדה הזאת מן הלוה אבל אם יש ללוה עוד קרקעות והלקוחות לא שמעו משטרי דעלמא רק משטר של המלוה ונגד שעבוד המלוה הניחו לו ב"ח וא"כ אכתי חיישינן שמא ימכור הלוה הקרקע לאחר וא"ל דאז יטרוף המלוה הקרקעות אחרות של לוה דשמא יש לו בע"ח מוקדמים וא"ל כסברת הרא"ש דלוה ולוה וא"כ קנה דיחלוקו דזה ניחא לרב הונא דאית ליה הכי אבל לר"כ דסובר לקמא משתעבד וע"כ נ"ל דלר"כ ע"כ מיירי שאין ללוה עוד קרקע דאל"כ לא היה צריך המלוה למכור לו הקרקע כדי למשכנו וא"ל דחשש המלוה שמא יש לו חובות מוקדמים א"כ גם מכירתו לא הועיל וא"כ רב יוסף ורבא בב"ב שם פליגי בדר"ה ור"כ אי לקמא משתעבד או דיחלוקו ור"י דבעי למיפשט מהך

מתניתין דקתני זה הי' פוקח כו' דאקני משתעבד דהיה לו למלוה לחוש דשמא ימכרנה הלוה אע"כ נ"ל דאף אם ימכרנה יטרפנה המלוה משום דאקני משתעבד וממילא נ"ל דע"כ איירי דיש לו עוד קרקעות להלוה דאל"ה לא משתעבד בדאקני למ"ש התוס' בב"ב שם דלא הוי עבידי דאתי ואף דשעבוד אלים מקנין היינו לר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל בעבידי דאתי ושעבוד דאלים כחי' טפי מועיל אף בלא עבידי דאתי אבל לרבנן דאמרי אין אדם מקנה דשלב"ל אף בעבידי דאתי וא"כ אף דשעבוד אלים כחי' טפי מ"מ כולו האי לא אלים כחי' שיהיה כעבידי דאתי וגם שיוכל להשתעבד וע"כ נ"ל כשיטת המרדכי דלעיל דאגב דמשעבד הקרקעות שקנה יכול לשעבד נמי מה שיקנה אבל רבא דמשני מיכ"י אפילו מגלימא דעל כתפי' ולא חיים לשמא ימכרנה משום דסבר כר"נ דלקמא משתעבד וסבר דמתני' ע"כ מיירי דאין לו להלוה עוד קרקעות דאל"ה הרי יוכל למשכין הקרקעות של הלוה ומה פיקחות הוא זה וא"ל דשמו המלוה דיש עוד חובות מוקדמים א"כ מאי אהני שמכר קרקע שלו וא"ל כסברת הרא"ש דלוה ולוה וקנה דיחלוקו דהא אליבא דר"נ קיימינן השתא דאמר לקמא משתעבד וכיון דליכא עוד להלוה קרקעות אחרות ממילא לא חש לחובות מוקדמים אף אם כתב להם הלוה דאקני ולא משתעבד להו אותו הקרקע מטעם דשלב"ל דהוי לוה ולוה ואח"כ קנה ולא מצי להקנות להו אלא ע"י שדות מה שקנה כבר ואנן קיימינן דליכא עוד קרקעות להלוה ודוק כי קצרתי:

סילק

סוגיא שנים שהוציאו שטר חוב ח"מ סי' פ"ה סמ"ע ס"ק כ"ב

ד"ה חוזר וגובה כו' ומיירי דווקא במכר המוקדם אבל במכר המאוחר בעין דאקני ע"ש ודברי הסמ"ע הם קשי הבנה לפי קט שכלי דנ"ל דווקא להיפך דמיירי במכר המאוחר דדין זה נובע מדברי הר"ן בפ"ב דכתובות שכתב שם בהא דבע"ח חוזר וגובה מהלוקח דווקא שמלוה שלו מוקדמת או טורף מהלוקח וא"כ לפי דברי הר"ן איירי דווקא במכר המאוחר והלוקח טורף מהמוקדם ואז בע"ח חוזר וגובה מהלוקח ולפ"ז ניחא הא דקשיא לי אמאי לא נימא לגבי בע"ח ולוקח כיון דתפס תפס כמו בסעיף ה' לגבי יתומים כיון דקי"ל דמאוחר שקדם ותפס מוציאין מידו ע"י בסי' ק"ד אבל לפי דברי הר"ן דמיירי כשהבע"ח מוקדם בזמן הלואה והלוקח השטר מוקדם בזמן הפירעון אז דינו שיגבה המאוחר בהלואה עד שיבא זמ"פ של המוקדם ואז טרף המוקדם ממנו כמ"ש הפוסקים בסימן ק"ד ואחרי התבוננתי בב"י וראיתי כי לשון הב"י אטעיתי' להרב הסמ"ע שכתב הב"י ודווקא שהא המלוה קודמת היינו שהא קודמת למכירת שט"ח ולכן כתב הסמ"ע דגם אי המלוה המוקדם מכר שט"ח יכול המלוה המאוחר לחזור ולגבות ממנו אבל כבאמת א"כ כי אחר שהלואת המוקדם היה קודם להלואת המאוחר למוקדם א"כ המוקדם משועבד לדידי' מדר"נ וא"כ אם הלוקח גבה מן המאוחר איך יכול המאוחר לחזור ולגבות ממנו ודוק כי נכון הוא: (ס"ק כ"ג) שהרי כו' אבל אם ידוע בבירור שאין להמוכר כלום נ"ל פשוט שאין הלוקח יכול לגבות ממנו תחלה דאטרוחי ב"ד בכדי לא"ל ע"ש המובן מכוונת הסמ"ע דקשה ליה להסמ"ע דל"ל לאטרוחי ב"ד להגבות להלוקח ולחזור ולהגבותו בע"ח הוי ליה למיפסק דתיקום כל חד אדוכתי דהיינו הבע"ח יעמוד בשלו אך דמ"מ תקשי קושיתו על הש"ס בפסחים דאמר רבא אי פוקח הוא מגבי להו ארעא והדר גבי ליה מינייהו דלמה לא נימא התם דהלוקח יעמוד בשלו משדר"נ אבל האמת הוא דכ"ז שאינו מגבה ליתמי קרקע הוי להו בידו מטלטלין היינו החוב אבל אי מגבה להו קרקע אז נפקע שם מטלטלי דיתמי ואז יוכל אח"כ לגבות מהם משא"כ כשאינו מגבה להם קרקע וכ"ת כיון דהלוקח אתא על יתמי מכח שדר"נ א"כ למה ליה להגבות ליתמי ארעא ולחזור ולגבות מהם הא גם במטלטלין שייך שדר"נ כיון דתפס מחיים דאביהון ואף שכתבו התוס' שם דבמטלטלין לא שייך שדר"נ היינו מטעם שכתבו שם כיון דהלוה השני יכול להבריחן לכך לית בהו שדר"נ אבל הכא גבי לוקח לא שייך האי טעמא דאביהן דיתמי לא הי' יכול להבריחן החוב שביד הלוקח כיון דמשעבוד לדידי' מדר"נ דאנן אזלינן בתר טעמא דהא פעמים גם גבי קרקע לא שייך שדר"נ כמ"ש הש"ך בסימן פ"ה ס"ק כ"ד אם קנה הלוה השני לאחר הלואה ולא כתב דאקני ע"ש אך ע"ז י"ל דלא הוי תפיסה מחיים כיון דלא תבע ליה להלוקח אביהן בחייו (ועוד אפשר דלא נתחייב אביהון כ"ז שלא טרף הבע"ח מהלוקח אלא דז"א דא"כ לא הוי שדר"נ) וא"כ ס"ל כ"ז שאינו מגבה הבע"ח ללוקח הקרקע ס"ל תביעת הלוקח מהבע"ח לא

הוי אלא מטלטלין ולגבי ליקח לא אמרינן הפיכי מטרחא כמו שמבואר בש"ע וחייב הבע"ח לפרוע ללוקח ואחר שגבה ממנו קרקע אז חוזר וגובה דקרקע יוכל לטרוף הבע"ח אף מלקוחות : (ש"ך ס"ק כ"ג) ד"ה אם שעבד כו' ועוד תימה על הסמ"ע דפי' דמיירי שהמוכר המוקדם שעבד מטלטלי אג"ק כו' וא"כ מלוה של המוכר טורף השטרות אף שלא שעבד הוא מטלטלין שלו למוכר שט"ח שלו דמ"מ השטר דין קרקע יש לו ול"ל דאקני ע"ש וק' לי כיון דאנן קי"ל דאם שעבד לו מטלטלי אג"ק אם מכר המטלטלין אינו חוזר וגובה מהמטלטלין שמכר כמ"ש לעיל סימן ס' א"כ לפ"ז אף שעבד לו המוקדם מטלטלין אג"ק אם מכרהמוקדם שט"ח שלו לא יכול המאוחר לגבות השטר מהלוקח ועוד קשה על קושי' הש"ך שהקש' ל"ל דאקני דגם בל"ז קשה ל"ל דמ"ד דבאקני אט"ם כמ"ש הסמ"ע ותירץ הסמ"ע אף דאט"ם היינו במטלטלין שבאו לידו ולא באלו שבאו לידו בתורת שעבוד א"כ גם השטר הוא בתורת שעבוד ביד המלוה כיון דחייב להחזיר השטר ללוה לאח"פ דג"ף השטר ללוה כיון דנותן שכר הסופר ועוד דלמ"ש בספר המקנה בקידושין דף מ"ז דהשטר כנגד שויו הוי כמשכנו וממ"לא הוי כמשכנו בשעת הלואתו דלא קנה גוף השטר אלא שעבוד בעלמא וא"כ בלא דאקני לא יכול המלוה המאוחר לטרוף השטר כתירוץ הסמ"ע אבל לפי קט שכלי נראה דהמלוה המוקדם צריך להשתעבד מטלטלי אג"ק דהא כתבו התוס' שם בפסחים דבמטלטלין ליכא שדר"נ כיון דהלוה השני יכול להבריחן ואין להחשיבם כאלו הם ביד המלוה השני ולכך אין משועבדים נמי למלוה הראשון ע"ש וא"כ אם לא כתב המוקדם מטלטלין אג"ק א"כ בידו למכור השט"ח שיש לו על המאוחר ולכך אין משועבדת נמי למאוחר מדר"נ אבל אם כתב לו מטלטלין אג"ק אז הוי השטר שיש לו על המאוחר כדין קרקע ואין לו רשות למכור לכתחילה השט"ח ומשתעבד למלוה המאוחר מדר"נ ומה שהקשה הש"ך דמה מועיל מ"ש המוקדם מטלטלין אג"ק דמ"מ המטלטלין שגבה הלוקח דין מטלטלין יש להן זה לק"מ כיון דמה שגובה הליקה הוא בשלוחות המוכר והוי כאלו המטלטלין הם ביד המוכר ויש להם דין קרקע ולכך חוזר וגובה אותם המאוחר ודוק ומה שהשיג הח"ל בהגהותיו על הש"ך בסעיף ו' על הא דמייתי ראי' מיתומים שגבו קרקע בחובות אביהם דבע"ח חוזר וגובה אותם מהם וכתב עליו הח"ל דלא דמי כי איכלא לדהא דבשלמא התם הוי כאלו גבה האב את השדה מחיים והורישו לבניו דבע"ח גובה מהם ע"ש לא זכית להבין דבריו הקדושים דהא אנן לרבא קיימינן דמכאן ולהבא הוא גובה וא"כ היכי נימא כאלו גבה האב מחיים ואי נימא דמיירי בהגיע זמ"פ בחיי אביהן א"כ גם רבא ל"ק קושית הש"ס אלא ע"כ צ"ל מכ"ח שדר"נ גובה הבע"ח מהם כאלו לוה המלוה הראשון להלוה השני גם מ"ש הח"ל לאפוקי הכא אף אם המאוחר גבה בעצמו קרקע בתוכו ומכרה לאיש אחר וודאי דאין המוקדם גובה מהלוקח גם דברים אלו אין להם שחר דמה"ת לא יוכל המוקדם לטרוף מהלוקח כיון דבע"ח של המאוחר נשתעבד למוקדם מדר"נ והוי כאלו הלוה המוקדם ללוה של המאוחר ע"ש וע"כ צ"ל כן דהוי כאלו לוה המלוה הראשון ללוה השני דאל"כ קשה הא דפסק הש"ע בסי' פ"ו סעיף ח' ראובן הלוה לשמעון ע"פ ושמעון הלוה ללוי בשטר ומכר לוי כל נכסיו ובא ראובן לטרוף מהלקוחות כו' אם שמעון מודה לראובן שאינו פרוע יכול לטרוף מהלקוחות ואמאי הא לגבי שמעון הוי לוה ואח"כ קנה במה שהלוה ללוי ומכר אח"כ ללקוחות אע"כ צ"ל דהוי כאלו הלוה ראשון ללוי ובאמת גם על אדונינו הש"ך קשה במ"ש בסימן פ"ה ס"ק כ"ד דהקרקע המשועבדת לשמעון כאלו הוא ביד ראובן לאו כאלו בידו ממש דא"כ אמאי אינו יכול להקדיש ולמכור לרבא ע"ש ובאמת לפע"ד נראה דגם יכול להקדיש ולמכר אף לרבא כיון דהש"ך בעצמו כתב בסימן פ"ו דנשתעבד הלוה השני למלוה הראשון שעבוד הגוף וכתב הקה"ת סק"ב דאינו יכול לסלקו במעות וודאי דמלי מקדיש :

אמנם הא קשיא לי לדינא דש"ע באם יש לא' עידיות ובינונית ולהשני זיבורית דפסקינן זה גובה וזה גובה דאמאי לא נימא כיון דתפיס תפיס כמו ביתומים קטנים שבסעיף ה' דאין אומרים שהם יגבו מיד ולא יגבה מהם עד שיגדלו כיון דתפס תפס ואינו יודע להלק ביניהם הגם מכח שדר"נ לא קשיא דנימא דבעל הבינונית משועבדת לנפשי' משדר"נ כמו שהקשה הקצה"ח לנ"ק כמ"ש לעיל אבל מ"מ קשיא ולולא דמסתפינא הו"א דהא דפסק הש"ע בי"ש לזה עידיות ובינונית ולהשני זיבורית דז"ג וז"ג לאו בכל גווני משתעי רק בי"ש לשמעון עידיות ובינונית ולראובן המלוה הראשון זיבורית דאז הדין דז"ג וז"ג דלא אמרינן כיון דתפס תפס אלא היכא דאיכא עלי' שדר"נ והש"ך כתב לקמן ס"ק כ"ה בלוה ואח"כ קנה קרקע ליכא על קרקע זו שדר"נ כיון דבידו למכור השדה ואין הבע"ח טורפה ודמיא למטלטלין דליכא עלייהו שדר"נ כיון דבידי להבריחן

וה"נ

וה״נ דכוותי׳ ולכך בי״ש לשמעון עידיות ובינונית ולראובן
המוקדם זיבורית דלא יוכל ראובן לגבות הבינונית
משמעון וליכא למימר כיון דתפס תפס כיון דלגבי שמעון
ליכא עליהו שדר״כ כיון דלגבי דידיה הוי כלוה ואח״כ
קנה ולא משתעבד לגבי כפשי׳ בלא דאקני אבל בי״ש
לראובן עידיות ובינונית ולשמעון זיבורית א״ה״כ דאמרינן
כיון דתפס תפס כיון דלגבי ראובן הוי לי׳ כקנה ואח״כ
לוה ואין בידו להבריחן ואיכא עלייהו שדר״כ ולכך מהני
תפס תו לגבי׳ נפשי׳ אלא שלא ראיתי לא׳ מהפוסקים
שיחלקו בזה בדינא דז״ג וז״ג וא״ל דלפ״ז תקשי מאי
מקשה בכתובות דף ק״ח הש״ס על ר״ש ממתניתין דז״ג וז״ג
דילמא מיירי ר״ש בי״ש להמוקדם עידיות ובינונית ולה״ב
זיבורית ולכך קאמר ר״ש כל א׳ עומד בשלו דאמרינן
כיון דתפס תפס וכמ״ש לעיל די״ש לו דין שדר״כ
והמתניתין מיירי בי״ש להמאוחר עידיות ובינוני׳ ולהמוקדם
זיבורית לכך אמרינן ז״ג וז״ג דליכא למיירי כיון דתפס דלגבי
מאוחר ליכ׳ שדר״כ ולכך לא אמרינן דתפס תפס כמ״ש לעיל
דז״ג דאמורא צריך לפרש דבריו ועוד לפי הו״א בס״ד אכתי
לא הוי ידעינן מסברא דתפס תפס עד לבסוף ודוק :
ובמ״ש לעיל יתיישב לן הא דקשיא לן אמאי לא אוקמי הש״ס
במסקנא דר״ש נמי סבירי ליה דבשלו הן שמין אלא דפליגי
בזה דלר״כ לית ליה כיון דתפס ור״ש אית ליה כיון דתפס
תפס ולכך לא אמרינן דז״ג וז״ג. אבל למ״ש לעיל דלא
אמרינן כיון דתפס תפס אלא היכא דאיכא עלי׳ שדר״כ
והתוס׳ בקידושין דף ט״ו כתבו דר״ש דאמר שם הא מני
תוטאי היא דדר״ש לו ולא למוכר עלמו ל״ל שדר״כ ואף
דשם כתבו דאין הכרח כ״כ מזה אפשר דלא ניחא להו
לבעלי הש״ס סברתם האחרונה בזה וכיון דר״ש ל״ל
שדר״כ לא מלי נמי סבר כיון דתפס תפס ואף גם לר״כ לא
יתכן לומר כן כדלעיל כיון דר״כ אית ליה ביתומים שגבו
קרקע בחובת אביהן דבע״ח חוזר וגובה אותה מהן ע״כ
אית ליה שדר״כ ומה״ת לא יסבור כיון דתפס תפס ואף
דאפשר לומר משום דסבר למפרע הוא גובה מ״מ לא ישבוק
פיסקא דרבא ויסבור כאביי ודוק · גמרא תכן ותכ״א
ז״ג וזה גובה כו׳ ה״ד אי דמטא זימני׳ כו׳ ע׳ בש״ך
סי׳ פ״ה סק״ז שהביא דעת בעהמ״א שהבין דקושית הש״ס
לא קאי אלא לר״ש ולא לר״כ כו׳ והקשה עליו הרמב״ן
דא״ה לר״ש נמי לא תקשי דא״ל לעולם דמטי זמני׳ ויכול
לומר שכונתי היה כדי לגבות ממנו עדית מיד כו׳ והוא
לא יגבה ממנו אלא זיבורית אלא שנמשך הזמן לא תבעו עד

היום וכתב עליו התומים וודאי דטענה חזקה היא ומה
דדחק עלמו הש״ך לרמאי לא חיישינן הקשה עליו התומים
דהא כל ענין הלואתו לכך היתה כדי להרויח ואיך יפסיד
שטר שחבירו מחזיק במקום שלועק ככרוכיא להרויח נתכוונתי
כו׳ וכתב עליו התימים ולכן נראה לי להיפך כי ס״ל
להרז״ה כיון דטענה חזקה היא זו דפשיטא דיוכל לימר
לכך נתכוונתי ועיני הי׳ לעדיות שלו עד דקשה מ״ט דאדמון
דפשיטא דטענה מעליא וס״ל להגמרא בכה״ג לכ״ע משוי
כפשי׳ עבד לוה לא״ש מלוה כו׳ וא״כ ליכא לאוקמי לר״ש
בכה״ג דא״כ קשה מ״ט דארמון עכ״ל התומים הנה מ״ש
התומים עד דקשה להש״ם מ״ט דאדמון וס״ל לכ״ע משוי
כפשי׳ עבד לוה לא״ש מלוה לא ידענא מאי קאמר הא
הרמב״ן בעלמו הקשה קושיא זו וכתב לתרץ זה ולימא
טעמא דאדמון משום דמהשתא יכול לגבות העידיות מעולם
לא לוה כדי להגבותו זיבורות ומסתייע לאדמון בהאי טעמא
ע״ש ואשתמוטתי׳ מהגא״ן הנ״ל לפי שעה דברי הרמב״ן אך
זה קשיא לי מ״ש הרמב״ן ז״ל ולימא גם לר״ש לא תקשי
מ״ט דחכמים דאפשר דכונתן הי׳ לגבות ממנו עידיות
ולהגבותו זיבורות דברי תימה הן ולא זכיתי להבין דברי
קדשו ואף שדברי הרמב״ן הנ״ל עברו לפני גאוני ארץ
ומלוקי תבל ולא הרגישו בדברי הרמב״ן כלום מ״מ דברי פלאי
המה דהתינח אם הי׳ החכמי׳ אומרי׳ כל א׳ עומד בשלו ולא בטל
שטרו של ראש״ן לאפוקי מדברי אדמ״ן שאמר שבטל שטרו
של ראש״ן היתי יכול לומר דלדקו דבריהם משום דכוונתו
הי׳ לעידיות וזיבורית אבל מה שאמרו חכמים זה גובה וזה
גובה הא השתא היכאו שניהם שטרותי״ם בב״א והגיעו
זמ״פ של שני השטרות ומאי זה גובה וזה גובה איכא הכא
הגם שי״ש ללוה ראשון עדיות מי יהבינן ליה עדיות כיון שבאו
לגבות בב״א ועו״ק דהא לר״ש אף אם יהבינן ליה עדיות
יחזור אח״כ ויגבה העדיות שלו בשלמא להרז״ה שפירש
הש״ך את דבריו כמ״ש ז״ג וז״ג היינו שאינו בטל שעבודו
כשיתרמה אח״כ שיהיה למלוה הראשון זיבורית ולמלוה השני
יהיה עדיות ויגבה הראשון עדיות והשני זיבורית ...
מ״שא״כ להרמב״ן דלא פירש כן קשה לישנה דז״ג וז״ג
וא״ל דלהרמב״ן נמי כיון די״ש ללוה הראשון עדיות יהבינן
לי׳ למלוה לפי סברת המקש״ן אך דלא קאי הכא במסקנא
משום דנזקקין לתובע תחילה גם י״א דוודאי המקש״ן
שהקשה אי דמטא זמני׳ מ״ט דחכמים וודאי דידע מהסברא
כיון דתפס תפס דאל״כ קשה מאי מקשה אר״ש ממה דתני
ז״ג וז״ג הוי ליה לאוקמי ביתמי ואית להו זיבורית וכו׳

בקושית הש״ס לקמן ע״כ נ״ל דידע מהא דתפס וכיון ידע מזה א״כ קושין במקומה עומדת על הרמב״ן אמאי תני ז״נ וז״ג כיון דא״כ ליתן לו העדיות שיגביה ממנו אח״כ הזיבורית כיון דתפס העדיות וזה אין להקשות דנימא דשפיר הקשה מ״ט ואין לומר דכונתו הי׳ לעידיות וזיבורית כסברת הרמב״ן דאפשר דסובר המקשין כר״ש בן אלעזר דאית לי׳ בפ׳ הכ זקין דבע״ח ד״ת בעידיות ומשום תקנתא דרבנן גובה בינונית והמקשין נ״ל תקנתא דרבנן כמו דפליגי תנאי בב״ק דף ז׳ בתקנתא דעילא וא״כ לפ״ז דבע״ח דינו בעידיות א״כ גם אם יטול המליה הראשון יחזור המלוה השני ויטרוף ממנו אותו העידיות כיון שדינו ג״כ בעידיות אבל לר״כ ניחא כיון דיש ללוה ראשון עידיות ובינונית אז יגבה המלוה הראשון בינונית והלוה יטרוף ויגבה זיבורית דהבינונית כעשי׳ אללו עדיות כיון דבשלו הן שמין אך לאחר העיון ל״ק כיון דלסברתו דבע״ח הוא בעידיות א״כ לר״כ ג״כ לא ניחא דאם יש ללוה עידיות ובינונית ולמלוה אין לו רק זיבורית א״כ גם המלוה הראשון יגבה העידיות אח״כ גם המלוה השני יטרוף העדיות ממנו ול״ל תו רווחא גם לר״כ ואכתי תקשי אמאי לא מקשין גם לר״כ ודוק הטיב :

סוגיא שעבודא דר״נ

סימן פ״ו ש״ך ס״ק כ״ב ד״ה חוזר וגובה וכו׳ וא״כ בע״כ דמה שלוה הלוה השני הוי ליה כאלו לוה ממלוה ראשון ע״כ עיקר יסודו של הרב הש״ך דעיקר שעבודי דר״נ היינו מש״ה והגאון נבי בספרו הש ג על הש״ך בזה ע״ש : והנה אף שמדברי המהרש״א ז״ל בפסחים דל״א בתוד״ה משתעבדנא כו׳ משמע ג״כ לא כדברי הש״ך ז״ל דאין להחשיבם כאלו לוה השני לוה ממלוה הראשון מ״מ נראה לפי קט שבלי דיש מקום לדבריו והוכרח לפרש כן דהנה התוס׳ בכתובות די״ע בד״ה כגון שחב לאחרים כו׳ הקשו ולהימני במיגו כו׳ וכתבו ואם נאמר דמכירת שערות אינו אלא מדרבנן כו׳ אבל בנושה בחבירו דחייב לו מן התורה אינו יכול למחול ע״ש ולכאורה קשה אמאי לא חילקו בין היכא שיש ללוה השני קרקע דאז אינו יכול למחול משום דקרקע בת שיעבוד ומשועבד למלוה ראשון אבל היכא דאין ללוה השני רק מטלטלין דלאו בת שיעבוד כמ״ש התוס׳ בפסחים דל״א ואז מצי למחול וגם לא מצינו בכל הפוסקים שחילקו בכך ומזה הוכיח הש״ך דבאמת דאף דאין ללוה שני רק מטלטלין אין יכול מלוה שלו למחול לו משום דהוי כאלו לוה ממלוה ראשון וא״כ אף דאין לו מטלטלין מ״מ מיני׳ אפילו מגלימא דעל כתפ׳ אך כדי שלא יהיו דברי התוס׳ אלו סותרים לדברי התוס׳ בפסחים הנ״ל אפשר לומר דהה״ס׳ דהכא כתבו לדברי אביי דמוקי הכי ואיהו סבר למפרע ה״א גובה וכיון דראובן לוה לשמעון א״כ הוי כאלו גבה ראובן כל מה שתח״י שמעון ומה שלוה שמעון אח״כ לגבי לא משלו הוא לוה אלא כאלו הוא שליחו של ראובן ונמצא שפיר משיעבד הלוה השני לראובן מלוה הראשון וממילא אין חילוק בין אם יש ללוה שני קרקע או מטלטלין אבל בפסחים שם כתבו התוס׳ אליבא דרבא דסבר מכאן ולהבא הוא גובה דאיהו מתרץ את עצמו בשעבודא דר״נ וא״כ לרבא ליכא למימר הכי דשמעון הוי שלוחו של ראובן דכ״ז שלא הגיע זמ״פ שלו לא חשבינן כאלו גבאה ראובן ומה״ת נימא דלוה השני יחשב כאלו לוה ממלוה ראשון רק מטעם שעבוד שהוא משועבד לשמעון ובוודאי איכא לחלק בין קרקעות למטלטלין כסברת התוס׳ שם וא״כ כיון דאין פסקינן להלכה כשינויא בתרא בתוספות דאינו יכול למחול והש״ך לשיטתי׳ אזיל שפסק לקמן אף שלא הגיע זמ״פ של מלוה ראשון אינו יכול למחול ע״כ נ״ל דלענין מחילה פסקינן בזה כאביי דלמפרע הוא גובה לענין דאינו יכול למחול ואף לענין ניכף הדין פסקינן וודאי כרבא דמכאן ולהבא הוא גובה אבל לענין מח לה א״כ וא״ש דברי הש״ך בזה וגם דברי המהרש״א ז״ל ובלי זה יש לתרץ דברי הרמב״ם ז״ל מה שתמה הש״ך בסק״ב נזה במה שפסק דע״ע במוכר עצמו אין מעניקין וא״כ ע״כ לו ולא למוכר עצמו ואפ״ה פסק שיעבודא דר״נ והגמרא תלי זה זה בזה דמאן דדריש לו ולא למוכר עצמו ל״ל שעבודא דר״נ ע״ש : והמל״מ כתב לתרץ לפסק הרמב״ם דהא דקאמר הש״ס הכא בעלמא נמי לא ס״ל כר״נ היינו קודם שידע מהמסקנא דמוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש״כ דתניא לקמן בסמוך מוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש״כ מכרוהו ב״ד רבו מוסר לו ש״כ וקאמר הגמרא מ״ט דר״א דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה לו ולא למוכר עצמו ורבנן דרשי לו אפילו בע״כ ור״א סבר לבע״כ לא צריך קרא משום דכתיב כי משנה ש״ש עבדך שש שנים משום דשכיר עובד ביום וזה עובד בין ביום בין בלילה מכאן שרבו מוסר לו ש״כ והגמרא קאמר לעיל דהאי כי משנה ש״ש להרצאת אדון הוא דאתי ונמצא למדים מדבריהם דהאי כי משנה ש״ש הוא טעם על הענקה ונמצא לפי המסקנא דמוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש״כ ממילא נשמע דאין למוכר עצמו הענקה ושוב לא איצטריך הקרא הענק תעניק לו למעט מוכר עצמו דממילא

כשמע כיון דאין רבו מוסר לו ש"כ דהא בהא תלי וע"כ מוקמינן לקרא למעט בע"ח ושפיר פסק הרמב"ם לפי המסקנא שעבודא דר"נ והבן : ואפשר לומר דבגמרא איתא דר' שביומי משמי' דאביי אמר דכ"ע יליף ש"ש ולגבי הענקה משום דכתיב לו ולא למוכר עצמו וע"כ לית ליה שעבודא דר"נ לענין שכירות כיון דכל עיקר טעמי' דאביי בשעבודא דר"נ היינו כמ"ש מש"ס דלמפרע הוא גיבה וא"כ מיד שלה המלוה ראשון ללוה שלו חזינן כאלו כל מה דא"ת ליה ללוה ראשון הרי הן כאלו גבויין למלוה שלו והלוה הראשון כשלוה לאחרים ה"ה בתורת שליחות מלוה ראשון וזה לא ש"ך גבי שכירות ולכך לית ליה שעבודא דר"נ בזה אבל הרמב"ם דפסק כרבא בזה דמכאן ולהבא הוא גיבה וא"כ לאו מתורת שליחות נגעי בה וא"כ אין לחלק בזה בין הלואה שלוכירות ושפיר פסק הרמב"ם דשעבודא דר"נ ש"ך בין בהלואה בין בשכירות ודוק : ובזה יש ליישב ק"ו רש"ל על התוס' כתובות י"ט ד"ה כשחב כו' שכתבו דאף אי נימא במוכר שט"ח לחבירו דיכול למחול משום דהוי דרבנן אבל בשעבודא דר"נ דהוי דאורייתא אינו יכול למחול והקשה הרש"ל וז"ל ותימה לפ"ז הא דפ"ק דב"מ היכא מתרלא דהא מכירת כתובה היא מכירה ממש שיש לה שעבוד על הבעל בתנאי ב"ד אפילו בלא שטר אי מכרה אותו שדה המייחד לה בכתובתה כמו שפירשו שם או נימא שמא לותה מאחרים כפי כתובתה כו' ע"ש הנה מה שהקשה שמא מכרה השדה המיוחד לה לכתובתה כבר תירצו המהרש"א ז"ל והש"ך ז"ל בסי' פ"ו וגם בבקשה מטו מעצמותיו הקדושים דאשתמוטתי' ממנו לפי שעה מ"ש התו' בב"ב דף ע"ז דאפילו כשיש ללוה קרקעות מכירות שטרות דרבנן ואף מהמשיג' עליו כעלם מהם דברי התוס' מדלא הביאו בדבריהם ואף שהגאון נבי בספרו היקר הסכים עמו וכתב על הרש"ל והדין עמו ונסתייע לדבריו מדברי הר"מ בש"ע אה"ע סי' צ' דכל הפוסקים מודים דשדה המיוחד לה לכתובתה דיני כנכסי צאן ברזל והרמ"א כתב שם סעי' י"ד דאם מכרה בנכסי צ"ב לכשתתאלמן מכירה קיימת למפרע ומוכח מזה דהוי מכירה דאורייתא ע"ש בספרו ואף כי מי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו מ"מ דבריו תמוהים הלא גם שם הבית שמואל תמה על הרמ"א שם בס"ק ל"ט ובס"ק מ' ע"ש וכתב למה באמת המכר קיים אחר מיתתו כיון דהשתא אין בידה למכור כשאר נ"ל מי איכא מודו דמהשתא לא קנים ילקמי' קדוש וגרמא פסק שם בסעי' יו"ד ואין חילוק בין אם מכרה או הקדישה דהבעל מוציא מידם והסו' שם בב"ב דף ה' כתבו דלכך מכירת שטרות דרבנן דכמו דאינו יכול להקדיש השעבוד וכך אינו יכיל להקנותן וא"כ ה"נ בשדה המיוחד לכתובתה בין שיש לה דין נ"מ ובין שיש לה דין צ"ב הרי אינה יכולה להקדיש מש"ה אינה יכול' למכרה אף מדרבנן וכ"ש מדאורייתא אלא דמ"ש לכשתתאלמן מכרה קיים ע"כ צ"ל דהרמ"א לשיטתי' אזיל בשיטת המרדכי וכפסקיו בח"מ סי' ר"ט דאם מכר דבר שלא בא לעולם לכשיבא לעולם דקנה וגם לפי מה שפסקו הסמ"ע והש"ך בח"מ סי' ק"ז דאף באפותיקי מפורש יכול הלוה לסלקו במעות והשדה שיחדה לכתובתה לא עדיפא מאפיתקי מפורש ואפשר דלא עדיפא כולי האי רק כאפותקי סתם וכיון דיכול הלוה לסלקה במעות אין בידה להקדישה כסברת רבא בפסחים דף ל"א וא"כ אין בידה להקנותה כמ"ש בשם התוספות וא"כ לא קשה ק"ו רש"ל משדה המיוחד לכתובתה רק מה שהקשה שמא לותה מאחרים כפי כתובתה וע"ז כתב הש"ך דהוא קושיא גדולה ובמ"ש לעיל יתורץ זה דהא קושית התוס' שהקשו הא אי בעי מחיל היינו קושיתם על אביי דמוקי כשחב לאחרים וע"ז תירצו בשדר"נ לא מצי מחול וא"כ קושית הרש"ל מפ"ק דמל"ע היינו ג"כ לאביי למה דמוקי התם כששטר כתובה יוצאה מתחת' מ"מ ניחוש שמא לותה מאחרים כדי כתובתה אך לפמ"ש לעיל דלאביי לא שייך שדר"נ רק בהלואה והלוה הראשון כשהלוה ללוה שני לאחר שלוה הראשון ממלוה שלו והוי הלוה הראשון כשלוחו של המלוה הראשון משום דלמפרע הוא גובה אבל לגבי כתובה לא שייך למימר הכי וא"כ לק"מ :

ולאחר העיון נראה דגם בדרך פשוט נמי לק"מ קושית הרש"ל שמא לותה מאחרים דיש לנו להתבונן על קושית הש"ס שהקשו וניחוש שמא כתבה ליתן ולא נתנתו עד תשרי כו' ולכאורה קשה א"כ כל שוכרין הבאין לפנינו שהביאם הבעל לב"ד נמי ניחוש להכי וע"כ צ"ל כתירוץ הש"ס לעיל גבי מלא שט"ח כל שטרי לא רעי הני רעי ומשו' דאיתרע לא נזהר בשמירתו והיינו כשיש לחוש לריעותא בשובר עצמו אבל לחששות אחרות דמעלמא מה"ת לן לחוש וכי בשביל שלותה מאחרים כדי כתיבתה לכן לא נזהר הבעל בשמירת השובר זה לא יעלה על הדעת ועוד אם יאמר המלוה על הסטר שבידו שהוא פרוע וכי לא נאמין לו וניחוש שמא חייב לאחרים היעלה זה על הדעת והלא משנה מפורש מלא בין שטרותיו שטר זה פרע שטרות כולם פרועים ולא חיישינן שמא חב לאחרים אע"ג סברתו הי' מדלא נזהר

נזהר

נזהר בשמירתו וזה לא שייך ריעותא לגבי שיבר כמ״ש וזה פשוט לכל בעלי הדעת וא״כ שאין מקום לקושית הרש״ל גם דברי הרמב״ן אינם עולים יפה במ״ש וגם יש להוכיח מפ״ק דמליתא דגם בשדר״כ יכול למחול וע״כ כוונתו הי׳ להוכחת הרש״ל וכיון שכתבתי דאין מקום לדבריו ממילא בכפול היסוד נופל הבנין ודוק : ובדרך אגב אתרץ ג״כ מ״ש בתורים ותומים בתוס׳ שם ב״מ י״ט ש ז אתא ל־שמואל כו׳ והקשו ניחוש שמא מכרה במע״ש ע״ש והקשה אמאי לא הקשו קושיתם על אביי שמתרץ בשטר כתובה יוצא מתחי׳ מ״מ ניחוש שמא מכרה במעמ״ש ובמעמ״ש אינו יבול למחול והוכיחו מש״נ. דקידושין דאינו יכול למחול ולאביי לא יתירץ בתירוץ התוס׳ משום דעודה תחתיו ולא הגיע זמ״פ הכתובה לא שייך מעמ״ש כמו שהוכיח הש״ך בסי׳ קכ״ו סק״א מדבריהם דבמלוה שלא הגיע זמ״פ לא שייך מעמ״ש משום דאביי סבר למפרע הוא גובה ותו אין להלק בין הגיע ללא הגיע עוד הקשה בתומים אמאי לא תקשי להו קושיתם במתניתין דמלא שיברין הא אמר תנו נותנין וניחוש שמא מכר החוב במעמ״ש ולא סגי כתירוץ המהרש״א ז״ל שכתב בתו׳ ד״ה וניחוש דמיירי בשט״ח יוצא מתחי׳ על הקושיא דמעמ״ש ואמרתי דאפשר לייסב דתוס׳ כתבו בכתובות דף פ״ו דמכירת שטרות דרבנן ולכך מצי למחול אבל בדאורייתא לא מצי למחול וכיון שכן תלי בפלוגתא דאביי ורבא בפסחים אי למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא דלמ״ש התוס׳ בב״ב דף ע״ז דלכך קנין שטרות דרבנן דכמו דלא מצי להקדיש כך לא מצי להקנות וזה ניחא לרבא דאמר אי אקדיש דאינו הקדש משום דאמר מכאן ולהבא הוא גובה אבל לאביי דאמר למפרע הוא גובה הקדישו הקדש כדאיתא בפסחים א״כ לדידי׳ קנין שטרות דאורייתא ולא מצי מחול ולית ליה דשמואל אבל מעמ״ש דהוא קנין דרבנן והוא הילכתא בלא טעמא וודאי דמצי מחול ואפשר דזהו טעמא דהרמב״ן דסבר דבמעמ״ש דמצי מחול דהוא מהכת הסוברין דקנין שטרות דאורייתא ואף דבמוכר שט״ח סבירי לי׳ להרמב״ן נמי [illegible]ל היינו מטעם דשני שעבודין יש כמ״ש הרא״ש וגם לפ״ז לא תקשי נמי קושית הרא״ש על אביי דלמא הקנה החוב באגב קרקע דגם זה היא קנין דרבנן ומצי מחול לאביי וכ״ת א״כ הקשי קושית התוס׳ מקידושין להרמב״ן ז״ל אפשר לתרץ לפי קט שבלי תירוץ נכון דאף לשיטת התוס׳ דבמוכר בט״ח לחבירו וחזר ומחלו דא״צ לשלם להלוקח רק הדמים שקבל ולא כל הסך שכתוב בשטר אך ז״א רק אם לא הגיע זמ״פ אבל אם מחלו לאחר שהגיע זמ״פ של שטר דצריך לשלם

כל מה שכתב בשטר שהרי כתבו התוס׳ בב״ב קמ״ז ד״ה המוכר כו׳ וז״ל וא״ת מ״מ הפסדתם הרבה שהרי גרושה היתה והיה להם ללקוחות לגבות או כתובתה מן הגרושה וע׳ מהרש״א ומהר״מ ז״ל שפירשו כוונת התוס׳ כיון דהגיע זמ״פ הי׳ להם ללקוחות לגבות כל הכתובה וכשמואל צריך לשלם ללקוחות כל מה שהפסידתם ללקוחות מדר״כ והש״ך בסי׳ קכ״ו מפלפל בזה דדינא דמעמ״ש אי מהני בלא הגיע זמ״פ של המלוה וא״כ אפשר לומר דלהרמב״ן לשיטתו לא תקשי קושית התוס׳ למאי דמוקי הש״ס במס׳ קידושין במלות ע״פ פליגי בדר״ה ת״ר אי אמר רב דווקא בפיקדון מהני׳ מעמ״ש ולא במלוה או אף במלוה הו״ל לאוקמי פלוגתייהו דכלהו אית להו דאמר רב אף במלוה אלא דפליגי אי סמכא דעתה או לא או דפליגי בדשמואל כאוקימתא דמלוה בשטר אמינא אנא דע״כ לא קשיא להו להתוס׳ הכי אלא לשיטתם דא״ת להו דמוחל א״צ לשלם אלא הדמים שקיבל אבל לשיטת הרמב״ן דאיהו סבר במוחל צריך לשלם כל הכתוב בשטר ואפשר דהרמב״ן סובר דמע״ש לא מהני אלא בהגיע זמ״פ כסברת הש״ך וממילא בהגיע זמ״פ אם מוחל צריך לשלם כל הכתוב בשטר וא״כ אמאי לא סמכא דעתה ואמאי אמרו חכמים אינה מקודשת אבל התוס׳ לשיטתם אזלי דמעמ״ש מהני אף בלא הגיע זמ״פ של הלוה מדכתבו בדבריהם נב״מ אבל בכתובה לא מהני מעמ״ש משום דעודה תחתיו והוכיח הש״ך מדבריהם דבמלוה שלא הגיע זמ״פ אינה נקנית במעמ״ש וכמ״ש לעיל ובלא הגיע זמ״פ אם מוחל א״צ לשלם אלא דמים שקיבל ולכך לא סמכא דעתה אבל הרמב״ן סובר דמעמ״ש אינו קונה אלא בהגיע זמ״פ אם מוחל צריך לשלם כל הכתוב בשטר ובוודאי סמכא דעתה אבל במלוה בשטר שפיר פליגי ר״מ וחכמים דהתם מיירי בלא הגיע זמ״פ ואם מחל א״צ לשלם אלא דמים שקיבל וממילא ל״ק נמי קושית התומים על מתניתין דמלא שיברין כו׳ הא אמר תנו נותנין ולא חיישינן לשמא מכר החוב במעמ״ש משום דמתם משנה הוא וסתם משנה ר״מ ור״מ הא אית ליה בפסחים נמי כאביי דלמפרע הוא גובה כסתם מתניתין דהתם נכרי שהלוה לישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה ורבא הוא דדחיק נפשי׳ לאוקמי בהרהינו אצלו אבל לאביי אתי כפשטא וא״כ במעמ״ש יכול למחול כמ״ש לאביי דהוי קנין דרבנן ודוק : ובזה אפשר לומר דגם מדברי הרמב״ם לא מוכח דסובר דמעמ״ש אינו יכול למחול דהר״ן בפ״ק דקידושין נסתפק בדעת הרמב״ם אי סבר דיכול למחול במעמ״ש או לא אלא שכתב מדפסק הרמב״ם קודשה במעמ״ש

במעמ"ש מקודשת מסתמא דעתו דאינו יכול למחול והוכא דבריו בש"ך סי' קכ"ו סק"ו אבל לפמ"ש בדעת הרמב"ן גם דעת הרמב"ם אפשר לפרש כן דגם מטמ"ש יכול למחול אלא דהרמב"ם סובר בזה כשיטת הרמב"ן דמטמ"ש אינו קונה אלא בהגיע זמ"פ ובהגיע זמ"פ צריך לשלם המוחל כל הכתוב בשטר וממילא מקודשת דסמכא דעתה ועיין : ובלא"ה נמי לא קשה קושית התומים על מתניתין דמלא שוברין דאם יוציא הלוה השובר ויאמר להלוקח שוברי קודם ועיינתי בתשובות וטעיתי כי לא פש גבאי מודי לפי מה דפסקינן שצריך לברר בעדים שטעה ואם לא חייב לשלם ואינו נאמן המלוה בהודאתו משום דחב לאחרים ע"ל סימן קכ"ו סעיף י' וי"א וי"ב ודוק : בספר קצה"ח בסי' פ"ו הקשה על אדונינו הש"ך במ"ש דאם יש לשמעון זיבורית וללוי בינונית מכח שדר"נ גובה הבינונית מלוי והקשה עליו מדאמרינן בשנים שהוציאו שט"ח זע"ז דאמרינן התם בש"ס דאם יש לא' עדיות ובינונית ולשני זיבורית דזה גובה וזה גובה ואמאי נימא ליה בעל הבינונית לבעל הזיבורית אלו הי' חייב לך אחר והיה לו בינונית היתי גובה ממנו הבינונית מכח שעבודא דר"נ השתא דאני הוא החייב משתעבדנא לדידי מדר"נ ולדידי לק"מ דהא בעל הזיבורית יוכל לומר לו ממ"נ אם תרצה להרחיב לי הזמן מוטב כי אני רוצה לעכב מעותיך בידי עוד וא"כ אני לגבי עצמי הוי דיני כמשועבדים כיון דאית ליה פסידא מצד הרחבת הזמן ולא אוכל לגבות ממני מצד שדר"נ דהוי כמשועבדים ואין נפרעין במקום שיש ב"ח לגבות ממך הבינונית ואם לא תרצה לעכב עוד מעותיך בידי אלא תרצה לגבות החוב ממני א"כ גבה אתה זיבורית ואני אגבה ממך הבינונית ודוק : כי נכון הוא גם מה שרצה הקצה"ח לפסק היכא דיש לא' עידיות וזיבורית ולהשני בינונית וכתב בזה נראה דשייך שדר"נ כיון דאלו הי' הבינונית ביד בעל העידיות הי' גובה ממנו הבינונית כיון דיש אצלו עידיות ובינונית וזיבורית וכתב אח"כ אבל אינו מוכרח כיון דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה ה"ה השתא כאין לו בינונית ע"ש ובמח"כ לא כוון יפה דב שעבודא דר"נ כ"ע מודים דלמפרע הוא גובה דא"ל לא יתורץ הש"ס בפסחים כלום בדינא דיתומים שגבו קרקע כו' דגבים משדר"נ דא"כ מכאן ולהבא גובה אע"כ בשדר"נ למפרע הוא גובה ודוק : אך לא ידעתי מקום ספיקו של הקצה"ח דהא בלא שדר"נ נ"כ בעל הבינונית עומד בשלו כמ"ש הפוסקים בסי' פ"ה דהיכא דיש לו עידיות וזיבורית ולהשני בינונית כל א' עומד בשלו ואף דבעל הבינונית לגבו נכסי' הוי שדר"נ ושדר"נ הוי נכסים משועבדין ואין נפרעין

במקום שיש ב"ח אלא בעל הזיבורית מ"מ מלי למימר אנא בהך תקנתא לא ניחא ודוק : אך מה שתירץ המחבר הנ"ל על קושיתו דלעיל ופסק להלכה דבכה"ג ל"ש שדר"נ משום דשדר"נ אינו אלא כמו השעבוד שנשתעבד שמעון לראובן כן נמי כפי שעבודו נשתעבד חוב לוי לראובן אבל אם שמעון לא נשתעבד כ"כ לראובן כגון דשמעון לא נתחייב לראובן אלא מאה זהובים ולוי נתחייב לשמעון מאה ועשרים זהובים אין לוי נשתעבד לראובן על אחו היתרון וכיון דבינונית חשיבי יותר מזיבורית א"כ לא נשתעבד הבינונית של לוי לראובן מעולם במחכ"ת לא יפה כיון דהא באמת בע"ח דינו בבינונית אלא מחמת שמעון ל"ל בינונית אבל אם היה לשמעון עידית ובינונית הי' גובה ראובן משמעון הבינונית וכיון דאיתא בינונית אצל לוי גובה ראובן מלוי משדר"נ דלמפרע הוא גובה כמ"ש והוי כאלו כבר גבה שמעון אך דברי הש"ך צריכין תיקון קצת במ"ש דאם יש לשמעון זיבורית וללוי בינונית גובה הבינונית מלוי צריך לומר דלשמעון הי' עידיות וזיבורית ואזלינן כאלו שמעון גבה כבר הבינונית ויש בידו עידית וזיבורית ובינונית דאל"כ אלא יש ביד שמעון זיבורית לבד נמצא דאפילו נימא כאלו שמעון גבה כבר הבינונית ונמצא יש בידו בינונית וזיבורית אין בע"ח גובה ממנו בינונית דבשלו הן שמין ונעשין הבינונית אצלו כעידית וע"כ צ"ל כמ"ש : בש"ך ס"ק יו"ד ד"ה הם מעות כו' והרב בהגהה כו' ואין מוציאין מנכסים שהם ביד אחרים כ"ז שיש בכאן ב"ח כו' א"כ אמאי לא יוציאו מן הנפקד ומן השואל כו' ואי מיירי שיש בזה פסידא לשואל כגון בהשאיל לו לזמן כו' ע"ש והבין הש"ך דהך הגה"ה ואין מוציאין כו' קאי אנפקד ושואל ואין לדבריו הבנה במ"ש ואי מיירי שיש בזה פסידא לשואל כגון בהשאיל לו לזמן דהא גם המחבר מודה דאין מוציאין מיד השואל קודם הזמן ע"ש באה"ע ס"י ע' סעיף י"ט גם במ"ש אפילו ליכא כאן ב"ח נמי כדכתב הרשב"א כו' בזה סותר דברי עצמו למ"ש בס"ק ז' אף שלא הגיע זמ"פ הוי כהגיע זמ"פ כיון דלית ליה נכסי' ושדר"נ הוי כמשועבדים ולא גרע הך דאין מוציאין למזונן האשה והבנות מנכסים משעבדים מהך דאין נפרעין מנכסים משעבדים במקום שיש ב"ח אבל המעין שם בש"ע אבה"ע שם בח"מ וב"ש יראה להדיא שמפרשים הך ואין מוציאין מנכסים שהם ביד אחרים קאי על א' שהחזיק בקרקע ע"ש ודוק : ס"ק י"ז בש"ך ע"ש מה שהרעיש על הנע"ח וטור ואני בעניי לא ידעתי מה הרעש הזה כו' לכאורה קשה מ"ש המסבר ולוי טוען שהוא פרוע הלא כבר נתבאר

נתבאר לעיל סעיף ה' דאם פרע לוי לשמעון חייב לחזור ולפרוע לראובן וא"כ מה מועיל טענת לוי שטען פרוע אע"כ צ"ל דמיירי שלא נתברר בב"ד עדיין ולא ידע לוי שהוא חייב לראובן ואם היה ידעינן שאמת הוא כן היה לוי פטור וא"כ צ"ק מה שהקשה מפסחים דשם מיירי שנתברר כבר בב"ד ועוד גם לפי פירושו מצי נמי לפרש ביתומים שטוענים שפרע לוי עד שלא לוה מראובן עדיין ודוק:

סוגיא הוראה ממין הטענה

ב"ק דף ל"ה שור שהי' רודף אחר כו' והלה אומר לא כי אלא בסלע לקה המע"ה כו' ולכאורה קשה נ"ל לאשמעינן דטוען המזיק ל"ל דהוא טענת ברי לאשמועינן אף בטענת שמא נמי פטור דהו"ל איני יודע אם נתחייבתי לך דבש:מא לשיטת הרש"ל ניחא שכתב מדקתני במתני' סתמא דמשמע אף בשור המועד ובמועד אינו יכול לפטור א"ע בטענת איני יודע דהו"ל למידע אבל לשיטת החולקין עליו קשה וע"כ צ"ל לדבריהם דלכך קתני במתניתין טענת ברי לאשמעינן דאף בכה"ג פליג סומכים היינו אף בבריא וברי ע' רש"י ד"ה רישא נמי כו' ע"ש ולולא דמספיקא הו"א לתרץ בזה ק"ו התוס' שם בד"ה ממאי כו' שהקשו וא"ת והיכא אמרינן דמתניתין בברי וברי כו' ע"ש ואפשר לומר דהש"ס בגמרא א"ל ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא אמר סומכוס אף בברי וברי א"ל אין ממאי ר"ל ממאי מוכח דאמר סומכים ברי וברי ע"ז מביא ראיה ממתניתין דמתניתין בברי וברי וש"ק ק"ו דלעיל דלמה נקיט במתניתין בטענת ברי המזיק הלא בא"י נמי פטור דהוי כאיני יודע אם נתחייבתי לך הע"כ לאשמועינן פליגתא דסומכוס אף בבריא וברי ולע"ד נראה דנכון הוא ולפי פירש התוס' צריך לפרש כוונתם במ"ש ויש ליישב דה"ק ממאי דמתניתין מצי לאורויי כלל בברי וברי דלמא בברי ושמא דווקא איירי וצריך להבין כוונתם בזה דהתם ס ק סיף לא אתי מתניתין כסומכוס אף דמתניתין איירי בברי ושמא דהא סומכים פליג אף בברי ושמא וע"כ צריך לומר בתירוצם דקושית הש"ס ממאי כו' קאי על ר' אבא בר ממל דאמר אמר סומכוס אפילו בברי וברי בוודאי מתניתין ס"ס לא אה, כוותי' אבל אי לא אמר סומכים רק בברי ושמא אפשר דמתניתין אתיא כסומכים נמי דאפשר לאוקמי למתניתין בברי וברי וע"ז פריך הש"ס ממאי דאפשר לאוקמי למתניתין בברי וברי כו' ע"כ: בח"מ סימן ת"ו סמ"ע סק"ו ד"ה הממע"ה כו' הרמב"ם סיים שם וכתב וז"ל לא היה ראי' ברורה לזה שזה הזיק אלא שעדים מעידים שא' משנים אלו הזיק ומשלם המזיק כמו שאומר וכתב הט"ר עליו וודאי הוא כדבריו אם אין הניזק מברר דבריו בטענת וודאי כו' ועפ"ר שם כתבתי לשון המ"מ שישב לדברי הרמב"ם מהשגת הטור וכ' דס"ל להרמב"ם דלא הוי כטענו חיטים והודה לו בשעורים כיון שיש עדים שא' משוריו נגחו כו' משא"כ בטענו חיטים כו' דמיירי דאין שם עדים כלל כו' עכ"ל והנה העובר עליו יתמה דא"כ לפ"ז מאי פריך הש"ס שם בניזק אומר גדול הזיק ומזיק אומר קטן הזיק כו' הא לא מייתי ראי' שקיל כדאמר מזיק לימא תהוי תיובתא דרבה ב"כ והא ע"כ צ"ל דהכא מיירי שיש עדים על הנגיחה כמ"ש הא"ש והנמ"י דאל"ה הוי מודה בקנס וברבה בר נתן ליכא עדים לפי' הסמ"ע ועוד קשה דמנ"ל להסמ"ע לפרש ברבה בר נתן דליכא עדים דילמא אף דאיכא עדים שראו שהלוה לו ואינם יודעים מה הלוהו אם חיטים אי שעורים ובפרט לפי התוס' שכתבו להיא דרבה בר נתן דפטור משבועה דלאו הודאה מין הטענה הוא ואפשר לומר דלשיטת הרמב"ם בפ"ג מטוען דטעם דפטור משעורין הוא משום דהוי כאלו הודה התובע דאין לו בידו שעורים ניחא ומקשה הגמרא שפיר לימא תהוי תיובתי' דר"כ ואין לומר הא הכא ע"כ איכא עדים דמאי מהני העדים כיון דהודה בעצמו שאין לו בקטון ומ"ש הש"ך שם דכיון דיש לו עדים לאו הודאה הוא די"ל כיון דיכול לומר הא דלא תבעתי השעורים משום דיש לי עדים דברי תימה הן וכי משום דיש לו עדים לעולם לא יתבע הלואתו ועוד שמא ימותו או ילכו למדה"י אלא דהוי הודאה ואולא ק"ו הש"ם שפיר אך לפי שיטת הרמ"א דטעמיה משום משטרה ק' דמאי פריך אי נימא דאמר ניזק ברי ומזיק שמא כ"ש דהוי תיובת' לרב"כ ומאי כ"ש כיון דמזיק טוען שמא לא שייך טעם משטה כמ"ש הש"ך ס"ק ל"ה וגם בלא"ז לא הבנתי סברת הרמ"ה בזה וכי משום דדעתו הי' להשטות הודה לו שלא ממין הטענה ואף אם הי' מודה לו בטענתו על כור חיטים הי' ג"כ יוכל ל־שטות בו כ"ז שלא הי' הודאה גמורה באמם עדי ע' לעיל פ"א וא"ל דהא דפריך הש"ס כ"ש כו' היינו דמ"מ פטור דהוי בטענו מנה לי בידך והלה אומר א"י דפטור דז"א דמ"מ מה לו לרבה ב"כ ועוד דהא הכא איכא עדים על הנגיחה אלא שלא ידעו איזה הוא אבל לשיטת הרמב"ם ניחא אלא דמ"מ קשיא לי לפי פירושם שיש עדים על נגיחה א"כ בס"ד דש"ס דכ זק אומר ברי ומזיק שמא הוי לי' להקשות עדיפא מזה אמאי קתני הממע"ה כיון דניזק טוען ברי גדול הזיק ומזיק

אומר איננו יודע אם גדול או קטן א״כ הרי הודה לכל הפחות במקלת והוי לי׳ על המותר מ״ש וי״ל ומשלם כמ״ש הראב״ד וא״ל כחיובים בב״ק פ׳ הפרה דלא יהא כח מחויב שבועיה בקנס יותר מהודאתו ובהודה בקנס הוא פטור לגמרי דז״א דהא הכא איכא עדים וצ״ע ואפשר לומר דה״פ בש״ד דש״ס דמזיק טוען שמא היינו על נגיחת הקטין אבל בגדול יודע בוודאי שלא נגח והוי כטענו מנה לי בידך והלה משיב המש״ן בוודאי להד״ס וחמשין איני יודע אם חייב לך דזה לא הוי כמודה במקלת כמ״ש הש״ך בסי׳ ע״ה ס״ק מ״ו ע״ש ועוד אפשר לתרץ דלפי מ״ש הש״ך בח״מ סי׳ ת״ו ס״ק ו׳ דאף כשיש עדים על הנגיחה רק שאינם יודעים בבירור איזה מהם היזק א״כ אינם יכולים לחייבו רק על הפחות שבשניהם ומה שהודה המזיק יותר מחיוב העדים הוי ליה כמודה בקנס ופטור וא״כ לפי דבריו לא הוי מ״ש וי״ל בשניהם תמין כשטוען איני יודע. אבל בתם ומועד הוי שפיר משוי״ל בטענת שמא אך מה שהפריז אדונינו הש״ך על מידותיו וכתב אף בתם ומועד כשטען הניזק על המועד ועדים אינם יודעים אם תם אי מועד והמזיק מודה לו בתם דפטור משבועה דלא הוי כמודה במקלת ומדמה זה לטוען את חבירו ק׳ חביות חיטים וחבירו כופר והביאו התובע עדים שחייב לו נ׳ שעורים וכי יוכלו העדים לחייב ש״ד בזה על השאר ע״ש במחנ״ת הרמה דאין הדמיון טוב דהא הכא אינם יודעים העדים בבירור אי תם אי מועד אלא דהדמיון לא׳ שתובע מנה (היינו טענתו במועד) והלה כופר והעדים יודעים שלוה לזה אך אינם יודעים אם לוה לו מנה אי חמישים באופן שישלם לו מחפץ מיוחד (דמיון לנגיחת התם) וע׳ בנמ״י ס״פ המניח שכתב כעין זה וע״ז יש לי להביא ראיה מן הש״ס דבכה״ג יוכלו העדים לחייבו שבועה על השאר מהא דתני ר״ח בעד״ס מעידים על חמשים שחייב שבועה על השאר וקאמר הש״ס ותנא תנא שנים אוחזין בטלית ז״א כולה שלי וז״א כ״ש ופסק דיחלוקו ע״ש וכחזי אנן דהא כל א׳ משניהם תובע חפץ מיוחד היינו הטלית וחבירו כופר בכולי והעדים היינו אנן סהדי מעידים שחייב לו חמיסי׳ היינו דמי׳ ופסק דיחלוקו והיינו לדמי למסקנת הש״ס והוי ליה כתובע חפץ וחבירו כופר ועדים מעידים על דמים בפחות דחייב לישבע ש״ד על השאר וא״כ ה״ה להיפך כשתובע דמים ועדים מעידים על חפץ מיוחד פחות מתביעת התובע דחייב ש״ד דחד דינא אית להו כנמ״ש הנמ״י שם ואף דהגמרא מדחי שם היינו מטעמא אחרינא כ״ה דאנן סהדי להאי אנן סהדי להאי אבל לא מעיקר הדין ולפי דעתי ראי׳ נכונה הוא ודוק : שם במשנה וזה אומר ל״כ אלא בסלע לקה הממע״ה והקשה הפנ״י וגם המהרש״א בריש פ׳ הפרה למ״ד פ״כ קנסא מאי איכא דטען בסלע לקה אפילו אי הוי מודה הוי מיפטר דמודה בקנס פטור ועוד הקשה אליבא דמתניתין דתלי טעמא הממע״ה וא״כ משמע להדיא היכא שהניזק מוחזק כגון שתפס שלא בעדים נאמן בטענתו ונוטל כל חלי נזקו כו׳ והכא וודאי לא ש״ך לומר כן כו׳ כיון שאם המזיק מודה פטור מטעם מודה בקנס ע״ש וע׳ בתומים מה שתירץ על קושיא זו ולע״ד נראה לתרץ בסברא ישרה דהנה לפמ״ש התוס׳ והרא״ש דהחילוק בין פטור לממע״ה היינו לענין תפיסה דבממע״ה מהני תפיסה והיכא דתני פטור לא מהני תפיסה ע׳ ברא״ש והנה הא דמודה בקנס פטור ילפינן מאשר ירשיען כו׳ פרט למרשיע א״ע והוי חידוש דבכל התורה הודאת בע״ד כמאה עדים דמ״א והכא בקנס פטור וא״כ כיון דחידוש הכא אין לך בו אלא חידושו היינו היכא דמתחייב עצמו ממש אבל בטוען איני יודע לא מקרי מרשיע א״ע והא דתני ל״כ אלא בסלע לקה היינו טענת שמא כמ״ש הנמ״י ובטענת שמא לא מקרי מרשיע א״ע אלא דמ״מ פטור ככל טוען איני יודע אם נתחייבתי לך דפטור מטעם חזקת ממון אבל מ״מ תפיסה מהני דאם חזקת ממון מהני לטוען שמא מכ״ש שיוכל לסייע לטוען ברי ולפ״ז ניחא דין דמתניתין דמשום דטעין ל״כ אלא בסלע לקה לכן קתני במשנה הממע״ה למידק הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק והיינו בתפיס אבל אי לא הוי מודה לא הוי מלי למיתני הממע״ה דלש״ן זה מורה דמהני תפיסה כמ״ש התוס׳ והרא״ש ובאמת בקנס לא מהני תפיסה כמ״ש הש״ך בסי׳ שנ״ח ול״ט ולא הוי מלי למיתני רק דפטור וזה לא הוצרך המשנה דזה ידועה לנו מכמה משניות דמודה בקנס דפטור ובזה יתיישבו שני הקושית של הפנ״י ויתרצו אידך בירך חברתה כמובן ודוק : שם המזיק אומר ל״כ אלא תם הזיק הממע״ה והקשה הש״מ אמאי לא מחייב שד״א דהוי מב״מ ותירץ דמיירי בנתבע טוען שמא והקשה א״כ הוי לי׳ משואי״ל דהוי כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא ע״ש ולדידי אפשר לפרש המשנה א״י היינו שאינו יודע אם היה שם נגיחה כלל וא״ל דע״כ צ״ל דמודה הנתבע שהי׳ שם נגיחה דאל״כ היכי שייך לומר אי לא מייתי ראי׳ שקיל כדאמר מזיק הא אמר א״י דלפ״ז הו״ל לציין אגמרא ולא אמתניתין ואפשר דכוונת הש״מ במשנה כהבנת הרמב״ם דטוען הניזק אותה יודע היינו שהיתה שם במעמד הנגיחה וכשטוען המזיק שמא ע״כ צ״ל אמה היתי

שם במעמד הנגיחה עכ"ז לא ראיתי אופן הנגיחה איך היה אם מן המועד או מן התם אבל באמת אי הוי טען הניזק אתה יודע מהנגיחה היינו שעמדת במעמד הנגיחה והמזיק היה משיב אך שעמדתי שם בעת הנגיחה עכ"ז לא דקדקתי יפה על אופן הנגיחה הי' נשבע היסת כמ"ש רש"ל ביש"ש ומ"ש ואינו נאמן במיגו דלהד"ם היינו כוונתו דאי בעי אמר לא הייתי במעמד הנגיחה ע"ז לא הי' נשבע היסת כיון דליכא כפירת ממון דאפילו היה מודה שהיה שם במעמד הנגיחה לא הי' מתחייב בזה כ"ז שלא הודה בעיקר הנגיחה והש"ך שהשיג על הרש"ל בס"ו ת' סק"ג במ"ש ואינו נאמן במוגו דלהדם והשיג עליו הא אי הוי טוען להדם נמי היה צריך לישבע ולמ"ש לק"מ אמנם הרמב"ם בפ"ט מנזקי ממון כתב אם הניזק טוען למזיק אתה יודע שזה הזיק והמזיק אינו מודה לו שזה הזיק ה"ז נשבע שה"ת וכתב עליו הראב"ד אתם ומועד קאי וביאר הה"מ דבריו כיון דהניזק טוען שמועד הזיק ולפי דבריו נתחייב המזיק לשלם מן העלי' ונשתעבדו לו נכסיו והתם בכלל השעבוד והוי מב"מ הטענה והקשה הל"מ דלפ"ז מאי פריך הש"ס מתם ומועד הא אי לא מייתי ראיה שקול כדאמר מזיק ותיובתא לרב"נ הא לפי דברי הראב"ד לא ק"מ דהתם הוא בכלל השעבוד והניח בצ"ע והב"י בסי' ת' תירץ דקושית הש"ס הוא מגדול וקטון ושניהם תמים אבל זה דוחק והנראה לע"ד דהמקשין הי' סבר דטעם הפטור בטענו חטין והודה לו בשעורין דפטור כסברת הרמ"ה דמש"ס דיכול לטעון משטה הי"ב לפ"ז לא מהני תפיסה בשעורין כסברת התומים אבל לטעם הודאה כסברת הרא"ש וודאי מהני תפיסה כמ"ש בקצה"ח משום דאוקי הודאת התובע לגבי הודאות הנתבע ואוקי ממונא בחזקתו ומש"ה אי תפס מהני ולפ"ז א"ש דהמקשין הי' סבר דהטעם הוא משום השטאה וכסברת הש"ך כיון דלא הי' צריך המזיק להשיב רק שהמועד לא הזיק ולא להשיב שהתם הזיק ולהשיטה נתכוין ולכך פטור אך אם הודה במקלת וכסברת הה"מ אבל התירצן דמשיב ראוי ליטול ואין לו היינו דמהני תפיסה ע"כ סבר דהטעם משום הודאה ואף דהנתבע ג"כ הודה הופך הודאות התובע וע"כ כ"ל כסברת הקצה"ח דאוקי הודאה לגבי הודאה ואוקי ממונא בחזקתו ולכך פסק הרמב"ם לפי המסקנא דהטעם הוא משום הודאה דמשתבע שבועת התורה ולפ"ז יתיישב נמי קושית הלח"מ מה שהקשה על הה"מ שפירש בדברי הרמב"ם שסובר דהיכא דאיכא עדים על הנגיחה אך שלא ראו אופן הנגיחה אם מהתם או מן המועד לא הוי כטענו חיטין והודה לו בשעורין והקשה ע"ז הלח"מ דהא מתניתין ע"כ איירי שהיו עדים דאל"כ פטור מטעם מודה בקנס וא"כ לפ"ז מאי פריך על רבה ב"נ דהא איכא עדים הכא ולא דמיא לרב"נ ע"ש ולמ"ש דסתמא דגמרא סברי דהטעם משום הודאה ולזה לא מהני עדים דהודאות התובע כמאה עדים דמיא : ואגב אורחין נתרץ ג"כ קושית הש"ך מה שהקשה על שיטת התוס' ורא"ש דמחלקין לענין תפיסה בין אם יש להניזק תביעה רק על שור א' לא מהני תפיסה ובאם יש להניזק תביעה על שני השוורים דאז מהני תפיסה והקשה הש"ך דמנא ליה לחלק בהכי ואני אוסיף מילא לחזק קושיתו דהא התוס' כתבו על מה שהקשה הש"ס או לא מייתי ראי' שקול כדאמר מזיק כו' והקשו דלמא הי"פ אי לא מייתי ראי לא שקול מידי ותירצו דלשון המוציא מחבירו משמע דדווקא במה שבא להוציא צריך ראי' הא מה שהודה לא צריך ראי' ומה דמשני ראוי ליטול ואין לו היינו בתפס עכ"ל הרי משמע להדיא מדבריהם דאף דאין לו תביעה רק על שור א' אפ"ה מהני תפיסה כמובן מדבריהם וזה סתירה לדבריהם דלקמן שכתבו ביש לו תביעה רק על שור א' לא מהני תפיסה וע"כ צריך לומר לדעתם דמה שדייקו הכא דמהני תפיסה אף בשור א' היינו לס"ד דס"ם דמתניתין איירי בברי וברי ופריך הש"ס לימא תהוי תיובתי' דרב"נ וע"כ הוכיחו לדייק מלשון המוציא דתפיסה מהני אבל למה דמוקי בשמא וברי ותו לא הוי תיובתי' לרב"נ וגם בתר הכי מייתי בגמרא ופריך הש"ס מאי קמ"ל תנינא ומשני אי מהתם הו"א פטור מחיטין וחייב בשעורין א"כ חזינן דהך באמת היכי דשקל כדאמר מזיק היינו ע"י תפיסה כסברת התוס' אפ"ה לא קתני המוציא מע"ה ותו ליכא לאוכוחי מלשון המוציא דמהני תפיסה דאיכא למימר דלעולם לא מהני תפיסה אך כדאמר הנתבע והא דקתני המוציא מחבירו ולא קתני פטור כמ"ש הרא"ש מזה אין ראי' דהא גבי טענו חיטין כו' נמי תני פטור ואפ"ה אי לא הוי אמר רב"נ הוי מפרשינא למתניתין דפטור מחיטין וחייב בשעורין והיינו כשתפס דע"כ לפי שיטת התוס' שכתבו אזלא הסוגיא לענין תפיסה א"כ הא דפריך הש"ס על רב"נ היינו ע"כ דלרב"נ לא מהני תפיסה בשעורין וא"כ הא דמשני בסמוך הו"א פטור מדמו חיטין וחייב בשעורין היינו ג"כ לענין תפס וא"כ כיון דליכא לאוכוחי מלשון המשנה דמהני תפיסה וכנ"ל א"כ שפיר מסתבר לחלק בין היכא שיש לו תבועה על שני השוורים והמזיק מודה לו בשניהם אלא שמחולקים באופן הנגיחה שפיר יש לומר דמהני תפיסה כמ"ש השיטה דכיון שתפס שני השוורים א"כ התובע אמר דשור הגדול כולו שלו משום שנגח שור הגדול שלו והלה מודה לו בחציו הוי מב"מ דעכשיו כשתפס אנו

דנין

דנין כמה מגיע לו מההפיסה לפי תביעתו משא"כ כשתפס שור א' ואין תביעתו רק על א' וודאי דלא מהני תפיסה כיון דהנתבע אינו מודה לו בזה שתפס אלא בשור האחר שלא תפס וממילא גם בתבעו חיטין נמי לא מהני תפיסה כשיטת הרי"ף ושלא כדין הש"ג עליו הש"ך ויש עוד להביא ראי' לדברינו מדהוצרך הברייתא להשמיענו דמהני תפיסה בשני שוורים כדתניא ה"ז מבתלם לגדול מן הקטון ולקטון מן הגדול ואם נאמר דאף בשור א' מהני תפ סה להמסקנא ל"ל להברייתא להשמיענו בשני שוורים דכ"ש הוא משור א' כמ"ש הש"מ אלא ע"כ נ"ל כמ"ש הרי"ף ודוק:

שיך ס"ק נ"ה בד"ה ומה שהקשו הפוסקים מהך דס"פ המניח כו' א"כ התם נמי הא אינו תובעו שהוא יודע ולא היה מתחייב להשיב לו שיודע ש"א מהן הזיק אלא שפיר היה לו לומר א"י כלל משום היזק תדע דאלת"ה תקשי מאי פריך רב"כ כו' והו"ל כטוענו דמי עבד גדול והלה מודה לו בדמי עבד קטן ע"ש ודבריו דברי תימה דמנ"ל לפרש הכי בגמרא למאי דמוקי בניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא היינו שהוא מודה שא' מהן הזיק הא יש לפרש הכי על הגדול מכחיש בוודאי ועל הקטן אומר א"י אח"כ מצאתי בשמ"ק על ב"ק שפירש כדברי גם מה שהקשה הש"ך דהו"ל כטוענו דמי עבד גדול והלה מודה לו בדמי עבד קטן כבר קדמוהו בק"שית זו נמ"י והלח"מ אבל לפענ"ד נראה לחלק בינהם דהנמ"י ס"פ המניח כתב בטוען הניזק גדול והמזיק אומר קטן הזיק כתב שם וז"ל ולא הוי כמודה במקצת משום דאזלינן בתר עיקר הדבר דאתיא מחמת"י ובמתניתין נמי כי טעון ליה ניזק נזק שור גדול ומודה לו בנזק שור קטן בתר עיקר הדבר דאתיא מחמת' אזלינן דהיינו דתבע ליה גוף גדול והודה לו בקטן כו' וכי אמרינן בעלמא דתבע לדמי חיטין והודה לו בדמי שעורין דחייב היינו דווקא דעשאן התובע דמים מקמי תביעה ע"ש וא"כ לפ"ז ל"ק מדמי עבד גדול ומודה לו בדמי עבד קטן דהתם היינו דקא תבע ליה דמי עבד גדול מסרתי בידך לקנות וזה מודה שמסר לו דמים על עבד קטן דזה הוי וודאי מב"מ גמור משום דהתם הוי דמים גמור אף קודם תבועה אבל הכא במועד ותם אם אזלינן בתר עיקר הדבר דאתיא מחמתי' האי שני גופים והוי ממש טענו חטים והודה לו בשעורין ע"ש בנמ"י אח"ז רב מצאתי בקצ"ח שתירץ כן ונהנתי שכוונתי לדבריו ועכ"ז קושית הש"ך ככו' משום דאזיל לשיטתי' בסי' ל"ה ש־יכיח דהפירוש בדמי עבד גדול דלא כרש"י אך קשה לי בדברו מ"ש ותדע דאלת"ה תקשי בלא"ה מאי פריך התם הש"ס מרב"כ למועד תם הא הוי ממון גמור ומשלם מן העלי' כו' אלא וודאי כמ"ש והיינו מטעם משטה עכ"ל ול"ע טובא דהא ע"כ איירי הסיפא ברי וברי כפרש"י שם וא"כ מאי ראי' מביא הש"ך לדבריו מהסיפא דהוי ברי וברי דהא עיקר קושיתו היתה בטוען שמא לא שייך משטה כמ"ש לעיל הש"ך וא"כ אינו ראי' מהסיפ' דטוען ברי וברי ול"ע גם קשה לי בעיקר דברי הש"ך מ"ש כיון דל"ג תובעו שהוא יודע הי' לו להשיב שא"י וכ"כ לעיל בס"ק ט"ז דבריו נפלאו ממני אף גם שכתב שמקום הניחו לו מן השמים להגדר בו ואני לא אבין דבריו במ"ש דהי' לו להשיב א"י הא התוס' פ' השואל כתבו דאין אדם טוען ברצון א"י כי הי' נראה כמשקר בשלמא במועד ותם שייך שפיר לומר א"י דלא היה לו לידע אבל בחיטין ושעורין וודאי דהי' לו לידע כמו באומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר א"י דצריך לישבע אף דלא א"ל אתה כמו שפסק הרמב"ם דכיון דא"ל מנה לי בידך ה"ה כמו שאמר לו אתה יודע וכ"כ הים של שלמה לב"ק בסי' ל"ג פ' המניח גם י"ש לומר דאי הוי טעון א"י בחיטין ושעורין הוי חייב לנאת י"ש כמ"ש בסי' ע"ה לענין אם אמר א"י אם נתחייבתי לך אבל כשמשיב לו על השעורין דפטור מטעם משטה פטור אף לנאת י"ש גם קשה לי על עיקור הדין שכתב המחבר אם השיב הנתבע א"י אם חיטין אי שעורין נשבע היסת ומשלם לו שעורין אמאי לא יהיה כמ"ש וא"י"ל כי כן הקשה הש"מ לב"ק בניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר קטן הזיק וכן הקשה הראב"ד בפ"ט מ"ה ניזקין ומה שתירצו דלא הו"ל למידע לא שייך לומר הכי גבי חטין ושעורין כיון דאמר יש לו בידך הוי כאלו אמר אתה יודע כמ"ש לעיל בשם יש של שלמה · וליכא למימר כיון דהודה התובע שאינו חייב לו שעורין והא דנתחייב הנתבע מחמת הודאתו הפחות שבשניהם לא הוי הודאה להתחייב שבועה ז"א דהא באמת חייב לשלם שעורים וע"כ נ"ל כדעת הסמ"ע דאמרינן כמו שמסיפק הנתבע כך מסיפק התובע אך אם נאמר דמיירי בפיקדון דתובע אמר כור חוטין יש לי בידך בפיקדון והלה אומר כור שעורין יש לך בידו בפיקדון ופיקדון הוי הולך דכל היכא דאית ברשותא דמרי' איתא כמ"ש הש"ך בסי' ע"ה ובסי' פ"ז א"ש:

ובדרך אגב אזכיר מה שראיתי להגאון בעהמ"ח יש התלמוד פ' הפרה בתחילתו שכתב שם וז"ל אמנם לשיטת הרמב"ם ז"ל שכתב אף במקום דלא הו"ל למידע נמי אמרינן מחויב שבועה וא"ל שוב תקשי קוש'ת התוס' הכא גבי פרה דהו"ל מ"ש וא"ל ותירץ שם משום דיש לו

מיגו דאי בעי הוי טוען גם על נזק הפרה אי ול"ל כסברת התוס' ב"מ ל"ז דאין אדם עושה עצמו ברצון מסיפק דבאמת לא הו"ל למידע ע"כ ע"ש האמת כי מי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו האמת כי לא ידעתי שחר מקימו ברמב"ם דהא מדברי הרמב"ם שהוא דבריו בכאן נראין להיפך דאף במקום דהו"ל למידע כגון חיטין ושעורין וגם מדברי הרמב"ם פ"ט מה' נזקי ממון שכתב שם אם אמר הניזק אתה יודע ששורך מועד היזק ה"ז נשבע ש"ד וכו' שם הראב"ד אתם ומועד קאי ומתניתין דקתני הממע"ה איירי דמזיק טוען שמא תם הזיק וא"ת הוי משואי"ל כמו חמשין ידענא וחמשין לא ידענא ש"ה שהוא טוען אתה יודע ע"ש הרי להדיא מדברי הראב"ד בביאורו לדברי הרמב"ם שכתב דהיכא דלא הו"ל למידע לא הוי מ"ש וא"י"ל גם תרוצו של המחבר על דברי הרמב"ם תמוהו וכי שייך לומר ב"כ ידענא ו"כ לא ידענא דין מיגו דהמיגו אינו פועל אלא שנחזיק אתו לנאמן ולא כמשקר וא"כ באומר כ' ידענא וכ' לא ידענא אטו מש"ה חייב לשלם מש"ס דאין אנו מאמינים אותו אלא דגזה"כ וילפינן מקרא שבועת השם תהיה בין שניהם דהיכא דאין יכול לישבע משלם משום דהתורה אמרה או ישבע או ישלם כמ"ש הת ס' בב"ב גבי גסבא דר"א אף שהאמת אתו שאין יודע מ"מ חייב לשלם ולא שייכא כאן דין מיגו על דרך שכתבו התוס' בכתובות פוגמת ובשכיר בשבועות לענין בדדמי ע"ש ותימה בעיני על הרבנים הגדולים מפרשי הים שלא שמו עיונם על דבריו בזה ומה גם שכתבו בהגהותיהם לתרץ קושית דודם משום דבקנס לא אמרינן מ"ש וא"י"ל משום דמודה בקנס פטור דהא זהו תירוץ הראשון של התוס' וקושיתם של דודם לא קאי אלא לתירוץ בתרא של תוס' משום דלא הו"ל למידע וע"ז קיטב קושיתו על הרמב"ם דלא ס"ל סברא זו ואיכי יודע מה הוסיפו בדבריהם יותר מתירוץ של התוס' והיה להם לתרץ בקיצור דהרמב"ם ס"ל כתירוץ הראשון ודוק:

שם בש"ך ס"ק ד"ב שכתב מכאן מוכח נמי דהעיקר כפי' הרמ"ה שהטעם הוא משום משטה כו' לשיטו תמוה דהא המחבר והרב סוברים דלכך פטור משעורים מטעם הודאה ומחילה כמ"ש הוא בעצמו בסס"ק הנ"ל וא"כ היכי כתב דמכאן מוכח כשיטת הרמ"ה וגם בעיקר הקושיא שהקשה לטעם הודאה אמאי מהני תפיסה דהא הרמ"א פסק דתפ סה לא מהני אלא קודם שתבעו בב"ד ומאי הודאה איכא ומאי מחילה שייך קודם התביעה בב"ד כיון דעיקר ההודאה מוכחת מדלא תבעו שעורין ואם תפס קודם התבועה הרי בשעת התפיסה לא היתה ההודאה אלא דאיפכא מסתברא דלכך לא תבעו שעורין משום שתפס מקודם וכמ"ש הש"ך בעצמו סברא זו בסס"ק נ"ו סברא זו וז"ל אלא וודאי כיון שתפס יכול הא דלא תבעתי השעורים לא מפני שהודאתי שאין לי בידו שעורים אלא ל"ל לתבוע מה שאני מוחזק כו':

שם בס"ק הנ"ל ונראה דגם המהרש"ל לא קאמר אלא דמהני תפיסתו בלא עדים ממ"נ לשעורים מנא חיטים שתבעו כו' תימה לי דהרי הרא"ש הביא יש שרוצים לתרץ דברי הרי"ף בכה"ג בדרך ממ"נ והרא"ש השיג ע"ז והביאו הש"ך בסס"ק כ"א ולמה לא השיג על מהרש"ל מנא דברי הרא"ש כמו שמשיג על הש"ג. שם בס"ק הנ"ל מדברי הרא"ש יע"ש: גם מה שכתב בסס"ק כ"א וז"ל ואין להקשות אמאי לא משני כשתפס את הקטן משום דאטו בשופטני עסקינן שיתפוס הקטן ויתבענו על הגדול דפשיטא כשתופס תופס כפי תביעתו דברים אלו אין להם שחר דאטו התפיסה הוא בידו לתפוס מה שירצה וברצונו תליא מילתא הלא זה הוא בדרך מקרה דאם יוכל לתפוס תופס ולא איתרמי מילתא לתפוס הגדול ותפס הקטן ועוד דהמחבר שכתב ואם תפס התובע דמי השעורים ותובע חיטים ג"כ קשה אמאי לא תפס חיטים אלא ע"כ דאין בידו לתפוס מה שירצה:

עיין בקצה"ח ס"ק י"ד ד"ה אין מוציאין כו' וז"ל כבר כתבנו לפי טעמא דהודאה הא דמהני תפיסה היינו משום שגם הנתבע הודה שחייב לו שעורין ואוקי הודאה לגבי הודאה ואוקי ממונא בחזקתו אך אכתי תקשי חיטה בממונא אבל בקנסא כגון בתמין דאינו מתחייב אלא עפ"י עדים וא"כ כיון דהתובע הודה שאין לו בקטון כלום הודאתו יותר מהעדי' אלא דאיכ' נמי הודאת הנתבע ובקנס לא מהני הודעת הנתבע לחייבו כו' ע"ש ובמח"כ שנעלם ממנו לפי שעה דברי הש"ך סס"ק י"א וז"ל הש"ך ועוד נ"ל דאף לרש"י ותוס' שכתבו הטעם דהודאה או מחילה מ"מ מודים היכא דיש עדים חייב כפי הפחות שבשניהם כו' אלא וודאי דיכול לומר הא דלא תבעתי השעורים לא מפני שהודאתי אלא דשעורים וודאי יתחייב לי שהרי יש לי עדים ע"ש הרי להדיא דבים לו עדים ליכא למימר דהודה התובע ומשנתינו ע"כ מיירי ביש עדים דאל"כ בלא"ה פטור מטעם מודה בקנס וכמ"ש הרא"ש וביש עדים על הנגיחה אלא שאין יודעים איזה נגח א"כ אין העדים מכחישים אותו כמ"ש הש"ך ע"ש וק"ל:

שם ס"ק כ"ה ד"ה שנתת אותם דמים בתפן פ' כ"ו דווקא

בכה"ג כשנאבד החפץ הוא פטור דבאחריות התובע הוא כו' ולכאורה קשה דאף שה"א באחריות התובע מ"מ הא פסק המחבר לקמן סעיף י"ט כשתבעו מנה מלוה והודה לו במנה פיקדון דהוי מין הטענה ומצאתי בקצה"ח שהרגיש בזה ועי' מ"ש לקמן בהאי דינא מלוה ופיקדון :

ש"ך כ"ז חפץ פי' כ"ו אבל קשה לי כיון דאפילו באפותקי מפורש יכול לסלקו בזוזי א"כ הו"ל כאותבעו תן לי חפץ או דמי חפץ זה וא"כ כשמודה לו בחמישים זוז דאוזפי' הו"ל הודאתו ממין הטענה עכ"ל הנה הש"ך ז"ל הביא מ"ש הנמ"י ובמח"כ לא עיין יפה בדבריו דז"ל הנמ"י וליכא למימר בכה"ג דתובעו מועד והודה לו בתם דהוי מבמ"ק הטענה וכמו שטענו דמי חיטין והודה לו בדמי שעורין דלא אזלינן בתר עיקר הדבר דאתיא מחמת' אלא בתר הממון דאית ליה גבי' בשעת תביעה דהא ליח' דאפילו בדמי חיטין בכה"ג ה"' כטוענו חיטין והודה בשעורין משום דאזלינן בתר עיקר הדבר דאתיא מחמתי' ובמתניתין נמי כי טעון לי נזק שור גדול והודה לו בנזק שור קטן בתר עיקר הדבר דאתיא מחמתי' כו' וכי אמרינן בעלמא דטענו בדמי חיטין והודה לו בדמי שעורין דהוי מב"מ היינו דווקא כשעשאן התובע דמים מקמי תביעה כגון דתבעי דמי חיטין דזבין ליה או דגזלי' ואזקי' ונתחייב כבר בב"ד עכ"ל הרי להדיא דלפי דברי הנמ"י אין מקום לתמיהת הש"ך במ"ש דהו"ל כתובעו תן לי חפץ זה או דמי חפץ זה כו' דמאי מהני שאמר או דמי חפץ זה דכיון דלא עשאה דמים מקמי תביעה בב"ד ולא ע"ז לבד תלונתי אלא גם מ"ש הש"ך בס"ק ח' אבל תבע מנה מדבר מסוים והודה לו חצי מנה מדבר מסוים אחר לא חשיב מין הטענה ולא הבנתי דהא אף אם הודה סתם שוה חצי מנה לא הוי מין הטענה כדין תבעו דווקא והודה לו בשוה דלא הוי ממין הטענה ועי' לקמן מ"ש בישוב על דברי הש"ך :

ש"ך ס"ק ל"ז ד"ה מלא כו' שם בד"ה וכן נראה דעת ר' ירוחם נ"ג ח"ב שכתב וז"ל וטוען חבירו כדי יין וכדי שמן והודה בקנקנים ואפי' א"ל עשרה כדי שמן יש לי אצלך חייב ש"ת עכ"ל ולא חילק בין מלא עשר כדים אלא משמע דבכל ענין חייב שה"ת ולא הוצרך להזכיר היכא דא"ל יש לי בכורך משום דפשוט עכ"ל הש"ך ואשתומם על דבריו דמאי ראי' מייתי מר"י דהא לפי מסקנת הש"ס דגם בא"ל עשרה כדי שמן יש לי אצלך יש בלשון הזה לשון שמן ולשון קנקנים אליבא דאדמון וא"כ לא צריך להזכיר מלא ודוק :

שם ס"ק ל"ט ד"ה ה"ז המודה במקצת כו' שוב ראיתי בבעה"ת כו' אך מ"ש הבעה"ת שם וז"ל גם ההיא ראי' שהביאו החולקים מהך דתם ומועד דין הוא דקרינן לי' מה שטענו לא הודה לו כו' לא ירדתי לסוף דעתו כו' אבל לע"ד ז"א דהא באחד תם ואחד מועד ע"כ הי' המזיק א' והיו הניזקין שנים ע"כ בשני ממין איירי עכ"ל הש"ך . גם בזה לא הבנתי דבריו דהא בהי' הנזקין שנים נמי בתם ומועד איירי כדקתני סי' הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן אחד תם ואחד מועד :

הנה הרמב"ם בפירושו למשנה בכתובות דף ק"ט בשמן וקנקנים כתב שם וז"ל ולפי אלו העיקרים אם טען ראובן לשמעון ואמר לו יש לי אצלך י' חביות מלאות שמן ואמר לו שמעון אין לך אצלי אלא יו"ד חביות בלא שמן ה"ז פטור ואפילו לאדמון לפי שטוען שמן והודה לו בקנקנים מה שהודה לו לא טענו ומה שטענו לא הודה לו אבל הם חולקים אם הי' לשון טענת ראובן עשרה כדי שמן יש לו אצלך אדמון אומר משמעות הטענה השמן והכלים והודאתו בכלים הודאתו במקצת והכ"א אין במשמעות לשון זה אלא שמן בלבד והלכה כאדמון עכ"ל לפי הנראה דבריו דברי תימה אשר אין להם שחר דמ"ש אבל הם חולקים אם טען עשרה כדי שמן יש לי אצלך כו' הא לפי מסקנת הש"ס פלוגתייהו דאדמון וחכמים אם כפר במקצת כלים אם נשבע על השמן ע"י גלגול ולא כשמודה בכל הכלים אך זה יש לדחוק וליישב דהש"ס הא דדחוק לאוקמי' פלוגתייהו בכפר במקצת כלים היינו כדי שלא תקשי לר"ח בא' דאמר טענו חיטין ושעורין והודה לו בא' מהן דפטור אבל אליבא דאמת לדידן דפסקינן להלכה דלא כר"ח בר אבא דחייב וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מטוען ובש"ע ח"מ סי' פ"ח לא צריכין לדחוקי נפשין לאוקמי כך וממילא יתוקם כרבא דלאדמון אף במודה בכל הכלים חייב שד"א אלא דקשה מ"ש הרמב"ם בריש דבריו אם טען ראובן על שמעון ואמר לו יש לי אצלך י' חביות מלאות שמן ואמר לו שמעון יש לך אצלי יוד חביות בלא שמן ה"ז פטור אפילו לאדמון כו' והלא לפי אוקימתא דרבא א"כ בטען לו בלשון זה כ"ע מודו בזה דשמן וקנקנים אפילו לרבנן ודברי הרמב"ם הפיכים מדברי הש"ס ואמת כי הש"ך ז"ל כתב דט"ס נפל בספרי פה"מ להרמב"ם ובעת כתבי נפל ברעיוני לתרץ באופן זה דלמה שהבאתי כמה פעמים בשם הרמב"ם פ"ט מטוען דאם אמר הניזק למזיק אתה יודע ששורך הזיק והנתבע משיב תם הזיק ה"ז נשבע שה"ת וכ' עליו הראב"ד אתם ומועד קאי ופירשו

המגיד

המגיד והטור דברי הראב"ד דלפי דברי התובע שמועד הזיק הרי נשתעבדו לו נכסי המזיק והתם נמי בכלל השעבוד והקשתי א"כ גם בחיטין ושעורין נימא הכי דלפי דברי התובע שטענו מלוה של חיטין יש לו עליו ונשתעבדו נכסי הלוה ואף השעורין הם בכלל השעבוד והוי מב"מ וע"כ צ"ל דהא דהיטן ושעורין איירי דווקא בפיקדון והם בעין דליכא עלייהו דין שעבוד לפי דברי רוב הפוסקים דכ"ז שהם בעין ברשותא דמרי' איתא וכ"כ השיטה לב"ק ומה דפריך הש"ס שם תיובתא לרב"כ אף דר"כ איירי בפיקדון דזה ל"ק דכיון דשניהן ממין אלא שמחולקים בגדול וקטן נמי איכא למימר דדינייהו כפיקדון דכיון דמגיפו משתלם וכל היכא דאיתא ברשותא דמרי' איתא ומכ"ש לר"י דאמר יוחלט השור דפשיטא דליכא בהו דין שעבוד כלל וקושית הש"ס לרב"כ ע"כ לא קאי לשיטת הראב"ד אלא משניהם ממין וכמ"ש הטור והב"י בסי' ת' וא"כ אפשר לפרש משניתין דהטוען כדי יין איירי נמי בהלואה ולפי דברי התובע אית ליה עליו שעבוד נכסיו וכל מה שמודה הוי ממין הטענה כמו גבי מועד ותם ואפשר לומר דפלוגתא דרב ושמואל בשבועות בשוה ודווקא פלוגתייהו נמי בש"ד או לא דלרב הוי ש"ד והשעבוד הוא על כל נכסי הלוה וכל מה שמודה הוי מין הטענה ולשמואל של"ד וכיון דלית לי' עלי' ש"כ ולכן כל מה שמודה הוי שלא ממין שטענה וצ"ל דהא דפסק המחבר בתבעו כור חיטין והודה לו בלתך קיטניות דפטור איירי נמי בפיקדון ולפ"ז פסק הרמב"ם כרב בטוענו מידה ושמן קא טען ולא קנקנים ואיירי מתניתין בפיקדון דליכא עלייהו דין ש"נ משום דכל היכא דאיתא ברשותא דמרי' איתא ול"ל זכי' בשאר נכסיו ע"ש הטיב וז"ב :

ובמ"ש אפשר להשוות מחלוקת הרי"ף והרא"ש בטענו חוטין והודה לו בשעורין דלהרי"ף מהני תפיסה בשעורין ולהרא"ש לא מהני תפיסה בשעירין וגם יש ליישב ק"ו רש"ך במה שהקשה על התוס' והרא"ש במה שחילקו לענין תפיסת השור דאם יש להניזק תביעה על שני השורים כגון שהי' הניזקין שנים והמזיקין שנים או מהני תפיסה ובאם יש לו תביעה רק על א' או לא מהני תפיסה והש"ג עליהם הש"ך בסי' פ"ח ס"ק כ"ב ולפי מה שיתבאר א"ש דכיון דא"ל דהא דרב"כ איירי לענין פיקדון ואיירי נמי שיש ביד הנתבע חיטין ושעורין אלא שלא הודה לו רק בשעורין וכיון דלפי דברי התובע שיש לו ביד הנתבע חוטין והחיטין הם בעין וליכא בהו דין שעבוד על שאר נכסיו ולכן שפיר פסק הרא"ש דלא מהני תפיסה לשעורין אבל הרי"ף הבין בכוונת רב"כ דמיירי שתבעו חיטין בהלואה ולפי דברי התובע יש לו שעבוד על כל נכסי הנתבע ולפ"ז שפיר פסק הרי"ף דמהני תפיסה לשעורים מטעם שעבוד : אך נחפשה דרכינו ונחקורה דלמה מהני תפיסה בשעורין לטעם הרא"ש והרמב"ם דטעמייהו בטענו חיטין והודה בשעורין דפטור משום הודאה ולמה מהני תפיסה כקושית הש"ך ובזה צריכין אנו לתורתו של רבינו בצלאל אשכנזי שכתב כיון שתפס חזר עיקר טענתם ותביעתם על השור שתופס אומר יש לי בזה השור מנה והלה אומר אין לך עלי' אלא חמישים ואי משום דאמר שהזיק שור גדול וזה אומר שור קטן הזיק הם דברים חוץ לגופה של הביעה והו"ל כאומר לחבירו הטמאתיך בדין ונתחייבת לי מנה בשביל שור לבן מועד שלך הזיקני והלה אומר ל"כ אלא בשביל שור אדום דהא וודאי חייב ולא הוי כטענו חיטין והודה לו בשעורין אבל האומר לחבירו שור לבן מועד שלך הזיקני והלה אומר ל"כ אלא שור אדום פטור דהשתא עיקר התביעה הנגיחה והניזק והכהשתם עלי' ור"ל כחיטין ושעורין ע"ש ונמצא אנו למדים מדבריו דהא דמהני תפיסה היינו היכא שגם לדברי המזיק יש לו לתובע עליו קצת חייב וזה ניחא בנזקין שנים שגם המזיק מודה ש"ש לנתבע קצת חייב אבל שאר דברים הם חוץ לגופה של תביעה אבל אם הי' הניזק רק שור א' שלפי דברי הנתבע אין לו לתובע שום זכות על שור זה אלא על שור אחר והו"ל כטענו היטין והודה לו בשעורין פטור ודוק הטיב כי נכון :

ובזה יתיישב נמי ק"ו הקלה"ח על התומים שכתב בטוען הפקדתי בידך כור הוטין וזה הודה בפיקדון שעורים דלא שייך טעמא דמחול כיון שהשעורים הם בעין וכל היכא דאיתא ברשותא דמרי' איתא ולא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה עכ"ל התומים והקשה עליו הקלה"ח שם ס"ק י"ג דהא אשכחן בפ' חזקת עד שלש שנים מחול אינש אע"ג דהקרקע שלו מ"מ מחול אינש על הפירות אם אכלן אחר טפי לא מחול אלא מדשתק מוכח דגוף הקרקע של המחזיק והמערער בעלילה מערער ע"ש אדרבה משם ראיה להיפך רק לדינו של התומים דבעינן לשון מתנה או מכירה דתנן התם כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה כיצד אמר לו מה אתה עושה בשלי והש"ב לו שלא אמר לו אדם מעולם לא הוי חזקה וא"כ לדעת הקלה"ח אמאי לא הוי מחילה כיון שאכל שלש שנים או יותר וודאי מחל לו אע"כ מוכח כדעת התומים דבעינן לשון מתנה או מכירה והא דתניא שם בב"ב דף פ"ה ברשות לוקח קנה כיון שקיבל עליו מוכר אלמא

דלא

דלא בעי קנין משום דשם איירי לענין מכירה דלא גרע ממסך כפירש"י שם אבל בדבר שהוא בעין לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה : ובמ"ש בשם הראב"ד בתבעו מלוה נשתעבדו נכסי הנתבע ובל מה שמודה הוי ממין הטענה יתיישב בזה קושית הקצה"ח מ"ש בשם אחיו הגאון על דברי הרמב"ם בפ"ג מטוען ע"ש ס"ק י"ב ודוק :

גם מה שרצה הקצה"ח להוכיח גם באיכא עדים שחייב לו ואינם יודעים אם חיטין או שעורין פטור ורצה להוכיח מתוס' כתובות דף פ"ט שכתבו הא דנאמן הבעל לומר גרשתיך ונתתי לך כתובתיך במגו דאי בעי אמר לא גרשתיך והקשו שם דאי אמר לא גרשתיך יתחייב בשאר כסות ועונה ותירצו משום דהוי כטענו חיטין והודה לו בשעורין והחס נמי ידוע שזה אשתו והבעל חייב לה או כתובתה כשגירשה או בשאר כסות ואפ"ה פטור נשמע מזה גם באיכא עדים שחייב לו א' מהן ואינו יודע איזהו דג"כ פטור ולא הבנתי ראיתו דהא עכשיו טוען הבעל שגרשה ונתן לה כתובתה א"כ אינם יודעים אם חייב לה כלום ואינו דומה לעדים מעדים שחייב לי עדיין רק אינם יודעים אם חיטין או שעורין וממתניתין הוי מצי להוכיח טפי דפטור דקתני זה אומר גדול הזיק וז"א קטון הזיק הממע"ה ומסיק הגמרא ראוי ליטול ואין לו הם לא חפס והראש מפרש שם דאמרי דיש עדים על הנגיחה אלא שלא ידעו אופן הנגיחה אף היתה דאל"כ בל"ה פטור מטעם מודה בקנס אע"כ דיש עדים על הנגיחה הרי מוכח להדיא מכאן דאף שיש עדים שחייב לי או חיטין או שעורין פטור : גם מה שרצה להוכיח מזה דודאי הטעם בטענו חיטין כו' דפטור מטעם מחילה ע"ש הן אמת דטעם הרמ"ה שכתב משום השטאה וודאי נסתר מהש"ס הנ"ל משום דתקשי קושית התוס' דאם יאמר לא גרשתיך יתחייב בשאר וכסות וצ"ל כתירוצם דהוי כטענו חיטין כו' ואי נימא דהטעם הוא משום השטאה והיינו אם חוזר בו ואמר מה"ב אבל אם עמד בדבורו וודאי חייב כמ"ש שם הש"ך והכא לא יכול לחזור בו מהודאתו ולומר שלא גירשה א"כ יתחייב בכתובה דהא ע"ז אנו דנין עכשיו אם נתחייב ליתן לה הכתובה והבן : אך גם הטעם של התוס' דהטעם הוא משום מחילה נ"כ אינו מוכח מהתם דעיקר הטעם של מחילה הוא מדלא תבעו וגם שעורין וודאי מחלו השעורין אבל גבי אשה היכי שייך לומר מחלה טענה שאר וכסות וודאי מחלה דהא א"א לה לתבוע שתי התביעות כתובה ושאר וכסות דהא לא נתנה כתובה לגבות מחיים א"כ מנאי בראש שהקשה כן במתניתין ודוק :

סעיף כ"ו מחבר הלואה ופיקדון הוי מין הטענה וכן שאלה ושכירות והנה דעת הראב"ד דשאלה ושכירות הוי שני מינים והקשה הרמב"ן מפ' השואל זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר כו' ופריך הש"ס אמאי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומשני עולא ע"י גילגול דא"ל אשתבע לי מיהא דכדרכה מתה כו' ואם שאלה ושכירות שתי טענות הן א"כ למה צריך ליסבע על השכורה דכדרכה מתה דה"ל כטענו חיטין והודה לו בשעורין דפטור אף מן השעורין ע"ש ונתבונן היטב דלאיזה טעם מן הטעמים האמורים בפטור בטענו חיטין והודה לו בשעורין הקשה כן דע"כ צ"ל דקושית הרמב"ן הוא לטעם הרז"ה והתוס' דטעמייהו משום הודא' ולדדהו אפי' יש עדי' על השעורי' פטור וה"נ במתני' ע"כ צ"ל דיש עדים דאל"ה בזה טוען שאולה וזה טוען שכירה למה ישבע הלא יש להאמינו במיגו דלהד"ם והוי ממעיט למעיז דשפיר אמרינן מיגו לאפטורי משבועה בכה"ג לשיטת הרבה מן הפוסקים ואף דאין להקשות מכאן לשיטת הרמ"ה דאפשר דהרמ"ה הוא מכת הסוברין דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה אפילו במיגו טוב ומ"מ צריכים אנחנו להבין קושית הש"ס לשיטת הרמ"ה במאי דפריך הש"ס אמאי ישבע הא מה שטענו לא הודה לו ולשיטת הרמ"ה דטעם הפטור בהודה שלא ממין הטענה דפטור מטעם השטאה היכי אפשר לפרש הכא גבי שאולה ושכירה השטאה בשלמא גבי חיטין ושעורין ניחא הטעם דהשטאה היינו באמת אינו חייב לו כלום והא דהודה לו בשעורין היינו שהשטה בו במה שתבע אותו חיטין והכא גבי שכורה מה"ט לא הודה לו כלום אדרבה כוונתו בטענה זו לפטור עצמו לגמרי ובמה היה יכול לפטור עצמו יותר מזה שהשיב לו שכירה מתה ב למאי התם גבי חיטין הי' יכול לפטור עצמו במה שהי' יכול להשיב אתו אינו חייב לך כלום משא"כ הכא וצריך לומר דהי' יכול להשיב שלא השאיל אלא פרה אחת וזו קיימת היא ומה הי' לו להשיב שכורה מתה ומשמע דשאולה קיימת ונתחייב ממילא להחזיר השאולה ועל השכורה אם לא ירצה לישבע שכדרכה מיתה יתחייב לשלם וא"כ יכול לטעון אח"כ משטה הייתי בך ולא לקחתי ממך אלא פרה אחת והיא קיימת מ הו אם עמד בטענתו ונשבע ששכירה מתה מ"מ הגבלה הו של משאיל אבל לשיטת התוס' והרא"ש דהטעם הוא משום הודאה היינו כיון שלא תבע המשאיל על השכיר' הוי כ לו הוד' המשאיל שאין לו בידו רק פרה שאולה וממילא אין צריך להחזיר לו אף הגבלה של השכירה אך כי אין כוונתי באמת כן לשיטת הרא"ש כי הרא"ש סובר דשאלה ושכירות הוי מין

הטענה

הטענ' רק כוונתו לקושית הרמב"ן על הראב"ד מהא דשאלה ושכירה ומדמה אותו לחיטין ושעורין לשיטת הראב"ד וחקרתי לידע איזה טעם הוא תופס הרמב"ן והנ"מ בין הטעמים לדידי' לפירושו בראב"ד והנה לפי מה שכתבתי לקמן דע"כ הראב"ד תופס שיטת הרמ"ה יתיישב בזה קושית הרמב"ן על הראב"ד דהנ' הרמב"ם כתב בפ"ט מהל' נזקי ממון באומר הניזק למזיק אתה יודע שצורך הזיק והשיב לו המזיק תם הזיק ה"ז מודה במקצת וכ' עליו הראב"ד אתם ומועד קאי וביאר המ"מ דכיון דמועד משלם מן העלי' נמצא לפי דברי התובע נשתעבד לו נכסי המזיק והוי תם בכלל השעבוד ולכך הוי תם בכלל תביעת התובע וכשמודה לו בתם ה"ז מודה במקצת וא"כ ה"נ כשמשאיל טוען שאילה מיתה וממילא נתחייב השואל לשלם ונשתעבדו נכסי השואל וא"כ אף אם נאמר דשאל' ושכירה דומה לחיטין ושעורין דהא גם השעורין נשתעבדו לו והוי ממין הטענ' והא דטענו חיטין והודה לו בשעורין דפטור היינו דשם איירי ע"כ בפיקדון כמו שהוכרחתי לקמן ובפיקדון ליכא דין שעבוד נכסים משום דכל היכא דאיתא ברשותא דמרי' איתא כמ"ש השיטה לב"ק אך כל זה הוא לשיטת הרמ"ה דטעמי' משום משטה דכיון שהודה לו שלא ממין הטענ' וא"כ וודאי כיון לשטות בו ולכן כשההודא' הוא בכלל תביעת התובע הוי ממין הטענה כמ"ש אבל לשיטת הרא"ש דהטעם משום הודאות התובע הוא שהודה שאין לו בידו רק חיטין ולא שעורין א"כ ליכא למימר ככ"ל דמה בכך שנשתעבדו לו נכסיו מ"מ הרי הודה התובע שאין לו בידו יותר ואחרי שבירתי שטעם הראב"ד הוא משום השטאה א"כ ל"ק עליו קושית הרמב"ן · דכוונת הראב"ד הוא באופן התביעה אם הי' שתיהן קיימות ואז אין בזה דין ש"כ דכ"ז שהן קיימות ברשותו דמרי' קאי וליכא ש"כ ואף לפי המסקנא דצריך לישבע על השכירה היינו משום שסבר מתו ואות בה ש"כ ודוק :

והנה ראיתי שם בקצה"ח שהביא סמוכין להרמב"ן ולהקשות על הראב"ד מהא דאיתא בב"ק ק"ה אמר רבא הרי אמרו גזל חמץ ועבר עליו כו' אומר לו הש"ל בעי רבא נשבע עליו מהו מי אמרינן כיון דאלו מיגנב ממונא בעי שלומו וחייב קרבן שבועה א"ד הא מנחא קמן ועפרא בעלמא הוא ולאו מידי כפרי' כו' דאמר רבה שורו נגנבת כו' ש"ח אני עליו או ש"ש אני עליו כו' חייב שהרי פטר עצמו מגניבה ואבידה או מאונסין כו' ואע"ג דהא קאים כיון דאי מגניב ממונא קא כפר ה"נ אע"ג דעפרא בעלמא הוא ממונא קא כפר ואי נימא דשאלה ושכירה שתי טענות הן דלמא מש"ה פטר רבא משום דכפר לי' לגמרי דהוי טענו חיטין והודה לו בשעורין דפטור וכיון דזה טוען גניבה וזה משיב ש"ח אני שתי טענות הוי דש"ח פטור מגניבה וכן בש"ש ובשואל דלדברי התובע חייב באונסים גם אי מתה מחמת מלאכה ולדברי הנתבע פטור באונסים או במתה מחמת מלאכה ע"ש ולע"ד דלאו ראי' הוא משם כלל דהא גם לדברי הרמב"ן שהביא הרא"ש פ' השואל דשאלה ושכירה הוי מין הטענה דכיון דשלו הן בכ"מ שהן וחוזרין בעין בזמן שהן קיימים כו' שהרי שניהם חייבין בגניבה ואבידה ויש בכלל שאילה שכירה א"כ ה"נ ל"ש כיון דהנתבע הודה בגניבה ואבידה או באונסין הוי ממין הטענה אך נראה דפליגי רבא ורבה בדבר הגורם לממון דרבה סבר דבר הגורם לממון כממון דמיא בב"ק דף ל"ח גבי השורף שטרותיו של חבירו כו' בדבר שעיקרו ממון כ"ע מודו דרבה אית לי' דבר הגורם לממון כממון דמיא ולכך מיבעיא לי' לרבא גבי נשבע על חמץ שעבר עליו הפסח ומיבעיא לי אי אמרינן דה"ג לממון כממון דמיא או לא וקאמר הגמרא דלרבה פשיטא לי' גבי שורי גנבת כו' כיון דאלו מיגנוב ממונא קא כפר ואז"ל לש טתי' דס"ל דה"ג לממון כממין דמיא ודוק :

אמנם קשיא לי דדברי המחבר דהכא סותרים למ"ש בסעיף י"ג הטוען לחבירו מנה הלותיך והלה משיב אין לך בידי אלא חמישים זוז שנתת אותם דמ"ס בחפץ פ' וה"ה קיים דלא הוי מין הטענה והש"ך כתב שם דמיירי שהחפץ הוא באחריות התובע וא"כ הוי כטוענו מלוה והלה מוד' ב"נ של פיקדון דהוי מין הטענ' וסותר למ"ש הכא וגם הוא סתירה למ"ש לעיל סעיף ט בטוען שוה והלה מודה לו בדווקא דהוי מין הטענה וכבר הרגיש בזה הקצה"ח והניח בל"ע ולא עוד דשני דינים אלו נובעים מדברי הר"ן בב"ק ודינא דהכא ג"כ מדברי הר"ן אמת שגם הרא"ש והרמב"ם מסכימים לזה עכ"ז יהי' דברי הר"ן סותרים ונלע"ד לחלק בזה בסברה אמיתית עפ"י מ"ש הר"ן שבועות הדיינין הטעם דבטענו שוה ומודה בדווקא דהוי מין הטענה לפי שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דבר והלכך טענו מנה הלותיך והלה מוד' לו בכור חיטין הוי הודא' ממין הטענ' משום דאמרינן שניהם לדבר אחד נתכוונו היינו שגם התובע כוונתו על החיטין אלא שגם זה דמים על המטבע שכך הוא דרך ב"א אבל אי הוי ידעינן בבירור שכוונתו בוודאי שהלו' לו מנה והלו' מוד' לו בחיטין וודאי דלא הוי ממין הטענ' וזו א"כ לפנים ולפ"ז ניחא הכל הא דכתב המחבר בסעיף י"ג בתבעו

מנה הלואי׳ והלה משיב לו בחמישים שנתן לו דמים על כלי וה״ה קיים דלא הוי מב״מ דלא הוי מין הטענ׳ כי זה הדין הוציא הר״ן בש״ק ממתני׳ דטען הניזק מועד הזיק והל׳ הוד׳ דתם הזיק ומדמה הש״ס לטענו חיטין והוד׳ לו בשעורין והיינו כיון דטענו מועד הזיק ונתחייב לשלם מן העלי׳ והוי כטענו מנה מלוי׳ והמזיק השיב דתם הזיק ותם אינו משלם אלא הכי ניזק ומגופו ואם מת התם או נאבד אינו משלם כלל והוי כאלו משיב דיש לך בידי חמישים על כלי (היינו כמו הודאות התם) ולכך לא הוי מין הטענ׳ והוי כאלו טענו בפירוש מועד והל׳ הוד׳ לו בתם דלא הוי מין הטענ׳ כיון דתביעת הדמים מחמתי׳ קא אתיא וזה דומי׳ למ״ש בסעי׳ ח׳ אם תבעו מנה מדבר מסוים וזה הוד׳ לו בחמישים מדבר מסוים אחר לא הוי מין הטענ׳ והשתא יובן הטיב מה שהגיה הש״ך לעיל ס״ק ח׳ מדבר מסוים אחר דאל״ה אלא הי׳ מוד׳ לו שהם בחמישים הוי מין הטענ׳ דאמרינן דכוונתו על הנתבע ג״כ לאותו דבר מסוים שאמר התובע לפי שדרך לעשותו דמים אבל אם השיב הנתבע בפירוש מדבר מסוים אחר לא הוי מין הטענ׳ אבל מלו׳ ופיקדון הם הדברים שאין התביע׳ תלוי׳ בהן כמ״ש הר״ן והרא״ש פ׳ השואל וכיון שעיקר התביע׳ היא במנ׳ והוד׳ לו בחמישים אף שהם פיקדון הוי מין הטענ׳ אלא הא קשיא לי אלשון המחבר והר״ן שכתבו הטוען לחבירו מנה הלותיך והל׳ משיב חמישים דינרין יש לך בידי שנתת אותם בדמי׳ בחפץ פ׳ כיון דמעות אינם קונות וביד שניהם לחזור א״כ התובע כיון שלא תבע גוף החפץ שנתן אותם דמים עליו הרי גילה בדעתו שחוזר מן המקח והדמים שנתן כ״ז שלא קיבל מ״ש ה״ה כפיקדון אצלו כמבואר בח״מ וחוזר הדין כתובעו מלו׳ והוד׳ בפיקדון דהוי מב״מ כדלקמן ואפשר שלא דקדקו בלשונם רק לאשמעינן הדין בתבעו מלו׳ והוד׳ בכלי דלא הוי אין הטענ׳ דבלא״ה נ״ל דלא דקדקו בלשונם במ״ש מנה הלותיך דלמ״ש הי׳ צריך לכתוב מנה לי בידך כמ״ש לעיל ודוק ;

הרמב״ם בפ״ט מנזקי ממון כתב אם הניזק טוען למזיק אתה יודע שמועד הזיק והנתבע משיב תם הזיק ה״ז נשבע שבועת התור׳ וכתב הראב״ד אתם ומועד קאי וביאר הה״מ דבריו דהודאות הנתבע בכלל תביעת התובע דכשטוען התובע מועד הזיק הרי נשתעבדו לו נכסי המזיק לפי דבריו דמועד משלם מן העלי׳ והקש׳ הלח״מ לפ״ז מאי פריך הש״ס תיובתא לרב״נ הא הכא הוי ממין הטענ׳ לפי הראב״ד ע״כ ולכאור׳ קשה א״כ גבי טענו חיטין והוד׳ לו בשעורין נמי נימא הכי כשטענו חיטין נשתעבדו לו נכסיו והוי שעורין בכלל וע״כ נ״ל דרב״נ מיירי בפיקדון וליכא גבי פיקדון שעבוד נכסיו לרוב הפוסקים ואף דיכול לומר דתלוי באשלי רברבי אי איכא דין שעבוד במטלטלין כי לפמ״ש המקנ׳ בקידושין לדעת רש״י ליכא דין שעבוד במטלטלין והא דמיני׳ אפילו מגלימא דעל כתפי׳ לאו מדין שעבוד הוא אלא כי היכא דלא להוי לוה רשע ולא ישלם ע״ש אבל לבד זאת אפשר לומר דהא דהוד׳ שלא ממין הטענ׳ פטור אין לומר הטעם אלא משום משטה דאי מחמת הודאת התובע הא איכא נמי הודאת הנתבע לחייב וא״כ לפ״ז אי הטעם משום משטה אינו פטור אלא כשהוד׳ שלא ממין הטענ׳ כלל אבל כשטענו שוה והוד׳ לו בדווקא הוי מין הטענ׳ וכן הוא במועד ותם כיון דמועד משלם מן העלי׳ והוי שעבוד נכסים ואף התם נכלל בכלל השעבוד אבל לטעם הודא׳ כיון שהוד׳ התובע שאין לו שום חיוב על התם ואם שהתם הוא בכלל ש״כ מ״מ פטור הנתבע מטעם הודאת התובע ולפ״ז א״ש דע״כ נ״ל המקשן דמדמה מועד ותם לחיטין ושעורין הוי סבר דהטעם הוא משום הודא׳ כיון שהודה התובע שאין לו כלל בידו שעורים ומכ״ש למ״ש הרא״ש בטוענו שה מיוחדת ואף שהשעורין הוא בכלל שעבוד החיטין מ״מ אזלינן בתר הודאות התובע אבל למאי דמשני ראוי ליטול היינו כשתפס ואין לו בשלא תפס וא״כ כיון דמהני תפיסה ע״כ נ״ל הטעם משום השטא׳ כמ״ש הש״ך ס״ק כ״ב דלטעם הודא׳ לא שייך לומר דמהני תפיסה דהודאות בע״ד כמאה עדים דמיא והש״ך כתב שם דגם הרמב״ם סובר כהרמ״ה דהטעם משום השטא׳ ולטעם זה וודאי א״ש מ״ש הרמב״ם בטענו מועד והודה לו בתם דהוי מב״מ כסברת הה״מ ולפ״ז אפשר לומר דבזה הסברא פליגי נמי הרי״ף והרא״ש דלהרי״ף מהני תפיס׳ בשעורין דסובר הטעם משום השטא׳ והוי שעורין בכלל השעבוד של חיטין וכסברת הה״מ במועד ותם אבל הרא״ש סובר הטעם משום הודא׳ מש״ה לא מהני תפיסה וכמ״ש וע׳ לקמן שכתבתי באופן אחר וגם אפשר לומר דגם ת״ק ור״ג דפליגי בשבועות דף מ״א בטענו חיטין והודה לו בשעורין דת״ק פוטר ור״ג מחייב פליגי נמי באלו הטעמים דלת״ק משום הודאה ולר״ג משום השטא׳ ויתיישב בזה קושית התוס׳ בשבועות דף מ׳ ד״ה והוד׳ לו בשעורין פטור וז״ל בס״פ המניח מסיק רב״נ דפטור אף השעורין ותימה דמנ״ל הא דהא לר״ג חייב בשעורין דאי לאו הכי אין כאן הודא׳ כלל וא״כ מנ״ל לרבנן פטור ופליגי אף בדמי שעורין דלמא ל״פ אלא

אם

אם חייב שבוע' על החיטין דלר"ג בעי שבוע' ולא בעי ממין הטענ' ולת"ק בעי ממין הטענ' ע"ש ולפמ"ש יתורץ קושיתם כיון דלא בעי ממין הטענ' א"כ לא שייך טענת השבע' דפל עיקר הטעם דמשטה היינו משום שהוד' לו שלא ממין הטענ' וכיון דלא בעי מין הטענ' לסברתם דהשתא הוי כמו הוד' במין הטענ' דחייב שבוע' במוד' במקלת כמו מוכח מש"ם ב"מ דף ה' כתיב הוא וכתיב זה חד למוד' במקלת וחד למוד' ממין הטענ' משמע דאי לא כתיב קרא הו"א כל מודה במקלת חייב שד"א אפילו ההודא' שלא ממין הטענ' והא דמייתי סייעתא לדבריהם בב"ק מטענו חיטים ושעורים והוד' לו ב"א מהן דפטור ואפ"ה חייב במה שהוד' ע"ש מהתם ליכו ראי' דוודאי המ"ד דסובר התם דפטור משבוע' ע"כ סברתו דבעי' מוד' במקלת בכל מה שטוען ובטענו חיטין ושעורין והוד' לו ב"א מהן הרי לא הוד' במין השני כלום ומה שחייב במה שהודה היינו מלד הודאתו דכמאה עדים דמיא אבל בטענו חיטים והוד' בשעורים פטור מן השעורים אף דהוד' התובע בשעורים מטעם דאוקי הודאות התובע לגבי הודאות הנתבע ואוקי ממונא בחזקת מריה אבל האמת דרב"נ סבר דת"ק ור"נ פליגי בטעמים הנ"ל ות"ק סבר הטעם משום הודא' ולכך פטור משעורים ור"נ מחייב בשעורים דסובר הטעם משום השבא' במוד' שלא מין הטענ' אבל כשנכלל ההודא' בתביעת התובע כגון מועד ותם חייב הלו' במה שהוד' כסברת הה"מ ודוק וכזה יתורץ נמי קושית הרמב"ן על הראב"ד בסוגיא דשאלה ושכורה ע' לעיל מש"ש :

סימן פ"ט סמ"ע סק"ו ע"ש כוונתו מבואר דיורשי השכיר אין נוטלין מבעה"ב ולא מיורשיו וכתב שכן מוכח מהירושלמי וכ' ע"ז הש"ך ס"ק ד' ולחינם האריך הסמ"ע דוודאי אין היורשין נשבעין ונוטלין מטעם דאין אדם מוריש שבועה לבניו ע"ש אך אי משום הא לא איריא דאפשר לפרש דברי הטור והמחבר דהתם לעוונן יתומים מן היתומים ולא מהבעה"ב גופי' ובאמת הי' הסברא לפרש כן דלא אמרינן א"א מ"ש לבניו אלא היכא שנתחייב שבועה מן הדין כמו מת לוה בחיי מלו' אבל הכא גבי שכיר דמן הדין הי' נוטל בלא שבוע' כדס"ד דהש"ס וליתיב לי' בלא שבוע' אלא כדי להפיס דעתו של בעה"ב דאיהו טוען ברי לו שפרע אבל בלא זה הטעם הי' נוטל השכיר בלא שבוע' כי זה הוי כמו אי' אספרעתיך כמ"ש התו' אבל יורשו הבעה"ב דהוי טוענים בספק ולא עדיפי היורשים מאביהון דאלו אבוהון הי' טוען בספק הי' השכיר נוטל בלא שבוע' וא"כ כשטוענים היורשים בספק הי' מן הדין שיטול השכיר בלא שבוע' אלא דקשיא לי על דברי הסמ"ע דלכאורה נראה דהש"ס דילן פליג על הירושלמי קידושין ט"ו דאיתא התם לו ולא ליורשיו ופריך התם יורשיו אמאי לא שכיר קרי רחמנא מה שכיר פעולתו וליורשיו אף האי נמי פעולת וליורשיו הרי להדיא מהש"ס הנ"ל דיורשי השכיר גובין מהבעה"ב ואי כימא דשם מיירי דהבעה"ב מוד' להיורשים שעדיין לא נתן להשכיר שכר פעולתו ולכך גובין גם היורשין אבל אם הי' הבעה"ב טוען שנתן לאביה' שכרו אינם נשבעין ונוטלין א"כ תקשי דהו"ל להש"ם לאוקמי דלו ולא ליורשיו מיירי היינו אם טען הבעה"ב לאביהם שנתן לו הענקתו והעבד טען שלא נתן לו עדיין ולפי' הירושלמי דבעה"ב עוסקיו מרובין וא"כ בדבר שחיובו ברור אם טוען הבעה"ב שנתן הוי ג"כ כטוען אי' כמו בשכיר דמ"ש הא משכיר וא"כ יש לומר דהאי לו ולא ליורשיו דגבי הענקה אתיא לכה"ג היכא שהבעה"ב טען לאביהם שנתן לו הענקתו ואביהם טען שלא נתן והי' מן הדין שהי' העבד נשבע ונוטל ואף שאין מוסרין שבוע' לעבד כדאיתא בירושלמי היינו כשהוא עדיין עבד אבל לאחר שש וודאי דינו כישראל גמור וראוי להיות כה"ג ואשמעינן הקרא דאם מת העבד אין היורשין נשבעין ונוטלין והו ליכא למיפרך שכיר קרי' רחמנא מה שכיר פעולתו ליורשים דהא השתא קיימינן דגם גבי שכיר אין היורשין נשבעין ונוטלין וא"כ מוכח מהש"ס דילן דלא כהירושלמי :

חידושי ב"מ פרק א"ג

ברש"י ד"ה נשך אוכל ע' מהרש"א ז"ל בסוף דבריו וכיון דהג"ש כתיב בלוה איצטריך למיכתב הכל בלוה וז"ש בתוס' והיינו דקאמר מה לוה לא חילקת בו כו' כוונתו דהי' קשה דל"ל למינמר המלו' מהלו' דהא גם במלוה איכא למידרש הכי דכתיב את כספך כו' גם אל תקח מאתו נשך ותרבית ואיכא לאוקמי באם א"ע לתרבית כסף ונשך אוכל וא"כ איכא למינמר הלו' מן המלו' וע"כ כתב המהרש"א משום דאלל הלו' הג"ש מופנה משני לדדים אבל אלל המלו' אין מופנה וק"ל או יש לפרש כוונת המהרש"א דלעיל כתב וז"ל דלא נמדינן לוה מן מלוה ולא מלוה מלוה ולכאורה קשה הא נשך בכסף וריבית באוכל לא כתיב בלוה אלא נשך באוכל וריבית בכסף וא"כ ע"כ צריך למינמר לוה ממלו' לנשך כסף וריבית אוכל ולזה כתב המהרש"א ז"ל דהכל כתיב בלו'

בלו' כלומר דנשך כסף ונשך אוכל אתיא לריבית כסף ואוכל והכל כתיב בלוה ואם תקש' לך דל"ל נשך אוכל גבי לוה לריבית אוכל ליגמר ממלו' וע"ו כתב המהרש"א משום דכל הגז"ש כתיב בלו' כמ"ש התוס' ולכן איצטריך למיכתב הכל בלוה והיינו דקאמר בסמוך מה לוה לא חילקת בו ודוק :

בד"ה אלא כו' וא"ת אמאי אילטריך קרא למעוטי גזל עכו"ם וע' מהרש"א מה שהניח בצ"ע ולפי דעתי לק"מ דלפי"ז יש להקשות נמי בדבור דלעיל שהקשו לוקמי אגזל עבדים כו' והקש' המהרש"א ז"ל דהתם ממעט גזל עבדים מכלל ופרט ותירץ התם דמה"ה ממעט התם גזל עבדים היינו למסקנא דהכא דלא מוקי קרא דגזל אגזל עבדים ולכאו' קשה גם כאן דל"ל למעט התם בב"ק גזל עבדים מכלל ופרט דמה"ת הי' סברא לאסור דהא גזל גופי' לא אתי אלא מריבית ואונאה ואונאה ליתא בעבדים ועוד דממילא מוכח דגזל עבדים שרי מדלא מוקי קרא לאו דגזל אגזל עבדים אלא וודאי דאיכא למימר לאידך גיסא דלכך לא מוקי הכא לאו דגזל אגזל עבדים היינו לפום מסקנא דהתם דאימעוט גזל עבדים מכלל ופרט וא"כ לפי"ז לא קשה קושית מהרש"א ז"ל הכא דליכא למימר דהא דממעט התם גזל עכו"ם כי היכא דלא מוקי קרא דלא תגזול אגזל עכו"ם דע"כ נ"ל להיפך דסוגיא לפי מסקנא דהתם כמו שמוכח מגזל עבדים :

שם בא"ד וריבית שרי בעכו"ם דכתיב לנכרי תשיך ולכאורה קשה דהא לקמן דף ע' מוקי הש"ס קרא דלא תשיך היינו דווקא תשיך שיתן ריבית לנכרי אבל ליקח ממנו ריבית אסור מדלא כתיב תשיך וא"כ מאי מקשי' הכא כיון דריבית מנכרי אסור וי"ל דהכי קאי קושיתם על רבא דמוקי לאו דלא תגזול לעושק שכר שכיר ורבא מפרש התם לקרא לנכרי תשיך היינו תשיך שיקח ממנו ריבית :

ובפירוש הגמר' לטומן משקלותיו הנמ"י פירש ברישא שמלח מכביד ומיירי במוכר ובסיפא פירש שהמלח שואב לחלוחית ומיקל ומיירי בלוקח ולכאורה אפשר לומר דתרווייהו איתנהו דמשקולות מקרי האבן המשקולות היינו המנה או הפרס ובהן המלח שואב ומגרע ממשקלו וגם כף המאזנים מקרי משקולת ובהן המלח מכביד ומה שהוכרח הנ"י לזה משום דקשיא לי' ל"ל יציאת מצרים גבי משקולות לטומן משקלותיו הא מג"ש דקרא דמשקולת מוכח דקאי לטומן משקלותיו במלח דאל"כ ל"ל לאו דמשקלות הא נילף מריבית או מאונאה אע"כ דקאי חד ללוקח וחד למוכר ואפשר דבשום סברא לא הוי מצי למילף זה מזה כדלעיל גבי אונאה :

שם בתוד"ה לעבור עליו כו' אבל כי מוקי אעושק לקי שפיר ע' מהרש"א ז"ל שהקש' דהא גם עושק ניתק לעשה כו' ואפשר לומר דכיון דלאו דגזל מוקי הש"ס לעושק וא"כ לא הוי כ"א חד עשה ותרי לאו ולא אתי חד ומנתק תרי לאוי כמ"ש התוס' בחולין פ"ו וע"ש במהרש"א ד"ה בתוד"ה וסופג אך מ"מ קשה על הרמב"ם דפסק דלאו הניתן לתשלומין אינו לוקה והוי ניתק לעשה לדברי המהרש"א גם בעושק ונ"ל שהרמב"ם יפרש הש"ס לעבור בשני לאוין היינו באיסור שני לאוין ואין להקשות לפי"ז אמאי לא מוקי הש"ס אגזל גופי' ולעבור בשני לאוין ונ"ל כמ"ש בשמ"ק דרשת הש"ס לאו משום דגזל גופי' מיותר אלא משום דבעיניגא דסביר כתיב לכך מוקי אעושק ש"ש והתו' הכא לא ניחא להו לפרש באיסור שני לאוין ולעיל דף ה' בד"ה לא תחמוד משמע שם מדבריהם דגם באיסור שייך לעבור בשני לאוין דהא בגזל לא לקי ואין לומר דמ"ש התם היינו לפי מה דמשמע להו לאינשי ואין האמת כן דהמהרש"א כתב שם וכן הוא האמת אך מה שנראה הכא מדבריהם דבלאו הניתן לתשלומין חייב מלקות ע' מס' מכות דף י"ט ולע"ג :

בגמרא ע"כ יכון רשע ולדיק ילבש ופריך הש"ס ע"כ ותו לא ר"ל דכ"ש בריבית דרבנן דאינו חייב להחזיר ע"ש ולכאורה קשה דמאי פריך הש"ס ע"כ ותו לא דיש לפרש הכי ע"כ יכון ולדיק ילבש היינו הבן הלדיק אינו חייב להחזיר אבל אביו הרשע חייב להחזיר אבל מכאן ואילך היינו אבק ריבית אף האב אינו חייב להחזיר ונ"ל דמ"מ לצ"את ידי שמים חייב להחזיר וק"ל :

שם בתוד"ה לא מאי קום עשה לקרוע שטרא כו' ופי' התוס' דכ"ע סבירי לי' כר"י כו' והמקש' לא הבין ופריך כו' ע' במפ' שים המהרש"א ומהר"ש ז"ל דהא גם לשיטת רש"י ע"כ לריך לפרש הכי והכלע"ד דלפרש"י ע"כ לריך לומר דהא דפריך אי קסבר שטר העומד כגבוי דמי היינו לר"א בן יעקב ור' נחמי' וא"כ קש"א להו אמאי פטרי דהא בגבוי לכ"ע חייב מלקות אבל לפרש"י ע"כ לא קאי הקושיא אלא לרבנן ר"ל אמאי מחייבי רבנן בלא גבה דהא כגבוי דמיא ובגבה פטרי רבנן והא לא פטרי אלא אלאו דלא תקח משום דניתק לעשה אבל לא אלאו דלא תשימון דלא ניתק לעשה וע"כ נ"ל דהמקשה לא הבין יפה וסובר דאכתי פליגי בלאו דלא

תיקח

תיקח וא"ל דגם לפי' התוס' קאי הקושיא לר"א ר"ל הא כגנוי דמי ולא מתקן בחזרה הלאו דלא תשימון ז"א כיון דלר"א הוי ניתק לעשה לקרוע שטרא ולכן פוטר ר"א אלא ע"כ הקושיא קאי לרבנן אבל לרש"י ז"ל דהקושיא קאי לר"א גם המקשן הבין דפליגי בלא תשימון אלא שלא הבין דשימה מילתא הוא ודו"ק:

גמרא והני מפני כבוד אביהן כו' קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך כו' הנה הרמב"ם ב"ה ממרים פ"ו כתב הי' אביו רשע ובעל עבירות חייב לכבדו ולירא ממנו והקשה עליו הטור ביו"ד סי' ר"מ מהש"ס הנ"ל קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך והב"י תירץ דריבית שאני דמד'נא אין הבנים חייבין להחזיר דלדידי' אזהר רחמנא ולא לברי' אבל כשאביו רצה להחזיר ולא הספיק להחזיר עד שמת ממילא לא הוריש לבניו והוי כפיקדון בידו וחייבין להחזיר מפני כבוד אביהן אף שלא הוציאו עדיימרשותו והקש' עליו הט"ז א"כ מאי איריי' דבר מסוים אפי' אינו דבר מסוים חייבין הבנים להחזיר כיון שלא הורישם אביהן במה שהי' בדעתו להחזיר לפי סברת הרב הב"י ע"ש ולע"ד נראה לתריץ דברי הרמב"ם בדרך פשוט דהנה קי"ל המקדש את האשה ע"מ שאני צדיק ונמצא רשע ה"ז מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלבו וכן פסק הש"ע אה"ע וגם קי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא וכיון דכיבוד אב הוא מ"ע מפורשת בתורה ואף אם אביו הי' רשע ובעל עבירות מחוייב הבן מספק לכבדו שמא הרהר אביו תשובה בלבו אך זה ניחא בעבירות שבין אדם למקום אבל בעבירות שבין אדם לחבירו כגון גזל וריבית כל ימיו בעמוד והחזר קאי וכ"ז שלא הוציא הגזילה מתחי' אינו מתכפר לו כמ"ש הרמב"ם ב"ה תשוב' ושפיר קאמר הש"ס קרי כאן כו' בעושה מעשה עמך והאי לאו עושה מעשה עמך וגדולה מזו מצינו בש"ס יבמות כ"ב גבי ממזר שחייב על הכאתו ועל קללתו של אביו ופריך שם הש"ס והא לאו עושה מעשה עמך ומשני כשעשה תשוב' ופריך והאי בר תשובה והתניא איזהו מעות כו' זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר ומשני השתא מיהא עושה מעשה עמך ע"ש היינו אף שאינו יכול לתקן מה שעבר מ"מ השתא מיהא עושה מעשה עמך אבל כשבידו לתקן כגון גזל וריבית ואינו מתקן וודאי אינו עושה מעשה עמך ודברי הרמב"ם עולים כהלכה וז"ב:

ועי"ד הפלפול יש ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דהנה לפי מה דהקשינו לעיל דפירכת הש"ס והכי מי מיחייבי מפני כבוד אביהן כו' אין כאן מקומה דהכא אגב גררא נסבה ותירצנו לעיל משום דאביי אמר לעיל דמ"ח לענין מ"ש אודיע מודעינן לי' משום דכתיב ונשיא בעמך לא תאור ורבא אמר מולט לייטינן לי' משום דהאי לאו עושה מעשה עמך ע"ש א"כ הרי חזינן דפליגי בהאי דרשה בעושה מעשה עמך אביי ורבא והתוס' לעיל ס"א ב' כתבו דרבא סבר דר"ק אין יונאה בדיינים ע"ש א"כ ע"כ צ"ל דהא דאמר רבא לקמן ס"ה גלימא מפקינן מיני' ע"כ צ"ל דרבא קאמר למאן דאית לי' ר"ק יונאה בדינם ויש להביא ראי' לדברי התוס' לעיל ס"א שכתבו דרבא אית לי' ר"ק אינה יונאה בדינים מהא דאמר שם גלימא כו' מפקינן מיני' כדי שלא לימרו גלימא דמנכסי וקאי גלימא דריביתא היא הלא בלא"ה ע"כ גלימא מפקינן מיני' דרבא סבר כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד ל"מ אבל לדברי התו' ניחא דרבא לא קאמר אלא למאן דאית לי' ר"ק יונאה בדיינין אבל איהו לא סבירי ליה הכי ואביי דאמר שם ארבעה זוזי מפקינן מיני' ע"כ אית לי' ר"ק יונא"ה בדיינין א"כ בל"ז לא הוי מצי להקשות אגופא דברייתא והכי מי מחייבי קרי כאן כו' דהוי מצי לתרץ דאתיא כאביי דלית לי' דרשא בעושה מעשה עמך כו' כמ"ש אבל לפי מה דתירץ שם דהסוגיא אתיא דר"ק אין יונאה בדיינים א"כ אתיא דלא כאביי אלא כרבא פריך שפיר וא"כ הרמב"ם דפסק דר"ק יונאה בדיינים ע"כ פסק כאביי דלרבא אי"ב וכמ"ש ולאביי ל"ל הך דרשא דעושה מעשה עמך ובזה פסק הר"מ ז"ל כרבא דגלימא מפקינן מיני' למ"ד ר"ק י"ב וא"כ לפ"ז ניחא בהניח להן אביהן מעות ש"ר אינם חייבין הבנים להחזיר דאפשר דפרע להן אביהן מעות אחירות ואף כשעשה תשובה אינם צריכים להחזיר מטעם הנ"ל וכדקתני בתוספתא בפ"ו דב"ק אם אמרו אין אנו יודעים מהחשבון שעשה עמכם אבא פטור מהאי טעמא ככל מלוה ע"פ שפטורין היורשין אם לא ב"א מ"ג דברים הכתובים בח"מ סי' ק"ח מטעם דאפשר שפרע להן אביהן או שהבלוע לו בחשבון כדתניא הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון יצא משא"כ בדבר מסוים דוודאי לא החזיר אביהן כיון דקי"ל גלימא מפקינן מיני' א"כ וודאי דאביהן לא החזיר וחייבין להחזיר מפני כבוד אביהן היינו לשיטת הרמב"ם המובא ברא"ש פ' א"כ דמהני מחילה בריבית מ"מ חייבין להחזיר משום לזות שפתים שיאמרו הבריות דפרה של ריבית הוא ובאמת עשה תשובה אלא שלא הספיק להחזיר עד שמת אבל בלא עשה תשובה אינם חייבין להחזיר כיון דמהני מחילה ובשלהן אינם חייבין בכיבוד לפי סברת הרב ב"י ולפ"ז נמי לא קשיא

מה שהקשה בים התלמוד בב"ק דף קי"ד ע"ב גבי הא דפריך התם אי בשאין גזילה קיימת אפילו קרן נמי לא משלם ומשני צ"ל דאיכא אחריות נכסים ופרש"י ואמרינן לקמן אם הניח להן אביהן א"כ חייבין לשלם מפני כבוד אביהן והקשה בעל ים התלמוד דהא לא מחייבי בכבוד אביהן אלא בעושה מעשה עמך והכא כיון דלא הודה הרי לא עשה תשובה ולא עשה מעשה עמך ולדידי לא קשיא כיון דליכא למימר טעמא דאחריות נכסים משום שעבוד נכסי מחיי דאביהון משום דפריך הש"ס והא מלוה ע"פ הוא ומלוה ע"פ אין נפרעין מן היתומים למ"ד שלו"ד פריך הכא כמ"ש התוס' וע"כ צ"ל כמ"ש רש"י דטעמא דאם הניח להן אביהן א"כ דחייבין לשלם וע"כ הטעם משום כבוד אביהן אך מה שהקשה הגאון הנ"ל דהא אינו עושה מעשה עמך כיון דלא הודה י"ל חדא מתרתי או דהסוגיא אזלי לר"ה אף לאביי דל"ל האי דרשה דעושה מעשה עמך כמ"ש לעיל או די"ל דאפשר להיותו הא דלא הודה היינו משום דכבר החזיר לו הגזילה או הבליע לו בחשבון דאין צריך דעת בעולם וכיון דאיכא לספיקי בהא ממילא חייבין הבנים בכבוד אביהן רק בדבר מסוים כיון דצריך להחזיר אותו הדבר בעצמו ומדלא החזיר וודאי

דלא עשה תשובה ואז אינם חייבין בכבוד אביהן אבל בלא דבר מסוים חייבין בכבוד אביהן דלא גרע מאחר עבירות שבין אדם למקום דחייבין כבוד אביהן כמ"ש הרמב"ם לע"ל וכמ"ש לעיל הטעם והנה מדי עברי עיוני בים התלמוד וראיתי מ"ש במפרשי הים לתרץ קושית דודם על פי דברי הב"י שכתב כשעשה תשובה הוי כאלו לא הורישה לבניו וחייבין להחזיר משום כבוד אביהן אבל כי לא עשה תשובה אין חייבין להחזיר ע"ש ע"ז הוסיפו דבריהם ואמרו אבל בגזל דאף הבנים חייבין להחזיר ממילא אף שלא עשה תשובה חייבין הבנים להחזיר מפני כבוד אביהן כיון דמדינא חייבין הם להחזיר ושפיר פרש"י דחייבין הם להחזיר מפני כבוד אביהן וז"ב עב"ל ולא אוכל להבין דבריהם כיון דבגזל מדינא הם חייבין להחזיר ומה שייכא לכאן כבוד אביהן דגם על דברי הב"י אנו מלטערים במ"ש דהוי כאלו לא הורישה לבניו וחייבין להחזיר מפני כבוד אביהן דג"כ קשה כנ"ל דמה שייכא כיבוד אביהן כיון דמדינא חייבין להחזיר וגם קשה קושית הט"ז דמה איריא דבר מסוים אפילו אינו דבר מסוים נמי חייבין להחזיר כיון דלא הוריש להן אביהן אך הב"י הבליע בנעימות לשונו וכתב אף שלא הוציאו מרשותו א"כ י"ל דירשו הבנים אלא דמ"מ מחמת כבוד אביהן חייבין הם להחזיר דחשבינן כאלו הוציא

אלא מרשותו אבל לענין גזל כיון דחייבין הבנים להחזיר מדינא כמ"ש הם בעצמם וא"כ מאי שייכא כבוד אביהן לכאן וגם מ"ש בתירוץ השני ע"ד פלפול גם זה אין להם טעם ועיקר באוריותא ולמ"ש יתורץ הכל בטוב טעם ודעת :

תוד"ה הרי שהי' כו' תימא והלא מעות קונות הכא אפילו מדרבנן דמילתא דלא שכיח והקשה הפנ"י דלמ"ש התוס' בהזהב דמלוה לא קנה במכר א"כ אמר לי' בהנאת מחילת מלוה וא"כ מאי מקשי הכא דילמא מיירי הברייתא דלא א"ל בהנאת מחילת מלוה ע"ש ולע"ד לק"מ דלכאורה קשה דאמאי לא הקשו התוס' קושיתם על מתני' דאף לפי אוקימתא דרבה בבא עליו בחובו מ"מ כיון דמעות קונות במילתא דלא שכיחי ומותר אף באין לו יין כיון דיצא השער כמ"ש המהרש"א ע"ש אאע"כ צ"ל דבאמת על מתניתין צ"ק דאיכא לאוקמי דלא א"ל בהנאת מחילת מלוה ולכך לא קנה אא"כ יש לו אבל הברייתא ע"כ סברי דאף בהנאת מחילת מלוה לא מ"כ מדנקט בברייתא דלא כאיסרו הבא לידו דמי ומשמע דליכא התירא אא"כ בא באיסרו וממילא אף דא"ל בהנאת מחילת מלוה נמי לא מהני דאל"כ אף לא בא באיסרו נמי איכא התירא ולזה הקשו הכא שפיר ולמ"ש יתיישב נמי קושית הפנ"י בתוד"ה וכי אין לו כו' שהקשו וכי לא ידע המקשה וכו' ומקש' הפנ"י דלמ"ש התוד"ה ררי משמע שם בדבריהם בבא עליו בחובו טפי מסתבר דקני ע"ש ולמ"ש א"ש דאפשר לאוקמי דלא א"ל בהנאת מחילת מלו' אך הא קשיא לי דלמ"ש התוס' הכא משמע מדבריהם דקני הכא לגמרי לענין שלא יוכל לחזור וכ"כ הפנ"י דלענין מ"ש לא הוי צריכא למימר טעמא דמילתא דלא שכיחי ע"ש וא"כ קשיא דהא ע"כ מיירי הברייתא דא"כ נשתנה השער דאל"כ הוי שרי וכ"כ הש"ך סי' קס"ב ס"ק ז' וס"ק ט' וס"ק י"ב אע"ג דהלוה באיסור סאה בסאה דשמא יתיקר השער מ"מ השתא לאו ריבית קא שקיל ע"ש וא"כ לפ"ז מה קשיא להו להתוס' דהא לפי מסקנת הש"ס לקמן דע"ד דבתרי תרעי לא פליגי ר"ש ורבנן ואף לר"ש דסבר מעות קונות לגמרי מ"מ אם נשתנה השער לא קני אלא לקבולי מ"ש ולא ק"ג ומילתא דלא שכיחי לרבנן הוי כמו מילתא דשכיחי לר"ש ודוק וצ"ע ולפ"ז יתיישב נמי קושית הפנ"י מה שהקשה עוד בדיבור הנ"ל וז"ל אבל עדיין קשה דמאי ס"ד להקשות דמעות קונות בכה"ג מסוגיא דהזהב בשלמא התם איירי שקנה מטלטלין ידועין בדמי המלוה כו' אבל הכא לא שייך לומר דקנה ק"ג שהרי לא יחד לו הפירות ואדרבה קבע זמן

לנתינת הפירות כו׳ וא״כ נהי דמעות קונות בכה״ג ק״ג היינו לענין שהמוכר מחוייב לקיים תנאו אבל מ״מ הקנין נעשה באיסור ריבית ולע״ד במחכ״ת ה׳ אשתמוטתי׳ ממנו לפי שעה גמרא ערוכה דגם בלא יחד לו הפירות שייך קנין גמור דשם דף הנ״ל פריך הש״ס ממאי דרבנן הוא דילמא ר״ש היא דאמר מעות קונות וכי פסק כשער הגבוה שקיל כדהשתא אי לא שקיל כדמעיקרא משום דקני לי׳ זוזי לגמרי שלא יוכל להז׳ר ע׳ רש״י ותוס׳ ועכ״פ צ״ל לענין ק״ג להמעין שם בש״ס וא״כ כמו דלר״ש מעות קונות ק״ג אף היכא דלא יחד לו הפירות כמו בפוסק על הפירות דלא בעינן יש לו ע״ש וה״ה לרבנן במילתא דלא שכיחי ומכ״ש ביש לו דקנה ק״ג וכ״כ הרמב״ם והש״ע בח״מ סי׳ ר״ט לענין דבר שאינו ברשותו גם מ״ש הפנ״י דקושית התוס׳ קאי אברייתא דרבי אושיע במח״כ אשתמוטתי׳ תוס׳ דף מ״ח ד״ה נתנה כו׳ שכתבו להדיא דר״א כר״ל סבירי ליה דמשיכה מפורשת מן התורה ולר״ל אין חילוק בין מילתא דשכיחי ללא שכיחי ע״ש דף מ״ו ע״א ולדידי׳ אין מעות קונות כלל ע״ש ודוק :

דף ס״ג דתני ר״א הרי שהיה נושה בחבירו מנה כו׳ כולם יש לו מותר וכתב הנמ״י בשם הרשב״א והר״ן דכל היכא שלא בא בהלואתו אלא בא באיסרו על החיטין וא״כ פסק החיטין על היין אף אם אין לו יין שרי כאילו בא באיסרו על היין ושרי כשהעמיד החיטין עליהן דהיינו שאמר לי׳ כך וכך שאין חיטין יש לי אצלך תן לי בהן כך וכך מדות יין ע״ש וכתב הב״י דמשמע מלשון הרשב״א דווקא בכה״ג הוא דשרי אבל אם א״ל כך וכך חיטין יש לי אצלך עולות כך וכך מעות תן לי עבורם יין אסור דהו״ל כזוקף עליו במלוה וקבעה הרב רמ״א בהגהותיו בש״ע בסי׳ קע״ה ואחריהם בא הגאון בעל פנ״י ותמה על השני מאורות הגדולים עמודי הורא׳ למה שהבינו כן בלשון הרשב״א והר״ן וכתב וז״ל ובעיני יפלא לומר כן כוונת הר״ן והנ״י דאדרבה מפורש במתניתין להיתר שהרי במשנ׳ איתא א״ל הרי חיטך עשויות עלי בשלשים דינר והרי לך אצלי בהן יין הרי אסור הרי לך שםם החיט׳ בדמים ואפ״ה קאמר רבה דאיירי דווקא דלקח בהלואתו הא בא באיסורו מותר ול״ע גדול ואין כאן מקום להאריך עכ״ל ע״ש ואני אומר באחרא דמרא תלי זייני׳ תמן רעיא קולתי׳ תלי ואבוא אחר דבר המלך אשר לא כדת לתרץ קושיתו על עמודי הוראה כי מהם תלא תורה ויש להביא ראי׳ לדבריהם מפרק הזהב דף מ״ו דאיתא שם יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה ופרש״י מכר לו שור בכך וכך מעות ע״מ שיתן לו פרה באותן מעות כיון שמשך בשור נתחייב לו זה פרתו ופי׳ התו׳ ומקני לי׳ במחילת הדמים דאל״כ הלואה לא קני ע״ש וא״כ הרי מוכח מהתם דכיון ששילם לו השור בדמים ואף שאמר לו תכ״ד שתתן לי הפרה עבור הדמים אפ״ה הוי מלוה ולא מקני לו הפר׳ אא״כ אמר לו בהכנאת מחילת מלוה וא״כ ה״נ דכיון שאמר לי׳ כך וכך חיטין יש לי בידך עולות כך וכך מעות ושם לו החיטין בדמים תיכף נעש׳ מלו׳ ולא מהני מה דאמר לו אח״כ תן לי עבורו יין הרי לך דגם דעת התו׳ כן כדעת הב״י והרמ״א לדעת הרשב״א והר״ן אך מה שהקשה הגאון הפנ״י דהא במתניתין קתני הרי חיטך עשויות עלי בשלשים משמע לאוקימתא דרבה בבא באיסרו על החיטין מותר אף ששם לו החיטין במעות זה לק״מ דבמתניתין קתני לרבותא דיש לו מותר אף כשם עליו החיטין במעות אבל באין לו אה״נ דאסור ובזה א״ש דהא דקתני בדר״א לא ועשאם עלי כשער שבשוק וכתב הנמ״י בשם הרשב״א והר״ן דביש לו לא בעינן יצא השער והא דקתני לא ועשאם עלי כשער שבשוק לאו דווקא ולמ״ש א״ש הא דקתני לא ועשאם עלי כו׳ לרבותא דיש לו דס״ד דכיון דשם לו החיטין במעות כשער שבשוק הוא דאסור דהוי כזוקף עליו במלוה קמ״ל דאפ״ה מותר ביש לו :

שם ע״כ תוד״ה ואמר לי׳ פי׳ לזמן פלוני כו׳ ע׳ פנ״י שדעתו לפרש בכוונתם דהא דאסור דווקא אלא שקבע לו זמן אבל לא קבע לו זמן אף באין לו שרי ע״ש ולכאורה קשה לפ״ז מה דקאמר מ״ד כיון דאית לי׳ אשראי במתא הוי כאומר עד שיבא בני כו׳ וקש׳ כיון דס״ד דמקרי יש לו א״כ אף בקבע לו זמן שרי לדעת התוס׳ וגם לדעת הרא״ש נמי קשה דהרי סאה בסאה ביש לו דשרי אף בקבע לו זמן ע״ש ואפשר ליישב דה״פ כמו דשרי בהלואה סאה בסאה עד שיבא בני א״כ הכא בזביני דשרי אף בקבע לו זמן וכמו שכתבו התוס׳ בד״ה מ״ד לענין סאה בסאתים ע״ש אך זה ניחא לשיטת התוס׳ אבל לדעת הרא״ש דאית לי׳ סאה בסאה ביש לו אפי׳ קלב לו זמן שרי א״כ למה נקט עד שיבא בני הא אף בקלב לו זמן שרי וראיתי בשיטה מקובלת שתירץ דבמשנה קתני רבותא דמקרי יש לו אף דאין לו לפי שעה וכיון דמקרי יש לו ה״ה בשקלב לו זמן שרי ע״ש אך מ״מ רישא דקתני לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטים ואני אתן לך לגורן אסור אין לזה פירוש לשיטת הרא״ש דממ״נ קשה אי מיירי ביש לו אף בקלב לו זמן שרי ואי מיירי באין לו אפילו לא אמר לי׳ לגורן אסור כמ״ש הש״ך בסי׳ קס״ב וע״כ מוכרחים לפרש המשנה לשיטת הרא״ש בילא השער ומיירי שאמר לו

לא אקבל פירעון עד לגורן דיש לו מותר אף בכה״ג ובילא השער אסור בכה״ג ע׳ ש״ך סי׳ הנ״ל ס״ק י״ב ע״ש:

אך מ״מ יש לי תימה גדולה לשיטת הרא״ש מפי׳ הזהב דאיתא התם רב אוזיף דינרין מברתי׳ דר״ח כו׳ ומשני רב דינרין הוי לי׳ ונעשה כאומר לה הלוני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח כו׳ וא״כ קשה כיון דהוי לי׳ דינרין מותר אף שקבע לו זמן וצ״ל דרב לא ידע אי מקרי יש לו בעינין זה שנאבד לו המפתח וקא פשוט לי׳ ר״ח דמיקרי יש לו אלא דלפ״ז קשה לי מ״ש שם התוס׳ בד״ה נעשה ורב דבעי מר״ח אע״ג דמתניתין היא בפא״נ כו׳ א״כ קשה דילמא רב אוזיף באמת לזמן קבוע ושאל מר״ח אי מותר ללות לזמן קבוע ופשיט לי׳ ר״ח דמיקרי יש לו ומותר ללות אף לזמן קבוע וכמ״ש השיט׳ מקובלת וגם אפשר דלא ידע אי אמרינן נעש׳ ובאמת נ״ל לשיטת רש״י דרב אוזיף לזמן דמדכתב רש״י בד״ה ואסור דתניא לקמן לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חיטים ואני אתן לך לגורן כו׳ ואי נימא דרב לא קבע זמן א״כ מאי ראי׳ מייתי מהתם דהתם קבע לי זמן אע״כ דהכא נמי קבע לו זמן וא״כ מה שפשוט ר״ח דדמיא לאומר לה הלוני עד שיבא בני כמ״ש הסמ״ק דמקרי יש לו וכיון דמקרי יש לו שרי אף בקבע לו זמן וק״ל:

רש״י ד״ה יש לו מותר ואם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע ע״ש וכתב הפנ״י ולכאורה לא ידעתי כונת רש״י בזה דתיפוק לה כיון דיש לו עכשיו לא שייך לחוש לשמא יתיקרו דכראה פשיט שאף אם הי׳ ביוקר בשעת המכירה שרי למכור לו בזול כשיש לו עכשיו ובאמת מצאתי בנמ״י כתב בשם הרשב״א ז״ל דאף דבא בהלואה כיון דיש לו שרי דאוזלי קא מוזיל גבי׳ ע״ש שהאריך וקשיא לי על דבריו דמשמע לי׳ דהנמ״י לא ס״ל טעמי׳ דרש״י והרי הנמ״י עצמו אחר שהביא דברי הרשב״א הביא דברי רש״י וטעמו ועוד קשה לפי הפנ״י לפי הבנתו ברש״י ז״ל דסבירי לי׳ כיון שבא עליו בחובו לא שייך לומר דאוזלי גבי׳ דאסור למכור לו בזול כדתנן לא ישכור הימנו בפחות ע״ש א״כ למאי דאיבעיא הש״ס לפרש המשנ׳ כדתני רב ספרא דאמר לי׳ הטני שלשים דינרין כו׳ וחזר ולקח הימנו בדינר זהב ופרש״י דזה מותר שהרי לא העלה לו דמי החיטין ביוקר וע׳ באלפס על הגליון ברש״י וא״כ קשה אמאי מותר בדאוזיל גבי׳ כיון שחייב לו מעות אך לאחר העיון לק״מ קושית הפנ״י דרש״י הוכרח לטעם זה דאם בא לחזור קאי עלייהו במ״ש ואף הרשב״א מודה לזה משום דאי נפרש דברי הרשב״א כפשוטן דמשום דשרי לאוזלי גבי׳ אף אם ישתנה השער אח״כ מותר לתת לו בזול דהא התוס׳ דף ס״ג בד״ה ואמר לי׳ כתבו להדיא דאם נשתנה השער אח״כ אסור ליתן לו בזול ע״ש שהוכיחו כן מהש״ס ולמה לן למימר דפליגי בזה רש״י ותוס׳ אע״כ נ״ל דהכא אף יתייקרו אח״כ ברשותו אתייקר משום דמקבל עלי׳ מ״ש והא דכתב הרשב״א ז״ל משום דאוזלי קא מוזלי היינו משום דמסתמא הלוקח דעתי׳ אעילויא שכן דרך השער להתיקר וע׳ בפנ״י בתוד״ה לד אחד כו׳ שכתב סברא זו ולכן כתב הרשב״א דיכול עתה להוזיל לו משום שעכשיו לא יצא השער ואף שקרוב לזה דיתיקר דכראה כמוזיל לו בתחילה ולכן שרי ר״ל מדלא התיר הרשב״א למכור לו בפחות בילא השער אלא וודאי לאיזלי ממש אסור אלא כוונתו דכראה כמוזיל לו משום דדעתי׳ אעילויא אבל אם נתיקרו הפירות והוא נותן לו כשער הזול אוזיל ממש הוא ואסור והא דאמר ר״כ האי מאן דיהיב זוזי לקירא וקא אזלי ד׳ מותר ליתן לו ה׳ היינו בנתן לו מעות דהוי כמכר אבל הכא מלוה וע׳ בט״ז סי׳ קס״ג ס״ק ג׳ הביא טעמים הנ״ל:

שם בגמרא אר״ה א״ר כשמשך והקשו המפרשים הסמ״ק ומהר״ם שיף לפרש״י במשנה דגם חיטין אין לו א״כ אמאי קתני ויין אין לו הא אפילו יש לו יין אסור כיון שלא משך החיטין דהא לא הי׳ לו בשעת פסיקה ותירץ הפנ״י דרש״י פירש במשנה היינו אליבא דאמת דקי״ל כר׳ ינאי אבל לרב צריך לאוקמי כשמשך ע״ש ואין הבנה לדבריו דהא לר׳ ינאי אפילו אין לו חיטין מותר לקבל ממנו דמי החיטין כיון שבא באיסרו בידו ולרש״י הוי מקח חיטין בהיתר כיון שנתן לו מעות אך הנראה לע״ד לתרץ קושית המפרשים לפי מה שכתב הפנ״י לעיל דע״כ לא אסור רב אלא היכא דליתי׳ לפירות כגון שאכלם וה״ה היכא שאינו רוצה ליתן לו הפירות לסוף אז אסור ע״ש א״כ ל״ק קושיתם דע״כ לא שרי ביש לו אלא משום דאמרינן דברשותי׳ אתייקר וסברתם משום דאם בא לחזור קאי עלייה במ״ש מסתמא בוודאי לא יתבייש כדי דלא ליקום בארור אבל אי חזינן שחזר בו מן המקח וניחא לי׳ טפי דליקום בארור אסור לקבל דמיהן שהרי נתבטל המקח מכבר ולא ברשותי׳ נתייקר והשתא ניחא לן דבמתניתין קתני הרי חיטך עשויות עלי בשלשים דינרין מדקאמר חיטך גילה דעתו שרוצה ליתנס לו ואינו חוזר מן המקח רק אם תרצה אתן לך בהן יין ולכן אם יש לו יין מותר אף כשלא משך משום דכבר קם לי׳ ברשותי׳ אבל בברייתא דר״א דהתם

קתני

קתני יש לי חיטים מדלא קתני חיטך כדקתני במשנה אע"כ בכוונה שינה לשון הברייתא מלשון המשנה וקתני יש לי חיטים משמע לי ולא לו אלא שיקח בדמי החיטין יין וכיון שהוזר בו מן המקח החיטים על יין א"כ נתבטל מעיקרא מקח החיטים והו ליכא למימר ברשותו אחיקר ולכן אסור לקבל דמיהן אא"כ משך אח"כ החיטין ממנו ולא מהני הו באמירה בעלמא אם יאמר לו אח"כ שיתן לו החיטין ודוק:

ברש"י ד"ה והוא שיש לו כו' אבל ע"י נתינת המעות כו' ואוקימנא מתניתין כר"א וכתב הפנ"י דכוונת רש"י ז"ל דלא תקשי הא במתניתין אוסר כשאין לו יין לכן כתב רש"י הא אוקימנא למתניתין כר"א וכוונתו שיש חילוק בין בא באיסר לבא בהלואתו ע"ש ולכאורה קשה הא רש"י כתב לעיל דלא גרסינן מאי לקח לקח בהלואתו דשפיר קאי לקח אחיטין וא"כ כיון דנתן מעות על חיטין הדרן קושין לדוכתין אמאי אסור באין לו יין דלר' ינאי עושין אמנה בדמים ואף שאין לו וי"ל דמה שכתב רש"י לעיל דלא גרסינן מאי לקח היינו אליבא דרב דלרב לא צריך לשיבושי מתניתין דלדידי' אף כשבא באיסרו בידו אעפ"כ אסור לקבל דמיהן אבל הכא כתב אליבא דר' ינאי דברייתא דר"א קא כאתי' ולר' ינאי ע"כ צריך לשבש מתניתין דאם נתן לו דמים על החיטין אף באין לו יין שרי וע"כ צריך לשבש מתניתין ולפרש מאי לקח לקח בהלואתו וק"ל:

תוד"ה כשמשך כו' ולד' לסאה בסאה דהתם הלואה והכא זביני ביאור דבריהם נ"ל לפרש דהכא איירי שחייב לו הלוה מעות ועכשיו הוא נותן לו פירות בעד המעות וכשאכלו המוכר בדעתו לשלם לו המעות מה שחייב לו והוי זביני אבל סאה בסאה ואין דעתו לשלם לו מעות אסור וז"ש ומשיכה דהכא כו' ר"ל אע"ג דמשך והוי שלו וא"כ הו ליכא למימר שישלם לו מעות אלא פירות וא"כ דמיא לסאה בסאה ואסור וע"ז כתבו דלא הוי משיכה לקמת שיהא שלו ממש אלא לענין היתר פסוק ודוק:

גמרא הא מני ר"י היא דאמר לך אחד בריבית מותר וע' רש"י ותוס' שפירשו דהספק הוא אם יתן לו מעות או פירות ורב נמי מודה בזה דשרי ואימ אוסר אלא בפוסק עמו דווקא על המעות דמי פירות וא"כ אמר רבא ש"מ אתא לדר"י וקשה בוודאי איתא לדרב ינאי וי"ל דאפשר לחלק בין זביני להלואה וסובר רבא דרב אוסר בהלואה אפילו לסלק לו בפירות:

אמר רבא השתא דאמר ר' ינאי מה לי הן מה לי דמיהן מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן ופוסקין על שער שבשוק אף טפ"י שאין לו מחיב רבה ור"י כולם אם יש לו מותר ומשני התם הלואה הכא זביני ולכאורה קשה וכי לא ידע המקשן לחלק בין הלואה לזביני ולכן הנראה לפרש על פי שיטת הרא"ש שכתב הא דמעמידין מלוה על הפירות על שער שבשוק אם יש לו מעות ללוה שיכול לקנות פירות שבשוק וז"ש רבא מה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן דכי היכא דאם יש לו פירות יכול לפסוק ה"נ אם יש לו מעו' ללו' דמי הפירות נמי יכול לפסוק ואם חוזר בו המוכר מקבל מ"ש ולאו לענין איסור ריבית נקט אלא לענין קנין המקח שצריך לקבל החוזר בו מ"ש ופריך הגמרא שפיר דקתני לעיל בברייתא דר"א אין לו אסור אלמא דכיון דאין לו פירות אף שיש מעות ללוה אפ"ה אסור לפסוק על שער שבשוק דהא קתני לא ועשאם עלי כשער שבשוק אלמא דילא השער ואפ"ה אינו יכול לפסוק על שער שבשוק אף שיש מעות ללוה ע"ז משני הש"ם דהתם הלואה ואסור משום ריבית אבל הכא מיירי לענין זביני ר"ל לענין קנין המקח איצטריך לקבל החוזר בו מ"ש: ע"כ נגורא האי מאן דאוזיף פשיטי מחברי' ואשכח בי' לטופייתא וכתב הפנ"י מדברי רש"י משמע דווקא אם הלוה אשכח טופייתא אבל אם המלוה אשכח טופייתא ליכא למימר מתנה דהו"ל ריבית מאוחרת (מ"ש מאוחרת ט"ס הוא) דבשעת הפירעון ליכא ריבית מאוחרת אבל הרמב"ם כתב האי דינא לענין אם המלוה מצא יתרון וכתב הה"מ דהא דלא חיישינן שמא לשם ריבית נתנו לו משום דאחזיקי אינשי ברשיעי לא מחזיקינן ואמרינן וודאי לשם מתנה נתן לו וקי' לי דהא הטיו"ד כתב בשם הרמב"ם ריבית מאוחרת היינו שיגר לו דירון אחר הפירעון אסור אפי' בסתם וא"כ התם נמי נימא אחזוקי אינשי כו' וצ"ע עכ"ל ובמח"כ דבריו המה שלא בעיון והשגחה ולק"מ על הטור שכתב בשם הרמב"ם דריבית מאוחרת אסור אפילו בסתם וכתב הב"י שהוציא כן מדברי הרמב"ם שכך הוא לשון הרמב"ם הי' משגר לו דירון בשביל שילוהו ולא נקט בשביל שהלוהו כמו דאיתא במשנה מזה הוכח הטור דהרמב"ם אוסר אפילו בסתם שאינו אומר לו בפירוש בשביל הלואה רק שחשב כן בלבו וא"כ אסור להלוה לעשות כן וא"כ ליכא למימר אחזיקי אינשי כו' דהרמב"ם אוסר אם הלוה מחשב כן וע' בט"ז סי' ק"ס ס"ק ג' ובש"ך ס"ק ט':

שם וע"ש בפי' שכתב לפרש בכוונת רש"י ז"ל דווקא שהלוה מצא יתרון דאי מצא המלוה יתרון הוי לי' ריבית מאוחרת וקשיא לי' להפ"י דהא לשיטת רש"י ז"ל אין איסור בריבית אלא בפירש לו אבל בסתמא לא כמ"ש רש"י לקמן

דף ע"ג גבי רבינא דשפכי לי' טפי כופיתא ולכן דתק מאוד לפרש דלרש"י אינו מותר בסתם אלא לאחר הפירעון אבל בשעת הפירעון אפילו בסתמא אסור ע"ש אבל לע"ד אינו נראין דבריו דהא דרבינא נמי מיירי בשעת פירעון כדמשמע לישנא דשפכי לי' טפי כופיתא משמע וודאי בשעת פירעון ואפ"ה כתב שם רש"י ז"ל דאינו אסור אלא במפרש אבל בסתמא מותר משמע דאף בשעת פירעון מותר בסתמא וכן נראה מלשון הב"י סי' ק"ס שהביא דעת הרא"ש שמש"ג על רש"י ופסק דבשעת פירעון אסור דלא כרש"י משמע דלרש"י אף בשעת פירעון מותר ולכן נראה דשיטת רש"י כשיטת תלמידי רשב"א היכא בב"י דהא דמשמע ממתניתין דלא אסור אלא במפרש ולא בסתם דקתני הי' משלח לו דורון ואמר לו כו' ומשמע התם דבשעת פירעון אף בסתמא אסור ולפ"ז לק"מ מההיא דרבינא דכתב שם רש"י דאינו אסור אלא במפרש ולא בסתם היינו במכר ולא בהלואה אלא דאף בסתם נמי אסור בשעת פירעון ולהכי בש"נין דאם מלא המלוה יתרון ליכא למימר דבמתנה הוא דיהיב לי' דהוי ריבית מאוחרת ואסור אף בסתמא :

שם בגמרא רבה ור"י דאמרי תרווייהו האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא ע' רש"י ז"ל ד"ה נריך כו' ולכי נקט תרעא חריפא כו' כוונת רש"י ז"ל נראה לי לפרש דהי' קשה לרש"י למה נקט תרעא חריפא הא גם בשער הברור היה יכול להשמיענו וכן היה להש"ס למיתני האי מאן דיהיב זוזי לתרי או לתלתא נריך לאתחוי אבי דרי ואי לא מתחזי אין נריך המוכר לקבל מ"ש דיכול המוכר לומר אנינא דאשכחת פירי דשפירי ושקלת ולכך מכרתי את שלי ולזה כתב דאלו בשער הברור פוסקין אף דאין לו וא"כ לא מצי המוכר לומר דאמינא דאשכחת פרי שפירי ולזה מכרתי את שלי דמה בכך שמכר את שלו ס"ס מחוייב המוכר ליתן ללוקח פירות דהא יצא השער ופוסקין אף שאין לו פרי פירי בהוגא ושילא ואי מכר איהו דאפסיד אנפשי' ונריך המוכר ליקח ביוקר וליתן ללוקח לפי שאין נריך המוכר ליתן משלו דווק' כמ"ש התו' לעיל ד"ה כשמשכו' ויכול המוכר לאכלם ולכן כתב רש"י דבשער הברור לא מצי הש"ס להשמיענו האי דינא אלא בתרעא חריפא דאז אינו פוסק אלא רק על מה שיש לו בשעת הפסיקה וא"כ אי לא אתחזי הלוקח שפיר מצי המוכר לומר לא שמכית דעתי ומכרתי הפירות ודוק :

ב"מ דף ס"ד גמרא אר"כ אעפ"י שאמרו חכמים הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצירו נריך להעלות לו שכר א"ד הלוני ודר בחצירי נריך להעלות לו שכר מ"ד הלוהו כ"ש הלוני ומ"ד הלוני אבל הלוהו לא ע' רש"י שכתב ואוקימנא בחצר דלא קיימא לאגרא לכאורה מאי בעי רש"י בזה ואפשר לומר דכוונת רש"י בזה לתרץ דלכאורה קשה מאי פריך הגמרא מאי קמ"ל דאפשר דקמ"ל דהוי ריבית קצוצה ולכן אף בדיעבד נריך להעלות לו שכר דלא נשמע זה ממתניתין רק דלכתחילה לא ידור והוא"א דאינו רק אבק ריבית קמ"ל דהוי ר"ק ולתרץ זה כתב רש"י ואוקימנא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למוגר וא"כ תו ליכא למימר דקמ"ל דהוי ר"ק דהא בחצר דלא קיימא לאגרא ולא הוי אלא תרבית בלא כסף וא"כ לא הוי ר"ק וע"כ הא דקאמר נריך להעלות לו שכר היינו לנאת י"ש ולא מדינא ושפיר פריך דזה ידעינן ממתניתין דקתני דלא ידור וממילא ידענן דהוי א"ר ומשני דאי ממתניתין הו"א בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר דהוי כסף ותרבית ומדקתני שהוא ריבית היינו ריבית דאורייתא כמה"ת לקמן דף ע' וממילא נשמע דאף בדיעבד נריך להעלות לו שכר אבל דחצר דלא קיימא וגברא דלא עביד למיגר לא קמ"ל דאף בכה"ג נריך להעלות לי שכר : אר"כ אעפ"י שא"ח הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין נריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצירו נריך להעלות לו שכר א"ד הלוני ודר בחצירו נריך להעלות לו שכר מ"ד הלוהו וכ"ש הלוני ומ"ד הלוני אבל הלוהו לא ע"כ הנה הטור סי' קס"ו כתב בשם הרמב"ן בחצר דלא קיימא לאגרא בהלוהו ליכא אלא איסורא בעלמא ולא אבק ריבית שאינו נריך להחזיר אף לנאת ידי שמים ובהלוני הוי אבק ריבית ונריך להחזיר לנאת ידי שמים והנה נראה בעליל שהרמב"ן פוסק כלישנא בתרא דבהלוני הוי אבק ריבית ובהלוהו לא הוי אבק ריבית וללישנא קמא אף בהלוהו הוי אבק ריבית ולפי זה תמיהני על הרב הב"י שכתב בריש סי' הנ"ל שפסקו כל הפוסקים כל"ק ולע"ד להמעין ישפוט בצדק דהרמב"ן פסק כל"ב ואפשר דקשיא לי' להב"י במה שכתב הטור בשם הרמב"ן אם בא לדור בה אחר שהלוהו נריך ליתן שכר ומזה הוכיח דגם הרמב"ן פסק כל"ק דלישנא בתרא בהלוהו א"צ ליתן שכר אבל באמת כתב הר"ן בשם הרמב"ן דבעודו דר שם נריך להעלות לו שכר אף דליכא אלא איסורא בעלמא ולא אבק ריבית ומיהו אם כבר דר בו א"צ אפילו לנאת ידי שמים ובזה ניחא מה שהקשה רבא לר"י בר חמא מהלוהו ודר בחצירו אף לשיטת הרמב"ן דפסק כל"ב דבהלוהו א"צ להעלות לו שכר וא"כ מאי פריך דילמא ר"י ב"ח כלישנא בתרא סבירי לי' אבל לפי מה שכתבתי

בשם הר״ן ניחא דרבא הקשה לו בשפה דעבד בהו עבידתא ודמיא לחצר בשעה שדר בו שצריך לשלם והשיב לו ר״י ב״ח הדרי בו ר״ל שלא אעביד עוד וכיון שלא השתעבד פוד א״צ להעלות לו שכר על שעבר כמו אם כבר דר בחצר דא״צ להעלות לו שכר ולפי זה תמיהני׳ על הר״ן ז״ל שכתב בפירושו לרב אלפס בעובדא דר״י ב״ח דאמר הדרי בי וכתב הוא ז״ל הדרי בי הא כבר כתבנו לעיל דמ״מ לא אמר דמנכה להו מאי דאשתמש בהו עכ״ל והיינו שכתב כן לעיל בשם הרמב״ן אבל למ״ש תמוה הוא דארכבה אתרי רכשי דבשלמא הרמב״ן שפסק כל״ב שפיר כתב בעובדא דר״י ב״ח שלא ניכה להם כלום במה שעבד עמהם אבל רב אלפס שפסק כל״ק דנש בחצר דלא קיימא לאגרא ונברא דלא עביד למיגר נמי איכא אבק ריבית וצריך להחזיר כלאת ידי שמים ובוודאי ר״י ב״ח בעי לצאת ידי שמים וא״כ כשאמר הדרי בו ע״כ כוונתו לנכות להו מאי דאישתעבד בהו ואין להקשות לשיטת רב אלפס דפסק כל״ק ובהלוהו ודר בחצירו הוי אבק ריבית ולא חולק בין מדעתו ושלא מדעתו א״כ אמאי אר״י הדר בחצר חבירו כו׳ ועלי׳ קאי הלוהו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר משמע דקאי אשלא מדעתו אבל מדעתו לא ולרב אלפס אין חילק ואפשר דרב אלפס מפרש דכל שלא אמר לי׳ דור בחנם הוי שלא מדעתו כמו שכתב הב״י בסי׳ הנ״ל ובח״מ סי׳ ש״ג :

דף ס״ה ע״ב גמרא משכן לו בית פירש רש״י ברייתא היא להבין כונתו מאי בעי רש״י בזה וא״ל משום דרש״י פירש בדמים הללו שהוסיף לו על דמי המלוה וכונתו כמו שפירש בכונת רש״י אלא דקשיא ליה קושית התוס׳ דכשידחוק המלוה מעותיו ע״ש ולתרץ זה כתב רש״י ברייתא הוא דלא קאי על המשנה שקבע לו פירעון רק דברייתא היא ומיירי בגונא דלא קבע לו זמן לפירעון ולא יוכל המלוה לדחוק מעותיו ומדנקט הברייתא בדמים הללו ולא נקט בדמי המלוה ע״כ מיירי שהוסיף לו על דמי המלוה :

דף ס״ו א״ר״פ בשעת מחן מעות קנה הכל שלא בשעת מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו ע׳ רש״י ז״ל ד״ה בשעת כו׳ ואם לאחר מתן מעות מתנה אין בדבריו כלום וכתב המהר״ש שיף ז״ל דלישנא דרש״י אינו מדויק וכונתו מבואר דהא קנה עכ״פ כנגד מעותיו ולמה כתב שם רש״י אין בדבריו כלום והנ״ל לתרץ כונת רש״י דהשיטה מקובלת הקשה בשם הראב״ד דאמאי קנה כנגד מעותיו לאחר מתן מעות דבמה קנה דבמלוה אינו יכול לקנות דמלוה להוצאה נתנה ותירץ כיון דסתם משכנתא שכונה נבי׳ ובי אמרינן אלא מלוה לא קנה במכר היכא שלא היה מהושכן אצל המלוה אבל הכא שהיה השדה ממושכן אצל המלוה והוי כמכר אצלו עד שתא ובתוך שכתו אמר לו המלוה מכור לי לחלוטין בדמים שקבלת בכה״ג קנה ע״ש וזהו כונת רש״י ג״כ אם בשעת מתן מעות התנה כן דקנה הכל דבדבר שבממון יכול להתנות כל מה שרוצה רק שאין התנאי מועיל אלא בשעת מ״מ משום דאגב זוזי גמר ומקני ואף דמלד המכר לא הי׳ מועיל למכור לו קרקע שוה מנה בחמ״ש משום דיש אונאה ביותר מפלגא רק דמלד התנאי מועיל אבל לאחר מתן מעות דהא התנאי אינו פועל אלא משום דהוי כמוכר לו וכסברת הראב״ד ז״ל ולא קנה אלא כנגד מעותיו ודוק :

גמרא כשיהיו לי מעות החזירם לי אסור כשיהיו לך מעות אחזירם לך מותר ע״ש הטור ח״מ סי׳ ר״ז הביא בשם הרמב״ם אם הלוקח התנה מדעתו לכשיהיו לך מעות אחזירם לך התנאי קיים והלוקח אוכל פירות שאין זה אבק ריבית כיון דמדעתי׳ קמתני ע״כ והקשה עליו הטור כיון דהתנאי קיים היכי שרי לאכול הפירות עכ״ל ולי נראה דברי הרמב״ם נכונים ופשוטים דלכאורה קשה אמאי אסור אם אמר המוכר כשיהיו לי מעות החזירם לי דכיון דמקיים הלוקח התנאי ומחזיר לו אח״כ השדה הרי נתק״ס המקח למפרע ומה שאכל אכל בהיתר כיון דהיתה שלו עד עכשיו דהא בדיני ממונות יכול להתנות כל תנאי שירצה ולכשיתקיים התנאי נתקיים המקח למפרע כמו שכת׳ הרמב״ם והביאו הטור שם אם התנה המוכר הריני מקנה לך שדה פלוני ע״מ שתתני לפ׳ או שתמכור לפ׳ השדה אם קיים הלוקח התנאים לאותו הזמן המקח קיים למפרע וה״נ דכותי׳ וע״כ צ״ל דמש״ה אסור אם אמר המוכר כשיהיו לי מעות החזירם לי משום שגילה דעתו שאינו רוצה למכור לו לחלוטין דהתנאי מוכיח על מחשבתו ומה שלא משכן לו השדה בתורת משכנתא ולא בתורת מכר היינו משום דמסתמא לא רצה המלוה להלות לו על שדהו בתורת משכנתא רק בתורת מכר והמוכר ז״י הוא דאנסוהו (ואע״ג בתלוהו וזבין זביני׳ זבינא היינו משום דאמר רוצה אני כמ״ש הראב״ד שם בפרק ג׳ מהל׳ מכירה והלכך הרוצה אני מבטל להאונס אבל הכא הוא להיפוך דהתנאי הוא מגלה על אנסו והוי כמו אומדנא דמוכיח ולא הוי דברים שבלב) ולכך הוי אבק ריבי׳ אבל כשהלוקח התנ׳ מדעתו התנאי הזה כשיהיו לך מעות אחזיר לך א״כ התנאי קיים וכשמקיים התנאי הרי נתקיים המקח למפרע ואוכל פירות בהיתר ולא הוי אבק ריבית ומ״ש הרמב״ם מדעתו לא שאמר כן בפירוש מדעתו אלא הכונה שאמר הלוקח מידי נפשי׳ ומרלנו וכונתו דאם רצה

הלוקח

הלוקח בפני המוכר שאינו מתרצה למוכר לו לחליטין והתנה הלוקח התנאי הזה ה"ה כאלו התנה המוכר והוי אבק ריבית דאי לא התנה הלוקח לא היה המוכר מתרצה במכירת השדה והוי כאלו התנה המוכר ודוק כי נכון הוא:

הנה אחרי ראותי כי הזמן בגד בי ודמים מיפקד פקידי ואין חיבורי מחובר לכן הוכרחתי להפסיק באמצע הפרק וגם יעדתי לרעי ותלמידי המופלגים להדפיס הגהות וחידושים על הלכות טרפות ומאכלי עכו"ם וטבילת כלים והל' ריבית אך כעת אין הזמן מספיק לזה ואקוה להשם שיהי' לי בעוזרי אשר בזמן קצר אשלים פעולתי:

הסכמה

אחרי הגיע לידי הסכמה מהרב הגאון הגביר המפורסים כבוד מהו' יוסף שאול הלוי נ"י דפה בעת כלות גמר הדפוס ולכן הינחתי בסוף הספר: ב"ה א"ך סיון תר"ט

כן חזיתי אשר הביא לפני הרב החריף דורש טוב ודובר לחות במקרא ומדרש כבוד מהו' זאב וואלף בהרב הגדול בעהמ"ח ספר דמשק אליעזר איזה עלים אשר נדפסו ובא איזה דרושים על התורה ואיזה חידושים על גמפ"ת והנה מעט אשר עיינתי בהם כי ירט הדרך לנגדי ליסע לק"ק ברעזאן אל בית אבי הרב הגאון מהו' ארי' ליב ש נ"י נאטענזאהן ע"כ לא יכולתי לתת עין ולב אמנם ראיתי במעט עיון ומצאתי בו דברים נכונים ונחמדים וגם הקדמות רבות יקרות מפי ספרים ומפי סופרים אשר עליהם הוטבעו אדני תודותיו והאמנם מאד ומאוד יקשה בעיני לתת פרי המלילה עבור הדפסת ספרים בזמנינו כי רבים הם אשר הם לטיבים ולנגינים רבים אשר יתפאו דברים אשר לא כן והרבנים המסכימים לא ישימו עין ולב לשרש אחריהן אמנם לא באלה חלקו של הרב וא"כ מה יפו ומה נעמו הדברים אשר יבואו לבית הדפוס למען תפוש את בית ישראל בלבם תורה ומוסר וע"כ אמרתי לא אחשוך מהמוך ידי ואשר יהיה מחזיק בידו יתברך בעודו ובמאודו דברי המדבר לכבוד התורה הצעיר יוסף שאול הלוי בעהמ"ח מפה"י ומ"נ:

ייטיב השם לטובים ולישרים בלבותם להה"ה רעי וידידי יקירי הרבני הנגיד המופלא ירא ושלם כ"ש מהו' אליעזר ביק נ"י דפה ע"ז הנביעה הנגידה תי' כי כפם פרשו לענים וידיהם ללומדי תורה כי מאז הכירו אותי תמכו בידי במאכל ומשתה וגם היו לי בעוזרי בעסק הדפסת ספרי במאודם ובממונם לכן אתה השם תן להם כפעלם השב גמולם להם יהי' זרעם נכון לפניהם בתורה ובחכמה ויראה ויגילו בשמחת בניהם ונילת נחלאיהם ויגדלו בניהם בכל טוב ויבלו ימיהם בטוב ושנותם בנעימים אמן:

לוח הטעות

מבוא ש"ו נ"ל רק להבין · דף א' ע"ד ש' י"ח נ"ל על כל הדרכים · דף ב' ע"א ש' י"ח נ"ל ויחף . ע"ג ש"ו נ"ל נתונה. דף ג' ע"ב ש"ך נ"ל שאינה יכולה · דף ד' ע"א ש"ח נ"ל הם נה אתכם · ע"ב שכ"ג נ"ל הוי מושכי' ע"ד ש"א נ"ל במורה · דף ח' ע"ב נ"ל ויענו בני יעקב ע"ג ש"ב נ"ל אשר הרע לו . ע"ד נ"ל לפי דברינו ניחא · דף ט' ע"ד של"ג נ"ל וז"ש ועולל למו · דף י' ע"ב ש"ב נ"ל בתכלית השפלות · דף י"א ע"ג שכ"ט נ"ל משה רבינו ע"ה · דף י"ב ע"ב שט"ו נ"ל דזהו ענין חיבה דף י"ז ע"ב שכ"ט נ"ל אז הותל להקרא בשם הוי' הייט מלשין לא יחל דברו הכוונה שנתחלף שם הוי' לשם אלקים והייט שקראו וזהו בשם אלקים · דף י"ח ע"ב שכ"ד נ"ל כאלבע בבירא · דף י"ט ע"ג ש"י נ"ל לשדה המושכנת ע"ד ש"ד נ"ל שיהא בליסנא שט"ו נ"ל א"כ ואיני עושה · שכ"א נ"ל דיכולה לומר א"כ וא"ע ואפ"ה חל הקדש · שכ"ז נ"ל מעיקר מעי"... דף כ' ע"א ש"כ נ"ל באשה שאמרה · שכ"ג נ"ל הרי' שהצריך לשון קונם וגם שתאמר יקדשו ידי לעושיהן · ע"ב ש"ח נ"ל יפר שמא · ע"ג שט"ו נ"ל דמאי הוי כו' · שם נ"ל כיון דאנן קיי"ל · דף כ"א ע"ג שלי"ה שרי להקדים מעותיו משום · דף כ"ב ע"ג ש"ח נ"ל הא קשיא להו . דף כ"ג שט"ז נ"ל ובזה א"ש · ע"ג ש"ח נ"ל מה שתלד · דף כ"ד ע"ב ש"ו נ"ל אבל עדיין · ע"ג ש"ה מן הרי עד למפרע הוא מיוחד · שם נ"ל משעה · דף כ"ה ע"ב ש"א נ"ל אי חלוי · ע"ד ש"א נ"ל דלמה לי' להש"ס · שכ"ז נ"ל מדאמר כו' · דף כ"ו ש"ג נ"ל וגם אי נימא · ע"ב שכ"ו נ"ל ולכך נר"ה · ע"ד ש"א נ"ל יעיד · דף כ"ז ע"א ש"א נ"ל לענין שבח · ש"ב נ"ל חני שבח · ע"ג של"ב נ"ל אבל באמת · דף כ"ט ע"ג ש"ו נ"ל כיון דאנן · ע"ג ש"ג נ"ל בין הלואה לשכירות · ע"ד שכ"ו נ"ל ולאחר העיון · דף ל' ע"ב של"ב נ"ל דסתם משנה . ע"ג של"ב נ"ל דאל"כ · דף ל"א ע"ב שכ"ז נ"ל משנה · ושם נ"ל לשיטת הרמ"ה · דף ל"ב ע"ג בסופו נ"ל קשה לי בדבריו · ע"ד ש"א נ"ל ממועד ושם · ש"ב נ"ל אתה יודע:

תושלבע

6

Womit zur Steuer der
Wahrheit aufzuführen die
Herrn L. Margulies Warschau
in Krakau ...
Rabinatskandidat in Krakau
befähigt wird, daß ...
... Hh L Margulies
Krakau am 3 April 18..
[illegible]

#8

6—